

Μουδατσάκης Χαράλαμπος

Η ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ & ΒΙΟΤΕΧΝΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

από το τέλος της τουρκοκρατίας έως την αποβιομηχάνιση

Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών
Πολυτεχνείου Κρήτης

Επιβλέπουσα: Κωτσάκη Αμαλία
Επικουρη Καθηγήτρια

Μουδατσάκης Χαράλαμπος

Η ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ & ΒΙΟΤΕΧΝΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

από το τέλος της τουρκοκρατίας έως την αποβιομηχάνιση

Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών
Πολυτεχνείου Κρήτης

Επιβλέπουσα: Κωτσάκη Αμαλία
Επίκουρη Καθηγήτρια

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος	7
Εισαγωγή	9
Μέθοδος	13
Ευρήματα	
Εκβιομηχάνιση και Αποβιομηχάνιση στην ανατολική Κρήτη	19
Αποκατάσταση Βιομηχανικών - Βιοτεχνικών Κελυφών	43
Ερμηνεία	
Στατιστικά Στοιχεία: Ποσοτικά και Ποιοτικά Δεδομένα	53
Συμπεράσματα	65
Επίλογος	71
Παράρτημα	
Καταγραφή Αποθέματος Βιομηχανικής - Βιοτεχνικής Κληρονομιάς	73
Βιβλιογραφία	359
Κατάλογος Εικόνων και Διαγραμμάτων	365

Η παρούσα ερευνητική εργασία εκπονήθηκε στα πλαίσια της ολοκλήρωσης των προπτυχιακών μου σπουδών στην Αρχιτεκτονική Σχολή του Πολυτεχνείου Κρήτης. Αφορά την βιομηχανική και βιοτεχνική κληρονομιά της ανατολικής Κρήτης και πραγματοποιήθηκε με επιβλέπουσα την επίκουρη καθηγήτρια Αμαλία Κωτσάκη, στο εργαστήριο Ιστορίας και Θεωρίας της Αρχιτεκτονικής, της σχολής.

Αφορμή για την επιλογή του συγκεκριμένου θέματος, αποτέλεσε το γενικότερο ενδιαφέρον μου για τη συντήρηση και αποκατάσταση ιστορικών κτιρίων και συνόλων, που σε συνδυασμό με τη βαθιά επιθυμία μου για αποκατάσταση και επανάχρηση των καταλοίπων της βιομηχανικής κληρονομιάς του ιστού της πόλης, οδήγησε στη διαρκή και εκτεταμένη έρευνα για την απαραίτητη συγκρότηση του γνωστικού υποβάθρου που θα έχει ως έκβαση, έστω και σε επίπεδο μελέτης, την εκπλήρωση της επιθυμίας μου για την αποκατάσταση και επανάχρηση των βιομηχανικών κελυφών για την οργάνωση της δομής της πόλης. Εννοώντας ότι αποτέλεσμα αυτής της έρευνας είναι η εκπόνηση της διπλωματικής μου εργασίας που άπτεται της αποκατάστασης και επανάχρησης των Κυλινδρόμυλων Καστρινάκη, οι οποίοι βρίσκονται στο κέντρο του Ηρακλείου Κρήτης.

Ξεκινώντας από τους ορισμούς που δίνει ο Μπαμπινιώτης¹ και τροποποιώντας τους ώστε να είναι σαφέστερη μια διάκριση απαραίτητη στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας, διευκρινίζω τα εξής. Βιομηχανία είναι οι κλάδοι της παραγωγής που μετασχηματίζουν (μεταποιούν) πρώτες ύλες και ημικατεργασμένα προϊόντα σε καταναλωτικά και κεφαλαιουχικά αγαθά με τη χρήση μηχανών. Βιοτεχνία είναι οι κλάδοι της παραγωγής που μετατρέπουν (μεταποιούν) πρώτες ύλες σε προϊόντα χρησιμοποιώντας εργαλεία και απλά μηχανικά μέσα. Η παραγωγή, στη μεν βιομηχανία γίνεται σε μεγάλη κλίμακα και απασχολεί σχετικά μεγάλο αριθμό εργαζομένων, στη δε βιοτεχνία γίνεται σε μικρή κλίμακα και απασχολεί σχετικά μικρό αριθμό εργαζομένων² στη μεν τα προϊόντα είναι συνήθως τυποποιημένα, στη δε είναι συνήθως μη τυποποιημένα. Τόσο η βιομηχανία όσο και η βιοτεχνία ανήκουν στον τομέα της μεταποίησης, ο οποίος ονομάζεται συχνά «δευτερογενής» τομέας της οικονομίας.

---

¹ Μπαμπινιώτης Γ., *Λεξικό της νέας ελληνικής γλώσσας: με σχόλια για τη σωστή χρήση των λέξεων* (δεύτερη έκδοση), εκδ. Κέντρο Λεξιλογίας Ε.Π.Ε., Αθήνα 2002, σελ.: 366, 367

Ο ορισμός της βιομηχανικής κληρονομιάς²

Σύμφωνα με τον ορισμό της Διεθνούς Επιτροπής για τη διατήρηση της βιομηχανικής κληρονομιάς: «Η βιομηχανική κληρονομιά είναι τα κατάλοιπα του βιομηχανικού πολιτισμού που έχουν ιστορική, τεχνολογική, κοινωνική, αρχιτεκτονική ή επιστημονική αξία. Αυτά τα κατάλοιπα αποτελούνται από κτίρια και μηχανήματα, εργαστήρια, μύλους και εργοστάσια, μεταλλεία, χώρους μεταποίησης και διύλισης, χώρους φύλαξης και αποθήκευσης, τόπους όπου παράγεται, μεταφέρεται και χρησιμοποιείται ενέργεια, μεταφορές με όλη την υποδομή τους, καθώς και χώρους που χρησιμοποιούνταν για κοινωνικές δραστηριότητες σχετικές με τη βιομηχανία, όπως η στέγαση, η θρησκευτική λατρεία και η εκπαίδευση.

Η βιομηχανική αρχαιολογία είναι μια διεπιστημονική μέθοδος μελέτης όλων των μαρτυριών, υλικών και άυλων, των τεκμηρίων, των τεχνουργημάτων, της στρωματογραφίας και των κατασκευών, των ανθρώπινων οικισμών και των φυσικών και αστικών τοπίων που δημιουργήθηκαν για ή από τη βιομηχανική διεργασία. Χρησιμοποιεί αυτές τις μεθόδους έρευνας που είναι οι πιο κατάλληλες για να διευρύνουν την κατανόηση του βιομηχανικού παρελθόντος και παρόντος».

Οι αξίες της βιομηχανικής κληρονομιάς:³

1. Η βιομηχανική κληρονομιά είναι τα τεκμήρια δραστηριοτήτων που είχαν και συνεχίζουν να έχουν σοβαρές ιστορικές συνέπειες. Τα κίνητρα προστασίας της βιομηχανικής κληρονομιάς βασίζονται στην οικουμενική αξία αυτών των τεκμηρίων και όχι στην ιδιαιτερότητα μεμονωμένων χώρων.
2. Η βιομηχανική κληρονομιά έχει κοινωνική αξία ως τμήμα των καταλοίπων της καθημερινής ζωής συνηθισμένων ανδρών και γυναικών και, με αυτή την ιδιότητα, προσδίδει μια σημαντική αίσθηση ταυτότητας. Έχει τεχνολογική και επιστημονική αξία στην ιστορία της μεταποίησης, της μηχανικής, των κατασκευών και μπορεί να έχει και σημαντική αισθητική αξία για την ποιότητα της αρχιτεκτονικής, της μελέτης και του σχεδιασμού.
3. Αυτές οι αξίες είναι εγγενείς στον ίδιο το χώρο, στον ιστό του, στα συστατικά του, τα μηχανήματα και το πλαίσιο, στο βιομηχανικό τοπίο, στα γραπτά τεκμήρια και επίσης στα άυλα ίχνη της βιομηχανίας που περιέχονται στις ανθρώπινες αναμνήσεις και στα ήθη.
4. Η σπανιότητα, ως προς την επιβίωση συγκεκριμένων διαδικασιών, την τυπολογία των χώρων και τοπίων, προσθέτει ιδιαίτερη αξία και πρέπει να αξιολογείται προσεκτικά. Τα πρώιμα ή πρωτοποριακά παραδείγματα έχουν ιδιαίτερη αξία.

---

²⁻³ Διεθνής Επιτροπή για τη Διατήρηση της Βιομηχανικής Κληρονομιάς - TICCIH (The International Committee for the Conservation of Industrial Heritage), <http://www.ticcih.gr/index.php?timicat1=31676&timicat2=0>

Η ανάγκη για τη δημιουργία της βιομηχανικής αρχιτεκτονικής προέκυψε το δεύτερο μισό του 18ου αιώνα, με τη Βιομηχανική Επανάσταση, και εξελίχθηκε ιδιαίτερα το 19ο αιώνα. Οι σημαντικές εφευρέσεις που πραγματοποιήθηκαν, όπως η ατμομηχανή, είχαν ως συνέπεια την ανάπτυξη της βιομηχανίας και της οικονομίας.⁴ Η έξαρση της βιομηχανικής και βιοτεχνικής δραστηριότητας, στην Κρήτη, παρατηρείται κυρίως στις αρχές του 20ου αιώνα και συγκεκριμένα μετά το τέλος της τούρκικης κατοχής.

Στην παρούσα εργασία μελετώνται τα βιομηχανικά και βιοτεχνικά κτίρια που ανεγέρθηκαν κατά την περίοδο από το τέλος της τουρκοκρατίας έως την αποβιομηχάνιση, στην ανατολική Κρήτη και συγκεκριμένα στους νομούς Ηρακλείου και Λασιθίου.

Η περίοδος που θα καλυφτεί ξεκινά από το 1898, χρονολογία που άρχισε να ακμάζει η βιομηχανία και η βιοτεχνία στην Κρήτη, και καταλήγει στο 1974 που πλέον είναι εμφανή τα σημάδια παρακμής της. Με αφορμή τα βιομηχανικά κτίρια, μελέτησα αφενός το χρονικό ανάπτυξης της βιομηχανίας και της βιοτεχνίας στην ανατολική Κρήτη και γενικότερα στην Ελλάδα, και αφετέρου τα κινήματα και τους αρχιτεκτονικούς τύπους που υιοθετήθηκαν στην τοπική αρχιτεκτονική και τις επιδιώξεις που εξυπηρετούσαν.

Θα παρουσιασθεί σε καρτέλες η καταγραφή του αποθέματος της βιομηχανικής και βιοτεχνικής κληρονομιάς στην ανατολική Κρήτη, κάθε μία εκ των οποίων αναφέρεται σε ένα βιομηχανικό κτίριο. Έπειτα, θα γίνει μια σύντομη αναφορά στο πως αντιμετωπίζεται και πως διαρθρώνεται ο δημόσιος χώρος, καθώς και η δομή της πόλης γύρω από τα βιομηχανικά συγκροτήματα, σε κάθε περίοδο. Μετέπειτα, θα εξεταστούν, εκτεταμένα, τα χαρακτηριστικά και οι θεωρίες των κινήματων της κάθε ιστορικής περιόδου και των αρχιτεκτονικών τύπων, αντίστοιχα. Τέλος, μέσα από την ανάλυση παραδειγμάτων αποκατεστημένων βιομηχανικών κτιρίων, θα αποτυπωθεί η επιτακτική ανάγκη της αποκατάστασης και επανάχρησης βιομηχανικών κελυφών.

---

⁴ Αρχιτεκτονικά Θέματα, 25/1991 *Βιομηχανικά Κτίρια: ιστορία, επανάχρηση, σχεδιασμός*, εκδ. Α. Α. Λιβάνη, Αθήνα 1991, σελ.: 57-65

Τα στοιχεία που συλλέχθηκαν -και αφορούν την καταγραφή του αποθέματος της βιομηχανικής και βιοτεχνικής κληρονομιάς- από την έρευνα πεδίου και από την έρευνα του αρχαιακού υλικού, συγκεντρώθηκαν, ταξινομήθηκαν και περιεγράφηκαν κατά κατηγορίες. Οι κατηγορίες αυτές που συνοδεύονται από την αντίστοιχη φωτογραφική τεκμηρίωση καθώς και από εκτενείς τεχνικές εκθέσεις, κωδικοποιήθηκαν σε καρτέλες στοιχείων ανά κτιριακή μονάδα, λόγω του μεγάλου μεγέθους του βιομηχανικού - βιοτεχνικού αποθέματος. Στις καρτέλες παρουσιάζονται με κωδικοποιημένο και εποπτικό τρόπο τα συμπεράσματα της αναλυτικής διαδικασίας έτσι ώστε να αποτελέσουν εργαλείο αξιοποίησης άλλων μελετητών αλλά ακόμα και για την πρόταση αποκατάστασής τους. Με υπόβαθρο την λεπτομερή αποτύπωση των κτιρίων από ομάδα του ΤΕΕ/ΤΑΚ, που αποτελούνταν από τους: Δρακωνάκη Κ., Κοκολάκη Χ., Λεμπιδάκη Κ., Μουντράκη Ε., Πηλίτση Α., και πραγματοποιήθηκε το 2013, ταξινομήθηκαν τα συμπεράσματα της ανάλυσης ανά κτίριο στις ακόλουθες διακεκριμένες ενότητες:

1. Φωτογραφική Τεκμηρίωση
2. Τοποθεσία
3. Ιδιοκτησία
4. Χρονολογία (έναρξης και λήξης της βιομηχανικής δραστηριότητας)
5. Αρχική Χρήση
6. Τωρινή Χρήση
7. Μελέτη – Κατ. (μελετητική – κατασκευαστική εταιρεία, όπου ήταν εφικτό)
8. Κατάσταση (σημερινή κατάσταση στην οποία έχει περιέλθει το κτίριο)
9. Περιγραφή (συνοπτική περιγραφή της αρχιτεκτονικής μορφολογίας και του δομικού οργανισμού του κτιρίου, στα σημαντικότερα εξ' αυτών).

Σκοπός

Σκοπός της εργασίας είναι η μελέτη της βιομηχανικής αρχιτεκτονικής κατά τη μελετηθείσα χρονική περίοδο και το πως αυτή συνέβαλε στην εδραίωσή της. Η βιομηχανική αρχιτεκτονική της κάθε περιόδου έχει καταταχθεί και ομαδοποιηθεί με βάση χρονικές περιόδους και τους αντίστοιχους αρχιτεκτονικούς τύπους, προκειμένου να εξετασθεί ο βαθμός στον οποίο επηρεάστηκε από αντίστοιχα ευρωπαϊκά πρότυπα και στη συνέχεια, ενδεχομένως, επηρέασε κι άλλες αντίστοιχες παραγωγικές μονάδες στην περιοχή.

Αντικείμενο της εργασίας

Αντικείμενο της εργασίας αποτελεί η βιομηχανική και η βιοτεχνική κληρονομιά, κατά την περίοδο από το τέλος της τουρκοκρατίας έως την αποβιομηχάνιση, στην ανατολική Κρήτη και συγκεκριμένα στους νομούς Ηρακλείου και Λασιθίου. Αφορά τα βιομηχανικά κτίρια που ανεγέρθηκαν κατά την περίοδο που διήρκεσε από το 1898 έως το 1974.

Βιβλιογραφική ανασκόπηση

Όσον αφορά στην βιομηχανική - βιοτεχνική κληρονομιά, γενικότερα, έχουν συγγραφεί ιστορικά βιβλία, άρθρα σε εφημερίδες και περιοδικά. Αξιοσημείωτο είναι, επίσης, το αρχαιακό υλικό του ΤΕΕ/ΤΑΚ (Τεχνικού Επιμελητηρίου Ελλάδος, τμήματος ανατολικής Κρήτης), της Βικελαίας Δημοτικής Βιβλιοθήκης Ηρακλείου καθώς και της Υπηρεσίας Νεωτέρων Μνημείων και Τεχνικών Έργων Κρήτης. Για τη βιομηχανική - βιοτεχνική κληρονομιά της Κρήτης, συγκεκριμένα, αξίζει να αναφερθεί το συνέδριο με θέμα «Η Βιομηχανική Κληρονομιά στην Κρήτη» που διεξήχθη τον Οκτώβριο του 2015 στο ΚΑΜ⁵, στα Χανιά, και περιέλαβε εισηγήσεις σχετικά με τη βιομηχανική κληρονομιά και τις βιομηχανίες - βιοτεχνίες που αναπτύχθηκαν κατά τη διάρκεια του 20ου αιώνα, στην Κρήτη.

---

⁵ Αφορά το Επιστημονικό Διήμερο και Έκθεση: Βιομηχανική Κληρονομιά στην Ελλάδα, 1980-2015 / Διάσωση - Έρευνα - Εκπαίδευση, που πραγματοποιήθηκε στις 16 & 17 Οκτωβρίου 2015, στο Κέντρο Αρχιτεκτονικής Μεσογείου (ΚΑΜ), στα Χανιά

Τα βιβλία που αποτέλεσαν αναφορές για την παρούσα εργασία ήταν:

- Αγριαντώνη Χριστίνα, *Οι απαρχές της εκβιομηχάνισης στην Ελλάδα τον 19ο αιώνα*, εκδ. Ιστορικό Αρχείο Εμπορικής Τράπεζας της Ελλάδος, Αθήνα 1986
- Αρχιτεκτονικά Θέματα, 25/1991 *Βιομηχανικά Κτίρια: ιστορία, επανάχρηση, σχεδιασμός*, εκδ. Α. Α. Λιβάνη, Αθήνα 1991
- Alfrey J., Putnam T., *Η Βιομηχανική Κληρονομιά*, μτφ. Βλάχου Ελένη, εκδ. Πολιτιστικό Τεχνολογικό Ίδρυμα ΕΤΒΑ, Αθήνα 1996
- Δρακωνάκη Κ., Κοκολάκη Χ., Λεμπιδάκη Κ., Μουντράκη Ε., Πηλίτση Α., *Ανάδειξη και Αξιοποίηση παλαιών βιομηχανικών κτιρίων της ανατολικής Κρήτης*, εκδ. ΤΕΕ/TAK, Ηράκλειο 2013
- Μεσσαριτάκη Μ., Μεταξάς Β., Μετινίδου Γ., Μοσχαπιδάκης Κ., Τσουκαλά Α., *Καταγραφή και Αξιολόγηση των Παλαιών βιοτεχνικών – βιομηχανικών κτιρίων στην ανατολική Κρήτη και διερεύνηση αξιοποίησής τους σε νέες χρήσεις*, εκδ. ΤΕΕ/TAK, Ηράκλειο 1996
- Pinard Jacques, *Η Βιομηχανική Αρχαιολογία*, μτφ. Σπανός Γεώργιος, εκδ. Πολιτιστικό Τεχνολογικό Ίδρυμα ΕΤΒΑ, Παρίσι 1985

Μέθοδος Συλλογής Ερευνητικού Υλικού

Η συλλογή του ερευνητικού υλικού βασίζεται σε αρχειακή βιβλιογραφική έρευνα, έρευνα πεδίου, έρευνα στον Τύπο και το διαδίκτυο, αλλά και σε κατ' ιδίαν συνομιλίες με τους απόγονους των ιδιοκτητών. Η συλλογή του μεγαλύτερου μέρους των πληροφοριών καθώς και η φωτογραφική τεκμηρίωση έγινε από πηγές και αρχεία, τα οποία αναφέρονται παρακάτω.

Πηγές - Αρχεία

Κατ' αρχήν αξιοποιήθηκε ό,τι έχει σχέση με την ιστορία της βιομηχανίας, την καταγραφή και αξιοποίηση της βιομηχανικής - βιοτεχνικής κληρονομιάς και τη δημιουργία των βιομηχανικών κτιρίων στην Ελλάδα. Παράλληλα, έγινε διερεύνηση των γενικότερων συνθηκών (πολιτικών, κοινωνικών, οικονομικών κ.λπ.), μέσα από τις οποίες εμφανίστηκε το φαινόμενο της εκβιομηχάνισης και το πέρασμα από την οικιακή οικονομία ή την οικονομία της αυτάρκειας, στα οργανωμένα βιοτεχνικά εργαστήρια, που στην πορεία του χρόνου και μετά την ωρίμανση των συνθηκών μετεξελίχθηκαν στους χώρους μαζικής και οργανωμένης παραγωγής, τα εργοστάσια.

Σημαντικά στοιχεία της έρευνας (πληροφορίες και φωτογραφική τεκμηρίωση) εντοπίστηκαν στα αρχεία των ακόλουθων φορέων:

- Τ.Ε.Ε./Τ.Α.Κ. - Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδος, Τμήμα Ανατολικής Κρήτης
- Βικελαία Δημοτική Βιβλιοθήκη Ηρακλείου
- Υπηρεσία Νεωτέρων Μνημείων και Τεχνικών Έργων Κρήτης
- Γενικά Αρχεία Κράτους
- Ιδιωτικά αρχεία απογόνων βιομηχάνων, της περιοχής

Συνηντεύξεις

Με απογόνους και μέλη των οικογενειών βιομηχάνων της περιοχής, ειδήμονες στο θέμα, αλλά και ανθρώπους που συμμετείχαν στην παραγωγική διαδικασία των άλλοτε κραταιών βιομηχανιών (εργάτες, μηχανικούς κ.λπ.). Σημαντική ήταν η συμβολή του απόγονου – ιδιοκτήτη και δικηγόρου Στέλιου Καστρινάκη στην κατανόηση των θεμάτων που σχετίζονται με την έναρξη, λειτουργία, οργάνωση και λήξη της παραγωγικής μονάδας των «Κυλινδρόμυλων Καστρινάκη». Επίσης, σημαντική ήταν η βοήθεια του συλλέκτη Μανώλη Λαμπράκη και της αρχαιολόγου Λιάνας Σταρίδα.

Έρευνα Πεδίου

Για να έχουμε ολοκληρωμένη άποψη για το συγκεκριμένο αντικείμενο ήταν απαραίτητη η έρευνα πεδίου στο σύνολο των εργοστασίων που δεν έχουν κατεδαφιστεί και υπάρχουν διάσπαρτα στον αστικό ιστό αλλά και στους κατά τόπους οικισμούς. Ακολουθήθηκε, λοιπόν, η εξής διαδικασία:

1. Λεπτομερής φωτογραφική αποτύπωση του συνόλου των κτιριακών εγκαταστάσεων που δεν έχουν κατεδαφιστεί (υπαρχόντων παλαιών τμημάτων, αλλά και νέων, προσθηκών κ.λπ.).
2. Λεπτομερής συγκέντρωση επιπλέον τεκμηρίων όλων των εργοστασίων για τα οποία δεν υπήρχαν επαρκή στοιχεία από άλλες υπηρεσίες ή παλαιότερα αρχεία.

Ερμηνευτική Μέθοδος

Επιλέχθηκε η βιομηχανική - βιοτεχνική κληρονομιά της Κρήτης καθώς το νησί αποτελεί αξιόλογο παράδειγμα ανάπτυξης της βιομηχανίας σε αυτόνομο κράτος (Κρητική Πολιτεία), αφού η Κρήτη από το 1898⁶ και μέχρι το 1913, που έλαβε χώρα η ένωσή της με την υπόλοιπη Ελλάδα⁷, λειτουργεί αυτόνομα και ξεκινάει τα πρώτα βήματα της δικής της βιομηχανίας. Βέβαια,

---

⁶ Η Κρήτη κέρδισε την αυτονομία της, στο Ηράκλειο, στις 25 Αυγούστου του 1898. Στις 2 Νοεμβρίου του ίδιου χρόνου και ο τελευταίος τούρκος στρατιώτης εγκατέλειψε το κρητικό έδαφος.

⁷ Με τη συνθήκη του Λονδίνου, το Μάιο του 1913, παραχωρήθηκε η Κρήτη στην Ελλάδα.

καθόσον το απόθεμα των βιομηχανικών - βιοτεχνικών κελυφών στην Κρήτη είναι πολύ μεγάλο, έγινε ένας διαχωρισμός, και σε αυτόν τον τόμο παρουσιάζεται η βιομηχανική και η βιοτεχνική κληρονομιά της ανατολικής Κρήτης, που επιλέχτηκε ούσα το τμήμα του νησιού με τη μεγαλύτερη ανάπτυξη εξαιτίας τόσο του πληθυσμού όσο και της επέκτασης του λιμένος.

Όσον αφορά στην ανατολική Κρήτη, το χρονικό φάσμα που θα μας απασχολήσει σχετίζεται με την περίοδο από το τέλος της τουρκοκρατίας έως την αποβιομηχάνιση, και συγκεκριμένα συνδέεται με τα βιομηχανικά κτίρια που ανεγέρθηκαν κατά την περίοδο που διήρκεσε από το 1898 έως το 1974. Η περίοδος αυτή διακρίνεται σε τρεις υποπερίόδους που αντιστοιχούν σε ένα διακριτό διαχωρισμό σύμφωνα με τις εκάστοτε πολιτικοοικονομικές καταστάσεις και, αντίστοιχα, τους αρχιτεκτονικούς τύπους που αναπτύχθηκαν. Στην πρώτη υποπερίοδο κατατάσσεται η περίοδος από το τέλος του 19ου αιώνα έως τη δεύτερη δεκαετία του 20ου αιώνα, στη δεύτερη από τη δεύτερη δεκαετία 20ου αιώνα έως 1960, ενώ στην τρίτη η περίοδος έως τη δεκαετία του '80.

Σχεδιασμός και Υλοποίηση της Έρευνας

Στα πλαίσια αυτής της εργασίας υιοθετήθηκε μια μικτή μεθοδολογική προσέγγιση που βασίζεται στον συνδυασμό ποιοτικής και ποσοτικής έρευνας. Για τις ανάγκες της έρευνας επιλέχθηκαν οι δύο νομοί της ανατολικής Κρήτης, στους οποίους παρατηρήθηκαν όλα τα προαναφερθέντα φαινόμενα εκβιομηχάνισης αλλά και αποβιομηχάνισης της παραγωγής. Η παρούσα καταγραφή έχει ως σκοπό τη συνοπτική παρουσίαση των εγκαταστάσεων βιομηχανικής και βιοτεχνικής κληρονομιάς στις πόλεις και τα χωριά του νομού Ηρακλείου και Λασιθίου.

Προβλήματα και Περιορισμοί

Είναι σημαντικό να τονιστεί ότι κατά την υλοποίηση της εμπειρικής έρευνας για αυτή την εργασία παρουσιάστηκαν σημαντικά προβλήματα κυρίως με την τεκμηρίωση των χώρων, των άλλοτε παραγωγικών μονάδων.

Ποιοτικά Χαρακτηριστικά

Στα ποιοτικά χαρακτηριστικά επιχειρείται η ανάλυση με βάση τις χρονικές περιόδους που υποδιαιρείται η περίοδος μελέτης, αλλά και οι αρχιτεκτονικοί τύποι των βιομηχανικών κτιρίων

που αναπτύχθηκαν σε κάθε περίοδο. Η ανάλυση των στοιχείων που συνέλεξε η έρευνα διεξήχθη με βάση την τοποθεσία, τη χρονική ίδρυση, τον κλαδικό προσανατολισμό, την παύση, την επαναχρησιμοποίηση, τον χρόνο της και το περιεχόμενό της, καθώς και την κατάσταση του κτιριακού κελύφους. Τα ποιοτικά αυτά χαρακτηριστικά αποτέλεσαν τις μεταβλητές που στο δεύτερο μέρος της έρευνας κατηγοριοποιήθηκαν σε κατηγορικές μεταβλητές και χρησιμοποιήθηκαν στην ποσοτική ανάλυση.

Ποσοτικά Χαρακτηριστικά

Σε αυτή την ενότητα παρουσιάζονται τα ποσοτικά χαρακτηριστικά του δείγματος των κτιρίων που μελετήθηκαν. Ενώ η καταγραφή που επιχειρήθηκε αντιμετωπίζει τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των κτιρίων ως ξεχωριστές περιπτώσεις εδώ οι καταχωρήσεις αυτές χρησιμοποιούνται προκειμένου να διαμορφώσουν ένα ενιαίο σύνολο που θα αποτελέσει το δείγμα για τις ανάγκες της ποσοτικής έρευνας. Η ποιοτική πληροφορία που συγκεντρώθηκε κατ' αρχήν κατηγοριοποιείται σε κατηγορικές μεταβλητές για την ποσοτική επεξεργασία της.

Αποτιμήσεις

Στην εργασία αυτή αναφέρεται και η μεθοδολογική προσέγγιση στη διαδικασία επανανοηματοδότησης και χρησιμοποίησης των βιομηχανικών χώρων. Βιομηχανικά συγκροτήματα, κτίρια και άλλοι χώροι που αναπτύχθηκαν στην τομή της πόλης και της βιοτεχνίας κατά το παρελθόν σημασιόδοτησαν χρήσεις και περιοχές. Σήμερα, αποτελούν στοιχεία μνήμης, τεκμήρια της ιστορίας και αναπόσπαστα (;) μέρη του πολιτισμικού τοπίου. Σημαντικό είναι το θέμα της μετάβασης και διαδοχής της βιομηχανικής ιδιοκτησίας από την ιδιωτική, κατά παράδοση, στη δημόσια σφαίρα, προσεγγίζοντάς την ως πολιτιστικό πόρο και αστική κληρονομιά.

Στο εμπειρικό μέρος χαρτογραφήθηκαν οι νέες χρήσεις βιομηχανικών χώρων σε βιομηχανικά κελύφη με σημαντική βιομηχανική παράδοση. Ανάμεσα στην ιδιωτική βιομηχανική ιδιοκτησία και τη δημόσια πολιτισμική κληρονομιά οι υποκείμενοι χώροι μένουν ίδιοι τη στιγμή που τα κλαδικά αντικείμενα αλλάζουν. Έτσι, οι χώροι αυτοί αποκτούν νέες χρήσεις, μορφές και λειτουργίες που μέσα από τις ασυνέχειες του χώρου και του χρόνου συμβάλλουν στη συγκρότηση της σύγχρονης εμπειρίας.

Τα Αναλυτικά Ερωτήματα

Μετά απ' όλα αυτά, η ερμηνεία επιχειρεί να απαντήσει στα εξής ερωτήματα:

1. Ποιοι οι λόγοι εκβιομηχάνισης και, μετέπειτα, αποβιομηχάνισης στην ανατολική Κρήτη;
2. Ποιοι κλάδοι της βιομηχανίας - βιοτεχνίας ακμάζουν;
3. Η βιομηχανική ακμή προώθησε την αρχιτεκτονική;
4. Ποια η σχέση της βιομηχανίας με τον αστικό ιστό και της βιοτεχνίας με το οικιστικό δίκτυο;
5. Παρατηρείται ακμή της βιομηχανίας και βιοτεχνίας σε σχέση με την οικονομία της υπαίθρου και την τεχνική υποδομή;
6. Ποιες είναι οι επιρροές της βιομηχανικής - βιοτεχνικής αρχιτεκτονικής στην ανατολική Κρήτη;
7. Εκτός από τις μηχανές, που αλλού παρατηρήθηκε η εισαγωγή ξένων προτύπων στη βιομηχανία της ανατολικής Κρήτης;
8. Επηρέασε τη βιομηχανική - βιοτεχνική δραστηριότητα η ένωση της Κρήτης με την Ελλάδα το 1913 και η κατασκευή του νέου λιμένα Ηρακλείου το 1918;
9. Η έλευση των Μικρασιατών προσφύγων, επηρέασε τη βιομηχανική και βιοτεχνική δραστηριότητα;
10. Η εισαγωγή της ηλεκτρικής ενέργειας επηρέασε τη βιομηχανική - βιοτεχνική δραστηριότητα και τη δομή των εργοστασίων;

ΕΥΡΗΜΑΤΑ
Εκβιομηχάνιση και Αποβιομηχάνιση στην ανατολική Κρήτη

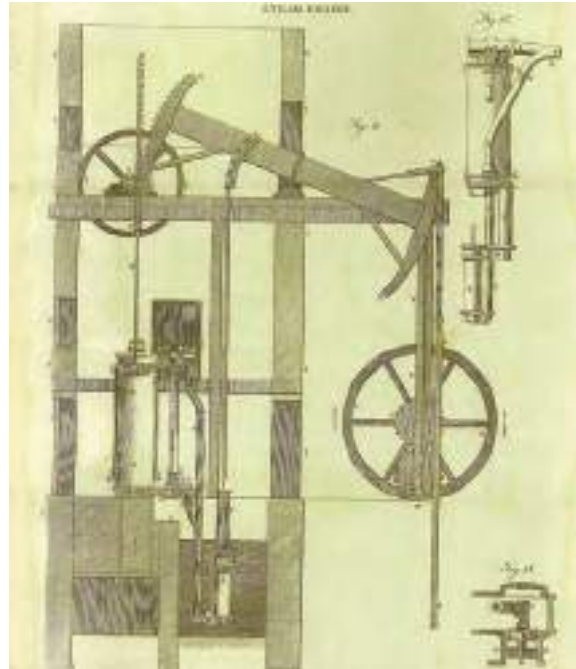

Εκβιομηχάνιση

Η εκβιομηχάνιση στην Κρήτη, παρατηρείται στα τέλη του 19ου αιώνα, γι' αυτό και αφετηρία της αναδρομής μου αποτέλεσε το έτος 1898 που αφορά χρονολογία απαρχής της βιομηχανίας και συμπίπτει και με τη χρονολογία τέλους της τούρκικης κατοχής στην Κρήτη. Μεταξύ των σημαντικότερων αιτιών αυτής της εκβιομηχάνισης ήταν:

1. Η σημαντική βελτίωση των συγκοινωνιών,
2. Η αύξηση του πληθυσμού της χώρας και ιδιαίτερα των αστικών κέντρων,
3. Η υποτίμηση του ελληνικού νομίσματος το 1880 (το 1895 είχε χάσει, σταδιακά και συνολικά, το 45% της αξίας του)⁸
4. Η αγροτική ανάπτυξη και ανάπτυξη των ανταλλαγών,
5. Η ευνοϊκή διεθνής συγκυρία.

Οι απαρχές της εκβιομηχάνισης στην Κρήτη συμβαδίζουν με τη χρήση της ατμομηχανής. Σε μία χώρα που ουσιαστικά δεν γνώρισε ούτε την «πρωτοεκβιομηχάνιση» ούτε ένα πρώτο στάδιο γενικευμένης ανάπτυξης των μεγάλων χειροκίνητων μονάδων, η πρώτη μετακίνηση, τόσο μαζική ώστε να έχει κάποια σημασία, ανθρωπίνων και οικονομικών πόρων, από τον αγροτικό στον βιομηχανικό τομέα εκδηλώνεται στο μεταίχμιο της αλλαγής από τον 19ο στον 20ο αιώνα με τη δημιουργία, μέσα σε λίγα χρόνια, ενός σημαντικού αριθμού εργοστασίων που λειτουργούσαν με τη δύναμη του ατμού.⁹

Εικ. 1: Η ατμομηχανή του Watt που αναπτύχθηκε σποραδικά (1763-1775), σημείο κλειδί για τη Βιομηχανική Επανάσταση. Αποτελεί βελτίωση της ατμομηχανής του Newcomen (1712).

⁸ <http://www.nomisma.gr/ViewCoinCatalog.aspx?Id=47222>

⁹ Αγριαντώνη Χριστίνα, *Οι απαρχές της εκβιομηχάνισης στην Ελλάδα τον 19ο αιώνα*, εκδ. Ιστορικό Αρχείο Εμπορικής Τράπεζας της Ελλάδος, Αθήνα 1986, σελ.: 120-124

Η βιομηχανία της Ελλάδας δεν γεννήθηκε χθες και αν πρέπει να της δώσουμε μια χρονολογία γέννησης, αυτή είναι η δεκαετία του 1900. Εκεί εντοπίζεται το πρώτο από τα «άλματα» για τα οποία έγινε λόγος, και αν η διατύπωση «απαρχές εκβιομηχάνισης» ταιριάζει καλύτερα στην περίπτωσή μας, νομίζω ότι μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε εναλλακτικά και τον όρο «απογείωση», γιατί εμπεριέχει την έννοια της ξαφνικής «εκκίνησης» μιας διαδικασίας, που επίσης ταιριάζει στην περίπτωσή μας.¹⁰

Η ελληνική απογείωση τοποθετείται πράγματι στο τέλος μιας εποχής, όπου «η ανάπτυξη προχωρούσε χωρίς προβλήματα». Στη διάρκεια του τρίτου τέταρτου του 19ου αιώνα, η βιομηχανία της ηπειρωτικής Ευρώπης, ευνοημένη από τη βελτίωση των μέσων μεταφοράς, την ανακάλυψη νέων πηγών ενέργειας ή και την ταχύτερη αύξηση των διαθέσιμων πολύτιμων μετάλλων, έφθασε στο «στάδιο της ωριμότητας». Από τα μέσα του αιώνα και έπειτα, οι διεθνείς σχέσεις πυκνώνουν, ο χαρακτήρας τους γίνεται ολοένα και πιο σύνθετος, έτσι ώστε ήδη από τη δεκαετία του 1860 «είχε πλέον εδραιωθεί μια διεθνής οικονομική τάξη πραγμάτων».

Οι γενικότερες ευνοϊκές συνθήκες (δημογραφία, αγροτική ανάπτυξη, ανάπτυξη των ανταλλαγών, ευνοϊκή διεθνής συγκυρία), όταν για πρώτη φορά βρέθηκαν να συνυπάρχουν, κατέστησαν δυνατή την απογείωση της βιομηχανίας. Φυσικά για να γίνει πραγματικότητα η δυνατότητα αυτή, έπρεπε να συντρέχουν και δύο άλλοι όροι, που απαιτεί ειδικότερα η βιομηχανία. Να υπάρχουν δηλαδή, από τη μια μεριά κεφάλαια επαρκή και κυρίως διατεθειμένα να επιλέξουν τη βιομηχανική επένδυση, και από την άλλη άτομα που «να μην έχουν τίποτα άλλο να πουλήσουν παρά μόνο την εργατική τους δύναμη».¹¹

Ιστορικοί Περίοδοι και Αρχιτεκτονικοί Τύποι

Εδώ, θα επιδιωχθεί μια σύντομη ιστορική αναδρομή στη βιομηχανική αρχιτεκτονική από τις απαρχές της έως την κατάληξή της, και θα διερευνηθεί κατά πόσο αυτή επηρέασε, αλλά και επηρεάστηκε από κάθε περίοδο από τα τέλη του 19ου αιώνα και μετά.

Μπορούμε να διακρίνουμε διαδοχικά στάδια στην ανάπτυξη και στην εξέλιξή της, τα οποία διαμορφώθηκαν παράλληλα με τις γενικότερες πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές εξελίξεις.

¹⁰ Αρχιτεκτονικά Θέματα, 25/1991 *Βιομηχανικά Κτίρια: ιστορία, επανάχρηση, σχεδιασμός*, εκδ. Α. Α. Λιβάνη, Αθήνα 1991, σελ.: 57-65

¹¹ http://leninreloaded.blogspot.gr/2014/06/karl-marx_15.html

Οι περίοδοι είναι τρεις: η πρώτη καλύπτει το διάστημα από τις τελευταίες δεκαετίες του 19ου αιώνα μέχρι τη δεύτερη δεκαετία του 20ου, η δεύτερη το διάστημα μεταξύ των δύο πολέμων και τα χρόνια της μεταπολεμικής ανασυγκρότησης, ενώ η τρίτη αναφέρεται στην εποχή μετά το 1960. Η δεκαετία του '80 αποτελεί την έναρξη νέας περιόδου εξαιτίας της ένταξης της χώρας στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα.¹² Παράλληλα, στην ανατολική Κρήτη, τη συγκεκριμένη περίοδο, αλλάζει σελίδα η βιομηχανική δραστηριότητα καθώς το 1987 αρχίζουν να δημιουργούνται νέες μονάδες στη Βιομηχανική Περιοχή Ηρακλείου (που θεσπίστηκε το 1969), με κατασκευή εξολοκλήρου από μέταλλο, και οι οποίες δεν έχουν καμία σχέση ως προς τα υλικά κατασκευής με τις προϋπάρχουσες μονάδες, αρχίζοντας πλέον να είναι ξεκάθαρη η έναρξη μιας νέας εποχής.

Θα πρέπει να τονίσουμε ότι κάθε περίοδος διακρίνεται από μια σειρά χαρακτηριστικών και τάσεων, που αφορούν την κατάσταση του τομέα της μεταποίησης, τις χωροθετικές τάσεις των παραγωγικών μονάδων, την τεχνολογία των μηχανών και του μηχανισμού μετάδοσης της κίνησης, τα διαθέσιμα δομικά υλικά και τις μεθόδους κατασκευής. Έτσι, παραφράζοντας τον L. Mumford¹³, μπορούμε να πούμε ότι κάθε περίοδος αποτελεί ένα «τεχνολογικό σύμπλεγμα» το οποίο έχει προφανείς επιδράσεις στον αρχιτεκτονικό σχεδιασμό των εργοστασίων.¹⁴

Όσον αφορά την χωροθέτηση των παραγωγικών μονάδων στην περιοχή του Ηρακλείου, κατά την περίοδο μελέτης, παρατηρείται μία, διόλου τυχαία, χωροκατανομή σε ομάδες. Μάλιστα, το παραλιακό μέτωπο του Ηρακλείου έμελλε να γίνει και η Βιομηχανική του Περιοχή, που χαρακτηριζόταν από το αντικείμενο της επεξεργασίας των τοπικών προϊόντων και τη σχέση της με το λιμάνι για τη μεταφορά των προϊόντων. Υπάρχουν μαρτυρίες ότι οι ίδιοι οι βιομήχανοι της εποχής πίεσαν για τον καθορισμό της θέσης της πρώτης βιομηχανικής περιοχής του Ηρα-

Εικ. 2: Φορτοεκφόρτωση εμπορευμάτων στο παλιό λιμάνι του Ηρακλείου (1915).

^{12, 14} Αρχιτεκτονικά Θέματα, 25/1991 *Βιομηχανικά Κτίρια: ιστορία, επανάχρηση, σχεδιασμός*, εκδ. Α. Α. Λιβάνη, Αθήνα 1991, σελ.: 57-65

¹³ Lewis Mumford (1895-1990): Αμερικανός ιστορικός, κοινωνιολόγος, φιλόσοφος της τεχνολογίας και κριτικός λογοτεχνίας, Mumford D. L., *Technics and Civilization*, εκδ.: Routledge and Kegan, Λονδίνο 1934, σελ.: 109

Εικ. 3: Αεροφωτογραφία του Ηρακλείου με τις άλλοτε τρεις βιομηχανικές «συνοικίες», στο παραλιακό μέτωπο της πόλης.

κλείου στην περιοχή που, πολύ αργότερα, χαρακτηρίστηκε σαν περιοχή ανάπτυξης του Ανατολικού Πολεοδομικού Κέντρου. Σχετικά μεγάλα εργοστάσια άνοιξαν κατά μήκος του παραλιακού μετώπου, καθώς παρατηρούνται τρεις βιομηχανικές «συνοικίες». Στο βορειοανατολικό παραλιακό μέτωπο, ακριβώς έξω από τα τείχη της παλιάς πόλης, παρατηρούνται οι πρώτες μεγάλες βιομηχανικές μονάδες, για το λόγο ότι όφειλαν να βρίσκονται εκτός κατοικημένης περιοχής, αλλά και κοντά στην πόλη για να διευκολύνεται η μετακίνηση. Ένα άλλο σύμπλεγμα βιομηχανικών κτιρίων βρίσκεται στο βορειοδυτικό παραλιακό μέτωπο, ακριβώς εντός των τειχών της παλιάς πόλης, στην περιοχή όπου εγκαταστάθηκαν οι πρόσφυγες από τη Μικρά Ασία, εξαιτίας του εργατικού δυναμικού της περιοχής. Τέλος, ένα ακόμα σύμπλεγμα μονάδων βυρσοδεψίας, τα Ταμπακαριά (τα περισσότερα εκ των οποίων πλέον έχουν κατεδαφιστεί για τη διάνοιξη της παραλιακής λεωφόρου), ήταν χωροθετημένα στο βορειοδυτικό παραλιακό μέτωπο, μακριά από τα όρια της παλιάς πόλης, για την αποφυγή της έντονης δυσοσμίας.

Πρώτη περίοδος: τέλος του 19ου αιώνα έως τη δεύτερη δεκαετία του 20ου αιώνα

Πριν από το 1880 το κοινωνικό καθεστώς της Κρήτης δημιουργούσε αρνητικές επιδράσεις στην ανάπτυξη της βιομηχανίας και της βιοτεχνίας. Κατά τη διάρκεια, όμως, των 40 χρόνων που καλύπτουν τη μετάβαση από το 19ο στον 20ο αιώνα (1880-1920), πραγματοποιήθηκαν μια σειρά από θεμελιώδεις αλλαγές που δημιούργησαν τις απαραίτητες συνθήκες για την ανάπτυξη της βιομηχανίας - βιοτεχνίας μετά το 1920. Εντούτοις, τα πρώτα χρόνια αυτής της περιόδου, η βιομηχανία παρέμεινε υποτονική και περιθωριακή στην ανατολική Κρήτη.

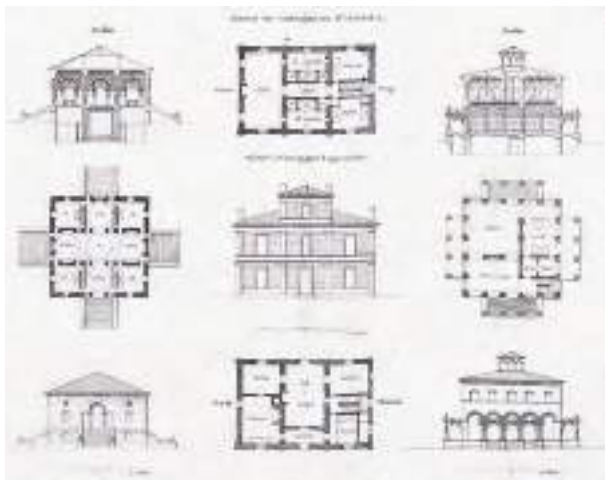
Ο δευτερογενής τομέας ήταν βασικά προσανατολισμένος στη μεταποίηση. Οι παραγωγικές μονάδες, κατεξοχήν αλευρόμυλοι, εριουργεία, σαπωνοποιεία, οινοποιεία κ.ά., είχαν εξαιρετικά μικρό μέγεθος. Ωστόσο, το 1914, ακριβώς μετά την ένωση της Κρήτης με την Ελλάδα, ο Ελευθέριος Βενιζέλος ψήφισε νόμο για τη δημιουργία των αγροτικών συνεταιρισμών και αργότερα δημιούργησε την Αγροτική Τράπεζα¹⁵, θεσμοί οι οποίοι στη συνέχεια άλλαξαν τον τρόπο οργάνωσης της πρωτογενούς παραγωγής και συντέλεσαν στην ανάπτυξη της βιομηχανίας και βιοτεχνίας. Στην ανάπτυξη της βιομηχανίας - βιοτεχνίας¹⁶ στην Κρήτη, συντέλεσε και η επέκταση του λιμένος, με σύγχρονες προδιαγραφές, το 1918, καθώς μέχρι τότε λειτουργούσε μόνο το παλαιό -μικρό- ενετικό λιμάνι το οποίο δεν μπορούσε να εξυπηρετήσει «φορτηγά πλοία» για την φορτοεκφόρτωση εμπορευμάτων.

Οι μηχανές των εργοστασίων, την εποχή αυτή, εισάγονταν από το εξωτερικό. Το είδος της κινητήριας δύναμης άλλαξε σταδιακά από το νερό στον ατμό κι έπειτα στο πετρέλαιο και την ηλεκτρική ενέργεια.

Όλα αυτά τα τεχνολογικά επιτεύγματα, οι πολλαπλές εκρήξεις και διαστάσεις είχαν ως άμεσες επιπτώσεις στην αρχιτεκτονική τη δημιουργία νέας κλίμακας και νέων τύπων κτιρίων. Έτσι, δοκιμάζονται νέες μέθοδοι και ιδέες στην κατασκευή, νέα υλικά και νέες μορφές. Βασικός στόχος είναι η επίλυση των λειτουργικών και κατασκευαστικών προβλημάτων χωρίς να ενδιαφέρονται τόσο για τη μορφή αυτών των κατασκευών, η οποία πολλές φορές λύνεται με δάνεια από το παρελθόν. Ουσιαστικά, οι νέες συνθήκες της τεχνολογίας οδήγησαν στη δημιουργία αυτών των νέων τύπων κτιρίων.

¹⁵ Την περίοδο 1914-1915 ο Ελευθέριος Βενιζέλος δημιούργησε Εμπορικά Βιομηχανικά Επιμελητήρια και Γεωργικούς Συνεταιρισμούς. Επιπλέον, δημιούργησε το Υπουργείο Γεωργίας Εμπορίου και Βιομηχανίας.

¹⁶ Βαρουχάκη Βάλια, *100 χρόνια μετά - Η Ένωση της Κρήτης με την Ελλάδα*, εκδ. Τα Νέα, Αθήνα, σελ.: 132-135

Εικ. 4: Δείγμα από την πραγματεία “Précis des leçons données a l’ Ecole Polytechnique” του J. N. L. Durand.

τυποποιημένους συνδυασμούς σταθερών κατόψεων και εναλλακτικών όψεων. Ήταν ένας οδηγός με κτίρια όλων των κατηγοριών και ο αρχιτέκτονας δεν είχε παρά να διαλέξει, ανάλογα με την περίπτωση, τον κατάλληλο συνδυασμό. Συνεπώς, σημειώνεται το πέρασμα σε μια εποχή νεωτερικότητας, κατά την οποία η αδυναμία επίλυσης ενός αρχιτεκτονικού προβλήματος, λειτουργικού ή μορφολογικού, αντιμετωπίζεται με την αναδρομή σε μια τυπολογία και όχι με την προσωπική βούληση του αρχιτέκτονα.¹⁸

Η αρχιτεκτονική των βιομηχανικών χώρων στην Κρήτη καθορίστηκε από μια σειρά παραγόντων που είναι πολύπλοκοι, στενά συνυφασμένοι μεταξύ τους και ανήκουν σε δύο βασικές κατηγορίες: τους «έξωθεν» και τους «έσωθεν» της βιομηχανικής επιχείρησης και του πελάτη - βιομήχανου.¹⁹

Βέβαια, η αρχιτεκτονική των βιομηχανικών κτιρίων της εποχής, κυρίως στις μεγαλύτερες και πιο σημαντικές βιομηχανικές μονάδες του Ηρακλείου, είναι σαφώς επηρεασμένη από τα ευ-

Όμως, δεν μπορεί να επιλυθεί, τόσο εύκολα, ο σχεδιασμός ενός νέου τύπου. Διότι, θα πρέπει να μας απασχολεί ταυτόχρονα η λειτουργικότητα, η μορφή και η οικονομία της κατασκευής. Η γαλλική École des Beaux-Arts ασχολείται συστηματικά με το σχεδιασμό αυτού του νέου τύπου, τον οποίο θέτει ως θέμα διαγωνισμού στους σπουδαστές της. Ο απόφοιτος της σχολής Jean Nicolas Louis Durand¹⁷ στην πραγματεία του “Précis des leçons données a l’ Ecole Polytechnique” είχε διαμορφώσει, το 1825, μια υποδειγματική και οικονομική τυπολογία κτιρίων, με βάση την οποία θα μπορούσαν να δημιουργηθούν οι κατάλληλες οικονομικές κατασκευές μέσα από

¹⁷ Jean Nicolas Louis Durand (1760-1834): Γάλλος συγγραφέας, δάσκαλος και αρχιτέκτονας

¹⁸ Παπαγιάννης Θύμιος, Βιομηχανική Μορφολογία, εκδ. Ζυγός, Αθήνα 1962

¹⁹ Αρχιτεκτονικά Θέματα, 25/1991 Βιομηχανικά Κτίρια: ιστορία, επανάχρηση, σχεδιασμός, εκδ. Α. Α. Λιβάνη, Αθήνα 1991, σελ.: 57-65

ρωπαϊκά πρότυπα, καθώς το 1895 κατασκευάζεται το σαπωνοποιείο «Αθηνά» της οικογένειας Αλεπουδέλη από Γαλλική Εταιρεία²⁰, το 1899 οι Κυλινδρόμυλοι Καστρινάκη από Ελβετική Εταιρεία²¹ και το 1918 η παλιά Ηλεκτρική του Ηρακλείου, από την Αγγλική Εταιρεία «Sir Robert McAlpine & Sons»²² και πρώτη ιδιοκτήτρια της μονάδας. Έπειτα, για τις μικρότερες και λιγότερο σημαντικές βιομηχανίες - βιοτεχνίες παρατηρείται ότι δανείζονται τα αρχιτεκτονικά πρότυπα που εισήγαγαν οι μεγαλοβιομηχανίες με κατ' επέκταση την ευρωπαϊκή επιρροή αλλά και οργανικές μορφές που δημιουργήθηκαν από τις ανάγκες της εκάστοτε μονάδας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα οργανικής μορφής, αποτελούν οι νερόμυλοι και οι ανεμόμυλοι που η μορφή τους εκμεταλλεύεται τα στοιχεία της φύσης, όπως την αεροδυναμική μορφή των ανεμόμυλων.

Κατά τη διάρκεια, επομένως, της προπαρασκευαστικής περιόδου της βιομηχανικής επανάστασης, η Κρήτη γνώρισε την υλοποίηση δύο βασικά κτιριακών τύπων εργοστασίων. Το «παραδοσιακό κτίριο», που είναι επηρεασμένο από την αρχιτεκτονική των βιομηχανικών κτιρίων της βρετανικής βιομηχανίας (1760 - μέσα 18ου) και το «μνημειακό κτίριο», που είναι επηρεασμένο από την ευρωπαϊκή βιομηχανική αρχιτεκτονική της πρώτης τεχνολογικής επανάστασης (μέσα 18ου - δεκαετία του 1890).

Το «παραδοσιακό κτίριο», στην Κρήτη, το οποίο αποτελεί τον τύπο που κατεξοχήν εφαρμόστηκε τα τέλη του 19ου αιώνα υλοποιείται με παραδοσιακές κατασκευαστικές μεθόδους και υλικά, φέροντες τοίχους

Εικ. 5: Σαπωνοποιείο «Αθηνά»

Εικ. 6: Κυλινδρόμυλοι «Καστρινάκη»

Εικ. 7: Παλιά Ηλεκτρική Ηρακλείου

²⁰ Αρχείο Υπηρεσίας Νεωτέρων Μνημείων και Τεχνικών Έργων Κρήτης

²¹ Μαρτυρία απόγονου και ιδιοκτήτη κ. Στέλιου Καστρινάκη

²² Αρχείο Υπηρεσίας Νεωτέρων Μνημείων και Τεχνικών Έργων Κρήτης

από λιθοδομή ή συμπαγείς οπτόπλινθους, ενώ βασίζεται στη χρήση τοπικών μορφολογικών στοιχείων και ορισμένες φορές νεοκλασικών μοτίβων. Όπως τονίζει και ο Pierre Lenain στο άρθρο του “Quand l’industrie laisse des paysages”:²³ «η νεοκλασική αρχιτεκτονική χάρη στον ορθολογισμό και στη μνημειακότητά της διείσδυσε βαθιά στη βιομηχανική αρχιτεκτονική, συχνά αναμίχθηκε με τοπικές επιρροές που μερικές φορές είχαν και ιδιωματικό χαρακτήρα... προσαρμόστηκε έως το σημείο που να φαίνεται μόνο ως υπαινιγμός, με τη μορφή ενός σποραδικού στολιδιού, ενός είδους χαρακτηριστικού και ενός διακριτικού εμβλήματος που επαναλαμβάνεται σε όλους τους τοίχους του συγκροτήματος».²³ Τα πρώτα κτίρια που σώζονται ακολουθούν τυπολογικά χαρακτηριστικά κατοικιών. Βασικά χαρακτηριστικά του τύπου είναι η «άτακτη» άρθρωση των χώρων του εργοστασίου, τα πολλά εσωτερικά χωρίσματα και ο μη ενιαίος χώρος παραγωγής. Ο κτιριακός όγκος είναι συνήθως απλός, ορθογωνικός με επίπεδες όψεις, διάτρητες από τα εν σειρά ανοίγματα. επικαλύπτεται από απλή δίρριχτη στέγη ή από πτυχωτή με αποτέλεσμα να δημιουργούνται τριγωνικά αετώματα απόληξης στις όψεις, αλλά και δίρριχτη στέγη υπερυψωμένη κατά το κεντρικό της τμήμα, απ’ όπου συμπληρώνεται ο αερισμός ή ο φωτισμός του κτιρίου. Η μορφή των εργοστασίων αυτού του τύπου είναι απλή, διακριτική και όχι πομπώδης. Ο χειρισμός των όψεων ποικίλλει από περιπτώσεις όπου η επιπεδότητα των εξωτερικών τοίχων διακόπτεται μόνο από τα ανοίγματα σε περιπτώσεις όπου δίνεται έμφαση στη χρήση χαρακτηριστικών στοιχείων του τόπου (μορφή ανοιγμάτων, επεξεργασία των γωνιών και ακμών του κτιριακού όγκου, ειδική μεταχείριση των υλικών, επεξεργασμένη μορφή του αετώματος κ.ά.).

Χαρακτηριστικό παράδειγμα «παραδοσιακού κτιρίου» αποτελούν οι Κυλινδρόμυλοι Καστρινάκη, κατασκευασμένοι το 1899 εκτός των τειχών της παλαιάς πόλης του Ηρακλείου.

Εικ. 8-9: Χαρακτηριστικό παράδειγμα βιομηχανικού «παραδοσιακού κτιρίου» οι Κυλινδρόμυλοι «Καστρινάκη».

²³ Lenain Pierre, “Quand l’industrie laisse des paysages”, Lotus International, αρ. 14, 1977, σελ.: 29

Ο δεύτερος τύπος του βιομηχανικού κτιρίου που υλοποιείται την περίοδο αυτή βασίζεται στη μεταφορά, τη χρήση και τη μεταλλαγή ενός «μνημειακού στυλ», που έχει τις ρίζες του στη βιομηχανική αρχιτεκτονική της Ευρώπης. Αυτό συνήθως γίνεται για λόγους όχι τόσο λειτουργικούς, αλλά γιατί εκφράζει και προωθεί μια συγκεκριμένη εικόνα της επιχείρησης. Έτσι θα μπορούσε κανείς να θεωρήσει ότι ο τύπος αυτός προβάλλει μια αρχιτεκτονική «επίσημη και γοήτρου» όπου «...η συμβολική και μορφολογική άποψη έχουν την ίδια αν όχι μεγαλύτερη βαρύτητα από τη λειτουργική και οικονομικοτεχνική».²⁴ Έτσι, το κτίριο ή το κτιριακό συγκρότημα είναι επιβλητικό λόγω του όγκου ή και της μορφής του που είναι πλούσια σε μοτίβα, επεξεργασμένες λεπτομέρειες και συμβολικούς υπαινιγμούς. Η ποιότητα και η σύνθεση της μορφής αυτού του τύπου είναι συνάρτηση του στυλ που αποτελεί τη βάση του δανεισμού. Επίσης, στις περισσότερες περιπτώσεις μπορεί κανείς να διακρίνει τον απόηχο νεοκλασικών αρχών: μεγαλοπρέπεια, επιβλητικότητα, πλαστικότητα, ογκώδης σύνθεση, συμμετρία, αρθρωμένη τάξη. Ένα άλλο χαρακτηριστικό είναι ο τονισμός της κεντρικής εισόδου στο κτίριο και η «κυριαρχία» της κύριας όψης του.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα «μνημειακού κτιρίου» αποτελεί το Καπνοκοπήριο, κατασκευασμένο στα τέλη του 19ου αιώνα εντός των τειχών της παλαιάς πόλης του Ηρακλείου.

Τα δομικά υλικά, και για τους δύο τύπους της εποχής, είναι η πέτρα και το ξύλο. Τα περισσότερα εργοστάσια είχαν φέρουσα περιμετρική τοιχοποιία από τούβλο ή πέτρα και εσωτερικές κολόνες από ξύλο. Τα πατώματα κατασκευάζονταν από ξύλο, όπως επίσης και τα ζευκτά της οροφής, ενώ η επικάλυψη γινόταν με κεραμίδια.

Εικ. 10-11: Χαρακτηριστικό παράδειγμα βιομηχανικού «μνημειακού κτιρίου» το Καπνοκοπήριο.

²⁴ Θέματα Χώρου + Τεχνών, 15/1984 Η μνημειακή έκφραση στη μεταπολεμική αρχιτεκτονική, εκδ. Α. Α. Λιβάνη, Αθήνα 1984, σελ.: 36

Την εποχή αυτή η κατασκευή των βιομηχανικών κτιρίων βρισκόταν στα χέρια των παραδοσιακών μαστόρων και εμπειροτεχνών μηχανικών. Η μικρή κλίμακα των πρώτων εργοστασίων, η «πρωτόγονη» διαδικασία της παραγωγής χωρίς ειδικές απαιτήσεις και η απλότητα της κατασκευής δεν ενθάρρυναν τη χρησιμοποίηση των αρχιτεκτόνων, ούτε ακόμη και των πολιτικών μηχανικών. Οι παραδοσιακοί μαστορες αποτελούσαν τα κατάλληλα πρόσωπα που πρόσφεραν υπηρεσίες «κατασκευής» και ακολουθούσαν τις κατασκευαστικές οδηγίες των εταιρειών που προμήθευαν και τα μηχανήματα.²⁵

Δεύτερη περίοδος: δεύτερη δεκαετία 20ου αιώνα έως 1960

Εικ. 12: Μικρασιατική Καταστροφή, Σμύρνη 1922.

Η αρχή της δεκαετίας του '20 σημαδεύτηκε από μια σειρά γεγονότων που είχαν θεμελιώδεις επιπτώσεις στη μελλοντική ανάπτυξη της χώρας. Το 1922, σημείο σταθμό για την βιομηχανική και βιοτεχνική ανάπτυξη, αλλά και την οικονομία της χώρας, αποτέλεσε η μαζική εισροή Ελλήνων προσφύγων από τη Μικρά Ασία. Η πλειοψηφία των προσφύγων εγκαταστάθηκε στα μεγάλα αστικά κέντρα του Πειραιά, της Αθήνας, της Πάτρας, της Θεσσαλονίκης και του Ηρακλείου.

Έτσι, και στην ιστορική διαδρομή της βιομηχανικής και βιοτεχνικής ανάπτυξης της Κρήτης σταθμό αποτέλεσε ο ερχομός και η εγκατάσταση 18.000 Μικρασιατών προσφύγων στο Ηράκλειο, τη στιγμή μάλιστα που η απογραφή του 1900 είχε δείξει ότι οι μόνιμοι κάτοικοί του ήταν 20.000. Αντίστοιχα, στην υπόλοιπη Ελλάδα εγκαταστάθηκαν 1.300.000 πρόσφυγες, όταν ο πληθυσμός της ήταν 5.500.000 κάτοικοι.

Στο διάστημα, λοιπόν, που ακολούθησε ο αριθμός των εργοστασίων αυξήθηκε χάρη στα φτηνά εργατικά τους χέρια, καθώς το 60% των προσφύγων τους απορροφήθηκε στη βιομηχανική δραστηριότητα και έγινε δυνατή η δημιουργία της σύγχρονης βιομηχανίας, με αποτέλεσμα η προσφυγική παρουσία να αποβεί συνώνυμη με τον βιομηχανικό μετασχηματισμό της Ελλάδας. Για την ανάπτυξη και την προαγωγή της βιομηχανίας - βιοτεχνίας καθοριστικό ρόλο έπαιξε και η ίδρυση, το 1923, του Τεχνικού Επιμελητηρίου Ελλάδος (ΤΕΕ), που αποσκοπούσε στην προαγωγή της τεχνικής κίνησης στην χώρα. Επιπλέον, στις 25 Δεκεμβρίου του 1925 το Ηράκλειο ηλεκτροδοτείται.

²⁵ Αρχιτεκτονικά Θέματα, 25/1991 Βιομηχανικά Κτίρια: ιστορία, επανάχρηση, σχεδιασμός, εκδ. Α. Α. Λιβάνη, Αθήνα 1991, σελ.: 82

Επομένως, την περίοδο αυτή συντελέστηκαν ραγδαίες εξελίξεις, όσον αφορά το είδος της κινητήριας δύναμης στα εργοστάσια. Από τον ατμό περνούμε πολύ γρήγορα στο πετρέλαιο και τον ηλεκτρισμό. Η μετάβαση όμως από τις ατμομηχανές και τις πετρελαιομηχανές στους ηλεκτρικούς κινητήρες δεν είχε επιπτώσεις χωρικές γιατί διατηρήθηκε το παλαιό σύστημα μετάδοσης της κίνησης στις μηχανές μέσω σφονδύλων, αξόνων και ιμάντων. Αργότερα, όμως, στη δεκαετία του '30, η χρήση μικρών ηλεκτρικών κινητήρων προσαρμοσμένων σε κάθε μηχανή χωριστά οδήγησε στην κατάργηση του παλαιού συστήματος μετάδοσης της κίνησης. Έτσι κάθε μηχανή μπορούσε πια να τοποθετηθεί σε οποιαδήποτε θέση και να λειτουργεί με ρυθμούς διαφορετικούς από τους ρυθμούς των άλλων μηχανών. Το γεγονός αυτό άνοιξε το δρόμο για τους μεγάλους χώρους παραγωγής, τις «βαθιές» κατόψεις και την ευέλικτη διάταξη των μηχανών στη γραμμή παραγωγής. Βέβαια, η υποκατάσταση από την ηλεκτρική ενέργεια των άλλων πηγών ενέργειας που χρησιμοποιούνταν ως τότε, έδωσε και μεγαλύτερη ελευθερία ως προς την επιλογή του τόπου εγκατάστασης και των μορφών κατασκευής.

Δυστυχώς, ο ρυθμός ανάπτυξης της βιομηχανίας και της βιοτεχνίας επιβραδύνθηκε απότομα από την παγκόσμια οικονομική κρίση του 1929-31 και αργότερα με τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Το τέλος της δεκαετίας του '40 και κυρίως η δεκαετία του '50 ήταν περίοδος ανασυγκρότησης.

Η αρχιτεκτονική των εργοστασίων στο μεσοπόλεμο χαρακτηρίζεται από τη χρήση των κτιριακών τύπων της προηγούμενης περιόδου. Ωστόσο, το «παραδοσιακό κτίριο» της προηγούμενης εποχής τείνει να εκλείψει λόγω της μείωσης του αριθμού των καινούριων επιχειρήσεων με ντόπια αρχιτεκτονική παράδοση, της εισαγωγής νέων δομικών υλικών και συγκεκριμένα του οπλισμένου σκυροδέματος και λόγω της νέας αντίληψης του Έλληνα βιομήχανου για την εξευρωπαϊσμένη εικόνα που έπρεπε να προβάλλει το κτίριο της επιχείρησής του.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα «παραδοσιακού κτιρίου», αυτής της περιόδου, αποτελεί το Αρτοποιείο, κατασκευασμένο το 1930 εντός των τειχών της παλαιάς πόλης του Ηρακλείου.

Εικ. 13-14: Χαρακτηριστικό παράδειγμα βιομηχανικού «παραδοσιακού κτιρίου» το Αρτοποιείο.

Το «μνημειακό κτίριο» της εποχής αυτής κατασκευάζεται από οπλισμένο σκυρόδεμα και έχει τα χαρακτηριστικά του μονολιθικού, συμπαγούς όγκου. Συνδυάζει τον βαρύ, ογκώδη, εντυπωσιακό χαρακτήρα με μια απλή μορφή. Η επιπεδότητα των περιμετρικών τοίχων διακόπτεται συνήθως από τις επιφάνειες των παραθύρων και τις εξωτερικές κολόνες. Ο κτιριακός όγκος μοιάζει με ουδέτερο κέλυφος το οποίο δεν προβάλλει την ποικιλία των δραστηριοτήτων που στεγάζει. Μόνο η κύρια είσοδος και σε λίγες περιπτώσεις τα γραφεία διαφοροποιούνται μορφολογικά και όχι ογκοπλαστικά προκειμένου να σημειωθεί οπτικά η θέση τους. Ο τύπος αυτός διαφέρει από τον αντίστοιχό του της προηγούμενης περιόδου όπου προβαλλόταν η άποψη της αρχιτεκτονικής ως «διακοσμητικής τέχνης». Το «μνημειακό κτίριο» αυτής της περιόδου προβάλλει την άποψη ότι η αρχιτεκτονική είναι «μνημειακή τέχνη». Αυτή αντανακλάται στα βιομηχανικά κτίρια των αρχών του 20ου αιώνα και υποστηρίζεται κυρίως από τον P. Behrens²⁶. Σύμφωνα με τους T. Buddensieg²⁷ και H. Rogge, οι στόχοι του Behrens και η ιδέα του περί μνημειακότητας εξυπηρετούσαν ένα διπλό σκοπό: «οι καθαροί μαθηματικοί υπολογισμοί των μηχανικών έπρεπε να μεταφραστούν σε αρχιτεκτονική η οποία επιδρά στις αισθήσεις χωρίς να αποποιείται τα σύγχρονα δομικά υλικά όπως το γυαλί, το μέταλλο και το σκυρόδεμα. Πρέπει να δώσουν σε αυτά τα υλικά, που δημιουργήθηκαν σε μια βιομηχανική κλίμακα, τη χωρική ποιότητα της κλασικής αρχιτεκτονικής, απορρίπτοντας το διακοσμητικό αποτέλεσμα της και την ιστορική γραμματική των κανόνων, αλλά διατηρώντας μόνο τις αναλογίες, την οργάνωση και τον ρυθμό της δομής».²⁸ Έτσι οι αρχές του κλασικιστικού ιδιώματος, συνυφασμένες με τις ιδέες που κυριαρχούσαν στην Ευρώπη την εποχή αυτή για τον σχεδιασμό βιομηχανικών κτιρίων, είχαν ως αποτέλεσμα ένα κτίριο νεοκλασικού χαρακτήρα, αλλά βιομηχανικού στις λεπτομέρειές του.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα «μνημειακού κτιρίου», αυτής της περιόδου, αποτελεί η Παλαιά Ηλεκτρική του Ηρακλείου, κατασκευασμένη το 1918 εντός των τειχών της παλαιάς πόλης του Ηρακλείου.

Παράλληλα, κάνει την εμφάνισή του ένας νέος τύπος. Ο νέος τύπος βιομηχανικού κτιρίου αυτής της εποχής είναι το «οδοντωτό κτίριο», που από τυπολογικής πλευράς μπορεί να χαρακτηριστεί ως αμιγές βιομηχανικό. Βέβαια, είναι και ο πρώτος τύπος κτιρίου που υλοποιήθηκε στους εργοστασιακούς χώρους χωρίς να έχει προηγούμενο σε άλλη κτιριακή κατηγορία. Η

²⁶ Peter Behrens (1868-1940): Γερμανός αρχιτέκτονας και σχεδιαστής

²⁷ Tilmann Buddensieg (1928-2013): Γερμανός ιστορικός τέχνης

²⁸ Buddensieg, Rogge, op.cit., σελ.: 91

Εικ. 15-16: Χαρακτηριστικό παράδειγμα βιομηχανικού «μνημειακού κτιρίου» η Παλαιά Ηλεκτρική του Ηρακλείου.

ανάγκη που το δημιούργησε ήταν οι μεγάλοι, μονώροφοι ή και δώροφοι χώροι παραγωγής με ομοιόμορφο φωτισμό. Σύμφωνα με τον J. M. Richards²⁹ μια από τις πρώτες εφαρμογές της οδοντωτής οροφής έγινε στην προσθήκη του Cressbrook Mill στη Βρετανία στα μέσα του 19ου αιώνα. Παρόλα αυτά, το «οδοντωτό κτίριο» άρχισε να διαδίδεται στα τέλη του 19ου αιώνα στις βιομηχανικά ανεπτυγμένες χώρες.³⁰ Στην Ελλάδα, κατά πάσα πιθανότητα η πρώτη εφαρμογή έγινε το 1874 στο νηματουργείο του συγκροτήματος Λόγγου-Κύρτση-Τουρπάλη στη Νάουσα. Στην περίπτωση αυτή οι οδοντωτές απολήξεις της στέγης καλύπτονται πίσω από ένα παραπέτο, ενώ σε μετέπειτα εφαρμογές έχουμε αμιγή «οδοντωτά κτίρια». Το «οδοντωτό κτίριο» βρίσκει πολύ μεγάλη εφαρμογή την εποχή αυτή στους μονώροφους ή και δώροφους χώρους παραγωγής και φυσικά όπου το επέτρεπε η διαδικασία παραγωγής. Χαρακτηριστικά του τύπου είναι: η δυναμικά απλωμένη οδοντωτή οροφή που στεγάζει το χώρο παραγωγής, η ορθογωνική κάτοψη και η σαφήνεια του κτιριακού όγκου. Στις περισσότερες εφαρμογές αυτού του τύπου, όταν υπάρχουν διοικητικές λειτουργίες, ο χώρος τους είναι ανεξάρτητο κτίριο ή «προσκολλημένος» στο κτίριο του χώρου παραγωγής και δηλώνει έντονα την παρουσία του με την ξεχωριστή αρχιτεκτονική του γλώσσα. Αυτή, συνήθως, προβάλλει τις κλασικιστικές τάσεις της εποχής με ιδιαίτερα λιτό τρόπο. Στην περίπτωση αυτή η απλή μορφή του «οδοντωτού κτιρίου» έρχεται σε αντίθεση με την επεξεργασμένη μορφή του κτιρίου των γραφείων διοίκησης. Τις όψεις διακόπτουν συνήθως κάθετες υδρορροές ή κολόνες που διαφοροποιούνται από τα στοιχεία πλήρωσης

²⁹ James Maude Richards (1907-1992): Βρετανός συγγραφέας αρχιτεκτονικής Richards J. M., *The Functional Tradition in Early Industrial Building*, εκδ.: The Architectural Press, Λονδίνο 1958, σελ.: 87

³⁰ Grenier L., Wieser-Benedetti H., *Les châteaux de l'industrie*, εκδ.: Edité par les Archives d'Architecture Moderne et le Ministère de l'Environnement et du Cadre de Vie-Direction de l' Architecture, Παρίσι-Βρυξέλλες 1979, σελ.: 22

ως προς το χρώμα, τα υλικά και την υφή. Αυτά τα κάθετα γραμμικά στοιχεία αρθρώνονται με επαναληπτικό και ρυθμικό τρόπο όπως και τα πλευρικά ανοίγματα που κατανέμονται ομοιόμορφα σε αυστηρή σειρά. Ο φορέας των «οδοντωτών κτιρίων» κατασκευάζεται από σκυρόδεμα. Τέλος πρέπει να αναφέρουμε ότι υπάρχουν και περιπτώσεις, συνήθως συγκροτημάτων, που συνδυάζουν χαρακτηριστικά περισσότερων του ενός τύπων.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα «οδοντωτού κτιρίου» αποτελούν οι αποθήκες του Αγροτικού Συνεταιρισμού Αρχανών, κατασκευασμένοι τη δεκαετία του '60 στην είσοδο του οικισμού Άνω Αρχανών Ηρακλείου.

Τέλος, για την περίοδο αυτή θα πρέπει να αναφέρω την ψήφιση στις 15 Οκτωβρίου του 1922 ενός Βασιλικού Διατάγματος που άνοιξε το δρόμο στους επαγγελματίες πολιτικούς μηχανικούς και αρχιτέκτονες να αναμιχθούν στο σχεδιασμό των βιομηχανικών κτιρίων. Το διάταγμα αναφερόταν στις απαραίτητες άδειες, που επέβαλαν την απασχόληση μηχανικού, και έπρεπε να έχει από το Υπουργείο Βιομηχανίας, κάθε νεοϊδρυόμενη επιχείρηση προκειμένου να εγκατασταθεί σε ένα συγκεκριμένο τόπο. Οι τεχνικές απαιτήσεις των απαραίτητων για τις άδειες σχεδίων επέβαλαν την απασχόληση μηχανικού με γνώσεις διαμορφωμένες μέσα από ένα σύστημα πανεπιστημιακής εκπαίδευσης. Οι Έλληνες βιομήχανοι, την εποχή αυτή, εμπιστεύονταν τον σχεδιασμό των εργοστασίων τους στους «αρχιτεκτονούντες» πολιτικούς μηχανικούς, που εκτός από τις τεχνικές τους γνώσεις για τους φορείς είχαν τη δυνατότητα να σχεδιάσουν όψεις κάποιων αξιώσεων. Ο ρόλος του αρχιτέκτονα άρχισε να αναγνωρίζεται την επόμενη περίοδο.³¹

Εικ. 17-18: Χαρακτηριστικό παράδειγμα βιομηχανικού «οδοντωτού κτιρίου» οι αποθήκες του Αγροτικού Συνεταιρισμού Αρχανών.

³¹ Αρχιτεκτονικά Θέματα, 25/1991 Βιομηχανικά Κτίρια: ιστορία, επανάχρηση, σχεδιασμός, εκδ. Α. Α. Λιβάνη, Αθήνα 1991, σελ.: 57-65

Τρίτη περίοδος: 1960 έως δεκαετία '80

Αυτή την εποχή αρχίζει να αλλάζει η στάση των Ελλήνων επιχειρηματιών όσον αφορά τη σκοπιμότητα της χρησιμοποίησης αρχιτεκτόνων στον εργοστασιακό σχεδιασμό. Συγχρόνως, το βιομηχανικό κτίριο αρχίζει να αποτελεί μέρος της σφαίρας των ενδιαφερόντων των αρχιτεκτόνων. Για πρώτη φορά δημοσιεύεται το 1957, στο περιοδικό Αρχιτεκτονική, εργοστάσιο σχεδιασμένο από αρχιτέκτονα. Στην παρουσίαση του εργοστασίου αεριούχων ποτών «Καραντάνης» (αρχιτέκτονες Σ. Μολφέσης και Θ. Παπαγιάννης) διαβάζουμε ότι «το κτίριο είναι αξιοσημείωτο... γιατί αποδεικνύει ότι δεν υπάρχουν αρχιτεκτονικά θέματα, και μη. Αλλά απεναντίας ότι ακόμα και ένα εργοστάσιο, όταν μελετηθεί σωστά, μπορεί να έχει ένα καλό αισθητικό αποτέλεσμα και να αποτελέσει στόλισμα και όχι καταστροφή για το περιβάλλον του». Αυτή η στάση ισχύει στη υπόλοιπη Ευρώπη από τις αρχές του 20ου αιώνα, που θα σηματοδοτήσει μια σημαντική αλλαγή στην κατασκευή των βιομηχανικών κτιρίων. Εκτός από τους μηχανικούς, και οι αρχιτέκτονες, πλέον, μπορούσαν να κατασκευάσουν βιομηχανικά κτίρια· αφορμή ο P. Behrens που έχτισε τα βιομηχανικά κτίρια της εταιρίας AEG στο Βερολίνο το 1919. Ακολούθησαν κι άλλοι αρχιτέκτονες, όπως ο Walter Gropius, Adolf Meyer, Hans Poelzig. Αυτή η αλλαγή οδήγησε σε μια μεταβολή στον τρόπο σκέψης και σχεδιασμού της μορφής και της αρχιτεκτονικής, γενικότερα.

Μια σταδιακή αποκέντρωση της βιομηχανικής - βιοτεχνικής δραστηριότητας αρχίζει να παρατηρείται, την εποχή αυτή, ως αποτέλεσμα της θέσπισης σχετικών μέτρων και της προώθησης της ίδρυσης βιομηχανικών περιοχών σε διάφορα τμήματα της χώρας. Παρόλο που η γενική εικόνα της χώρας προβάλλει τον κυρίαρχο ρόλο της Αθήνας σε όρους βιομηχανικής συγκέντρωσης, ιδρύθηκαν πολλές νέες και μεγάλες μονάδες και σε άλλες περιοχές. Έτσι, και στο Ηράκλειο, δημιουργήθηκε η Βιομηχανική Περιοχή το 1969. Επίσης, κατά την περίοδο αυτή, και συγκεκριμένα το 1979 προσχωρεί η Ελλάδα στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα.³²

Η αρχιτεκτονική των εργοστασίων, αυτής της περιόδου σε όλες τις περιοχές της χώρας εμφανίζει ομοιομορφία και ανεξαρτητοποίηση από τοπικές ιδιαιτερότητες, ενώ απομακρύνεται από τις τυπολογίες του παρελθόντος. Παρόλο που το «οδοντωτό κτίριο» εξακολουθεί να υλοποιείται, η πλειοψηφία των βιομηχανικών κτιρίων που χτίζεται δεν έχει φωτισμό από την οροφή.

³² Στις 28 Μαΐου 1979 υπογράφεται στην Αθήνα -στο Ζάππειο Μέγαρο- η Πράξη Προσχώρησης της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα, ενώ την 1η Ιανουαρίου 1981 επιτεύχθηκε τελικά η επίσημη ένταξη της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα. Το ελληνικό Κοινοβούλιο κύρωσε τη συμφωνία στις 28 Ιουνίου του 1979.

Η μορφολογία τους αλλάζει ριζικά - όχι μόνο στο επίπεδο της «επιφάνειας» - από την άποψη ότι αυτή η αλλαγή συνοδεύεται από έναν γενικότερο προβληματισμό που αφορά το σχεδιαστικό πρόβλημα «εργοστάσιο». Από τα δημοσιευμένα εργοστάσια, και κυρίως από τα κείμενα που τα συνοδεύουν, διαφαίνονται οι νέες αρχές που διέπουν το σχεδιασμό των βιομηχανικών κτιρίων. Οι αρχές αυτές συνοψίζονται στις εξής: η σύνθεση πρέπει να είναι επεκτατή και ευέλικτη, δηλαδή να υπάρχει πρόβλεψη για κάλυψη των μελλοντικών αλλαγών της επιχείρησης (κατασκευή νέων κτιριακών εγκαταστάσεων ή τροποποίηση και αναπροσαρμογή των υπάρχοντων κτιρίων). Έτσι διαβάζουμε ότι «μια βιομηχανική εγκατάσταση είναι οργανισμός ζωντανός. Επεκτείνεται και αναπλάθεται, αλλάζει χρήσεις, προορισμούς, απαιτήσεις, Γι' αυτό και σαν κτιριακή κατασκευή δεν παίρνει ποτέ τελική μορφή, αλλά προϋποθέτει μεγάλη ευλυγισία διατάξεως και χώρων». Ως επακόλουθο, ο κάναβος ανάγεται σε βασικό εργαλείο του σχεδιασμού προκειμένου να εκλογικευτούν οι αποφάσεις για την ανάπτυξη του κτιρίου και την αξιοποίηση του οικοπέδου. Με τη χρήση του κανάβου δεν καθοδηγείται αυστηρά η διαδικασία σχεδιασμού, αλλά οι κανόνες που επιβάλλονται από τον κάναβο προωθούν σημαντικές οργανωτικές οικονομίες. Απόρροια της αρχής της ευελιξίας είναι ότι ο χώρος παραγωγής σχεδιάζεται, σε πολλές περιπτώσεις, σχεδόν ενιαίος και ελεύθερος κατά το δυνατόν από υποστυλώματα έτσι ώστε να προσφέρει ελευθερία στην τοποθέτηση των μηχανών.³³

Άλλη αρχή που διέπει τον σχεδιασμό των εργοστασίων είναι η επίτευξη ενός αισθητικά αναβαθμισμένου περιβάλλοντος εργασίας στους χώρους της διεύθυνσης και στους χώρους της παραγωγής. Η βελτίωση των συνθηκών στον χώρο εργασίας όσον αφορά τις εργασιακές σχέσεις είναι, σε διεθνή κλίμακα, αποτέλεσμα διεκδικήσεων των εργαζομένων και νομοθετικών ρυθμίσεων, αλλά η βελτίωση της αισθητικής ποιότητας του χώρου εργασίας - παρόλο που συναρτάται με τις συνθήκες εργασίας - είναι αποτέλεσμα κυρίως της συνειδητοποίησης των επιχειρηματιών ότι ένα καλοσχεδιασμένο κτίριο λειτουργεί ως μέσο διαφήμισης της επιχείρησης και των προϊόντων της. Η αναβάθμιση αυτή, παρόλο που αφορά μονάδες που προβάλλονται μέσα από έντυπα και είναι στην πλειοψηφία τους σχεδιασμένες από επώνυμους αρχιτέκτονες, δεν αντανακλά τη γενική κατάσταση που επικρατεί στις περισσότερες παραγωγικές μονάδες.

Ένα άλλο ζήτημα, που υπεισέρχεται σταδιακά στον εργοστασιακό σχεδιασμό μετά το '60,

³³ Αρχιτεκτονικά Θέματα, 25/1991 Βιομηχανικά Κτίρια: ιστορία, επανάχρηση, σχεδιασμός, εκδ. Α. Α. Λιβάνη, Αθήνα 1991, σελ.: 63

είναι η ανάγκη ενός συνολικού σχεδιασμού με τη συμμετοχή όλων των μηχανικών με τις απαραίτητες ειδικότητες. Η συνθετότητα του αντικειμένου του σχεδιασμού απαιτεί την αντιμετώπιση του κελύφους, των εγκαταστάσεων, του μηχανικού εξοπλισμού, της οργάνωσης της παραγωγής και των συνθηκών εργασίας ως μιας ολότητας. Ο ρόλος του αρχιτέκτονα περιορίζεται στις περισσότερες περιπτώσεις στην επεξεργασία των όψεων και σχεδόν σε καμιά περίπτωση δεν παρεμβαίνει στη μελέτη της φύσης και της βαθύτερης ουσίας του σχεδιαστικού προβλήματος, όπως συμβαίνει όταν ασχολείται με άλλες κτιριακές κατηγορίες. Οι συνθήκες αυτές, που επικρατούν μάλιστα ακόμη και σήμερα σε αναπτυγμένες βιομηχανικά χώρες με μεγάλη παράδοση όπως η Βρετανία³⁴, είναι αποτέλεσμα ενός πλέγματος παραγόντων που έχει τις ρίζες του στην αντίληψη ότι ο βασικός στόχος ενός εργοστασίου είναι να παράγει «αντικείμενα» γρήγορα και με υψηλό κέρδος, και συνεπώς η διάρθρωση των χώρων του πρέπει να προσδιορίζεται αυστηρά από λειτουργικά κριτήρια, οι αρμοδιότεροι μηχανικοί γι' αυτό είναι άλλοι και όχι οι αρχιτέκτονες. Έτσι, δεν είναι τυχαίο ότι τα βιβλία που αναφέρονται στον προγραμματισμό και τον σχεδιασμό των εργοστασίων είναι γραμμένα κυρίως από μηχανικούς άλλων ειδικοτήτων.³⁵

Στην περίοδο που εξετάζουμε επικράτησαν βασικά δύο κατευθύνσεις όσον αφορά τη μορφή των εργοστασίων. Η πρώτη, η οποία έχει τις ρίζες της στην ανακαίνιση του εργοστασίου «Φίξ» από τον Τ.Χ. Ζενέτο, βασίζεται στη χρήση τοιχοπετάσματος που καλύπτει το δομικό σκελετό

Εικ. 19: Εργοστάσιο «Φίξ» στη λεωφόρο Συγγρού, 1893.

³⁴ Drury J., op. cit., σελ.: 29

³⁵ Αναφέρω ενδεικτικά: Tompkins J., White J., *Facilities Planning*, εκδ.: John Willey & Sons, Νέα Υόρκη 1984
Schmalor R., *Industrieplanung*, εκδ.: Werner Verlag, Ντίσελντορφ 1971

Εικ. 20: Εργοστάσιο «Φίξ» στη λεωφόρο Συγγρού, αρχιτέκτων, Τ.Χ. Ζενέτος, 1955.

Εικ. 21: Αποκατάσταση & επανάχρηση εργοστασίου «Φίξ» σε Ε.Μ.Σ.Τ., αρχιτέκτονες Ι. Μουζάκης, 3SK Στυλιανίδης & συνεργάτες, 2016.

του κτιρίου. Η εξωτερική «επιδερμίδα» του κτιρίου στην οποία εναλλάσσονται διαφανείς και αδιαφανείς επιφάνειες δεν δίνει την αίσθηση του βάθους, ενώ το σύνολο μοιάζει με ένα συμπαγές εμπορευματοκιβώτιο. Στην περίπτωση ενός άλλου εργοστασίου (επεξεργασίας καφέ)³⁶, ο Τ.Χ. Ζενέτος εξακολουθεί να διαχωρίζει τον φέροντα οργανισμό από τα εξωτερικά τοιχοπετάσματα, αλλά με τη χρήση προκατασκευασμένων στοιχείων στις όψεις δίνει μια πλαστικότητα στο σύνολο και εγκαταλείπει την αίσθηση των μεγάλων, λείων επιφανειών που χαρακτηρίζει τα πρώιμα έργα του.

Η δεύτερη κατεύθυνση που είχε μεγαλύτερη απήχηση στο σχεδιασμό των βιομηχανικών κτιρίων δίνει έμφαση στην προβολή του δομικού σκελετού του κτιρίου ή ενός μέρους του (συνήθως τονίζονται οι πλάκες και οι δοκοί). Αυτό επιτυγχάνεται με τη διαφοροποίηση χρώματος ή και υφής των υλικών πλήρωσης και των φερόντων στοιχείων στα οποία γίνεται εκτεταμένη χρήση εμφανούς σκυροδέματος. Έτσι, κυρίως μετά το '70, η αρχιτεκτονική του ανεπίχριστου σκυροδέματος γενικεύεται στα εργοστάσια. Αυτός ο μπρουταλισμός σε συνδυασμό, ορισμένες φορές, με κορμπουζιανές ογκοπλαστικές διαρθρώσεις υιοθετήθηκε από τους αρχιτέκτονες με μεγαλύτερη ευκολία από την τεχνολογία του τοιχοπετάσματος, δεδομένου ότι εξυπηρετούσε την

³⁶ Αρχιτεκτονικά Θέματα, 9/1975 *Η Διατήρηση της Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς*, εκδ. Α. Α. Λιβάνη, Αθήνα 1975, σελ.: 232

ανάγκη για γρήγορη κατασκευή με χαμηλό κόστος και είχε το πλεονέκτημα της αντοχής στο χρόνο. Το σημαντικότερο ήταν ότι έδινε στους αρχιτέκτονες τη δυνατότητα να κάνουν τη χρήση ενός πλούσιου λεξιλογίου που θα διασπούσε τη μονοτονία και τη μονολιθικότητα ενός ογκώδους από τη φύση του κτιρίου, προσθέτοντας ποικιλία και πλαστικότητα.

Όσον αφορά τα δομικά υλικά που χρησιμοποιούνται αυτή την εποχή πρέπει να τονίσουμε ότι η εκτεταμένη χρήση του οπλισμένου σκυροδέματος και το επίπεδο της κατασκευαστικής τεχνολογίας «καθήλωσαν» τη μορφολογία των ελληνικών εργοστασίων στη μορφολογία των εργοστασίων των ευρωπαϊκών χωρών της δεκαετίας του '50. Ήδη από πολλά χρόνια στις χώρες αυτές παρατηρείται η εφαρμογή μεταλλικών φορέων σε συνδυασμό με προκατασκευασμένα πάνω στον οποίον τις κατασκευαστικές δυνατότητες και τις αρετές αξιοποιεί και προβάλλει η μορφολογία των κτιρίων.

Ωστόσο, παρόλο που στην υπόλοιπη Ελλάδα υπάρχει ακόμα κάποιο, ελάχιστο, βιομηχανικό ενδιαφέρον, στην ανατολική Κρήτη αρχίζουν πλέον να είναι ξεκάθαρα τα σημάδια αποβιομηχάνισης.

Αποβιομηχάνιση

Την δεκαετία του 1950 η παγκοσμιοποίηση και η αυτοματοποίηση ώθησαν σε μεταβολή της παραγωγικής διαδικασίας κυρίως στην Ευρώπη αλλά και σχεδόν σε ολόκληρο τον κόσμο. Άμεση συνέπεια του φαινομένου ήταν η αποβιομηχάνιση, των πρώην βιομηχανικών περιοχών της Ελλάδας, που επέφερε σημαντικές αλλαγές στην παραγωγική βάση, ανακατατάξεις γεωγραφικού χαρακτήρα αλλά και επιπτώσεις κοινωνικές οικονομικές και χωρικές.

Το φαινόμενο της αποβιομηχάνισης, που εμφανίστηκε κυρίως τη δεκαετία του 1950 στην ανατολική Κρήτη, χαρακτηρίζεται από τον φθίνοντα ρυθμό παραγωγής και οικονομικής εξέλιξης των βιομηχανικών κρατών. Ουσιαστικά η ανάγκη των βιομηχανιών για περισσότερο κέδρος τις έστρεψε σε αναζήτηση περιοχών με φθηνότερο εργατικό δυναμικό, εύκολη παροχή πρώτων υλών και απουσία ελέγχου περιβαλλοντικών επιπτώσεων. Ο τρόπος για μείωση των εξόδων λειτουργίας επέφερε την μαζική εγκατάλειψη βιομηχανικών χώρων στα κέντρα και στην περιφέρεια των πόλεων και τη μεταφορά ορισμένων βιομηχανικών μονάδων σε λιγότερο ανεπτυγμένες

χώρες, δημιουργώντας έμμεσα αρνητικές συνέπειες και στη βιομηχανική - βιοτεχνική δραστηριότητα της ανατολικής Κρήτης. Την τάση αυτή έρχεται να συμπληρώσει η κρίση του μοντέλου καπιταλιστικής παραγωγής (βιομηχανία) που βασίζονταν σε μεγάλες μονάδες παραγωγής με μεγάλο αριθμό εργατών.

Οι επιπτώσεις της αποβιομηχάνισης ήταν αρνητικές και θετικές ταυτόχρονα. Οι μονάδες παραγωγής αποδεσμευτήκαν από τον τόπο διάθεσης των προϊόντων τους. Με βασικό κριτήριο το κέρδος η γεωγραφική θέση ελέγχεται διεξοδικά ενώ συχνά αλλάζει. Οι επιχειρήσεις διευρύναν τους οικονομικούς ορίζοντές τους και η περιοχή διάθεσης των προϊόντων τους διευρύνθηκε. Από την άλλη μεριά η αποβιομηχάνιση σε συνδυασμό με την αυτοματοποίηση οδήγησε σε μείωση των εργατικών χεριών, όξυνση της ανεργίας και, με την μεταφορά των μονάδων σε αναπτυσσόμενες χώρες, εκμετάλλευση του εργατικού δυναμικού του τρίτου κόσμου.

Στην Ελλάδα το φαινόμενο της αποβιομηχάνισης το συναντάμε τη δεκαετία του '70 με την ερημοποίηση κτιριακών αποθεμάτων στην Αθήνα, τη Θεσσαλονίκη, το Ηράκλειο κ.ά..

Όπως προανέφερα, η αναδρομή μου σταματά το '70 καθώς, όπως προανέφερα, τότε παρατηρείται η αποβιομηχάνιση της Ελλάδας και της Κρήτης. Λόγοι που συντέλεσαν στην παρακμή της βιομηχανίας - βιοτεχνίας ήταν:

1. Πτώση των αγροτικών τιμών,
2. Πτώση βιομηχανικών τιμών,
3. Τελωνειακή πολιτική του ελληνικού κράτους (ενισχύθηκαν οι τελωνειακοί φραγμοί),
4. Η μαζική τάση προς εξαγωγή των κεφαλαίων από τις αναπτυγμένες χώρες.

Κατά την επόμενη δεκαετία του '80, οι εξελίξεις στο χώρο της βιομηχανίας είναι ραγδαίες. Η ένταξη της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα επιβάλλει τη βαθμιαία ένταξη των παραγωγικών δραστηριοτήτων της χώρας σε ένα πολύ ευρύτερο και ανοιχτό πλαίσιο που σηματοδοτείται με τη σταδιακή, αλλά σταθερή, κατάργηση των δασμών. Αρχίζει αμέσως να γίνεται κατανοητό ότι θα επιβιώσουν μόνον εκείνοι οι τομείς παραγωγής, στους οποίους η χώρα μας έχει συγκριτικά πλεονεκτήματα, και η βιομηχανία δεν είναι ένας από αυτούς.

Η εσωτερική πολιτική συγκυρία των ετών 1981-89 συντελεί, επίσης, καίρια στην αποβιομηχάνιση, με δύο κύριους τρόπους: την έντονη αποθάρρυνση της ιδιωτικής πρωτοβουλίας, κατά τα πρώτα τουλάχιστον χρόνια, και την εξάπλωση του κρατικού ελέγχου στη μεταποίηση, πράγμα που συντελεί (με δεδομένη και τη γνωστή αναποτελεσματικότητα του δημόσιου τομέα)

στην αδρανοποίηση όχι μόνο ενός πολύ μεγάλου αριθμού μονάδων, αλλά και ολόκληρων τομέων μεταποίησης.³⁷

Οι Ελληνικές βιομηχανικές μονάδες, μεταφέρονται εκτός Ελλάδας. Την μεταφορά, αυτή, έρχεται επιπλέον να αιτιολογήσει η απουσία εξειδικευμένης γνώσης, τεχνολογίας και εξοπλισμού καθώς και η αποδέσμευση του τόπου παραγωγής από τον τόπο διάθεσης των προϊόντων. Παρά τις ελάχιστες βιοτεχνίες που παρέμειναν στο κέντρο των ελληνικών μεγαλουπόλεων ο μεγάλος αριθμός κενού βιοτεχνικού κτιριακού αποθέματος την δεκαετία του '70 ορίζει την αποβιομηχάνιση μία από τις αιτίες της ερημοποίησης.

Αποτέλεσμα, λοιπόν, του φαινομένου της «αποβιομηχάνισης» ήταν η εγκατάλειψη και η ερήμωση μεγάλων βιομηχανικών μονάδων, που βρίσκονταν στα κέντρα των πόλεων. Ένα από τα συνακόλουθα προβλήματα είναι ο τρόπος διαχείρισης και αξιοποίησης του εναπομείναντος αποθέματος των εγκαταλειμμένων βιομηχανικών - βιοτεχνικών εγκαταστάσεων, οι οποίες ενώ ήταν χώροι παραγωγικών δραστηριοτήτων, κατέληξαν χώροι νεκροί και υποβαθμισμένοι. Το ζητούμενο, λοιπόν, σήμερα σε διεθνές επίπεδο, είναι πως οι χώροι αυτοί θα διατηρήσουν το χαρακτήρα τους, θα είναι αρχιτεκτονικά αξιόλογοι, και θα αποτελέσουν επαναχρησιμοποιούμενους πόλους για τη μελλοντική ανάπτυξη των πόλεων.

Στο πλαίσιο αυτού του γενικού προβληματισμού και της αναδρομής στις ιστορικές συνθήκες διαμόρφωσης της βιομηχανικής και βιοτεχνικής κληρονομιάς της ανατολικής Κρήτης, έχει γίνει μία απόπειρα καταγραφής του αποθέματος αυτής της κληρονομιάς. Η καταγραφή αυτή, έγινε σε καρτέλες κτιρίων, κάθε μία εκ των οποίων αναφέρεται, ξεχωριστά για το καθένα, στα βιομηχανικά κτίρια της ανατολικής Κρήτης. Το σύνολο αυτών των καρτελών βρίσκεται στο παράρτημα του παρόντος τόμου.

---

³⁷ Αγριαντώνη Χριστίνα, *Οι απαρχές της εκβιομηχάνισης στην Ελλάδα τον 19ο αιώνα*, εκδ. Ιστορικό Αρχείο Εμπορικής Τράπεζας της Ελλάδος, Αθήνα 1986, σελ.: 120-124

ΕΥΡΗΜΑΤΑ
Αποκατάσταση Βιομηχανικών - Βιοτεχνικών Κελυφών

Όπως προανέφερα, ένα από τα προβλήματα που δημιουργούνται την εποχή της αποβιομηχάνισης, είναι ο τρόπος διαχείρισης και αξιοποίησης του εναπομείναντος αποθέματος των εγκαταλειμμένων βιομηχανικών - βιοτεχνικών εγκαταστάσεων, τα οποία από πηγή παραγωγικών δραστηριοτήτων κατέληξαν χώροι νεκροί και υποβαθμισμένοι. Είναι, λοιπόν, σκόπιμο να κάνουμε μια σύντομη ιστορική αναδρομή, ώστε να διαμορφώσουμε μια πολύ γενική άποψη για το πώς αποκρυσταλλώθηκαν οι σημερινές τάσεις, αποκατάστασης βιομηχανικών κελυφών, σε διεθνές επίπεδο.

Αρχικά περί τα μέσα του 20ου αιώνα, κυρίαρχη τάση ήταν η κατεδάφιση των εγκαταστάσεων αυτών. Από τις αρχές της δεκαετίας του 1960, η τάση αυτή άρχισε σταδιακά να αντιστρέφεται και να αναγνωρίζεται η αξία της διατήρησής τους, είτε αποτελούσαν διατηρητέα μνημεία είτε όχι. Η τάση αυτή συνέπεσε χρονικά με την περίοδο της έντονης αποβιομηχάνισης δηλαδή της ταυτόχρονης και μαζικής εγκατάλειψης βιομηχανικών χώρων και ως εκ τούτου τα βιομηχανικά κτίρια και οι δυνατότητες αξιοποίησής τους προκάλεσαν το ενδιαφέρον φορέων, επενδυτών, κοινού και αρχιτεκτόνων.

Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1960, διαμορφώθηκαν τρεις διακριτές οπτικές³⁸, οι οποίες προέκυψαν από διαφορετικές αφετηρίες.

1. Η οπτική της θεώρησης των βιομηχανικών εγκαταστάσεων ως πολιτιστικών αγαθών. Σε αυτό συνετέλεσε η ανάπτυξη της βιομηχανικής αρχαιολογίας που στοχεύει στην καταγραφή και στη διατήρηση της βιομηχανικής και βιοτεχνικής κληρονομιάς.
2. Η οπτική της θεώρησης των βιομηχανικών εγκαταστάσεων ως κελυφών, τα οποία θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν επαναχρησιμοποιούμενα. Σε αυτό συνετέλεσε η πρωτότυπη προσπάθεια τοπικών αρχών στις Ηνωμένες Πολιτείες να αναβιώσουν, μετά από κοινωνική απαίτηση, σειρά εγκαταλελειμμένων κτιρίων αποβάθρων του 19ου αιώνα. Η επιτυχία της προσπάθειας αυτής οδήγησε τις Αρχές πολλών πόλεων να συνειδητοποιήσουν τις δυνατότητες των αστικών αναπλάσεων και εν συνεχεία η επιτυχία των δημόσιων επεμβάσεων προκάλεσε το ενδιαφέρον των ιδιωτών επενδυτών.
3. Η οπτική της θεώρησης των βιομηχανικών εγκαταστάσεων ως χώρων ανάπτυξης καλλιτεχνικών δραστηριοτήτων. Η αρχή έγινε όταν οι καλλιτέχνες του SoHo στη Νέα Υόρκη

³⁸ Αγριαντώνη Χριστίνα, *Οι απαρχές της εκβιομηχάνισης στην Ελλάδα τον 19ο αιώνα*, εκδ. Ιστορικό Αρχείο Εμπορικής Τράπεζας της Ελλάδος, Αθήνα 1986

κατέλαβαν βιομηχανικούς χώρους, οι οποίοι προορίζονταν για κατεδάφιση, για να ικανοποιήσουν τις ανάγκες τους για χώρους καλλιτεχνικής δημιουργίας και στέγασης (Bruner J. 1986)³⁹. Η δυναμική ατμόσφαιρα των πρώην βιομηχανικών χώρων ταίριαξε απόλυτα με τη δημιουργική ενέργεια των ριζοσπαστών καλλιτεχνών της σύγχρονης τέχνης. Αμέσως δημιουργήθηκε η τάση της ανάδειξης της ατμόσφαιρας των βιομηχανικών χώρων, σε χαρακτηριστικό στοιχείο της σύγχρονης τέχνης. Έως σήμερα η επιδίωξη πολλών Ιδρυμάτων Τέχνης είναι να στεγαστούν σε πρώην βιομηχανικούς χώρους.

Με την πάροδο του χρόνου οι διαφορετικές αυτές οπτικές οδήγησαν:

1. Στην ανάγκη διατήρησης των πρώην βιομηχανικών εγκαταστάσεων.
2. Στην ανάγκη αναβίωσης και επαναχρησιμοποίησης της βιομηχανικής - βιοτεχνικής κληρονομιάς.
3. Στην ευαισθητοποίηση και στη συμμετοχή του κοινού στη διαχείριση της βιομηχανικής και βιοτεχνικής κληρονομιάς και στην οικειοποίηση της βιομηχανικής αισθητικής.

Στη χώρα μας όλα αυτά τα ζητήματα δεν έχουν ακόμα κατασταλάξει, είναι όμως κοινή διαπίστωση ότι βρισκόμαστε σε ένα πολύ κρίσιμο σημείο για το μέλλον όσων τμημάτων της βιομηχανικής και βιοτεχνικής κληρονομιάς μας έχουν απομείνει. Το θέμα αυτό είναι εξαιρετικά σημαντικό, καθώς οι βιομηχανίες - βιοτεχνίες ήταν άρρηκτα συνδεδεμένες με τις παραγωγικές δραστηριότητες και την ανάπτυξη κάθε τόπου, ενώ συνάμα οι βιομηχανικές εγκαταστάσεις απέτελεσαν και αποτελούν τοπόσημα και συστατικά στοιχεία της εικόνας των πόλεων. Διαμόρφωσαν δηλαδή ως ένα βαθμό την κοινωνική, οικονομική, πολεοδομική, αρχιτεκτονική και τεχνολογική ιστορία των πόλεων.

Η επανάχρηση των βιομηχανικών κτιρίων είναι ένα όχι τόσο απλό πρόβλημα στο σύνολό του, αν συνυπολογίσει κανείς τρεις παράγοντες:⁴⁰

- α) Καταλαμβάνουν συνήθως μεγάλες εκτάσεις γης που μετατρέπονται σε αστική γη με κατακόρυφα ανερχόμενη αξία, θέτοντας το πρόβλημα «κατεδάφιση και οικοπεδοποίηση ή διατήρηση και ενσωμάτωση αυτών των χώρων στην πόλη και με ποια νέα μορφή;»

³⁹ Jerome Bruner (1915): Αμερικανός ψυχολόγος

Bruner J., *Actual Minds, Possible Worlds*, εκδ.: Harvard University Press, Κέμπριτζ 1986

⁴⁰ Αρχιτεκτονικά Θέματα, 25/1991 *Βιομηχανικά Κτίρια: ιστορία, επανάχρηση, σχεδιασμός*, εκδ. Α. Α. Λιβάνη, Αθήνα 1991, σελ.: 57-65

- β) Πρόκειται για κτίρια ή χώρους που, όταν πάψουν να λειτουργούν, μπαίνουν αυτόματα σε «υπαρξιακή» κρίση, μια και ούτε η νοσταλγία ούτε ο βολонταρισμός μπορούν να περιώσουν παραγωγικές δραστηριότητες (μαζί με αυτές και ό,τι ζωντανό τις περιβάλλει), όταν οι νόμοι της διεθνούς οικονομίας και αγοράς επιτάσσουν την κατάρρευση του ενός ή του άλλου κλάδου, τη διακοπή της μιας ή της άλλης παραγωγικής δραστηριότητας.
- γ) Πρόκειται για κτίρια πολύ συχνά συνδεδεμένα με την οικονομική και πολιτιστική ταυτότητα ολόκληρης της πόλης, της μοντέρνας πόλης. Στο πλαίσιο της παρούσας μελέτης, το σαπωνοποιείο Αλεπουδέλη, οι Κυλινδρόμυλοι Καστρινάκη και τα σταφιδεργοστάσια του Ηρακλείου είναι ορισμένα εύγλωττα παραδείγματα. Αν η συνέχεια της ιστορίας, αυτής της πόλης, δεν διαδραματίζεται πια σε αυτούς τους ίδιους χώρους, παραμένει ανοιχτό θέμα το πως υλοποιείται τελικά η μεταλλαγή ολόκληρης της πόλης σε μια πολεοδομική πια διάσταση.

Τα ιστορικά βιομηχανικά συγκροτήματα χωρίς καμία αμφιβολία αποτελούν μοναδικά δείγματα της βιομηχανικής - βιοτεχνικής μας κληρονομιάς, από αρχιτεκτονική, κατασκευαστική, και τεχνολογική άποψη, αναπόσπαστο τμήμα της «συλλογικής μνήμης» των πόλεων. Πρέπει λοιπόν, οποιοδήποτε σχέδιο για την αξιοποίηση και διαχείρισή τους, να σέβεται και να αναδεικνύει το χαρακτήρα τους. Ο μόνος τρόπος για να επιτευχθεί αυτός ο στόχος είναι η λεπτομερής καταγραφή, μελέτη και αξιολόγηση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών τους, ώστε αυτή η πληροφορία να αποτελέσει τη βάση για το όποιο σενάριο αξιοποίησης. Αυτό σημαίνει ότι θα έχουν εντοπιστεί τα στοιχεία προς διατήρηση και εκείνα τα οποία είτε αποτελούν ασύμβατες προσθήκες, είτε η απομάκρυνσή τους δεν θα αλλοιώσει το χαρακτήρα του συνόλου, αλλά αντίθετα θα δώσει την ευκαιρία και το χώρο για τη σύγχρονη αρχιτεκτονική έκφραση καθώς και για την ικανοποίηση των αναγκών των πιθανών νέων χρήσεων. Η ίδρυση και η λειτουργία των βιομηχανικών εγκαταστάσεων ήταν συνυφασμένη με την πόλη στην οποία αναπτύχθηκαν και τους κατοίκους της. Άρα το ζήτημα της διαχείρισης και αξιοποίησής τους δεν αφορά μόνο τους σημερινούς ιδιοκτήτες τους, οι οποίοι δικαιωματικά έχουν λόγο επ' αυτού, αλλά ολόκληρη την πόλη.

Πρόκειται στις περισσότερες των περιπτώσεων για ιδιωτικές ιδιοκτησίες, άρα κατά πάσα πιθανότητα κάθε προσπάθεια αξιοποίησης εν δυνάμει στοχεύει στην οικονομική εκμετάλλευση. Εξαιτίας του γεγονότος αυτού, φαίνεται μάλλον μη εφικτή η αποκλειστικά μουσειακή χρήση των εγκαταστάσεων. Είναι γεγονός ότι η αποκλειστικά μουσειακή χρήση τους μπορεί να εξα-

σφαλίσει την απόλυτη προστασία κατασκευών και μηχανημάτων και να λειτουργήσει διδακτικά για την ιστορία της βιομηχανικής παραγωγής της πόλης, όμως λόγω του μεγάλου μεγέθους των εγκαταστάσεων, υπάρχει ο κίνδυνος να προκύψουν «νεκροί» για τον αστικό ιστό χώροι, ιδιαίτερα στις περιπτώσεις μεγάλων βιομηχανικών συγκροτημάτων.

Οι προτεινόμενες χρήσεις, θα πρέπει να έχουν πολυλειτουργικό χαρακτήρα και να απευθύνονται με δυναμικό τρόπο στην πόλη, ώστε να γίνει δυνατή η επανοικειοποίηση του μνημειακού συνόλου από τους πολίτες και να προκύψει η επιθυμητή συνέχεια του παρελθόντος μέσα από το παρόν και το μέλλον. Η επαναχρησιμοποίηση της βιομηχανικής - βιοτεχνικής κληρονομιάς, είναι ένα από τα πιο επίκαιρα ζητήματα από τη σκοπιά της προστασίας της αρχιτεκτονικής και τεχνολογικής μας κληρονομιάς, της ισόρροπης ανάπτυξης των σύγχρονων πόλεων, αλλά και της σύγχρονης αρχιτεκτονικής δημιουργίας, σε παγκόσμια κλίμακα.

Είναι, ίσως, η τελευταία ευκαιρία να προβάλλουμε και να αξιοποιήσουμε τη σημαντική αυτή κληρονομιά, πριν ολοκληρωτικά πλέον χαθεί, ή ίσως ακόμη χειρότερα κακοποιηθεί. Να την προβάλλουμε και να την διαχειριστούμε με σύγχρονους όρους αλλά και με σεβασμό στον πολιτισμό και την ιστορία του τόπου και των κατοίκων του.

Μέσα απ' αυτή τη θεώρηση το Ηράκλειο απέκτησε το Μουσείο Φυσικής Ιστορίας στο κτίριο της Παλιάς Ηλεκτρικής, τα γραφεία της 13ης Εφορείας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων στο κτίριο του πρώην Καπνοκοπηριού, ο οικισμός Σάρχου λαογραφικό μουσείο σε κτίριο παλαιού ελαιουργείου, η Μονή Τοπλού μουσείο Ανεμόμυλου σε κτίριο ανεμόμυλου, η Κριτσά πολιτιστικό κέντρο στο κτίριο του παλαιού ελαιουργείου Αρχαύλη κ.ά..

Εικ. 22: Παλαιά Ηλεκτρική Ηρακλείου, 1925.

Εικ. 23: Σημερινή μορφή, παλαιάς Ηλεκτρικής Ηρακλείου, ως Μουσείο Φυσικής Ιστορίας, 2016.

Εικ. 24: Καπνοκοπήριο Ηρακλείου, 1960.

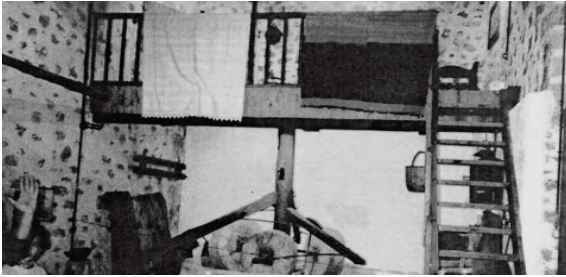
Εικ. 25: Σημερινή μορφή, Καπνοκοπηρίου, ως γραφεία 13ης Εφορίας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων, 2016.

Ένα από τα πλέον αξιόλογα δείγματα αποκατάστασης βιομηχανικού κτιρίου στο Ηράκλειο, αποτελεί το παράδειγμα της Παλαιάς Ηλεκτρικής Ηρακλείου, που βρίσκεται στη Λεωφ. Σοφ. Βενιζέλου, εντός των τειχών της παλιάς πόλης του Ηρακλείου, ανήκει στο Δήμο Ηρακλείου και αρχικά λειτούργησε ως Εργοστάσιο Παραγωγής Ηλεκτρικής Ενέργειας. Κατασκευάστηκε από την Αγγλική εταιρεία “Sir Robert McAlpine” και δραστηριοποιήθηκε τα έτη από το 1918 έως το 1967. Πλέον, μετά από μελέτη αποκατάστασης (2003-2004) και κατασκευή (2004-2012) έδωσε τη θέση του στο Μουσείο Φυσικής Ιστορίας του Ηρακλείου. Η μελέτη αποκατάστασης είναι έργο των αρχιτεκτόνων Βασ. Γκανιάτσα, Ν. Γεωργίου, Κ. Κουρούμαλη, Ι. Τσίλη, Αποστ. Τρίχα και Γ. Πετράκη.⁴¹

Όσον αφορά στην αποκατάσταση του Καπνοκοπηρίου, που βρίσκεται στην οδό Νιώτης & Σκορδιλών, εντός των τειχών της παλιάς πόλης του Ηρακλείου, ανήκει στο Υπουργείο Πολιτισμού και αρχικά, κατά την οθωμανική περίοδο, λειτούργησε ως στρατώνας που με το χρόνο απέκτησε άλλες χρήσεις, όπως μουσουλμανικό ορφανοτροφείο. Τελευταία ο χώρος χρησιμοποιήθηκε ως καπνοκοπήριο, ενώ σήμερα το υπάρχον κτίριο, αναστηλώθηκε από τη 13η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων και στεγάζει τις υπηρεσίες της.

Ένα ακόμα παράδειγμα αποκατάστασης «βιομηχανικού» κτιρίου, αποτελεί το ελαιουργείο που βρίσκεται στον οικισμό Σάρχου, του Δήμου Μαλεβιζίου και ανήκει στον Πολιτιστικό Σύλλογο Σάρχου. Από τις αρχές του 20ου αιώνα έως το 1950 λειτούργούσε ως ελαιουργείο, ενώ

⁴¹ Κωτσάκη Αμαλία, *Κρήτη 1913 - 2013: Αρχιτεκτονική και Πολεοδομία μετά την Ένωση*, εκδ. Πνευματικό Κέντρο Χανίων, Χανιά 2014, σελ.: 183

Εικ. 26: Ελαιουργείο οικισμού Σάρχου, 1948.

Εικ. 27: Σημερινή μορφή, Ελαιουργείου, ως Λαογραφικό Μουσείο, 2016.

Εικ. 28: Ανεμόμυλος Μονής Τομπλού, 1959.

Εικ. 29: Σημερινή μορφή, Ανεμόμυλου, ως Μουσείο του εαυτού του, 2016.

Εικ. 30: Ελαιουργείου «Αρχαύλη», 1980.

Εικ. 31: Λίγο πριν την ολοκλήρωση του Ελαιουργείου, ως Πολιτιστικού Κέντρου «Λατώ», 2009.

πλέον στις μέρες μας, μετά από αποκατάσταση, χρησιμοποιείται ως Λαογραφικό Μουσείο.

Στη Μονή Τοπλού, του οικισμού Παλαικάστρου, του Δήμου Σητείας, έχει αποκατασταθεί ανεμόμυλος που λειτουργούσε στις αρχές του 20ου αιώνα και πλέον αποτελεί μουσείο του εαυτού του.

Τέλος, ένα ακόμα αξιόλογο δείγμα αποκατάστασης «βιομηχανικού» κτιρίου, στο Δήμο Αγίου Νικολάου, είναι αυτό της αποκατάστασης του ελαιουργείου «Αρχαύλη», του οικισμού Κριτσάς και ιδιοκτησίας του Πολιτιστικού Συλλόγου Κριτσάς. Το συγκεκριμένο ελαιουργείο, λειτουργησε από το 1922 έως το 1984, ενώ πλέον μετά από μελέτη του αρχιτέκτονα Οδυσσέα Σγουρού που πραγματοποιήθηκε το 1995 και υλοποιήθηκε στο διάστημα 2000-2003 και 2009-2010 έχει δώσει τη θέση του στο Πολιτιστικό Κέντρο «Λατώ».

Με τη συγκεκριμένη αναφορά σ' αυτά τα παραδείγματα, θέλω να τονίσω πως δεν θα πρέπει να αφηθεί αυτός ο οικοδομικός πλούτος έρμαιο στην ανεξέλεγκτη επέκταση των πόλεων, αλλά να ενσωματωθεί, στο σύνολό του, με μια προγραμματισμένη πολιτική στις νέες ανάγκες, προσφέροντας πολλά και σε πολλά επίπεδα στην ανατολική Κρήτη και γενικότερα στο νησί.

Με την προϋπόθεση πάντα μιας «γενναιόδωρης» τοποθέτησης οποιασδήποτε πολιτικής εξουσίας απέναντι στο πρόβλημα, η επανάχρηση και ενσωμάτωση αυτών των χώρων στις πόλεις μπορεί να είναι από κάθε άποψη ρεαλιστική. Με την επιλογή νέων χρήσεων μέσα από μια σύνθεση κριτηρίων, στην οποία εμπλέκονται οι λόγοι των ιστορικών, των αρχιτεκτόνων, των πολεοδόμων, των πολιτικών, οι παροπλισμένοι βιομηχανικοί χώροι μπορεί να αποτελέσουν μια μοναδική ευκαιρία απόδοσης στην πόλη χώρων δημόσιας ή μη χρήσης, που εμπλέκονται στον ήδη υπάρχοντα ιστό, τον αποφορτίζουν και τον διευρύνουν.

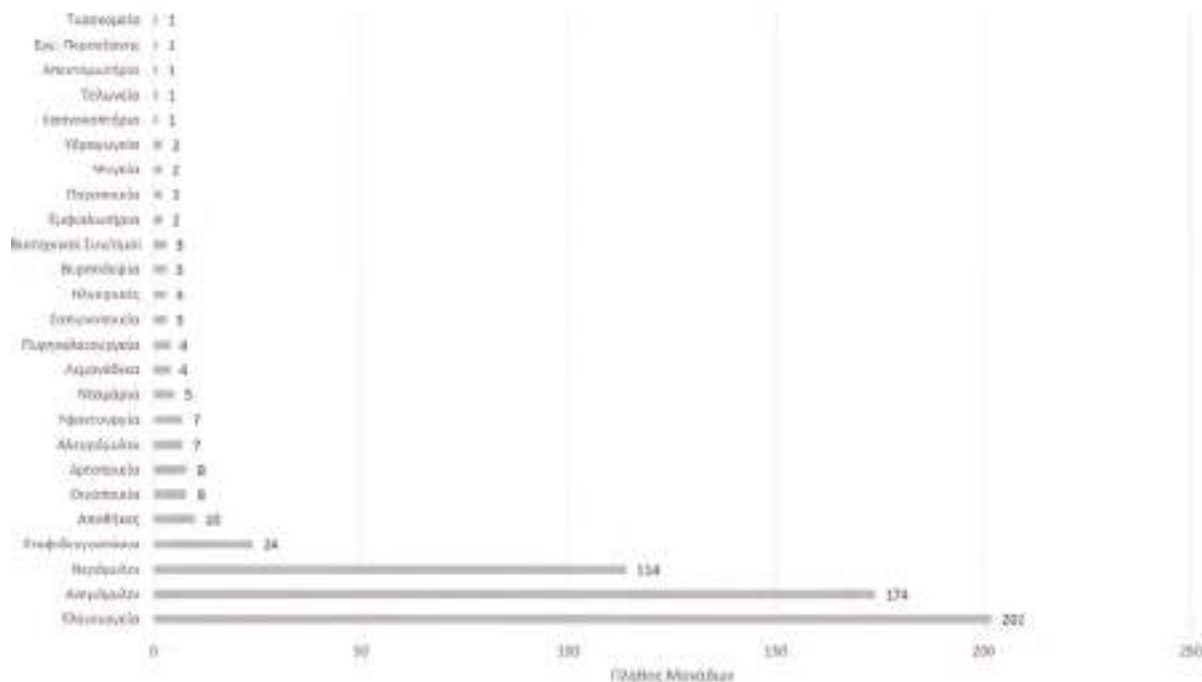
ΕΡΜΗΝΕΙΑ
Στατιστικά Στοιχεία: Ποσοτικά και Ποιοτικά Δεδομένα

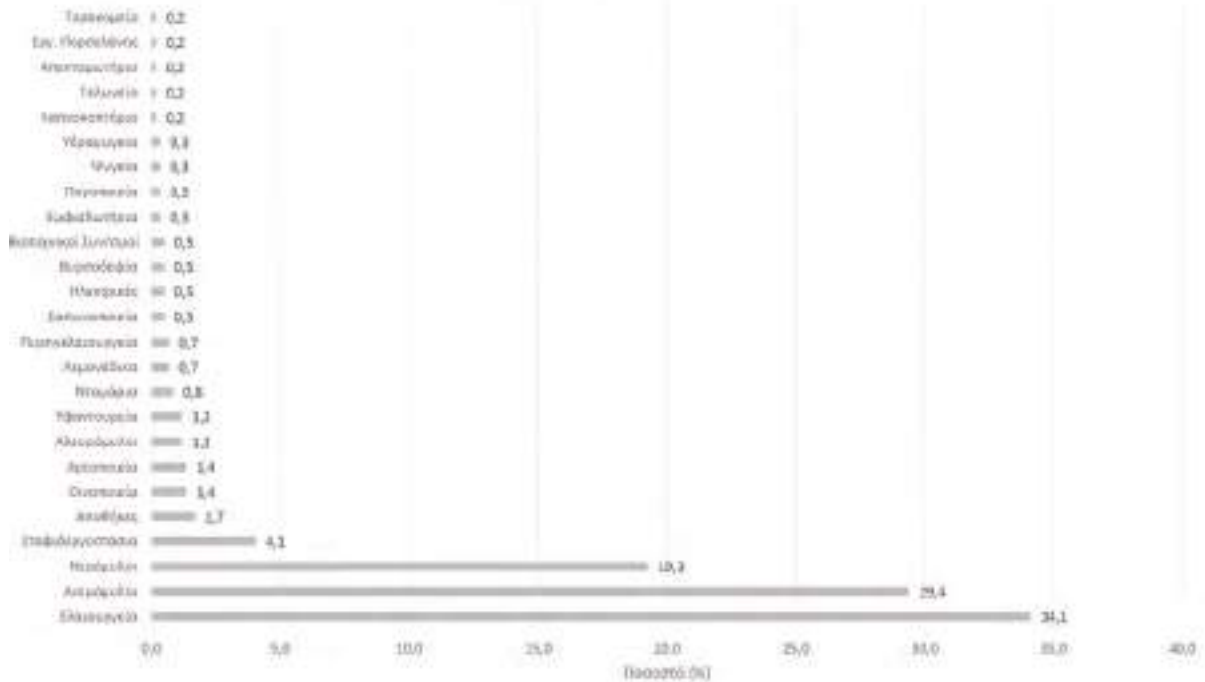
Με βάση την καταγραφή του αποθέματος της βιομηχανικής και βιοτεχνικής κληρονομιάς της ανατολικής Κρήτης, θα διατυπωθούν κάποιες διαπιστώσεις ύστερα από επεξεργασία ποσοτικών και ποιοτικών δεδομένων της έρευνας.

Τα ποσοτικά και ποιοτικά δεδομένα της έρευνας έχουν εξαχθεί από το σύνολο και των 592 μονάδων, που λειτούργησαν κατά τη μελετηθείσα χρονική περίοδο. Τα στατιστικά στοιχεία αποτελούν δείκτη των ρυθμών εκβιομηχάνισης, προσαρμοσμένο στις ανάγκες της έρευνας μου, που αφορά πρωτίστως τη βιομηχανική - βιοτεχνική κληρονομιά της ανατολικής Κρήτης. Το είδος της βιομηχανικής δραστηριότητας που επικρατούσε, την υπό εξέταση περίοδο, είναι τα ελαιουργεία με 202 μονάδες (34,1%), ακολουθούν οι ανεμόμυλοι και οι νερόμυλοι με 174 (29,4%) και 114 μονάδες (19,3%) αντίστοιχα και εν συνεχεία τα σταφιδεργαστήρια με 24 μονάδες (4,1%). Έπονται οι υπόλοιπες δραστηριότητες, όπως μπορούμε να δούμε και στο διάγραμμα. Κάτι που θα μπορούσε να χαρακτηριστεί, σε

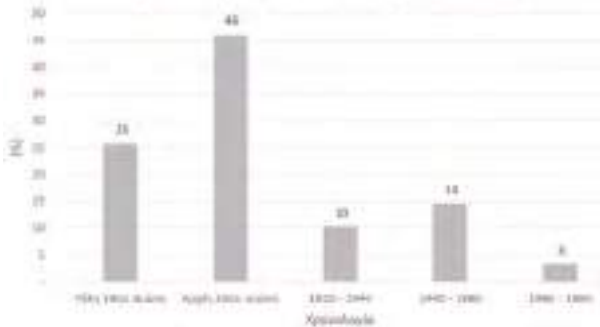
Διαγρ. 1: Είδος Βιομηχανικής - Βιοτεχνικής Δραστηριότητας

Διαγρ. 2: Είδος Βιομηχανικής - Βιοτεχνικής Δραστηριότητας

Διαγρ. 3: Έναρξη Λειτουργίας Βιομηχανικής - Βιοτεχνικής Δραστηριότητας

ένα βαθμό, φυσιολογικό καθώς η Κρήτη μέχρι εκείνη την περίοδο ήταν μία αγροτική κοινωνία, στην οποία με την αύξηση του πρωτογενούς τομέα και τη βιομηχανική επανάσταση, υπήρξαν ζητήματα επεξεργασίας, τυποποίησης κ.λπ. των αγροτικών προϊόντων.

Η εκβιομηχάνιση παρατηρείται στο τέλος του 19ου αιώνα με ποσοστό 26%, έπειτα πολύ σημαντικό ρόλο διατέλεσαν οι αρχές του 20ου αιώνα, με σχεδόν το 50% της εκβιομηχάνισης να παρατηρείται εκείνη την εποχή, αλλά μετά

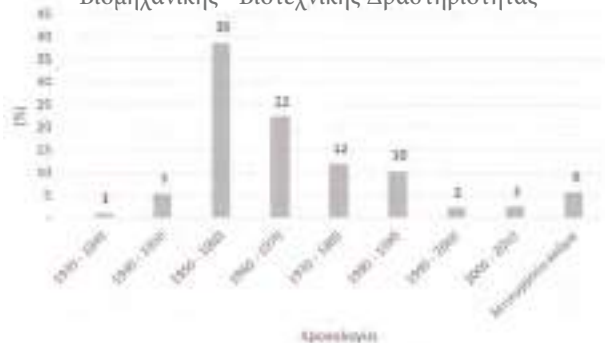
(1920-1940) παρατηρείται μία απότομη μείωση, απόρροια της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης. Στη συνέχεια (1940-1960) έχουμε μία πολύ μικρή αύξηση της τάξεως του 5% μέχρι την περίοδο 1960-1980 που πλέον φαίνεται ξεκάθαρο το «κύμα» αποβιομηχάνισης.

Όπως παρατηρούμε, στο διάγραμμα, οι περισσότερες βιομηχανίες διακόπτουν τη λειτουργία τους τη δεκαετία του '50 (39%), καθώς έχουν αρχίσει πλέον να φαίνονται οι συνέπειες του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Από το '50 και μετά βλέπουμε μία σταδιακή μείωση στη διακοπή λειτουργίας των παραγωγικών μονάδων στην ανατολική Κρήτη. Ωστόσο, ενδιαφέρον παρουσιάζει το ποσοστό του 6% των μονάδων που κατάφεραν να αντέξουν και λειτουργούν ακόμα και σήμερα. Τέτοιες μονάδες είναι ελαιουργεία και οινοποιεία που πλέον έχουν εκσυγχρονίσει τη μέθοδο παραγωγής.

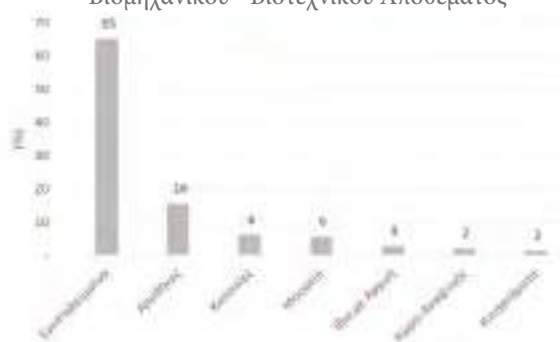
Δυστυχώς, αποθαρρυντική είναι η εικόνα χρήσης του βιομηχανικού αποθέματος, καθώς το 65% απ' αυτά είναι εγκαταλειμμένα κτίρια, ενώ μόνο το 6% είναι, σήμερα, μουσεία. Παράλληλα, το 29% των βιομηχανικών κτιρίων βρίσκονται σε κακή κατάσταση, ενώ το 25% είναι ερείπια, με κίνδυνο να καταρρεύσουν, τη στιγμή που το 3% του αποθέματος έχει ήδη κατεδαφιστεί.

Όσον αφορά τη χωροθέτηση των μονάδων, παρατηρείται ήδη από την αρχή της περιόδου μια σχετικά ομοιόμορφη χωροκατανομή των εργοστασίων στο νομό Ηρακλείου, ενώ δεν θα μπορούσαμε να πούμε το ίδιο και για το νομό Λασιθίου, καθώς εκεί οι περισσότερες βιομηχανίες - βιοτεχνίες συγκεντρώνονται στον Αγ. Νικόλαο. Το 62% των μονάδων βρίσκονται στο νομό Ηρακλείου, κάτι που φαίνεται λογικό εξαιτίας της κατανομής του πληθυσμού, στους δύο νομούς. Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι η μεγαλύτερη βιομηχανική δραστηριότητα για το νομό Ηρακλείου, δεν παρατηρείται στο Δήμο Ηρακλείου (πρωτεύουσα του νομού) αλλά στο Δήμο Φαιστού καθώς ήθελαν η βιομηχα-

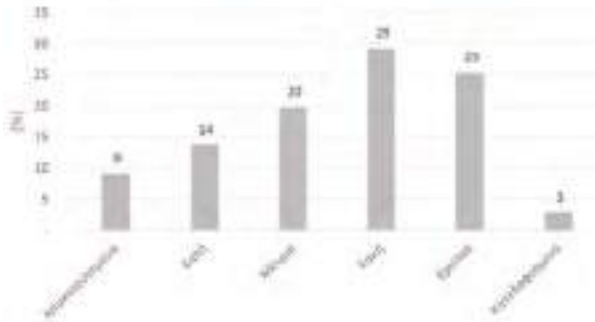
Διαγρ. 4: Λήξη Λειτουργίας Βιομηχανικής - Βιοτεχνικής Δραστηριότητας

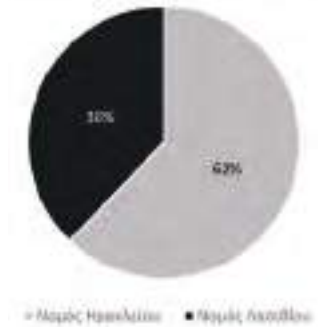
Διαγρ. 5: Σημερινή Χρήση Βιομηχανικού - Βιοτεχνικού Αποθέματος

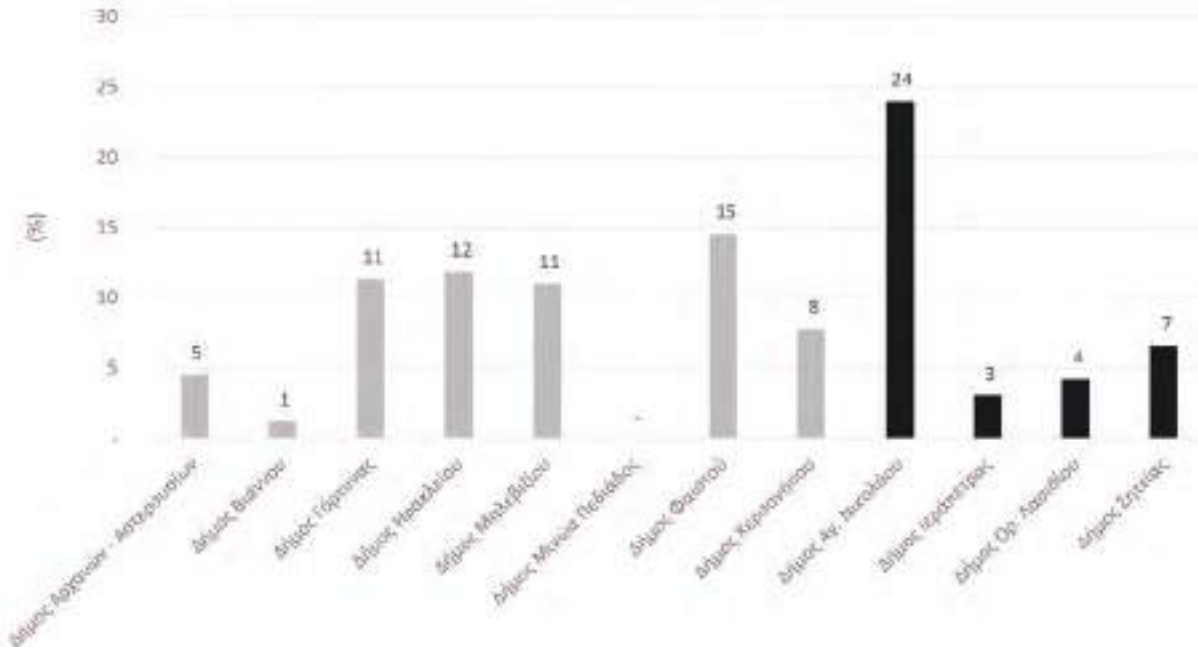
Διαγρ. 6: Σημερινή Κατάσταση Βιομηχανικού - Βιοτεχνικού Αποθέματος

Διαγρ. 7: Βιομηχανικές Μονάδες ανά Νομό

Διαγρ. 8: Βιομηχανικές Μονάδες ανά Δήμο

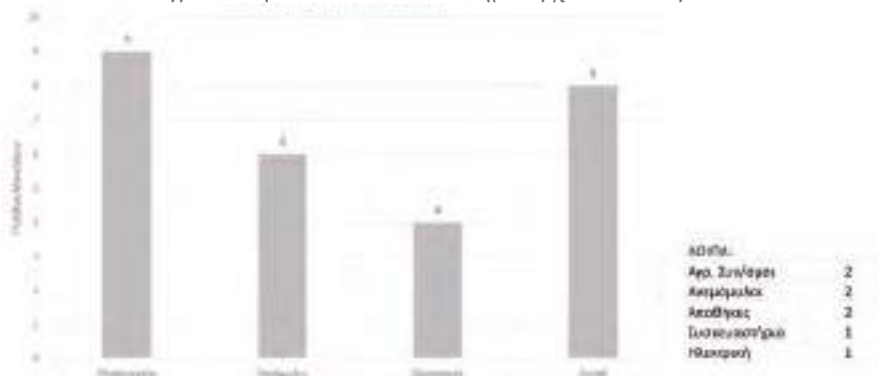
νική δραστηριότητα να βρίσκεται κοντά στον πρωτογενή τομέα κι εκεί τα εδάφη είναι εύφορα και υπάρχει μεγάλο απόθεμα νερού, λόγω του πλήθους των πηγών.

Όσον αφορά την χωροθέτηση των παραγωγικών μονάδων στην περιοχή του Ηρακλείου, κατά την περίοδο μελέτης, παρατηρείται μία, διόλου τυχαία, χωροκατανομή σε ομάδες. Μάλιστα, το παραλιακό μέτωπο έμελλε να γίνει η Βιομηχανική Περιοχή του Ηρακλείου με μεγάλα εργοστάσια σχεδόν σε όλο το μήκος του, καθώς παρατηρούνται τρεις βιομηχανικές «συνοικίες». Στο βορειοανατολικό παραλιακό μέτωπο, ακριβώς έξω από τα τείχη της παλιάς πόλης, παρατηρούνται οι πρώτες μεγάλες βιομηχανικές μονάδες, για το λόγο ότι όφειλαν να βρίσκονται εκτός κατοικημένης περιοχής, αλλά και κοντά στην πόλη για να διευκολύνεται η μετακίνηση. Ένα άλλο σύμπλεγμα βιομηχανικών κτιρίων βρίσκεται στο βορειοδυτικό παραλιακό μέτωπο, ακριβώς εντός των τειχών της παλιάς πόλης, στην περιοχή όπου εγκαταστάθηκαν οι πρόσφυγες από τη Μικρά Ασία, εξαιτίας του εργατικού δυναμικού της περιοχής. Τέλος, ένα ακόμα σύμπλεγμα μονάδων βυρσοδεψίας, τα Ταμπουκαριά (τα περισσότερα εκ των οποίων πλέον έχουν κατεδαφιστεί για τη διάνοιξη της παραλιακής λεωφόρου), ήταν χωροθετημένα στο βορειοδυτικό παραλιακό μέτωπο, μακριά από τα όρια της παλιάς πόλης, για το λόγο της έντονης δυσσομίας και της μόλυνσης του περιβάλλοντος.

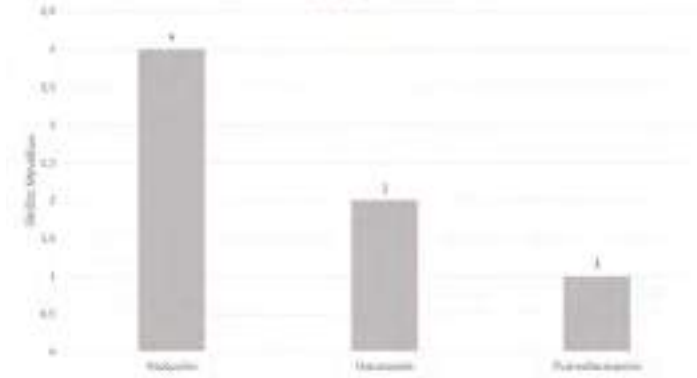
Επιπλέον, στα παρακάτω διαγράμματα μπορούμε να διακρίνουμε το είδος των βιομηχανικών - βιοτεχνικών μονάδων που επικρατεί ανά δήμο, όπου σχεδόν σε όλους του δήμους την πρώτη θέση διεκδικούν τα ελαιουργεία, οι νερόμυλοι και οι ανεμόμυλοι.

Στο Δήμο Αρχανών - Αστερουσίων κυριαρχούν τα ελαιουργεία, ενώ στην τρίτη θέση είναι τα οινοποιεία, που αποτελούν μακρά παράδοση για τον τόπο, καθώς εκεί, λόγω του κλίματος που ευνοεί, καλλιεργούνται πολλοί αμπελώνες.

Διαγρ. 9: Πλήθος Μονάδων στο Δήμο Αρχανών-Αστερουσίων

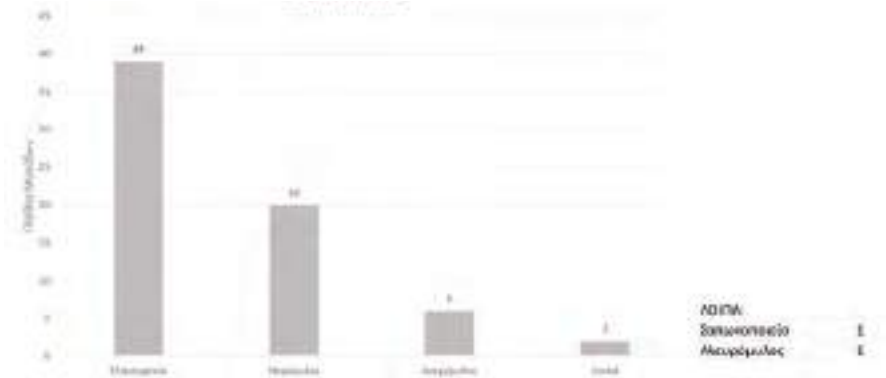

Διαγρ. 10: Πλήθος Μονάδων στο Δήμο Βιάννου

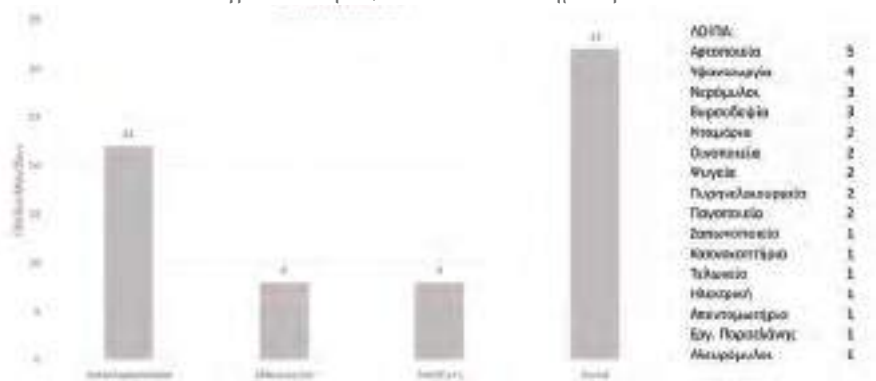
Στο Δήμο Βιάννου κυριαρχούν οι νερόμυλοι, αφού υπάρχει αυτάρκεια στο στοιχείο του νερού.

Διαγρ. 11: Πλήθος Μονάδων στο Δήμο Γόρτυνας

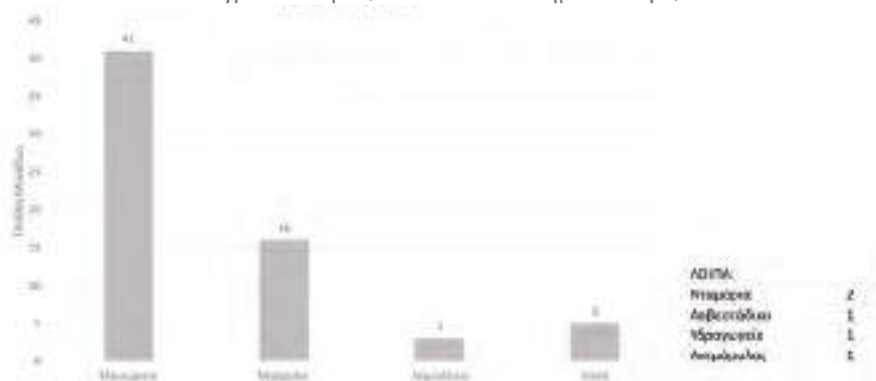
Στο Δήμο Γόρτυνας, δεσπόζουν τα ελαιουργεία, με διπλάσιο ποσοστό απ' ότι οι νερόμυλοι.

Διαγρ. 12: Πλήθος Μονάδων στο Δήμο Ηρακλείου

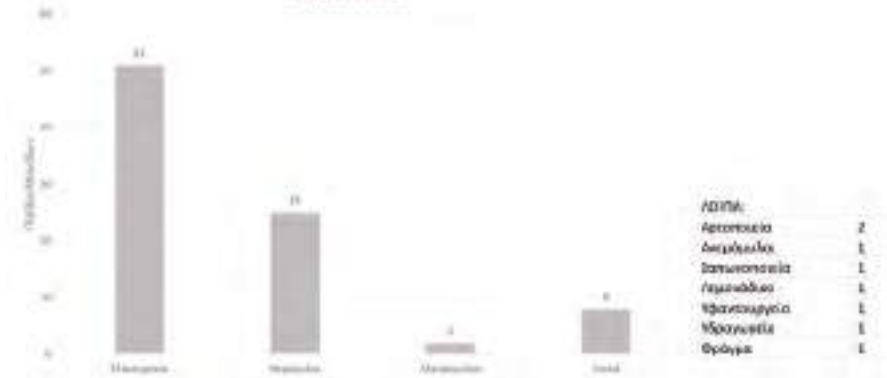
Στο Δήμο Ηρακλείου, τον πρώτο ρόλο έχουν τα σταφιδεργαστάσια, μία μακρά παράδοση του τόπου, την εποχή εκείνη.

Διαγρ. 13: Πλήθος Μονάδων στο Δήμο Μαλεβιζίου

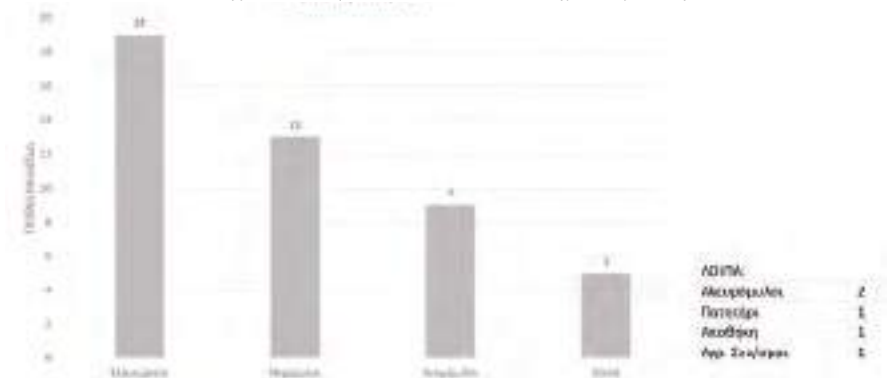
Στο Δήμο Μαλεβιζίου, η μεγαλύτερη δραστηριότητα παρατηρείται στα ελαιουργεία, αλλά βλέπουμε ότι υπάρχουν και λεμονάδικα, καθώς το κλίμα του τόπου ευνοούσε την καλλιέργεια εσπεριδοειδών.

Διαγρ. 14: Πλήθος Μονάδων στο Δήμο Φαιστού

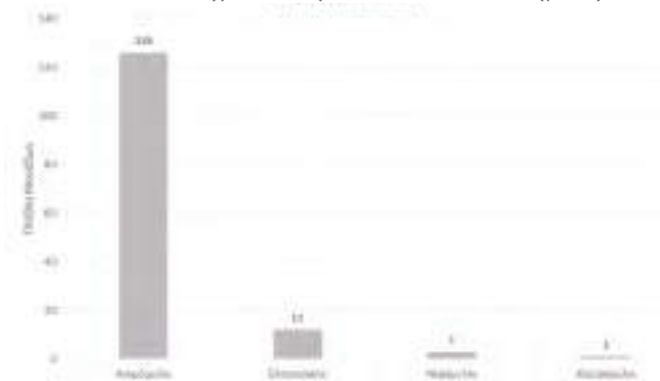
Στο Δήμο Φαιστού, υπερέχουν τα ελαιουργεία, με διπλάσιο ποσοστό απ’ ότι οι νερόμυλοι.

Διαγρ. 15: Πλήθος Μονάδων στο Δήμο Χερσονήσου

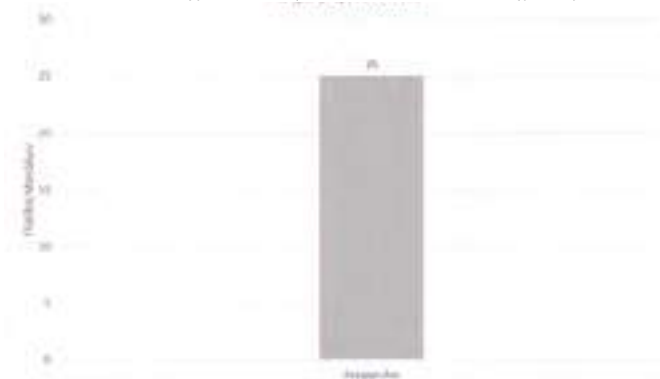
Και τέλος, για το νομό Ηρακλείου, στο Δήμο Χερσονήσου κυριαρχούν τα ελαιουργεία, ενώ αρχίζουν να εμφανίζονται και οι ανεμόμυλοι, καθώς στο ανατολικό μέρος της Κρήτης οι άνεμοι πνέουν εντονότερα.

Διαγρ. 16: Πλήθος Μονάδων στο Δήμο Αγίου Νικολάου

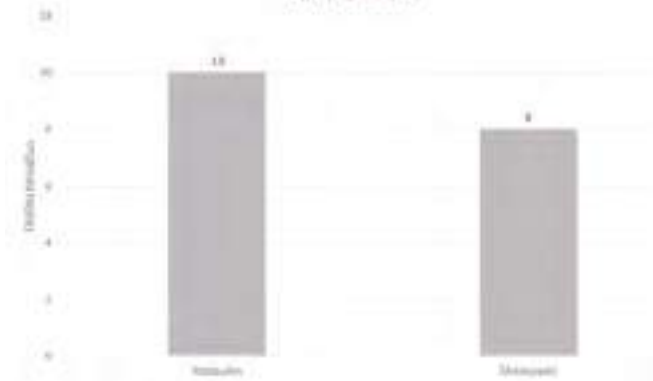
Αυτό φαίνεται και από το γεγονός ότι, στο Δήμο Αγίου Νικόλαου υπερέχουν οι ανεμόμυλοι με τεράστια διαφορά από τις υπόλοιπες βιομηχανικές - βιοτεχνικές δραστηριότητες.

Διαγρ. 17: Πλήθος Μονάδων στο Δήμο Οροπεδίου Λασιθίου

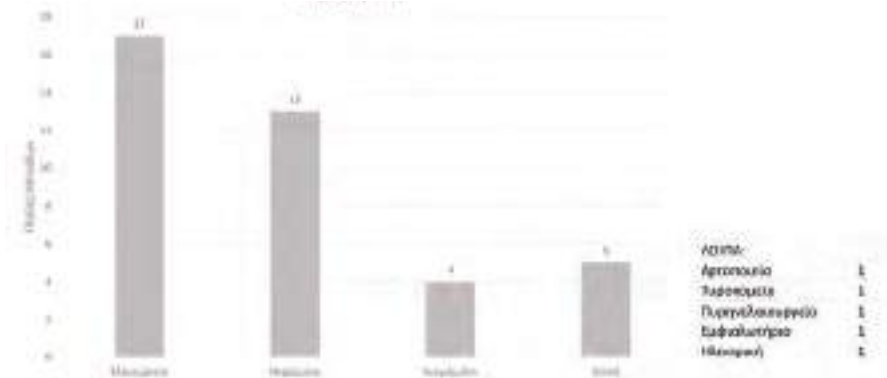
Το φαινόμενο εντείνεται στο Δήμο Οροπεδίου Λασιθίου όπου οι ανεμόμυλοι μονοπωλούν τη βιομηχανική - βιοτεχνική δραστηριότητα.

Διαγρ. 18: Πλήθος Μονάδων στο Δήμο Ιεράπετρας

Στο Δήμο Ιεράπετρας παρατηρείται μόνο η δραστηριότητα νερόμυλων και ελαιουργείων με μικρή διαφορά μεταξύ τους.

Διαγρ. 19: Πλήθος Μονάδων στο Δήμο Σητείας

Τέλος, στο Δήμο Σητείας, πρώτα έρχονται τα ελαιουργεία με μικρή διαφορά από τους νερόμυλους.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Συμπερασματικά, η ελληνική κοινωνία τελικά στο σύνολό της δεν αποδέχθηκε το βιομηχανικό φαινόμενο, δεν επένδυσε τις δικές της προοπτικές, δεν πίστεψε στα πλεονεκτήματά του, ούτε φάνηκε διατεθειμένη να υποστεί τους εξαναγκασμούς του. Η νέα κοινωνία είναι παθολογικά προσηλωμένη στη συγκυρία (επειδή ωφελήθηκε από αυτή) και επομένως ξένη προς την υπομονή και επιμονή, τη μακροπρόθεσμη δέσμευση και τη συστηματικότητα που απαιτούν τα βιομηχανικά έργα.⁴²

Τα πρώτα χρόνια της ανεξάρτητης Ελλάδας και μέχρι τη δεκαετία του 1830 δεν υπάρχουν ακόμα δείγματα εκβιομηχάνισης. Η ανάπτυξη των πόλεων που επιταχύνεται σημαντικά από τη δεκαετία του 1870 και μετά, αποτελεί βασικό παράγοντα για την ανάπτυξη της βιομηχανίας.

Από τη γέννηση της βιομηχανίας μέχρι το 1900 έχουν σημειωθεί μικρές αλλαγές στη δομή της, καθώς δεν έχει μεσολαβήσει καμιά σημαντική τεχνολογική καινοτομία, σε αντίθεση με την βιομηχανία των προηγμένων Ευρωπαϊκών χωρών που σημειώνουν τεράστια άλματα.

Όσον αφορά στην βιομηχανική αρχιτεκτονική της υπό εξέταση περιόδου, καταρχάς (κατά τις αρχές του 20ου αιώνα) επηρεάζεται από την γενικότερη τάση άνθησης του ελληνικού στοιχείου στην οικονομία και την πολιτική. Συγκεκριμένα, απορρίπτονται οι παραδοσιακές ανατολίτικες επιδράσεις που θυμίζουν οθωμανική επιρροή και πραγματοποιείται μια στροφή στην ευρωπαϊκή αρχιτεκτονική μορφολογία, η οποία έχει αναπτυχθεί στο πνεύμα του κλασικισμού. Βασικό χαρακτηριστικό της βιομηχανικής αρχιτεκτονικής της υπό εξέταση περιόδου είναι το γεγονός ότι η μορφή των εργοστασίων προκύπτει από την εκάστοτε λειτουργία τους. Η διάταξη των κατόψεων εξυπηρετεί τη γραμμική διαδοχή επεξεργασίας προϊόντων είτε κατά μήκος είτε καθ' ύψος, μεταξύ των ορόφων. Τα μορφολογικά χαρακτηριστικά των κτιρίων, π.χ. μέγεθος και σχήμα ανοιγμάτων, είχαν σχεδιαστεί επίσης με σκοπό να εξυπηρετούν τις ανάγκες παραγωγής

---

⁴² Αγριαντώνη Χριστίνα, *Οι απαρχές της εκβιομηχάνισης στην Ελλάδα τον 19ο αιώνα*, εκδ. Ιστορικό Αρχείο Εμπορικής Τράπεζας της Ελλάδος, Αθήνα 1986

του αντίστοιχου προϊόντος που παρήγαγε η βιομηχανία - βιοτεχνία. Άλλα χαρακτηριστικά των κτιρίων των παραγωγικών μονάδων, είναι η αυστηρή γεωμετρική μορφή, η χρήση συμμετρίας στη διαμόρφωση των όψεων, η στιβαρότητα και η επιμέλεια των κατασκευών. Από τις αρχές του 20ου αιώνα μέχρι τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο τα βιομηχανικά κτίρια είχαν, επίσης, σκοπό την προβολή της κοινωνικής και οικονομικής αίγλης του ιδιοκτήτη, γεγονός που καθόριζε την επιλογή των χαρακτηριστικών της όψης των κτιρίων που οικοδομούνταν.

Η τυπολογική διερεύνηση των διατηρούμενων παλιών βιομηχανικών και βιοτεχνικών μονάδων της ανατολικής Κρήτης οδηγεί στη διαπίστωση ότι τα βιομηχανικά κτίρια μπορούν να καταταχθούν τυπολογικά σε τέσσερις γενικές κατηγορίες.⁴³

Στην πρώτη κατηγορία κατατάσσονται τα απλής μορφής με ορθογώνιο σχήμα κάτοψης ισόγεια ή διώροφα κτίρια, κατασκευασμένα με παραδοσιακά υλικά και μεθόδους κατασκευής. Πρόκειται για παραδοσιακά βιομηχανικά κτίρια με φέροντες τοίχους από λιθοδομή ή συμπαγείς οπτόπλινθους, ρυθμικά φωτιστικά ανοίγματα και δίρριχτη στέγη με κεραμοσκεπή.

Ενδιαφέρουσα παραλλαγή αυτής της κατηγορίας αποτελούν τα κτίσματα που έχουν επιμήκη ορθογωνική κάτοψη και δίρριχτη στέγη με κεραμοσκεπή, υπερυψωμένη κατά το κεντρικό της τμήμα, απ' όπου συμπληρώνεται ο αερισμός ή και ο φωτισμός του κτιρίου, μέσω παραθύρων ή περσίδων. Ορισμένα από τα κτίρια της κατηγορίας αυτής έχουν φέροντες τοίχους από λιθοδομή ή συμπαγείς οπτόπλινθους.

Στη δεύτερη κατηγορία κατατάσσονται τα χαρακτηριστικά βιομηχανικά κτίρια με τη ρυθμικά επαναλαμβανόμενη οδοντωτή-πτυχωτή στέγαση.

Μία τρίτη κατηγορία αποτελούν τα κτίρια που χαρακτηρίζονται από τη χρήση των αρχών του νεοκλασικισμού στις κύριες όψεις τους.

Τέλος, σε μία τέταρτη κατηγορία μπορούν να καταταχθούν τα νεότερα απλά ορθογωνικά κτίρια με δύο ή τρεις ορόφους, συμπαγή όγκο και επίπεδη στέγαση, κατασκευασμένα με σκελετό από οπλισμένο σκυρόδεμα και στοιχεία πληρώσεως από οπτοπλινθοδομή. Το σύστημα κατασκευής ενίοτε διακρίνεται στις όψεις και ενίοτε εξαφανίζεται, οπότε οι όψεις εμφανίζονται ως διάτρητα πετάσματα. Στην ίδια κατηγορία μπορούν να ενταχθούν, αν και ενίοτε είναι περισσό-

---

⁴³ Μαΐστρου Ε. – Βογιατζόγλου Ο. – Καραθανάση Ε. – Καλιοτζίδου Μ., *Η βιομηχανική κληρονομιά της Νέας Ιωνίας: επισκόπηση της ιστορικής και αρχιτεκτονικής φυσιογνωμίας*, εκδ. Πολιτιστικό Τεχνολογικό Ίδρυμα ΕΤΒΑ, Αθήνα 2002, σελ.: 40, 66

τερων ορόφων κτίρια, όλα τα νεότερα βιομηχανικά κτίρια, που, όπως προαναφέρθηκε, έχουν χτιστεί ανάμεσα στα παλιά κτίρια ή ακόμη και στις θέσεις κατεδαφισμένων παλιών.

Σχετικά με τη χωροθέτηση των παραγωγικών μονάδων, αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι όλες οι βιομηχανικές και βιοτεχνικές μονάδες, που δημιουργήθηκαν τη μελετηθείσα χρονική περίοδο, και βρίσκονταν στα αστικά κέντρα της ανατολικής Κρήτης είχαν άμεση σχέση με τον αστικό ιστό της πόλης αλλά και οι βιοτεχνικές μονάδες στα χωριά της ενδοχώρας είχαν άμεση σχέση με το οικιστικό δίκτυο. Πιο συγκεκριμένα, ο τόπος χωροθέτησης των βιομηχανικών και βιοτεχνικών μονάδων κάθε άλλο παρά τυχαίος δεν ήταν αφού η επιλογή του τόπου γινόταν με τεράστια προσοχή για να εξυπηρετεί τις εκάστοτε ανάγκες των κατοίκων τόσο σε σχέση με τον πρωτογενή τομέα παραγωγής και το χώρο εισαγωγής κι εξαγωγής των προϊόντων, όσο και σε σχέση με τις καθημερινές τους ανάγκες. Αντίθετα, στις μέρες μας, οι βιομηχανικές μονάδες των αστικών κέντρων της ανατολικής Κρήτης, βρίσκονται χωροθετημένες, στο σύνολό τους, σε συγκεκριμένες θεσμοθετημένες περιοχές εκτός του αστικού ιστού της πόλης, εξαιτίας των ρύπων, αλλά πάντα κοντά σε κεντρική οδική αρτηρία για τη διευκόλυνση των μεταφορών. Παρόμοια είναι η κατάσταση και στην τοποθέτηση των βιοτεχνικών μονάδων των οικισμών της ενδοχώρας, αφού χωροθετούνται εκτός των οικισμών, αλλά πάντα κοντά σε οδική αρτηρία και στον πρωτογενή τομέα παραγωγής.

Όσον αφορά τα υλικά και τις μεθόδους κατασκευής η χρησιμοποίηση της πελεκητής πέτρας, που είχε προσδώσει την ωραία τους όψη στα βιομηχανικά κτίσματα των προηγούμενων αιώνων, αντικαταστάθηκε από τη χρήση κοινών λίθων με επικάλυψη κονιαμάτων και από τη χρήση πλίνθων καιτσιμεντόλιθων, που αποτέλεσαν το υλικό εκείνων των μονότονων σκοτεινών τοίχων στους δρόμους, που τους πλαισιώναν οι ατέλειωτες σειρές των εργαστηρίων, στις βιομηχανικές πολιτείες. Η πελεκητή πέτρα χρησιμοποιούταν πια αποκλειστικά για τα σπίτια των διευθυντών και για τη διακόσμηση της πρόσοψης μερικών κτιρίων. Εγκαταλείφθηκε, επίσης, σιγά σιγά η ξυλεία και αντικαταστάθηκε από το χυτοσίδηρο και το σίδηρο στην κατασκευή στύλων και δοκών. Μόνον οι ξυλοσκεπές συνέχισαν, για λίγο ακόμη, να κατασκευάζονται με το πρωταρχικό υλικό. Οι αλλαγές αυτές επέτρεπαν τη δόμηση πολυώροφων κτιρίων, την απελευθέρωση ευρύτατων εσωτερικών επιφανειών, που επέτρεπαν την εγκατάσταση μεγάλων μηχανών, και τις οριζόντιες μετακινήσεις. Οι κλίμακες για τις κάθετες μετακινήσεις εγκαταστάθηκαν σε πύργους που κατασκευάστηκαν στις άκρες των κτιρίων. Η γενίκευση των παραθύρων οροφής, που επέτρεπε στο φως να φθάνει κάθετα, ομοιόμορφα, στους χώρους εργασίας, ήταν επίσης μια τερά-

στια πρόοδος σε σχέση με τον πλάγιο φωτισμό που έδιναν μέχρι τότε τα ανοίγματα στις προσόψεις, πράγμα που περιόριζε το εύρος των κτιρίων. Ο ελαφρύτερος σκελετός που χρειαζόταν έτσι η στέγη επέτρεψε, επίσης, τη χρήση του μετάλλου στην κατασκευή τους. Οι μεγάλες αυτές μεταλλικές επιφάνειες αποτελούν, ιδωμένες από αεροπλάνο, τη χαρακτηριστική όψη των σύγχρονων βιομηχανικών περιοχών. Κατά το πρώτο μισό του 20ου αιώνα, η χρησιμοποίηση του οπλισμένου σκυροδέματος, των χαλύβδινων δοκών και των γυάλινων επιφανειών θα επιτρέψει ακόμη περισσότερο τα αρχιτεκτονικά τολμήματα: ο μηχανικός συμπαραστέκεται εφεξής στον αρχιτέκτονα στην κατασκευή των μεγάλων, βιομηχανικών ή μη, κτισμάτων, και η αισθητική του επιτεύγματος θεωρείται ουσιαστικό μέσο επιτυχίας της εικόνας της επιχείρησης. Τώρα τα ωραία κτίρια που στεγάζουν εργοστάσια δικαιούνται να έχουν θέση μέσα σε βιβλία αρχιτεκτονικής. Πρέπει να ληφθούν υπόψη όλες αυτές οι παρατηρήσεις, για να μπορέσουμε να αντιληφθούμε την οργάνωση των παλαιών εργοστασίων. Αν έχουν γίνει χώροι λειτουργικοί οι σύγχρονες εγκαταστάσεις, δομημένες συχνά σε οικοπέδα που βρίσκονται στην περίμετρο των πόλεων, κοντά σε μεγάλους κυκλοφοριακούς άξονες (οδοί, αυτοκινητόδρομοι, σιδηροδρομικές γραμμές, διώρυγες), και που αποκαλούνται βιομηχανικές ζώνες, αυτό συμβαίνει επειδή οι προηγούμενες γενεές γνώρισαν όλους τους ενδιαμέσους σταθμούς που αναφέρθηκαν, και τους οποίους μόνον η πρόοδος της τεχνολογίας και η εμπειρία επέτρεψαν να διαβούμε με αργό ή με γρήγορο ρυθμό.⁴⁴

Αναλύσεις για την επιστημονική οργάνωση της παραγωγής και της εργασίας εφαρμόστηκαν, συνειδητά ή μη, στη σύλληψη των νέων μορφών των κτιρίων και στην κατανομή των εγκαταστάσεων και του εξοπλισμού. Έτσι, τα βιομηχανικά κτίσματα διαχωρίστηκαν προοδευτικά, ανάλογα με την εξειδίκευσή τους: μονάδες παραγωγής, κτίρια διοικητικών λειτουργιών, επιστημονικά εργαστήρια κ.ά.. Η αναζήτηση μιας νέας αισθητικής, που στοχεύει στη δημιουργία μονάδων παραγωγής ευχάριστων στη θέα και λειτουργικών ως προς την εργασία, επιβλήθηκε. Καθιερώθηκαν νέοι κανόνες δόμησης, όπου η διάταξη του σχεδιασμού, η επιλογή των υλικών, η διάταξη των προσόψεων και ο ρόλος του πρασίνου επιδιώκουν να συμβιβάσουν τις επιταγές της παραγωγής και να εντάξουν την επιχείρηση στο φυσικό, κοινωνικό και οικονομικό περιβάλλον της. Έτσι ανοίγονται για τους μελλοντικούς βιομηχανικούς αρχαιολόγους ωραιότατες προοπτικές μελετών.⁴⁵

---

⁴⁴ Αρχιτεκτονικά Θέματα, 25/1991 *Βιομηχανικά Κτίρια: ιστορία, επανάχρηση, σχεδιασμός*, εκδ. Α. Α. Λιβάνη, Αθήνα 1991,

⁴⁵ Pinard Jacques, *Η Βιομηχανική Αρχαιολογία*, μτφ. Σπανός Γεώργιος, εκδ. Πολιτιστικό Τεχνολογικό Ίδρυμα ΕΤΒΑ, Παρίσι 1985, σελ.: 26-29, 144-144, 155-156

Ωστόσο, το βιομηχανικό κτίριο αποτελεί το κύριο τεκμήριο της βιομηχανικής και βιοτεχνικής δραστηριότητας και ως πολιτιστικό αγαθό ιδιαίτερης σημασίας, απαιτεί την τεκμηρίωση - αναγνώριση και ανάδειξή του. Το βιομηχανικό μνημείο στον αστικό ιστό λειτουργεί ως σημείο αναφοράς, παίζει σημαντικό ρόλο στην συνέχεια και πληρότητά του, συμβάλλει στην ιστορικότητα του χώρου και αναδεικνύει τις ιδιαιτερότητες των συνθηκών που το εξέθρεψαν (γεωγραφικές - οικονομικές - κοινωνικές - ιστορικές). Τα βιομηχανικά κατάλοιπα, μάρτυρες όχι μόνο μιας αρχιτεκτονικής έκφρασης αλλά και της ιστορίας των τεχνικών, αποτελούν μνημεία του κεφαλαίου και της εργασίας. Η ανάδειξη ενός βιομηχανικού κτιρίου αφορά στον τρόπο διατήρησής του σε σχέση με την ιστορική του σημασία, την αρχιτεκτονική του ποιότητα, τις συνθήκες και τις ανάγκες της περιοχής στην οποία εκείνο εντάσσεται.

Γι' αυτό, λοιπόν, η επανάχρηση της βιομηχανικής - βιοτεχνικής κληρονομιάς, είναι ένα από τα πιο επίκαιρα ζητήματα τόσο από τη σκοπιά της ισόρροπης ανάπτυξης των σύγχρονων πόλεων, όσο και από τη σκοπιά της σύγχρονης αρχιτεκτονικής δημιουργίας, σε παγκόσμια κλίμακα. Τόσο η Ελλάδα, όσο και η ανατολική Κρήτη έχουν την τύχη να διαθέτουν ένα σημαντικό απόθεμα βιομηχανικών μνημείων και μπορούν πλέον να παρουσιάσουν ένα σημαντικό απολογισμό εμπειριών και εφαρμογών στους τομείς της μελέτης, αποκατάστασης και επανάχρησης της βιομηχανικής - βιοτεχνικής κληρονομιάς. Ταυτόχρονα μπορούν να παραδειγματιστούν από τα εκατοντάδες εντυπωσιακά παραδείγματα αποκατάστασης άλλων χωρών. Είναι, ίσως, η τελευταία ευκαιρία να προβάλλουμε και να αξιοποιήσουμε τη σημαντική αυτή κληρονομιά της χώρας μας, πριν ολοκληρωτικά πλέον χαθεί, ή ίσως, ακόμη χειρότερα, κακοποιηθεί. Να την προβάλλουμε και να την διαχειριστούμε με σύγχρονους όρους, αλλά και με σεβασμό στον πολιτισμό και την ιστορία της. Τα βιομηχανικά κτίρια δεν πρέπει να αντιμετωπίζονται ως τροχοπέδη στην ανάπτυξη, ούτε ως ταριχευμένο πολιτιστικό αγαθό, αντίθετα πρέπει να ενσωματώνονται στον σύγχρονο αστικό ιστό, να αποτελούν «ζωντανά» μνημεία, πολυλειτουργικά και προσαρμοσμένα στον χώρο ώστε να συμβάλουν στην αφύπνιση της μνήμης και στην επανενεργοποίησή της με την παρελθούσα και την τρέχουσα πραγματικότητα.

Μέσα από τη μελέτη της θεωρίας των αρχιτεκτονικών κινήματων του 19ου και 20ου αιώνα, καθώς και από την ανάλυση της δομής της βιομηχανικής - βιοτεχνικής κληρονομιάς, προέκυψαν ορισμένα συμπεράσματα για το κτιριακό απόθεμα των βιομηχανικών και βιοτεχνικών μονάδων στην ανατολική Κρήτη αλλά και για την αποκατάσταση και επανάχρησή τους. Οι θεωρίες για την αποκατάσταση της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς δεν θα μπορούσαν να μην εφαρμοστούν

και στα βιομηχανικά κτίρια. Ο βασικός στόχος τον οποίο διατείνονταν ότι υπηρετεί ο μεταμοντερνισμός, η δημιουργία καλύτερου αστικού περιβάλλοντος για τους ανθρώπους, εντοπίζεται στην προσπάθεια για αποκατάσταση των βιομηχανικών καταλοίπων. Η επανάχρηση των βιομηχανικών κτιρίων, η προσθήκη δημόσιου χώρου και η ενσωμάτωση νέων λειτουργιών σε υφιστάμενα κτίρια εκφράζουν τη θεωρία αυτή.

Τα βιομηχανικά κτίρια που επιλέγονται για αποκατάσταση συνήθως βρίσκονται σε στρατηγικά σημεία μέσα στην πόλη. Η μετατροπή τους σε μουσεία αποτελεί τον καλύτερο τρόπο επανένταξης σε αυτή, αφού με αυτήν τη λειτουργία επιτυγχάνεται η πρόσβαση σε όλο τον κόσμο. Με αυτή τη νέα ιδιότητα γίνονται σημεία αναφοράς για την πόλη και για τους επισκέπτες. Η περίοπτη θέση στην οποία βρίσκονται, τα καθιστά άμεσα προσβάσιμα από όλους και έτσι ενισχύεται η δημόσια λειτουργία τους. Τελικά, το κτίριο με την κυκλοφορία πολλών ανθρώπων μέσα σε αυτό επανεντάσσεται στον αστικό ιστό και καταφέρνει να αποτελέσει ένα νέο δημόσιο χώρο για την πόλη.

Από την ανάλυση αποκατεστημένων βιομηχανικών - βιοτεχνικών μονάδων προκύπτει ότι με τη μετατροπή των βιομηχανικών κτιρίων σε μουσεία γίνεται μια παράλληλη προσπάθεια να εισαχθούν όσο το δυνατόν περισσότερες χρήσεις. Με την προσθήκη εμπορικών και ψυχαγωγικών λειτουργιών, όπως πωλητήρια, εστιατόρια κ.λπ., επιτυγχάνεται η κυκλοφορία και παρατείνεται η παραμονή των επισκεπτών στο νέο μουσείο. Ενώ με τη βιομηχανική - βιοτεχνική χρήση αποτελούσε ένα κενό κτίριο, με τη χρήση ως κτίριο πολιτιστικού τύπου και τη φιλοξενία εμπορικών και ψυχαγωγικών χρήσεων δίνεται η εντύπωση ότι αποτελεί ένα κτίριο ανοικτό σε όλους όλη τη μέρα και άρα είναι ένας επισκέψιμος χώρος όλες τις ώρες.

Εν τούτοις, πολλές φορές, η αποκατάσταση ενός βιομηχανικού κτιρίου αποτελεί μέρος ενός σχεδίου για ανάπλαση της περιοχής στην οποία βρίσκεται. Όμως, εκτός από αυτή την περίπτωση, η επανάχρηση του κτιρίου γίνεται η αφορμή για να ανανεωθεί η ευρύτερη περιοχή που τις περισσότερες φορές είναι υποβαθμισμένη.

Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι, όπως προκύπτει και από την έρευνα που διεξήχθη, είναι προφανές ότι οι χρήσεις των βιομηχανικών κτιρίων έχουν μεταβληθεί πλήρως ενώ είναι εμφανής η στροφή από τη δευτερογενή και την έντονα εξαρτώμενη από τον πρωτογενή τομέα μεταποιητική δραστηριότητα, στον τριτογενή τομέα των υπηρεσιών.

Σημαντικά στοιχεία της ιστορίας των εργοστασίων μου έδωσαν, μετά από συνεντεύξεις, μέλη-απόγονοι των οικογενειών των ιδρυτών των εργοστασίων. Οφείλω, λοιπόν, να τους ευχαριστήσω όλους για το χρόνο τους και ιδιαίτερα τον κύριο Στέλιο Καστρινάκη για τις σημαντικές πληροφορίες, που μου έδωσε.

Πολύτιμη, επίσης, ήταν η βοήθεια των φορέων και προϊσταμένων στις δημόσιες υπηρεσίες αρχειακού υλικού. Σημαντικά ιστορικά στοιχεία, σχέδια, αλλά και παλιές φωτογραφίες, χρησιμοποίησα από τα αρχεία και τις εξαιρετικές εκδόσεις του Τ.Ε.Ε./Τ.Α.Κ. - Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδος, Τμήμα Ανατολικής Κρήτης, της Βικελαίας Δημοτικής Βιβλιοθήκης Ηρακλείου, την Υπηρεσία Νεωτέρων Μνημείων και Τεχνικών Έργων Κρήτης και τα Γενικά Αρχεία του Κράτους.

Ιδιαίτερα, θα ήθελα να ευχαριστήσω τις Δρακωνάκη Κ., Κοκολάκη Χ., Λεμπιδάκη Κ., Μουντράκη Ε., Πηλίτση Α., καθώς το έργο τους για την Ανάδειξη και Αξιοποίηση παλαιών βιομηχανικών κτιρίων της ανατολικής Κρήτης, που εκπόνησαν μέσω του ΤΕΕ/ΤΑΚ στο Ηράκλειο το 2013, έδρασε καταλυτικά για μένα στην καταγραφή του αποθέματος της βιομηχανικής και βιοτεχνικής κληρονομιάς στην ανατολική Κρήτη.

Κλείνοντας, θέλω να ευχαριστήσω την υπεύθυνη καθηγήτρια του Εργαστηρίου Ιστορίας & Θεωρίας της Αρχιτεκτονικής και επιβλέπουσα στην ερευνητική μου εργασία, κα Αμαλία Κωτσάκη, για την υπομονή και το ενδιαφέρον της για το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα.

Η έρευνα αυτή, που αναφέρεται σε ιστορικά στοιχεία, πληροφορίες για τα βιομηχανικά κελύφη και την αρχιτεκτονική και κατασκευαστική τους φυσιογνωμία, ελπίζω να συμβάλει στην κατανόηση της αξίας διατήρησης των βιομηχανικών τόπων και στη διατήρηση της ιστορικής μνήμης στην ανατολική Κρήτη.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ
Καταγραφή Αποθέματος Βιομηχανικής - Βιοτεχνικής Κληρονομιάς

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ

ΔΗΜΟΣ ΑΡΧΑΝΩΝ - ΑΣΤΕΡΟΥΣΙΩΝ

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΑΡΧΑΝΩΝ

1. ΑΠΟΘΗΚΕΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΥ

Τοποθεσία: Οικισμός Άνω Αρχανών
Ιδιοκτησία: Δήμου Αρχανών - Αστερουσίων
Χρονολογία: 1970 έως και σήμερα
Αρχική Χρήση: Κατάστημα - Αποθήκες
Τωρινή Χρήση: Κατάστημα - Αποθήκες
Κατάσταση: Καλή

2. ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟ ΗΛΕΚΤΡΙΚΗΣ

Τοποθεσία: Οικισμός Άνω Αρχανών
Ιδιοκτησία: Δήμου Αρχανών - Αστερουσίων
Χρονολογία: 1927 - 1960
Αρχική Χρήση: Ηλεκτρική
Τωρινή Χρήση: Υπό αποκατάσταση
Κατάσταση: Υπό αποκατάσταση

3. ΟΙΝΟΠΟΙΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Άνω Αρχανών
Ιδιοκτησία: Κλ/μων Μιχαλάκη – Αγογλωσσάκη
Χρονολογία: 1960 - 1985
Αρχική Χρήση: Οινοποιείο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Κακή

4. ΟΙΝΟΠΟΙΕΙΟ

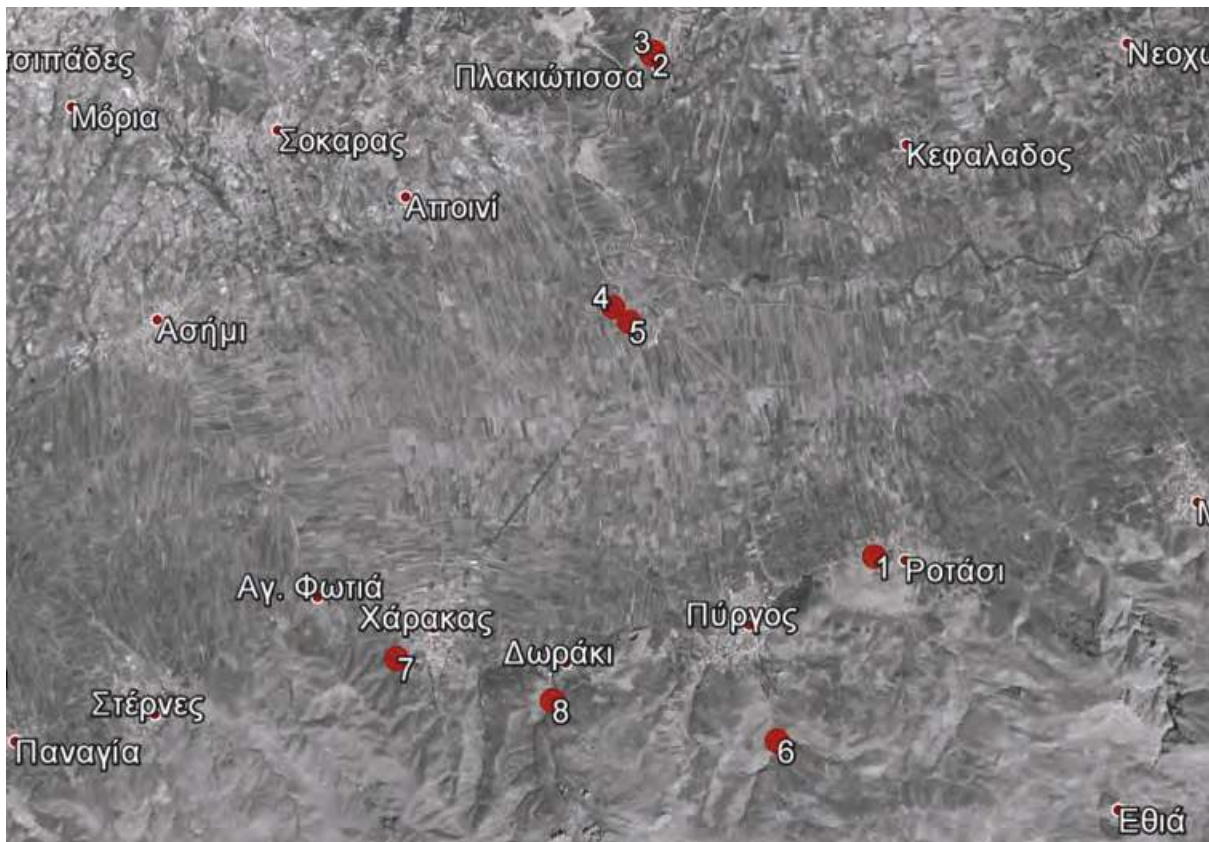
Τοποθεσία: Οικισμός Άνω Αρχανών
Ιδιοκτησία: Κλ/μων Καλαθάκη
Χρονολογία: 1960 - 1985
Αρχική Χρήση: Οινοποιείο
Τωρινή Χρήση: Αποθήκη
Κατάσταση: Μέτρια

5. ΑΓΡΟΤΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ

Τοποθεσία: Οικισμός Άνω Αρχανών
Ιδιοκτησία: Δήμου Αρχανών - Αστερουσίων
Χρονολογία: 1930 έως και σήμερα
Αρχική Χρήση: Γραφεία, Οινοπ., Ελ., Γ. Εφόδια
Τωρινή Χρήση: Γραφεία, Οινοπ., Ελ., Γ. Εφόδια
Κατάσταση: Καλή

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΑΣΤΕΡΟΥΣΙΩΝ

1. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Ροτασίου
Ιδιοκτησία: Κλ/μων Καλεντάκη
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως 1955
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείου
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Ερείπιο

2. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Πλακιώτισσας
Ιδιοκτησία: Αντρέα Δακανάλη
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως 1955
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Μέτρια

3. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Πλακιώτισσας
Ιδιοκτησία: Κλ/μων Εμμανουήλ Κεφαλογιάννη
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως 1960
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Κακή

4. ΑΝΕΜΟΜΗΧΑΝΗ

Τοποθεσία: Οικισμός Πραιτωρίου
Ιδιοκτησία: Άγνωστη
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως και σήμερα
Αρχική Χρήση: Ανεμομηχανή
Τωρινή Χρήση: Ανεμομηχανή
Κατάσταση: Μέτρια

5. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Πραιτωρίου
Ιδιοκτησία: Άγνωστη
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως 1955
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Κατοικίες
Κατάσταση: Καλή

6. ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑ 5 ΝΕΡΟΜΥΛΩΝ

Τοποθεσία: Οικισμός Πύργου
Ιδιοκτησία: Δήμου Αρχανών - Αστερουσίων
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως 1955
Αρχική Χρήση: Συγκρότημα Νερόμυλων
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Κακή

7. ΑΝΕΜΟΜΥΛΟΣ ΛΥΔΑΚΗ

- Τοποθεσία:* Οικισμός Χάρακα
Ιδιοκτησία: Δήμου Αρχανών - Αστερουσίων
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως 1955
Αρχική Χρήση: Ανεμόμυλος
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Κακή

8. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ

- Τοποθεσία:* Οικισμός Δωρακίου
Ιδιοκτησία: Άγνωστη
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως 1955
Αρχική Χρήση: Νερόμυλος
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Μέτρια

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗ

1. ΑΓΡΟΤΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ

Τοποθεσία: Οικισμός Πεζών
Ιδιοκτησία: Ένωσης Αγροτ. Συν/σμών Πεζών
Χρονολογία: 1932 έως και σήμερα
Αρχική Χρήση: Σαπ., Συσκ., Ελ., Οινοπ., Χημ., Αλευρ.
Τωρινή Χρήση: Ελ., Οινοπ., Πωλητήριο, Χημείο
Κατάσταση: Καλή

Κύρια όψη

Περιγραφή:

Οι κεντρικές εγκαταστάσεις της Ένωσης Αγροτικών Συνεταιρισμών Πεζών, βρίσκονται εντός του οικισμού Πεζών, στην ομώνυμη τοπική κοινότητα, του Δήμου Αρχανών - Αστερουσίων, πάνω στον κεντρικό οδικό άξονα Πεζών - Καλλονής. Οι εγκαταστάσεις της καταλαμβάνουν μεγάλη έκταση, μέσα στην οποία βρίσκονται χωροθετημένα παλαιότερα και νεώτερα κτίσματα. Οι χρήσεις που λειτουργούν σήμερα στο χώρο αυτό είναι γραφεία, καταστήματα, πρατήριο υγρών καυσίμων, ελαιουργείο, οινοποιείο, εμφιαλωτήριο και εκθετήριο. Σε αυτόν το χώρο υπάρχουν παλιά πέτρινα κτίσματα τα οποία στέγαζαν χρήσεις όπως σαπωνοποιείο και χημείο, τα οποία χρησιμοποιούνται ακόμα και σήμερα είτε με την αρχική τους χρήση είτε ως αποθήκες. Οι μεταγενέστερες κατασκευές χρονολογούνται μετά το 1950.

Κτιριακές Λεπτομέρειες

2. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Κουνάβων
Ιδιοκτησία: Αγροτικού Συν/σμού Ένωσης Πεζών
Χρονολογία: 1960 - 2005
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Αποθήκη
Κατάσταση: Μέτρια

3. ΑΠΟΘΗΚΗ

Τοποθεσία: Οικισμός Κουνάβων
Ιδιοκτησία: Αγροτικού Συν/σμού Ένωσης Πεζών
Χρονολογία: 1970 - 2000
Αρχική Χρήση: Αποθήκη
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Μέτρια

4. ΟΙΝΟΠΟΙΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Κουνάβων
Ιδιοκτησία: Creta Olympias A.E.
Χρονολογία: 1968 έως και σήμερα
Αρχική Χρήση: Οινοποιείο
Τωρινή Χρήση: Οινοποιείο
Κατάσταση: Πολύ Καλή

5. ΣΥΣΚΕΥΑΣΤΗΡΙΟ - ΟΙΝΟΠΟΙΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Κουνάβων
Ιδιοκτησία: Πασχάλης Κρέτα Α.Ε.
Χρονολογία: 1968 έως και σήμερα
Αρχική Χρήση: Συσκευαστήριο - Οινοποιείο
Τωρινή Χρήση: Συσκευαστήριο
Κατάσταση: Καλή

6. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Κουνάβων
Ιδιοκτησία: ΚΛ/μων Μαραγκάκη
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως 1970
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Καθαριστήριο Ιματιών
Κατάσταση: Καλή

7. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Κουνάβων
Ιδιοκτησία: ΚΛ/μων Νιργιανάκη
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως 1960
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Αποθήκη
Κατάσταση: Μέτρια

8. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Μελεσών
Ιδιοκτησία: ΚΛ/μων Νικολουδάκη Βασίλη
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως 1960
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Κακή

9. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Μελεσών
Ιδιοκτησία: ΚΛ/μων Σφακιανάκη Βαγγέλη
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως 1960
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Ερείπιο

10. ΟΙΝΟΠΟΙΕΙΟ

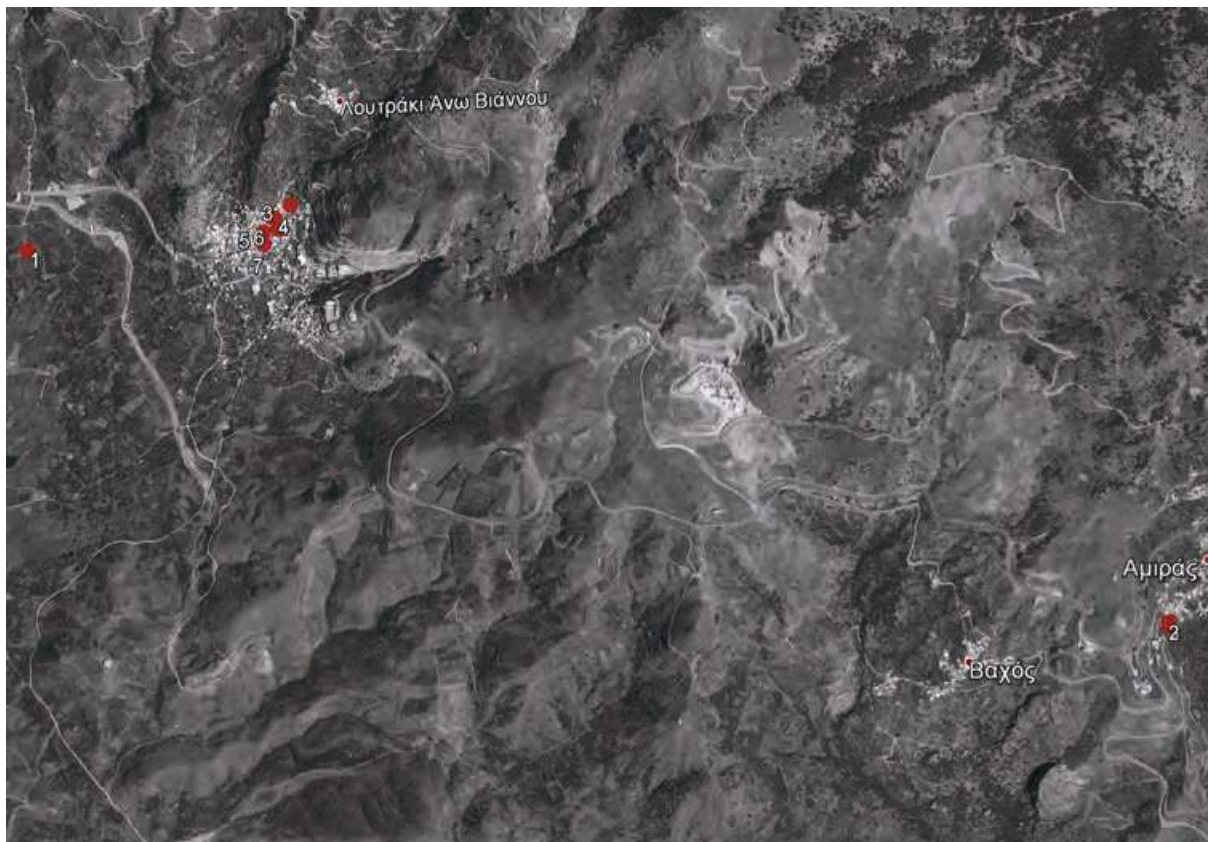
Τοποθεσία: Οικισμός Πεζών
Ιδιοκτησία: Μηλιαράκη
Χρονολογία: 1932 έως και σήμερα
Αρχική Χρήση: Οινοποιείο
Τωρινή Χρήση: Οινοποιείο
Κατάσταση: Καλή

ΔΗΜΟΣ ΒΙΑΝΝΟΥ

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΒΙΑΝΝΟΥ

1. ΠΥΡΗΝΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Βιάννου
Ιδιοκτησία: Κλ/μων Γαλανάκη
Χρονολογία: 1955 - 1980
Αρχική Χρήση: Πυρηνελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Κακή

Κύρια όψη

Περιγραφή:

Το πυρηνελαιουργείο βρίσκεται στη θέση «Μουρελάκια», εκτός του οικισμού Άνω Βιάννου, της ομώνυμης τοπικής κοινότητας, του Δήμου Βιάννου. Το συγκρότημα αποτελείται από ισόγεια πέτρινα κτίρια καθώς και από ένα διώροφο κτίριο με φέροντα οργανισμό από οπλισμένο σκυρόδεμα. Στις εγκαταστάσεις του συγκροτήματος περιλαμβάνεται και ένα μεγάλο στέγαστρο από οπλισμένο σκυρόδεμα που χρησιμοποιούνταν για την αποθήκευση του παραγόμενου προϊόντος. Οι στέγες των κτιρίων έχουν υποστεί αρκετές φθορές και μεγάλα τμήματα τους έχουν καταρρεύσει. Στο εσωτερικό των κτιρίων διασώζονται όλες οι εγκαταστάσεις και ο μηχανικός εξοπλισμός λειτουργίας του συγκροτήματος.

Κτιριακές Λεπτομέρειες

2. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Αμιρών
Ιδιοκτησία: Άγνωστη
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως 1955
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Αποθήκη
Κατάσταση: Μέτρια

3. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Άνω Βιάννου
Ιδιοκτησία: Άγνωστη
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως 1955
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Ερείπιο

4. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ

Τοποθεσία: Οικισμός Άνω Βιάννου
Ιδιοκτησία: Κλ/μων Δασκαλάκη
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως 1980
Αρχική Χρήση: Νερόμυλος
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Κακή

5. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ

- Τοποθεσία:* Οικισμός Άνω Βιάννου
Ιδιοκτησία: Κλ/μων Απόστολου Κολιοραδάκη
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως 1980
Αρχική Χρήση: Νερόμυλος
Τωρινή Χρήση: Αποθήκη
Κατάσταση: Καλή

6. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ

- Τοποθεσία:* Οικισμός Άνω Βιάννου
Ιδιοκτησία: Κλ/μων Μιχελακάκη
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως 1980
Αρχική Χρήση: Νερόμυλος
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Κακή

7. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ

- Τοποθεσία:* Οικισμός Άνω Βιάννου
Ιδιοκτησία: Δήμου Βιάννου
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως 1960
Αρχική Χρήση: Νερόμυλος
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Μέτρια

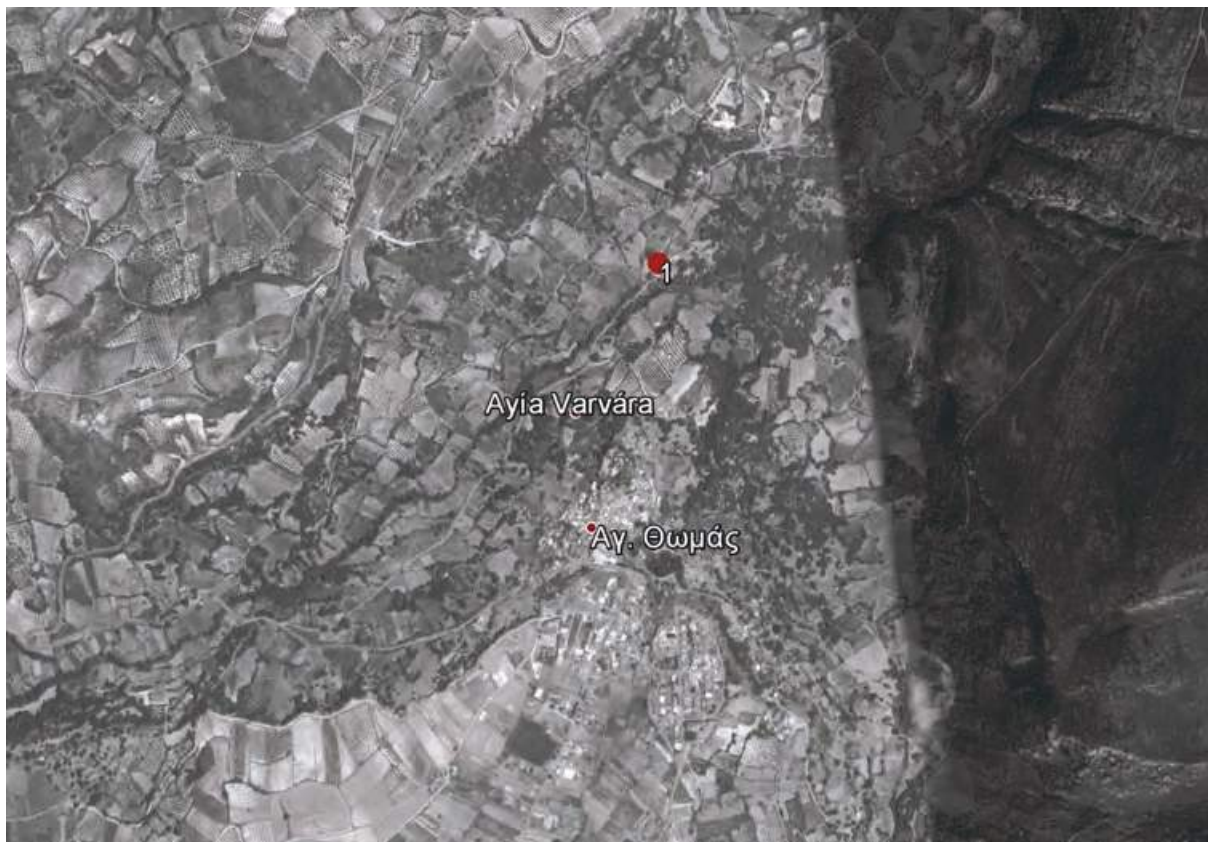

ΔΗΜΟΣ ΓΟΡΤΥΝΑΣ

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΑΓΙΑΣ ΒΑΡΒΑΡΑΣ

1. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ

<i>Τοποθεσία:</i>	Οικισμός Αγίου Θωμά
<i>Ιδιοκτησία:</i>	Τοπ. Κοινότητας Αγ. Θωμά
<i>Χρονολογία:</i>	αρχές 20ου αιώνα έως 1955
<i>Αρχική Χρήση:</i>	Νερόμυλος
<i>Τωρινή Χρήση:</i>	Μουσείο
<i>Κατάσταση:</i>	Αποκατεστημένος

Κύρια όψη

Περιγραφή:

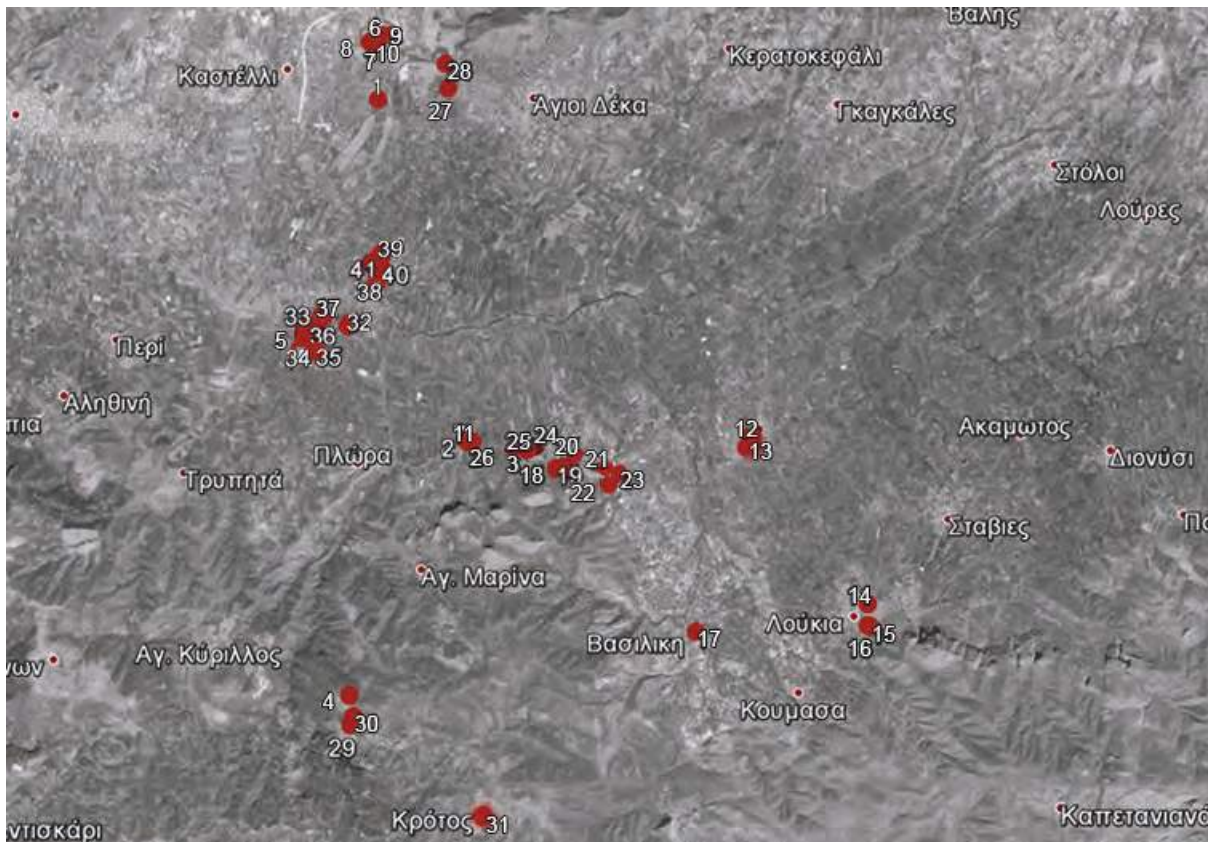
Ο νερόμυλος βρίσκεται εκτός του οικισμού του Αγίου Θωμά, της ομώνυμης τοπικής κοινότητας, του Δήμου Γέργερης. Αποτελεί ισόγειο πέτρινο κτίσμα με στέγη από σπλισμένο σκυρόδεμα. Διασώζονται όλα τα κτίσματα του νερόμυλος όπως ο καταπότης - ζουργιό, η δεξαμενή και το σπίτι του μυλωνά. Πρόκειται για κτίσμα ορθογωνικής κάτοψης, το οποίο έχει αποκατασταθεί, από την τοπική κοινότητα, και πλέον βρίσκεται σε πολύ καλή κατάσταση.

Κτιριακές Λεπτομέρειες

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΓΟΡΤΥΝΑΣ

1. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ

Τοποθεσία: Οικισμός Αμπελούζου
Ιδιοκτησία: Ιωάννη Μαράκη
Χρονολογία: τέλη 19ου αιώνα έως 1960
Αρχική Χρήση: Νερόμυλος
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Μέτρια

Κύρια όψη

Περιγραφή:

Ο νερόμυλος βρίσκεται έξω από τον οικισμό Αμπελούζου, της ομώνυμης τοπικής κοινότητας, του Δήμου Γόρτυνας. Αποτελείται από τη δεξαμενή, το γλυκάτο, το πηγάδι και το κτίριο του μύλου. Ένα ορθογωνικό, ισόγειο δίχωρο κτίσμα από πέτρα, το οποίο σήμερα στεγάζεται με δώμα από σκυρόδεμα. Σήμερα ο μύλος διατηρείται σε μέτρια κατάσταση.

Κτιριακές Λεπτομέρειες

2. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

<i>Τοποθεσία:</i>	Οικισμός Απεσωκαρίου
<i>Ιδιοκτησία:</i>	Κων/νου Χρηστάκη
<i>Χρονολογία:</i>	1920 - 1962
<i>Αρχική Χρήση:</i>	Ελαιουργείο
<i>Τωρινή Χρήση:</i>	Κατοικία
<i>Κατάσταση:</i>	Καλή

Κύρια όψη

Περιγραφή:

Το κτίριο βρίσκεται εντός του οικισμού Απεσωκαρίου, της ομώνυμης τοπικής κοινότητας, του Δήμου Γόρτυνας και αποτελεί ένα αξιόλογο δείγμα ελαιουργείου. Αποτελείται από ένα λιθόκτιστο ισόγειο τρίχωρο κτίσμα, ορθογωνικού σχήματος. Εξωτερικά το κτίριο δεν έχει διατηρήσει τα μορφολογικά του στοιχεία σε αντίθεση με το εσωτερικό του στο οποίο διατηρούνται δύο καμάρες, σε πολύ καλή κατάσταση, οι οποίες χωρίζουν το κτίριο σε τρεις χώρους. Το κτίριο διατηρείται σε πολύ καλή κατάσταση καθώς έχει ενσωματωθεί στην κατοικία των ιδιοκτητών και χρησιμοποιείται σαν αποθήκη. Ο εξοπλισμός του, επίσης, έχει καλή κατάσταση διατήρησης.

Κτιριακές Λεπτομέρειες

(φωτογραφία από καταγραφή του 1996)

3. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ- ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Φλαθιακών
Ιδιοκτησία: Κλ/μων Τρουλλινού
Χρονολογία: 1940 - 1955
Αρχική Χρήση: Νερόμυλος - Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Κακή

Κύρια όψη

Περιγραφή:

Στη συγκεκριμένη περίπτωση έχουμε την κατασκευή ελαιουργείου δίπλα σ' ένα παλιό νερόμυλο, εκτός του οικισμού των Φλαθιακών, της τοπικής κοινότητας Βασιλικών Ανωγείων, του Δήμου Γόρτυνας. Ο νερόμυλος αποτελείται από ένα μονόχωρο λιθόκτιστο ισόγειο κτίσμα, ορθογωνικού σχήματος. Το ελαιοτριβείο αποτελείται από δύο μονόχωρα λιθόκτιστα ισόγεια κτίσματα, ορθογωνικού σχήματος, τα οποία επικοινωνούσαν εσωτερικά αλλά είχαν διαφορετικό τρόπο στέγασης. Τα κτίρια διατηρούνται σε κακή κατάσταση καθώς παρουσιάζουν ρωγμές στην τοιχοποιία τους και έχουν καταρρεύσει οι στέγες τους. Ο εξοπλισμός τους δεν διατηρείται.

Νερόμυλος

Ελαιουργείο

4. ΑΝΕΜΟΜΥΛΟΣ

<i>Τοποθεσία:</i>	Οικισμός Μιαμούς
<i>Ιδιοκτησία:</i>	Αντώνη Γρηγοράκη
<i>Χρονολογία:</i>	1914 - 1948
<i>Αρχική Χρήση:</i>	Ανεμόμυλος
<i>Τωρινή Χρήση:</i>	Μουσείο
<i>Κατάσταση:</i>	Καλή

Κύρια όψη

Περιγραφή:

Ο ανεμόμυλος βρίσκεται εκτός του οικισμού Μιαμούς, της ομώνυμης τοπικής κοινότητας, του Δήμου Γόρτυνας. Πρόκειται για μία ιδιόμορφη και πρωτότυπη κατασκευή ανεμόμυλου, αποτέλεσμα ευρεσιτεχνίας του μυλωνά. Το κτίριο του μύλου αποτελείται από ένα κυκλικό μονόχωρο λιθόκτιστο ισόγειο κτίσμα. Στο δώμα του κτιρίου βρίσκεται η κατασκευή που περιστρεφόταν με τον αέρα και μετέδιδε την κίνηση στον μηχανισμό, εσωτερικά για το άλεσμα του καρπού. Το 1994 αποκαταστάθηκε από τον ιδιοκτήτη του, μετατρέποντάς το σε μουσείο. Στο εσωτερικό του σώζονται ο αλεστικός μηχανισμός καθώς και άλλα εργαλεία.

Κτιριακές Λεπτομέρειες

5. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Πλατάνου
Ιδιοκτησία: Φραγκουλάκη
Χρονολογία: Άγνωστη έως 1950
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Αποθήκη
Κατάσταση: Μέτρια

Κύρια όψη

Περιγραφή:

Το ελαιουργείο βρίσκεται εντός του οικισμού Πλατάνου, της ομώνυμης τοπικής κοινότητας, του Δήμου Γόρτυνας. Αποτελείται από ένα τρίχωρο λιθόκτιστο ισόγειο κτίσμα, ορθογωνικού σχήματος με δύο λίθινες καμάρες. Το κτίριο διατηρείται σε μέτρια κατάσταση χωρίς τον εξοπλισμό του και χρησιμοποιείται ως αποθηκευτικός χώρος.

Κτιριακές Λεπτομέρειες

6. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ

Τοποθεσία: Οικισμός Αμπελούζου
Ιδιοκτησία: ΚΛ/μων Λαζανάκη
Χρονολογία: τέλη 19ου αιώνα έως 1955
Αρχική Χρήση: Αλευρόμυλος
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Κακή

7. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ

Τοποθεσία: Οικισμός Αμπελούζου
Ιδιοκτησία: ΚΛ/μων Μαράκη
Χρονολογία: τέλη 19ου αιώνα έως 1955
Αρχική Χρήση: Αλευρόμυλος
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Κακή

8. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Αμπελούζου
Ιδιοκτησία: ΚΛ/μων Λαζανάκη
Χρονολογία: Άγνωστη έως 1940
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Κακή

9. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Αμπελούζου
Ιδιοκτησία: Ένας Παπάζογλου
Χρονολογία: Άγνωστη έως 1965
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Κακή

10. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Αμπελούζου
Ιδιοκτησία: Ευστράτιου Μαράκη
Χρονολογία: Άγνωστη έως 1950
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Κακή

11. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Απεσωκαρίου
Ιδιοκτησία: Κλ/μων Αντωνίου Πετράκη
Χρονολογία: τέλη 19ου αιώνα έως 1960
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Μέτρια

12. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Βαγιονιάς
Ιδιοκτησία: ΚΛ/μων Νεονάκη
Χρονολογία: Άγνωστη
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Αποθήκη
Κατάσταση: Μέτρια

13. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Βαγιονιάς
Ιδιοκτησία: ΚΛ/μων Σκανδαλάκη
Χρονολογία: Άγνωστη έως 1960
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Αποθήκη
Κατάσταση: Καλή

14. ΑΝΕΜΟΜΥΛΟΣ

Τοποθεσία: Οικισμός Λούκιας
Ιδιοκτησία: ΚΛ/μων Ραμουτσάκη
Χρονολογία: 1904 - 1948
Αρχική Χρήση: Ανεμόμυλος
Τωρινή Χρήση: Σταύλος
Κατάσταση: Μέτρια

15. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ

Τοποθεσία: Οικισμός Λούκιας
Ιδιοκτησία: Δήμου Γόρτυνας
Χρονολογία: 19ο αιώνα έως 1920
Αρχική Χρήση: Νερόμυλος
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Κακή

16. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Λούκιας
Ιδιοκτησία: Πολιτιστικού Συλλόγου
Χρονολογία: 19ο αιώνα έως 1950
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Παρκάκι
Κατάσταση: Κατεδαφισμένο

17. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Βασιλικής
Ιδιοκτησία: Ειρήνης Πομποδάκη
Χρονολογία: Άγνωστη έως 1960
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Αποθήκη
Κατάσταση: Μέτρια

18. ΣΑΠΩΝΟΠΟΙΕΙΟ - ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Βασιλικών Ανωγείων
Ιδιοκτησία: Ασκληπιού Θεοδωράκη
Χρονολογία: Άγνωστη έως 1956
Αρχική Χρήση: Σαπωνοποιείο - Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Κακή

19. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Βασιλικών Ανωγείων
Ιδιοκτησία: Παύλου Σεληνωτάκης
Χρονολογία: Άγνωστη έως 1970
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Αποθήκη
Κατάσταση: Μέτρια

20. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Βασιλικών Ανωγείων
Ιδιοκτησία: Ιωάννη Σκανταλάκη
Χρονολογία: Άγνωστη έως 1950
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Σταύλος
Κατάσταση: Κακή

21. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Βασιλικών Ανωγείων
Ιδιοκτησία: Μιχάλη Χαριτάκη
Χρονολογία: Άγνωστη έως 1970
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Αποθήκη
Κατάσταση: Καλή

22. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Βασιλικών Ανωγείων
Ιδιοκτησία: Μαλλιαράκη
Χρονολογία: Άγνωστη
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Κατοικία
Κατάσταση: Κατεδαφισμένο

23. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Βασιλικών Ανωγείων
Ιδιοκτησία: Ευάγγελου Μανιδάκη
Χρονολογία: Άγνωστη
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Κατοικία
Κατάσταση: Κατεδαφισμένο

24. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

- Τοποθεσία:* Οικισμός Φλαθιακών
Ιδιοκτησία: Σ. & Β. Βρανάκη, Νικολακάκη
Χρονολογία: Άγνωστη έως 1950
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Αποθήκη - Περιστερώνας
Κατάσταση: Μέτρια

25. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

- Τοποθεσία:* Οικισμός Φλαθιακών
Ιδιοκτησία: Στέλιου Αλεξάκη
Χρονολογία: Άγνωστη
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Αποθήκη
Κατάσταση: Καλή

26. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

- Τοποθεσία:* Οικισμός Φλαθιακών
Ιδιοκτησία: Παπαδάκη
Χρονολογία: 1960 - 1970
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Μέτρια

27. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ

Τοποθεσία: Οικισμός Μητροπόλεως
Ιδιοκτησία: Λουπάκη
Χρονολογία: Άγνωστη
Αρχική Χρήση: Νερόμυλος
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Κακή

28. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Μητροπόλεως
Ιδιοκτησία: Δήμου Γόρτυνας
Χρονολογία: Άγνωστη
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Κακή

29. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Μιαμούς
Ιδιοκτησία: Γεώργιου Γερμανάκη
Χρονολογία: Άγνωστη έως 1965
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Κακή

30. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Μιαμούς
Ιδιοκτησία: Ι. Σμαραγδάκη & Μ. Μπομποδάκη
Χρονολογία: Άγνωστη έως 1965
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Κακή

31. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Κρότους
Ιδιοκτησία: Γεώργιου Αντωνογιαννάκη
Χρονολογία: 1890 - 1970
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Αποθήκη
Κατάσταση: Μέτρια

32. ΑΛΕΥΡΟΜΥΛΟΣ

Τοποθεσία: Οικισμός Πλατάνου
Ιδιοκτησία: Γεώργιου Χατζηεμμανουήλ
Χρονολογία: 1930 - 1950
Αρχική Χρήση: Αλευρόμυλος
Τωρινή Χρήση: Αποθήκη / Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Μέτρια

33. ΑΝΤΛΗΤΙΚΟΣ ΑΝΕΜΟΜΥΛΟΣ

Τοποθεσία: Οικισμός Πλατάνου
Ιδιοκτησία: Κλ/μων Ιωάννη Λαμπράκη
Χρονολογία: 1850 - 1985
Αρχική Χρήση: Αντλητικός Ανεμόμυλος
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Μέτρια

34. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Πλατάνου
Ιδιοκτησία: Επαμεινώνδα Λαδουκάκη
Χρονολογία: Άγνωστη έως 1930
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Κακή

35. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Πλατάνου
Ιδιοκτησία: Κωνσταντίνου Σαββάκη
Χρονολογία: Άγνωστη έως 1940
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Ερείπιο

36. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

- Τοποθεσία:* Οικισμός Πλατάνου
Ιδιοκτησία: Συνεταιρισμού Ένωσης Μεσσαράς
Χρονολογία: Άγνωστη έως 1975
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο / Αλευρόμυλος
Τωρινή Χρήση: Ελαιουργείο
Κατάσταση: Καλή

37. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

- Τοποθεσία:* Οικισμός Πλατάνου
Ιδιοκτησία: Μιχάλη Σαχλαμπάνη
Χρονολογία: Άγνωστη έως 1945
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Στάβλος
Κατάσταση: Κακή

38. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

- Τοποθεσία:* Οικισμός Χουστουλιανών
Ιδιοκτησία: Ακρασάκη
Χρονολογία: Άγνωστη
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Κατοικία
Κατάσταση: Κατεδαφισμένο

39. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Χουστουλιανών
Ιδιοκτησία: Κλ/μων Μανώλη Μπακαντάκη
Χρονολογία: Άγνωστη
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Κατοικία
Κατάσταση: Κατεδαφισμένο

40. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Χουστουλιανών
Ιδιοκτησία: Κλ/μων Μενελάου Παπαγρηγορίου
Χρονολογία: Άγνωστη
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Κατοικία
Κατάσταση: Κατεδαφισμένο

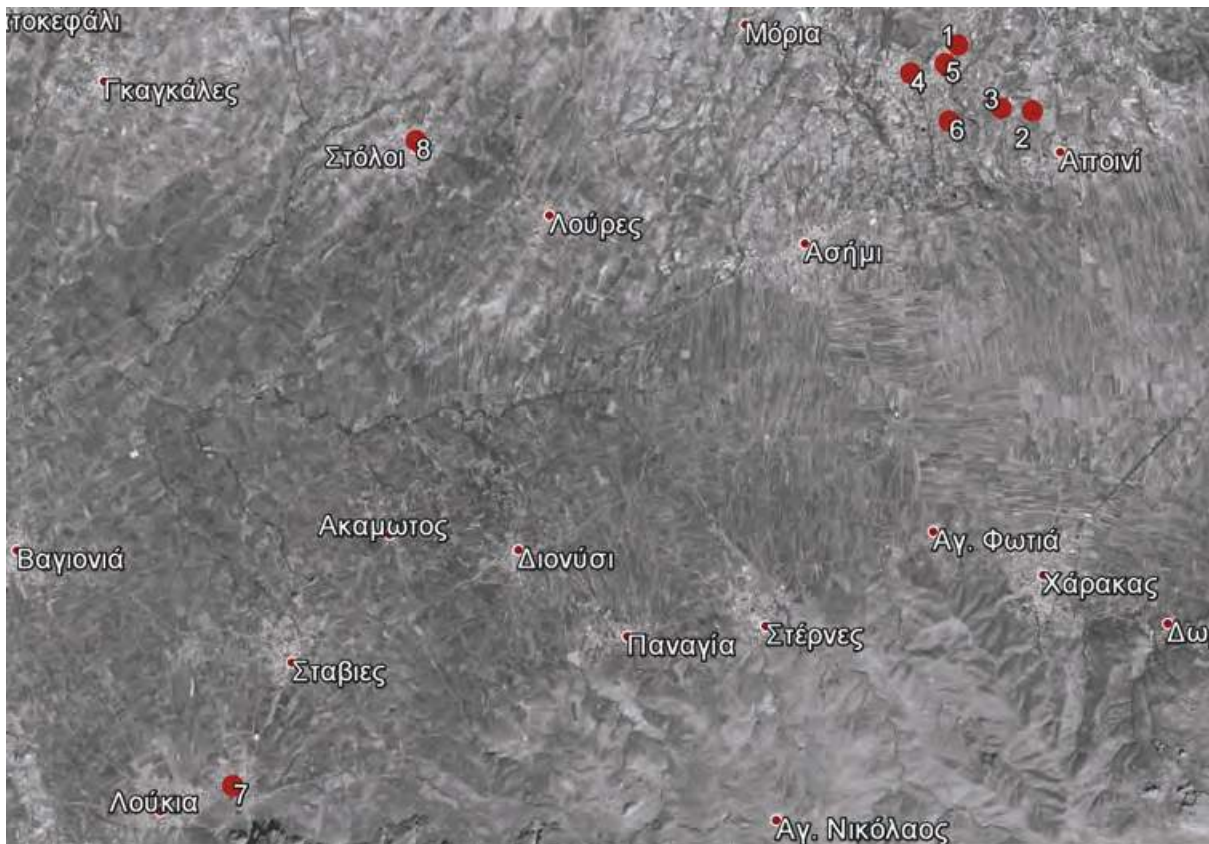
41. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Χουστουλιανών
Ιδιοκτησία: Κωνσταντίνου Παπαηλία
Χρονολογία: Άγνωστη έως 1950
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Αποθήκη
Κατάσταση: Καλή

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΚΟΦΙΝΑ

1. ΑΝΕΜΟΜΥΛΟΣ

Τοποθεσία: Οικισμός Σοκαρά
Ιδιοκτησία: Δήμου Γόρτυνας
Χρονολογία: τέλη 19ου αιώνα έως 1950
Αρχική Χρήση: Ανεμόμυλος
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Ερείπιο

2. ΑΝΕΜΟΜΥΛΟΣ

Τοποθεσία: Οικισμός Σοκαρά
Ιδιοκτησία: Δήμου Γόρτυνας
Χρονολογία: τέλη 19ου αιώνα έως 1950
Αρχική Χρήση: Ανεμόμυλος
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Ερείπιο

3. ΑΝΕΜΟΜΥΛΟΣ

Τοποθεσία: Οικισμός Σοκαρά
Ιδιοκτησία: Δήμου Γόρτυνας
Χρονολογία: τέλη 19ου αιώνα έως 1950
Αρχική Χρήση: Ανεμόμυλος
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Ερείπιο

4. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Σοκαρά
Ιδιοκτησία: Κλ/μων Ορφανού
Χρονολογία: Άγνωστη έως 1950
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Ερείπιο

5. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Σοκαρά
Ιδιοκτησία: Κλ/μων Τσικνοστελλή
Χρονολογία: 1890 - 1960
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Αποθήκη
Κατάσταση: Μέτρια

6. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Μετοχίων Σοκαρά
Ιδιοκτησία: Άγνωστη
Χρονολογία: 1960 - 1990
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Αποθήκη
Κατάσταση: Μέτρια

7. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Φουρνοφάραγγο
Ιδιοκτησία: Μαρίας Παπαδάκη
Χρονολογία: 1923 - 1957
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Ερείπιο

8. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Στόλων
Ιδιοκτησία: Άγνωστη
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως 1955
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Αποθήκη
Κατάσταση: Μέτρια

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΡΟΥΒΑ

1. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ - ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Γέργερης
Ιδιοκτησία: Δήμου Ρούβα
Χρονολογία: Άγνωστη έως 1960
Αρχική Χρήση: Νερόμυλος - Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Εκθεσιακός Χώρος - Μουσείο
Κατάσταση: Καλή

Κύρια όψη

Περιγραφή:

Το κτίριο βρίσκεται εντός του οικισμού Γέργερης, της ομώνυμης τοπικής κοινότητας, του Δήμου Γόρτυνας. Αποτελείται από ένα λιθόκτιστο ισόγειο μονόχωρο κτίσμα, ορθογωνικού σχήματος που λειτουργούσε ως νερόμυλος. Αποτελούσε τμήμα συγκροτήματος νερόμυλων σε σειρά που δούλευαν με το ίδιο νερό. Σήμερα διατηρείται σε καλή κατάσταση καθώς αποκαταστάθηκε από το δήμο το 2009 και από τότε λειτουργεί ως εκθεσιακός χώρος - μουσείο. Ο αλεστικός μηχανισμός έχει συντηρηθεί και διατηρείται στο εσωτερικό του κτιρίου.

Κτιριακές Λεπτομέρειες

2. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ

Τοποθεσία: Οικισμός Γέργερης
Ιδιοκτησία: Δήμου Ρούβα
Χρονολογία: Άγνωστη έως 1970
Αρχική Χρήση: Νερόμυλος
Τωρινή Χρήση: Μουσείο
Κατάσταση: Καλή

Κύρια όψη

Περιγραφή:

Το κτίριο βρίσκεται εντός του οικισμού Γέργερης, της ομώνυμης τοπικής κοινότητας, του Δήμου Γόρτυνας. Αποτελείται από ένα λιθόκτιστο ισόγειο μονόχωρο κτίσμα, ορθογωνικού σχήματος με μονόριχτη στέγη, που λειτουργούσε ως νερόμυλος. Αποτελούσε τμήμα συγκροτήματος νερόμυλων σε σειρά που δούλευαν με το ίδιο νερό. Σήμερα διατηρείται σε καλή κατάσταση καθώς αποκαταστάθηκε από το δήμο το 2002 και από τότε λειτουργεί ως μουσείο του εαυτού του. Ο αλεστικός μηχανισμός έχει συντηρηθεί και διατηρείται στο εσωτερικό του κτιρίου.

Κτιριακές Λεπτομέρειες

3. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

- Τοποθεσία:* Οικισμός Γέργερης
Ιδιοκτησία: Αγροτικού Συνεταιρισμού Γέργερης
Χρονολογία: 1940 έως και σήμερα
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Ελαιουργείο
Κατάσταση: Καλή

4. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ

- Τοποθεσία:* Οικισμός Γέργερης
Ιδιοκτησία: Δήμου Ρούβα
Χρονολογία: Άγνωστη έως 1960
Αρχική Χρήση: Νερόμυλος
Τωρινή Χρήση: Συνεταιρισμός Γυναικών Γέργερης
Κατάσταση: Καλή

5. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ

- Τοποθεσία:* Οικισμός Γέργερης
Ιδιοκτησία: πολλοί ιδιοκτήτες
Χρονολογία: 1940 έως και σήμερα
Αρχική Χρήση: Νερόμυλος
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Κακή

6. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ

Τοποθεσία: Οικισμός Απομαρμά
Ιδιοκτησία: Χιαμηλάκη
Χρονολογία: Άγνωστη
Αρχική Χρήση: Νερόμυλος
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Κακή

7. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ

Τοποθεσία: Θέση Ψαλίδας
Ιδιοκτησία: Άγνωστη
Χρονολογία: Άγνωστη
Αρχική Χρήση: Νερόμυλος
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Κακή

8. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ

Τοποθεσία: Θέση Ψαλίδας
Ιδιοκτησία: Ο μύλος του Κακούλιο ή Πιαννακί
Χρονολογία: Άγνωστη έως 1960
Αρχική Χρήση: Νερόμυλος
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Κακή

9. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ

Τοποθεσία: Θέση Ψαλίδας
Ιδιοκτησία: Ο μύλος του Καυμένου
Χρονολογία: 1940 έως και σήμερα
Αρχική Χρήση: Νερόμυλος
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Κακή

10. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ

Τοποθεσία: Θέση Ψαλίδας
Ιδιοκτησία: Ο μύλος τω Σαβοιδάκιδω ή Τζεμελή
Χρονολογία: Άγνωστη
Αρχική Χρήση: Νερόμυλος
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Κακή

11. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ

Τοποθεσία: Θέση Ψαλίδας
Ιδιοκτησία: Ο μύλος του Χατζή Ογλού
Χρονολογία: Άγνωστη
Αρχική Χρήση: Νερόμυλος
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Κακή

12. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ

Τοποθεσία: Οικισμός Καρδαμινών
Ιδιοκτησία: Σταματογιώργη
Χρονολογία: 1915 έως άγνωστο
Αρχική Χρήση: Νερόμυλος
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Κακή

13. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ

Τοποθεσία: Οικισμός Καρδαμινών
Ιδιοκτησία: Κλ/μων Ευάγγελου Χαλκιαδάκη
Χρονολογία: 19ος αιώνας έως 1960
Αρχική Χρήση: Νερόμυλος
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Κακή

14. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ

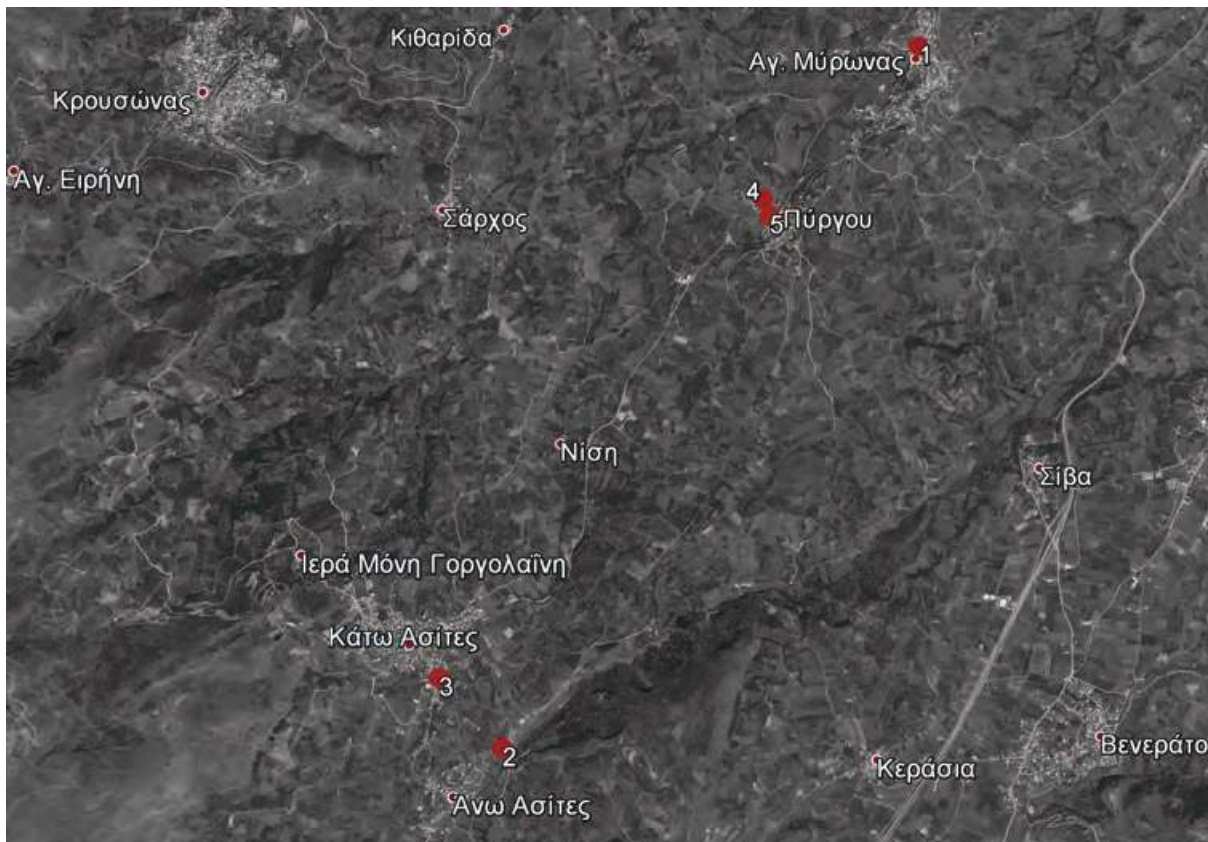
Τοποθεσία: Οικισμός Καρδαμινών
Ιδιοκτησία: Άγνωστη
Χρονολογία: Άγνωστη έως 1960
Αρχική Χρήση: Νερόμυλος
Τωρινή Χρήση: Αποθήκη
Κατάσταση: Κακή

ΔΗΜΟΣ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΓΟΡΓΟΛΑΪΝΗ

1. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Αγ. Μύρωνα
Ιδιοκτησία: Κλ/μων Μαρκετάκη
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως 1950
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Κατοικία
Κατάσταση: Πολύ Καλή

2. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ

Τοποθεσία: Οικισμός Άνω Ασιτών
Ιδιοκτησία: Κλ/μων Κοπιδάκη
Χρονολογία: τέλη 19ου αιώνα έως 1960
Αρχική Χρήση: Νερόμυλος
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Κακή

3. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Κάτω Ασιτών
Ιδιοκτησία: Δήμου Ηρακλείου
Χρονολογία: 1950 - 1980
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Κέντρο Δημ. Απασχ. Παιδιών
Κατάσταση: Πολύ Καλή

4. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Πυργού
Ιδιοκτησία: Κλ/μων Μπιγικάκη
Χρονολογία: τέλη 19ου αιώνα έως 1940
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Ερείπιο

5. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Πυργού
Ιδιοκτησία: Κλ/μων Χατζάκη - Λυγεράκη
Χρονολογία: τέλη 19ου αιώνα έως 1940
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Αποθήκη
Κατάσταση: Μέτρια

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ

1. ΑΠΟΘΗΚΗ

Τοποθεσία: Οδός Αγ. Τίτου (εντός τειχών)
Ιδιοκτησία: Κλ/μων Διαλυνά - Μπαγγέρη
Χρονολογία: 1940 - 1980
Αρχική Χρήση: Αποθήκη
Τωρινή Χρήση: Νυκτερινό Κέντρο Διασκέδασης
Κατάσταση: Μέτρια

Κύρια όψη

Περιγραφή:

Οι αποθήκες βρίσκονται στο κέντρο του Ηρακλείου, εντός τειχών Παλιάς Πόλης Ηρακλείου, του Δήμου Ηρακλείου, κοντά στον Αγ. Τίτο και επί της οδού Αγ. Τίτου. Το κτίσμα είναι ισόγειο, ορθογωνικής κάτοψης με πέτρινη φέρουσα τοιχοποιία ενώ η στέγη του αποτελείται από δυο δίρριχτες ξύλινες στέγες με επικάλυψη από κεραμίδια. Αρχικά το κτίσμα λειτουργούσε ως αποθηκευτικός χώρος σαπουνιού, του Σαπωνοποιείου που υπήρχε ακριβώς απέναντι από τις αποθήκες. Ωστόσο, όταν το εργοστάσιο μετατράπηκε σε σταφιδεργοστάσιο τότε και οι αποθήκες λειτουργούσαν ως αποθηκευτικός χώρος σταφίδων, γνωστές και ως Αποθήκες Σταφίδας ΕΛΕΜΕ. Το κτίσμα λειτουργούσε ως αποθήκη μέχρι το 1980 περίπου.

Κτιριακές Λεπτομέρειες

2. ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟ ΗΛΕΚΤΡΙΚΗΣ

<i>Τοποθεσία:</i>	Λεωφ. Σοφ. Βενιζέλου (εντός τειχών)
<i>Ιδιοκτησία:</i>	Δήμου Ηρακλείου
<i>Χρονολογία:</i>	1918 - 1967
<i>Αρχική Χρήση:</i>	Εργοστάσιο Ηλεκτρικής
<i>Τωρινή Χρήση:</i>	Μουσείο Φυσικής Ιστορίας
<i>Μελέτη - Κατ.:</i>	Sir Robert McAlpine & Sons
<i>Κατάσταση:</i>	Καλή

Κύρια όψη

Περιγραφή:

Το κτίριο της Παλιάς Ηλεκτρικής βρίσκεται επί της παραλιακής λεωφόρου Σοφοκλή Βενιζέλου, εντός τειχών Παλιάς πόλης, του Δήμου Ηρακλείου. Αποτελεί κτίσμα ορθογωνικής κάτοψης με φέρουσα πέτρινη τοιχοποιία και ξύλινη δίρριχτη στέγη με επικάλυψη κεραμιδιών. Το κτίριο κατασκευάστηκε κατά το έτος 1918, ενώ η Ηλεκτρική άρχισε να παράγει ηλεκτρικό ρεύμα περίπου το 1925 μέχρι και το 1967, όπου και κατασκευάστηκε το νέο εργοστάσιο της Δ.Ε.Η. στα Λινοπεράματα. Το κτίριο αποκαταστάθηκε πλήρως τα τελευταία χρόνια, διατηρώντας τα μορφολογικά του στοιχεία, ενώ έγιναν και νέες προσθήκες κτισμάτων με φέρων οργανισμό από οπλισμένο σκυρόδεμα. Σήμερα στο κτίριο της παλιάς Ηλεκτρικής όσο και στα νέα κτίσματά του στεγάζεται το Μουσείο Φυσικής Ιστορίας.

Κτιριακές Λεπτομέρειες

3. ΚΑΠΝΟΚΟΠΤΗΡΙΟ

- Τοποθεσία:* Οδός Νιώτη & Σκορδυλών(εντός τειχών)
Ιδιοκτησία: Υπουργείου Πολιτισμού
Χρονολογία: τέλη 19ου αιώνα έως άγνωστο
Αρχική Χρήση: Στρατώνας, Ορφ/φείο, Καπνοκοπτήριο
Τωρινή Χρήση: 13η Εφ. Βυζαντινών Αρχαιοτήτων
Κατάσταση: Καλή

Κύρια όψη

Περιγραφή:

Το κτίριο του καπνοκοπτηρίου βρίσκεται στην Αγία Τριάδα, επί της οδού Νιώτη & Σκορδυλών, εντός τειχών Παλιάς πόλης, του Δήμου Ηρακλείου, στη θέση όπου το πρώτο ήμισυ του 17ου αιώνα υπήρχε η Μονή της Παναγίας της Ακρωτηριανής. Το μοναστήρι κατεδαφίστηκε από τους Τούρκους και με τα υλικά του ανεγέρθηκε τον 19ο αιώνα το σημερινό κτίριο. Το κτίριο έχει κάτοψη σε ορθογώνιο σχήμα και συμμετρία κατά τους δύο άξονες κατασκευής (βορρά-νότο, ανατολή-δύση). Σήμερα ο λιθόκτιστος τοίχος που το περιβάλλει καθώς και το κτίριο είναι κηρυγμένα μνημεία (ΦΕΚ. 45/Α/18-3-47). Στο κτίριο στεγάζεται σήμερα η 13η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων μετά τις εργασίες συντήρησης.

Κτιριακές Λεπτομέρειες

4. ΣΤΑΦΙΔΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟ

<i>Τοποθεσία:</i>	Οδός Αρχ.Μακαρίου (εντός τειχών)
<i>Ιδιοκτησία:</i>	Άγνωστη
<i>Χρονολογία:</i>	αρχές 20ου αιώνα έως άγνωστο
<i>Αρχική Χρήση:</i>	Σταφιδεργοστάσιο
<i>Τωρινή Χρήση:</i>	Χωρίς Χρήση
<i>Κατάσταση:</i>	Κακή

Κύρια όψη

Περιγραφή:

Το κτίριο βρίσκεται επί της οδού Αρχ.Μακαρίου, στην περιοχή της Αγίας Τριάδας, εντός τειχών Παλιάς πόλης, του Δήμου Ηρακλείου. Αποτελεί βιομηχανικό κτίσμα των αρχών του 20ου αιώνα και αποτελείται από ένα γωνιαίο μονόχωρο λιθόκτιστο δώροφο κτίριο το οποίο είχε ξύλινη στέγη με επικάλυψη από γαλλικό κεραμίδι, η οποία έχει καταστραφεί. Στο εσωτερικό του το ξύλινο πατάρι έχει αντικατασταθεί από μεταλλικό, το οποίο διατηρείται σε κακή κατάσταση. Το κτίριο έχει υποστεί αλλοιώσεις και σήμερα έχει κακή κατάσταση διατήρησης καθώς είναι εγκαταλειμμένο.

Κτιριακές Λεπτομέρειες

5. ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟ

Τοποθεσία: Λεωφ. Ιωνίας (εκτός τειχών)
Ιδιοκτησία: Κλ/μων Γεωργίου Καβάλη
Χρονολογία: 1932 - 1980
Αρχική Χρήση: Εργοστάσιο Πορσελάνης
Τωρινή Χρήση: Αποθήκες
Κατάσταση: Μέτρια

Κύρια όψη

Περιγραφή:

Το εργοστάσιο Καβάλης βρίσκεται επί της Λεωφόρου Ιωνίας, του Δήμου Ηρακλείου. Το εργοστάσιο καταλαμβάνει μεγάλη έκταση μέσα στην οποία υφίστανται τρία κτίσματα. Τα δύο παλιότερα κτίσματα – όμοια μεταξύ τους – στέγαζαν τις πρώτες εγκαταστάσεις του εργοστασίου. Τα κτίσματα αυτά είναι ορθογωνικής κάτοψης, διώροφα με φέρουσα πέτρινη τοιχοποιία και επίπεδη στέγη από οπλισμένο σκυρόδεμα. Το τρίτο κτίριο αποτελεί μεταγενέστερη κατασκευή και βρίσκεται νότια των πέτρινων κτισμάτων. Το κτίριο αυτό είναι μεγαλύτερο, ορθογωνικής κάτοψης διώροφο κτίσμα με φέρων οργανισμό από οπλισμένο σκυρόδεμα καιτσιμεντόπλιθους και επίπεδη στέγη από οπλισμένο σκυρόδεμα. Το εργοστάσιο δεν λειτουργεί εδώ και πολλά χρόνια και η κατάστασή του είναι μέτρια.

Κτιριακές Λεπτομέρειες

6. ΚΥΛΙΝΔΡΟΜΥΛΟΙ

<i>Τοποθεσία:</i>	Λεωφ. Ικάρου (εκτός τειχών)
<i>Ιδιοκτησία:</i>	Α. & Γ. Καστρινάκη ΑΕΕ
<i>Χρονολογία:</i>	1899 - 1976
<i>Αρχική Χρήση:</i>	Αλευρόμυλος
<i>Τωρινή Χρήση:</i>	Εγκαταλειμμένο
<i>Μελέτη - Κατ.:</i>	Ελβετική Εταιρεία
<i>Κατάσταση:</i>	Ερείπιο

Περιγραφή:

Το κτίριο βρίσκεται επί της λεωφόρου Ικάρου, του Δήμου Ηρακλείου. Πρόκειται για δύο κυρίως κτίσματα, κατασκευασμένα σε διαφορετικές φάσεις και τοποθετημένα σε σχήμα Γ. Το προγενέστερο μεγαλύτερο σε ύψος, έφερε αρχικά ξύλινη δίρριχτη στέγη με επικάλυψη κεραμιδιών, η οποία έχει καταρρεύσει. Το δεύτερο κτίσμα που κόλλησε στο αρχικό αποτελείται από ένα επίπεδο και έχει οροφή από σκυρόδεμα. Και τα δύο είναι κατασκευασμένα από πέτρα και οριζόντια στοιχεία από σκυρόδεμα. Το αρχικό κτίσμα φέρει ανοίγματα σε ψηλότερη στάθμη που οδηγούν σε επισκέψιμα μέρη του εξοπλισμού, όπως π.χ. ένας βοηθητικός εξώστης.

Κύρια όψη

Κτιριακές Λεπτομέρειες

7. ΠΥΡΗΝΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

<i>Τοποθεσία:</i>	Δρόμος Ηρακλείου - Μοιρών (εκτός τειχών)
<i>Ιδιοκτησία:</i>	Γιαννούλη
<i>Χρονολογία:</i>	1950 - 2000
<i>Αρχική Χρήση:</i>	Πυρηνελαιουργείο
<i>Τωρινή Χρήση:</i>	Αποθήκες
<i>Κατάσταση:</i>	Καλή

Κύρια όψη

Περιγραφή:

Το πυρηνελαιουργείο βρίσκεται επί του επαρχιακού δρόμου Ηρακλείου - Μοιρών, του Δήμου Ηρακλείου. Τα κτίσματα του πυρηνελαιουργείου αποτελούν κατασκευές ορθογώνιας κάτοψης με φέρων οργανισμό από οπλισμένο σκυρόδεμα και πλήρωση από τσιμεντόπλιθους. Σε πολλά από αυτά έχουν γίνει μεταγενέστερες επεμβάσεις όπως αλλαγές των όψεων με την χρήση σύγχρονων υλικών όπως πάνελ και γυαλί. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα παλιά σιλό αποθήκευσης κατσίγαρου. Το πυρηνελαιουργείο σταμάτησε τη λειτουργία του περίπου το 2000 και μεταφέρθηκε σε νέο χώρο στον οικισμό Αρκαλοχώρι. Σήμερα ο χώρος χρησιμοποιείται ως αποθήκη. Ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της εγκατάστασης αποτελούν η πέτρινη καπνοδόχος και τα παλιά σιλό αποθήκευσης κατσίγαρου.

Κτιριακές Λεπτομέρειες

8. ΣΑΠΩΝΟΠΟΙΕΙΟ

<i>Τοποθεσία:</i>	Λεωφ. Ικάρου (εκτός τειχών)
<i>Ιδιοκτησία:</i>	ΚΤΕΛ Ηρακλείου
<i>Χρονολογία:</i>	1895 έως άγνωστο
<i>Αρχική Χρήση:</i>	Σαπωνοποιείο
<i>Τωρινή Χρήση:</i>	Υπό Αποκατάσταση
<i>Μελέτη - Κατ.:</i>	Γαλλική Εταιρεία
<i>Κατάσταση:</i>	Μέτρια

Περιγραφή:

Το συγκρότημα Αθηνά βρίσκεται επί της λεωφόρου Ικάρου, του Δήμου Ηρακλείου. Πρόκειται για μεγάλο συγκρότημα με διάφορα κτίσματα που δημιουργήθηκαν σε διαφορετικές φάσεις. Το πυρηνελαιουργείο - σαπωνοποιείο «Αθηνά» ιδιοκτησίας των Αλεπουδέλη, Βασιλάκη, Ταλιάνη και Λιαπάκη, μαζί με το εργοστάσιο Στεφανίδη, ήταν τα δύο τελευταία σαπωνοποιεία τα οποία λειτούργησαν στο Ηράκλειο στις αρχές του προηγούμενου αιώνα. Σήμερα το μεγαλύτερο μέρος του συγκροτήματος είναι εγκαταλειμμένο αλλά υπάρχουν και δύο τμήματα που χρησιμοποιούνται. Ένα ως χώρος γυμναστηρίου και ο δεύτερος ως νυχτερινός χώρος διασκέδασης.

Κύρια όψη

Κτιριακές Λεπτομέρειες

9. ΑΠΟΘΗΚΗ

Τοποθεσία: Οδός Λ. Βύρωνα (εντός τειχών)
Ιδιοκτησία: Άγνωστη
Χρονολογία: 1930 - 1980
Αρχική Χρήση: Αποθήκη
Τωρινή Χρήση: Πανδοχείο (Youth Hostel)
Κατάσταση: Καλή

10. ΑΠΟΘΗΚΗ

Τοποθεσία: Οδός Βαλέστρα (εντός τειχών)
Ιδιοκτησία: Άγνωστη
Χρονολογία: τέλη 19ου αιώνα έως άγνωστο
Αρχική Χρήση: Αποθήκη
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Μέτρια

11. ΑΠΟΘΗΚΗ ΓΚΑΖΙΟΥ

Τοποθεσία: Οδός Φρ. Μαστραχά (εντός τειχών)
Ιδιοκτησία: Άγνωστη
Χρονολογία: Άγνωστη
Αρχική Χρήση: Αποθήκη Γκαζιού
Τωρινή Χρήση: Χώρος Στάθμευσης Οχημάτων
Κατάσταση: Μέτρια

12. ΑΡΤΟΠΟΙΕΙΟ

- Τοποθεσία:* Λεωφ. Σοφ. Βενιζέλου (εντός τειχών)
Ιδιοκτησία: ΚΛ/μων Αποστολίδη - Παπιδάκη
Χρονολογία: 1930 έως άγνωστο
Αρχική Χρήση: Αρτοποιείο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Μέτρια

13. ΒΥΡΣΟΔΕΨΕΙΟ

- Τοποθεσία:* Λεωφ. Σοφ. Βενιζέλου (εντός τειχών)
Ιδιοκτησία: Άγνωστη
Χρονολογία: Άγνωστη
Αρχική Χρήση: Βυρσοδεψείο
Τωρινή Χρήση: Αποθήκη
Κατάσταση: Μέτρια

14. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

- Τοποθεσία:* Οδός Σαβαθιανών (εντός τειχών)
Ιδιοκτησία: Σαβάκη - Ανωγιαννάκη
Χρονολογία: τέλη 19ου αιώνα έως άγνωστο
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Μέτρια

15. ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟ ΥΦΑΣΜΑΤΩΝ

- Τοποθεσία:* Οδός Ιδομενέως (εντός τειχών)
Ιδιοκτησία: Κλ/μων Καστρινογιάννη
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως άγνωστο
Αρχική Χρήση: Εργοστάσιο Υφασμάτων
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Ερείπιο

16. ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟ ΕΛΑΙΟΠΑΝΩΝ

- Τοποθεσία:* Οδός Πανασανού (εντός τειχών)
Ιδιοκτησία: Σμπώκου
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως 1985
Αρχική Χρήση: Εργοστάσιο Ελαιόπανων
Τωρινή Χρήση: Χωρίς Χρήση
Κατάσταση: Καλή

17. ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟ

- Τοποθεσία:* Λεωφ. Σοφ. Βενιζέλου (εντός τειχών)
Ιδιοκτησία: Κλ/μων Αποστολίδη
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως άγνωστο
Αρχική Χρήση: Εργοστάσιο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Μέτρια

18. ΠΑΓΟΠΟΙΕΙΟ

Τοποθεσία: Οδός Αγ. Τίτου (εντός τειχών)
Ιδιοκτησία: Κλ/μων Μιστήλογλου
Χρονολογία: 1940 - 1980
Αρχική Χρήση: Παγοποιείο
Τωρινή Χρήση: Χώρος Διασκέδασης
Κατάσταση: Καλή

19. ΣΤΑΦΙΔΑΠΟΘΗΚΗ

Τοποθεσία: Οδός Ζουδιανού (εντός τειχών)
Ιδιοκτησία: Άγνωστη
Χρονολογία: Άγνωστη
Αρχική Χρήση: Σταφιδαποθήκη
Τωρινή Χρήση: Χωρίς Χρήση
Κατάσταση: Εγκαταλειμμένο

20. ΣΤΑΦΙΔΑΠΟΘΗΚΗ

Τοποθεσία: Οδός Ζουδιανού (εντός τειχών)
Ιδιοκτησία: Κλ/μων Παρασκευής Σωμαρά
Χρονολογία: Άγνωστη
Αρχική Χρήση: Σταφιδαποθήκη
Τωρινή Χρήση: Αθλητικός Σύλλογος
Κατάσταση: Καλή

21. ΣΤΑΦΙΔΑΠΟΘΗΚΗ

Τοποθεσία: Οδός Πανασανού (εντός τειχών)
Ιδιοκτησία: Κλ/μων Αλεξανδράκη
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως άγνωστο
Αρχική Χρήση: Σταφιδαποθήκη
Τωρινή Χρήση: Βιοτεχνία / Κατοικία
Κατάσταση: Καλή

22. ΣΤΑΦΙΔΑΠΟΘΗΚΗ

Τοποθεσία: Οδός Πλαστήρα (εντός τειχών)
Ιδιοκτησία: Άγνωστη
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως άγνωστο
Αρχική Χρήση: Σταφιδαποθήκη
Τωρινή Χρήση: Καφενείο
Κατάσταση: Καλή

23. ΣΤΑΦΙΔΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟ

Τοποθεσία: Οδός Στρ. Φαϊτάκη (εντός τειχών)
Ιδιοκτησία: Άγνωστη
Χρονολογία: 1949 έως άγνωστο
Αρχική Χρήση: Σταφιδεργοστάσιο
Τωρινή Χρήση: Κατάστημα
Κατάσταση: Καλή

24. ΣΤΑΦΙΔΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟ

Τοποθεσία: Οδός Πλαστήρα (εντός τειχών)
Ιδιοκτησία: Κλ/μων Στρατάκη
Χρονολογία: Άγνωστη
Αρχική Χρήση: Σταφιδεργοστάσιο
Τωρινή Χρήση: Αποθήκη
Κατάσταση: Καλή

25. ΣΤΑΦΙΔΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟ

Τοποθεσία: Οδός Πανασανού (εντός τειχών)
Ιδιοκτησία: Κλ/μων Παπαδογιωργάκη
Χρονολογία: Άγνωστη
Αρχική Χρήση: Σταφιδεργοστάσιο
Τωρινή Χρήση: Χωρίς Χρήση
Κατάσταση: Καλή

26. ΣΤΑΦΙΔΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟ

Τοποθεσία: Οδός Ζουδιανού (εντός τειχών)
Ιδιοκτησία: Παπιδάκη
Χρονολογία: 1920 - 1978
Αρχική Χρήση: Σταφιδεργοστάσιο
Τωρινή Χρήση: Εργαστήριο Σχεδίου
Κατάσταση: Καλή

27. ΣΤΑΦΙΔΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟ

Τοποθεσία: Οδός Αρχ. Μακαρίου (εντός τειχών)
Ιδιοκτησία: Δ. Ηρακλείου & Κλ/μων Περδικογιάννη
Χρονολογία: 1920 έως άγνωστο
Αρχική Χρήση: Σταφιδεργοστάσιο
Τωρινή Χρήση: Χωρίς Χρήση
Κατάσταση: Καλή

28. ΣΤΑΦΙΔΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟ

Τοποθεσία: Οδός Αρχ. Μακαρίου (εντός τειχών)
Ιδιοκτησία: Άγνωστη
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως άγνωστο
Αρχική Χρήση: Σταφιδεργοστάσιο
Τωρινή Χρήση: Αποθήκη
Κατάσταση: Μέτρια

29. ΣΤΑΦΙΔΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟ

Τοποθεσία: Οδός Αρχ. Μακαρίου (εντός τειχών)
Ιδιοκτησία: Άγνωστη
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως άγνωστο
Αρχική Χρήση: Σταφιδεργοστάσιο
Τωρινή Χρήση: Χωρίς Χρήση
Κατάσταση: Μέτρια

30. ΣΤΑΦΙΔΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟ

Τοποθεσία: Οδός Αρχ. Μακαρίου (εντός τειχών)
Ιδιοκτησία: Άγνωστη
Χρονολογία: 1930 έως άγνωστο
Αρχική Χρήση: Σταφιδεργοστάσιο - Αποθήκη
Τωρινή Χρήση: Χώρος Διασκέδασης
Κατάσταση: Μέτρια

31. ΣΤΑΦΙΔΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟ

Τοποθεσία: Οδός Αρχ. Μακαρίου (εντός τειχών)
Ιδιοκτησία: Άγνωστη
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως άγνωστο
Αρχική Χρήση: Σταφιδεργοστάσιο
Τωρινή Χρήση: Πολυώρος Επιχειρήσεων
Κατάσταση: Μέτρια

32. ΣΤΑΦΙΔΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟ

Τοποθεσία: Οδός Αρχ. Μακαρίου (εντός τειχών)
Ιδιοκτησία: Άγνωστη
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως άγνωστο
Αρχική Χρήση: Σταφιδεργοστάσιο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Μέτρια

33. ΣΤΑΦΙΔΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟ

Τοποθεσία: Οδός Πλαστήρα (εντός τειχών)
Ιδιοκτησία: Κλ/μων Μελισίδη
Χρονολογία: 1948 - 1978
Αρχική Χρήση: Σταφιδεργοστάσιο
Τωρινή Χρήση: Κατάστημα ρούχων
Κατάσταση: Καλή

34. ΣΤΑΦΙΔΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟ

Τοποθεσία: Οδός Τομπάζη & Απ. Παύλου (εντός τειχών)
Ιδιοκτησία: Άγνωστη
Χρονολογία: 1950 - 1975
Αρχική Χρήση: Σταφιδεργοστάσιο
Τωρινή Χρήση: Αποθήκη
Κατάσταση: Μέτρια

35. ΣΤΑΦΙΔΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟ

Τοποθεσία: Λεωφ. Σοφ. Βενιζέλου (εντός τειχών)
Ιδιοκτησία: Κλ/μων Παπιδάκη
Χρονολογία: 1940 - 1970
Αρχική Χρήση: Σταφιδεργοστάσιο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Μέτρια

36. ΤΕΛΩΝΕΙΟ

- Τοποθεσία:* Λεωφ. Νεάρχου (εντός τειχών)
Ιδιοκτησία: Υπουργείου Οικονομικών
Χρονολογία: Άγνωστη
Αρχική Χρήση: Τελωνείο
Τωρινή Χρήση: Γραφειακή Χρήση
Κατάσταση: Καλή

37. ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΥΦΑΝΤΩΝ

- Τοποθεσία:* Πανασανού (εντός τειχών)
Ιδιοκτησία: Αγάπης Σμπώκου
Χρονολογία: Άγνωστη
Αρχική Χρήση: Εργαστήριο χειροποίητων υφαντών
Τωρινή Χρήση: Χωρίς χρήση
Κατάσταση: Μέτρια

38. ΦΟΥΡΝΟΣ

- Τοποθεσία:* Οδός Ρωμανού (εντός τειχών)
Ιδιοκτησία: Νιωτάκη, Μιναδάκη, Παπαδάκη
Χρονολογία: 1922 - 2001
Αρχική Χρήση: Φούρνος
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Κακή

39. ΦΟΥΡΝΟΣ

- Τοποθεσία:* Οδός Ντεντιδάκηδων (εντός τειχών)
Ιδιοκτησία: Κλ/μων Χατζή
Χρονολογία: Άγνωστη
Αρχική Χρήση: Φούρνος
Τωρινή Χρήση: Χωρίς Χρήση
Κατάσταση: Μέτρια

40. ΦΟΥΡΝΟΣ

- Τοποθεσία:* Οδός Τσαγκαράκη & Σμύρνης (εντός τειχών)
Ιδιοκτησία: Άγνωστη
Χρονολογία: 1936 - 2000
Αρχική Χρήση: Φούρνος / Κατοικία
Τωρινή Χρήση: Χωρίς Χρήση / Κατοικία
Κατάσταση: Μέτρια

41. ΑΠΕΝΤΟΜΩΤΗΡΙΟ

- Τοποθεσία:* Λιμένας Ηρακλείου (εκτός τειχών)
Ιδιοκτησία: Ο.Λ.Η.
Χρονολογία: 1975 - 1995
Αρχική Χρήση: Απεντομωτήριο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Καλή.

42. ΑΠΟΘΗΚΕΣ

Τοποθεσία: Λεωφ. Νεάρχου (εκτός τειχών)
Ιδιοκτησία: Ο.Λ.Η.
Χρονολογία: 1938 - 1980
Αρχική Χρήση: Αποθήκες
Τωρινή Χρήση: Θεατρικός Στ. / Στ. Υπερ. Λεωφ.
Κατάσταση: Καλή

43. ΑΠΟΘΗΚΗ

Τοποθεσία: Λεωφ. 62 Μαρτύρων (εκτός τειχών)
Ιδιοκτησία: Ένωσης Γεωργικών Συν/σμών Ηρακλείου
Χρονολογία: 1927 έως και σήμερα
Αρχική Χρήση: Αποθήκες, Κατάστημα, Γραφεία
Τωρινή Χρήση: Αποθήκες, Κατάστημα, Γραφεία
Κατάσταση: Καλή

44. ΑΠΟΘΗΚΕΣ ΛΙΜΑΝΙΟΥ

Τοποθεσία: Λιμένας Ηρακλείου (εκτός τειχών)
Ιδιοκτησία: Ο.Λ.Η.
Χρονολογία: 1946 έως άγνωστο
Αρχική Χρήση: Αποθήκες
Τωρινή Χρήση: Γραφεία Λιμεναρχείου
Κατάσταση: Καλή

45. ΝΕΕΣ ΑΠΟΘΗΚΕΣ

- Τοποθεσία:* Λιμένας Ηρακλείου (εκτός τειχών)
Ιδιοκτησία: Ο.Λ.Η.
Χρονολογία: 1986 έως και σήμερα
Αρχική Χρήση: Αποθήκες
Τωρινή Χρήση: Αποθήκευση πολυτελών αυτοκινήτων
Κατάσταση: Καλή

46. ΒΙΟΤΕΧΝΙΚΟ

- Τοποθεσία:* κόμβος Γιόφυρο (εκτός τειχών)
Ιδιοκτησία: Άγνωστη
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως άγνωστο
Αρχική Χρήση: Άγνωστο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Ερείπιο

47. ΟΙΝΟΠΟΙΕΙΟ

- Τοποθεσία:* Οικισμός Μαλάδων (εκτός τειχών)
Ιδιοκτησία: Ένωσης Αγροτικών Συν/σμών Ηρακλείου
Χρονολογία: 1930 έως και σήμερα
Αρχική Χρήση: Οινοποιείο / Χημείο
Τωρινή Χρήση: Οινοποιείο / Χημείο
Κατάσταση: Καλή

48. ΟΙΝΟΠΝΕΥΜΑΤΟΠΟΙΕΙΟ

Τοποθεσία: Λεωφ. Ικάρου (εκτός τειχών)
Ιδιοκτησία: Φαιστός Α.Ε.
Χρονολογία: 1905 - 1970
Αρχική Χρήση: Οινοπνευματοποιείο
Τωρινή Χρήση: Κατάστημα / Χώρος Αναψυχής
Κατάσταση: Καλή

49. ΠΑΓΟΠΟΙΕΙΟ - ΥΦΑΝΤΗΡΙΟ

Τοποθεσία: Λεωφ. Εθν. Αντιστάσεως (εκτός τειχών)
Ιδιοκτησία: Ζουραράκη
Χρονολογία: 1905 - 1970
Αρχική Χρήση: Παγοποιείο & Υφαντήριο
Τωρινή Χρήση: Χώρος Αναψυχής
Κατάσταση: Καλή

50. ΠΥΡΗΝΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οδός Μάχης Κρήτης (εκτός τειχών)
Ιδιοκτησία: Φραγκάκη
Χρονολογία: άγνωστο έως 1990
Αρχική Χρήση: Πυρηνελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Αποθήκες
Κατάσταση: Μέτρια

51. ΣΤΑΦΙΔΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟ

Τοποθεσία: Λεωφ. 62 Μαρτύρων (εκτός τειχών)
Ιδιοκτησία: Κλ/μων Καπετανάκη
Χρονολογία: 1930 - 1960
Αρχική Χρήση: Σταφιδεργοστάσιο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Μέτρια

52. ΣΤΑΦΙΔΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟ

Τοποθεσία: Λεωφ. 62 Μαρτύρων (εκτός τειχών)
Ιδιοκτησία: Jumbo Α.Ε.
Χρονολογία: 1950 - 1985
Αρχική Χρήση: Σταφιδεργοστάσιο (Κ.Σ.Ο.Σ.)
Τωρινή Χρήση: Πολυκατάστημα Jumbo
Κατάσταση: Καλή

53. ΣΤΑΦΙΔΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟ

Τοποθεσία: Λεωφ. 62 Μαρτύρων (εκτός τειχών)
Ιδιοκτησία: Αφοί Γαλενιανού
Χρονολογία: 1940 - 1970
Αρχική Χρήση: Σταφιδεργοστάσιο
Τωρινή Χρήση: Κατάστημα ρούχων
Κατάσταση: Καλή

54. ΣΤΑΦΙΔΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟ

Τοποθεσία: Οδός Μ.Κατράκη (εκτός τειχών)
Ιδιοκτησία: Μελισσειδη
Χρονολογία: 1940 - 1970
Αρχική Χρήση: Σταφιδεργοστάσιο
Τωρινή Χρήση: Αποθήκες
Κατάσταση: Καλή

55. ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑ ΒΥΡΣΟΔΕΨΕΙΩΝ

Τοποθεσία: Λεωφ. Σοφ. Βενιζέλου (εκτός τειχών)
Ιδιοκτησία: Άγνωστη
Χρονολογία: άγνωστο έως 1990
Αρχική Χρήση: Βυρσοδεψεία
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένα
Κατάσταση: Κακή

56. ΨΥΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Λιμένας Ηρακλείου (εκτός τειχών)
Ιδιοκτησία: Ο.Λ.Η.
Χρονολογία: 1951 - 1970
Αρχική Χρήση: Ψυγείο του λιμανιού
Τωρινή Χρήση: Ψαροταβέρνα / Ιστιοπλοϊκός / Κενό
Κατάσταση: Μέτρια

57. ΒΟΗΘΗΤΙΚΟ ΨΥΓΕΙΟΥ

Τοποθεσία: Λιμένας Ηρακλείου (εκτός τειχών)
Ιδιοκτησία: Ο.Λ.Η.
Χρονολογία: 1951 - 1970
Αρχική Χρήση: Παράρτημα του ψυγείου
Τωρινή Χρήση: Ιθαβικ & τμήμα του Λιμεναρχείου
Κατάσταση: Καλή

58. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Φορτέτσας (εκτός τειχών)
Ιδιοκτησία: Παπαδάκης
Χρονολογία: Άγνωστη
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Μέτρια

59. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Σκαλανίου (εκτός τειχών)
Ιδιοκτησία: Κλ/μων Λιαπάκη
Χρονολογία: Άγνωστη
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Χωρίς Χρήση
Κατάσταση: Μέτρια

60. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Κατσαμπά (εκτός τειχών)
Ιδιοκτησία: ΚΛ/μων Πανταλάκη
Χρονολογία: 1914 - 1979
Αρχική Χρήση: Παγοποιείο και μετά Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Μέτρια

61. ΝΤΑΜΑΡΙ

Τοποθεσία: Οικισμός Κατσαμπά (εκτός τειχών)
Ιδιοκτησία: Άγνωστη
Χρονολογία: Άγνωστη
Αρχική Χρήση: Νταμάρι
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Ερείπιο

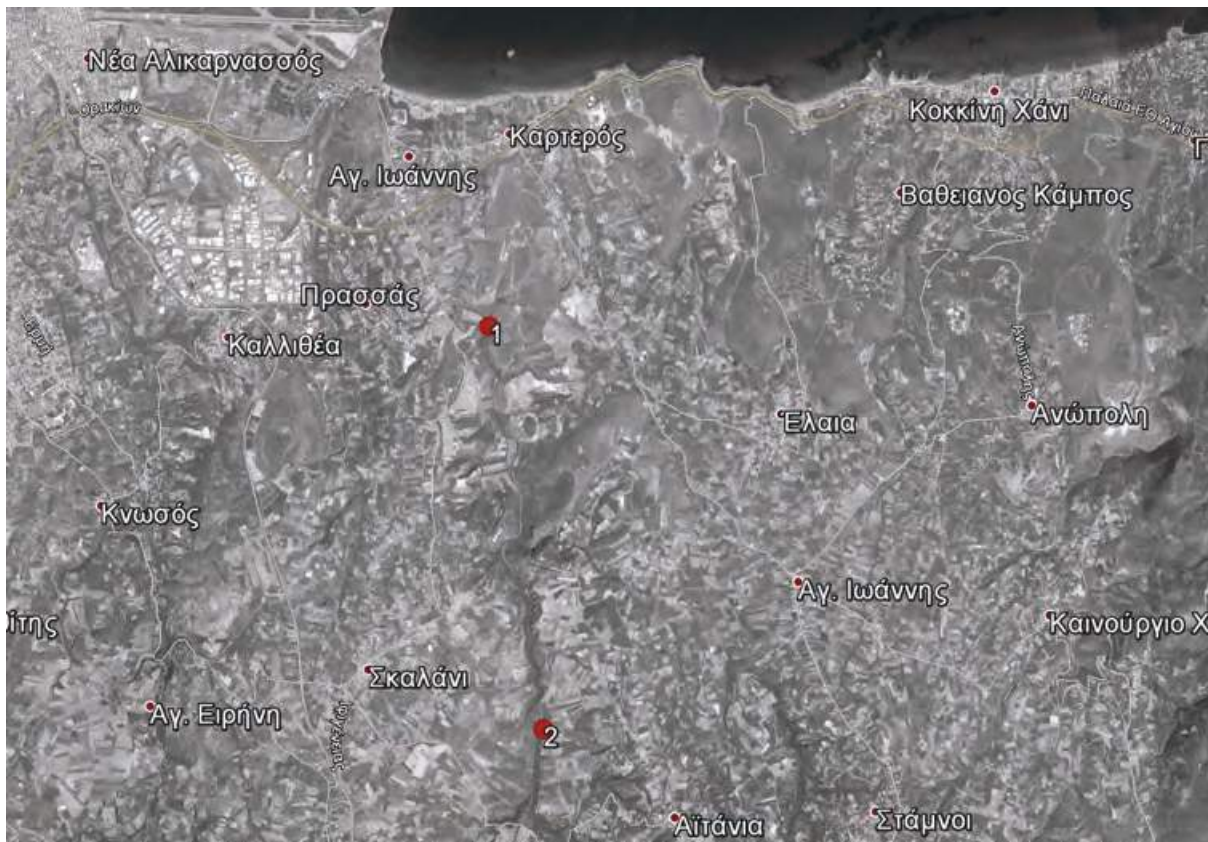

62. ΝΤΑΜΑΡΙ

Τοποθεσία: Οικισμός Κατσαμπά (εκτός τειχών)
Ιδιοκτησία: Άγνωστη
Χρονολογία: Άγνωστη
Αρχική Χρήση: Νταμάρι
Τωρινή Χρήση: Χωρίς Χρήση
Κατάσταση: Εγκαταλειμμένο

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΝΕΑΣ ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΣΟΥ

1. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ

Τοποθεσία: Οικισμός Καρτερού
Ιδιοκτησία: Άγνωστη
Χρονολογία: 1938 - 1980
Αρχική Χρήση: Ναός
Τωρινή Χρήση: Νερόμυλος / Μουσείο
Κατάσταση: Αποκατεστημένο

2. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ

Τοποθεσία: Οικισμός Καρτερού
Ιδιοκτησία: Άγνωστη
Χρονολογία: Άγνωστη
Αρχική Χρήση: Νερόμυλος
Τωρινή Χρήση: Χωρίς Χρήση
Κατάσταση: Ερείπιο

ΔΗΜΟΣ ΜΑΛΕΒΙΖΙΟΥ

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΓΑΖΙΟΥ

1. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

<i>Τοποθεσία:</i>	Οικισμός Ροδιάς
<i>Ιδιοκτησία:</i>	Αγροτικού Συνεταιρισμού Ροδιάς
<i>Χρονολογία:</i>	1970 έως και σήμερα
<i>Αρχική Χρήση:</i>	Ελαιουργείο
<i>Τωρινή Χρήση:</i>	Ελαιουργείο
<i>Κατάσταση:</i>	Πολύ καλή

Κύρια όψη

Περιγραφή:

Το ελαιουργείο βρίσκεται εντός του οικισμού Ροδιάς, της ομώνυμης τοπικής κοινότητας, του Δήμου Μαλεβιζίου. Αποτελεί ισόγειο κτίσμα με φέρων οργανισμό από οπλισμένο σκυρόδεμα και μεγάλα ανοίγματα κατά μήκος του κεντρικού δρόμου. Το κτίσμα κατασκευάστηκε το 1970 από τον Αγροτικό Συνεταιρισμό Ροδιάς, για το άλεσμα των ελιών των συνεταιίρων. Το ελαιουργείο λειτουργεί ακόμη και σήμερα υπό τον έλεγχο του Συνεταιρισμού και βρίσκεται σε αρκετά καλή κατάσταση.

Κτιριακές Λεπτομέρειες

2. ΥΔΡΑΓΩΓΕΙΟ

- Τοποθεσία:* Οικισμός Φόδελε
Ιδιοκτησία: Δήμου Μαλεβιζίου
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως 1955
Αρχική Χρήση: Υδραγωγείο / Πλυσταριό
Τωρινή Χρήση: Παλιό Υδραγωγείο
Κατάσταση: Πολύ καλή

Κύρια όψη

Περιγραφή:

Το υδραγωγείο βρίσκεται εκτός του οικισμού Φόδελε, της ομώνυμης τοπικής κοινότητας, του Δήμου Μαλεβιζίου, κοντά στο ποτάμι. Το υδραγωγείο / πλυσταριό αποτελούσε ισόγειο πέτρινο κτίσμα ορθογωνίου σχήματος μέσα στο οποίο υπήρχαν οι αντλητικές μηχανές καθώς και κοινόχρηστες εγκαταστάσεις για το πλύσιμο ρούχων. Μεταγενέστερα έγινε προσθήκη ορόφου.

Κτιριακές Λεπτομέρειες

3. ΑΣΒΕΣΤΑΔΙΚΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Γαζίου
Ιδιοκτησία: Άγνωστη
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως 1970
Αρχική Χρήση: Ασβεστάδικο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Μέτρια

4. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ

Τοποθεσία: Οικισμός Γαζίου
Ιδιοκτησία: Άγνωστη
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως 1980
Αρχική Χρήση: Νερόμυλος
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Μέτρια

5. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Καβροχωρίου
Ιδιοκτησία: Κλ/μων Σπυρίδων Ρεθεμιωτάκη
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως 1955
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Ερείπιο

6. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Καβροχωρίου
Ιδιοκτησία: Ιωάννη Μπρίνταλου
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως 1955
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Ερείπιο

7. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Αχλάδας
Ιδιοκτησία: Άγνωστη
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως 1955
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Ερείπιο

8. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Καλέσων
Ιδιοκτησία: Κλ/μων Κανακάκη
Χρονολογία: 1940 - 1975
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Αποθήκη
Κατάσταση: Καλή

9. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Καλέσων
Ιδιοκτησία: Κλ/μων Κανακάκη
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως 1955
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Αποθήκη
Κατάσταση: Μέτρια

10. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ

Τοποθεσία: Οικισμός Ροδιάς
Ιδιοκτησία: Ιεράς Μονής Σαββαθιανών
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως 1955
Αρχική Χρήση: Νερόμυλος
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Ερείπιο

11. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ

Τοποθεσία: Οικισμός Ροδιάς
Ιδιοκτησία: Άγνωστη
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως 1955
Αρχική Χρήση: Νερόμυλος
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Ερείπιο

12. ΛΕΜΟΝΑΔΙΚΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Ροδιάς
Ιδιοκτησία: Κλ/μων Καπετανάκη
Χρονολογία: 1950 - 1975
Αρχική Χρήση: Λεμονάδικο
Τωρινή Χρήση: Κατοικία
Κατάσταση: Πολύ καλή

13. ΛΕΜΟΝΑΔΙΚΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Ροδιάς
Ιδιοκτησία: Κλ/μων Κασαπάκη
Χρονολογία: 1950 - 1975
Αρχική Χρήση: Λεμονάδικο
Τωρινή Χρήση: Αποθήκη
Κατάσταση: Μέτρια

14. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Ροδιάς
Ιδιοκτησία: Άγνωστη
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως 1955
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Κακή

15. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Ροδιάς
Ιδιοκτησία: Κλ/μων Κτιστάκη - Βοσκάκη
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως 1955
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Αποθήκη
Κατάσταση: Μέτρια

16. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Ροδιάς
Ιδιοκτησία: Κλ/μων Μπελιμπασάκη
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως 1955
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Κακή

17. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Ροδιάς
Ιδιοκτησία: Ιωάννη Κασαπάκη
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως 1955
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Χώρος Εστίασης
Κατάσταση: Καλή

18. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Ροδιάς
Ιδιοκτησία: Μιχαήλ Κασαπάκη
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως 1955
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Χώρος Ψυχαγωγίας
Κατάσταση: Καλή

19. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Φόδελε
Ιδιοκτησία: Γεώργιου Παντερή
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως 1955
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Ερείπιο

20. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Φόδελε
Ιδιοκτησία: Μιχαήλ Μαρή
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως 1955
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Κατάστημα / Κατοικία
Κατάσταση: Πολύ καλή

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΚΡΟΥΣΩΝΑ

1. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Κορφών
Ιδιοκτησία: Κλ/μων Σαριδάκη
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως 1950
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Αποθήκη
Κατάσταση: Μέτρια

Κύρια όψη

Περιγραφή:

Το ελαιουργείο βρίσκεται στην πλατεία του οικισμού Κορφών, της ομώνυμης τοπικής κοινότητας, του Δήμου Μαλεβιζίου. Αρχικά το κτίριο ήταν ισόγειο, μονόχωρο, ορθογώνιου σχήματος με ξύλινη στέγη. Η είσοδος είναι δυτικά της πλατείας, ενώ δύο μεγάλες πέτρινες συνεχείς καμάρες χωρίζουν τον χώρο σε δύο τμήματα. Μεταγενέστερα, η ξύλινη στέγη κατεδαφίστηκε και πάνω από το πέτρινο κτίσμα έγινε προσθήκη ορόφου από οπλισμένο σκυρόδεμα όπου σήμερα λειτουργεί ως καφενείο.

Κτιριακές Λεπτομέρειες

2. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ

<i>Τοποθεσία:</i>	Οικισμός Σάρχου
<i>Ιδιοκτησία:</i>	Πολιτιστικού Συλλόγου Σάρχου
<i>Χρονολογία:</i>	τέλη 19ου αιώνα έως 1950
<i>Αρχική Χρήση:</i>	Νερόμυλος
<i>Τωρινή Χρήση:</i>	Μουσείο
<i>Κατάσταση:</i>	Πολύ Καλή

Κύρια όψη

Περιγραφή:

Ο νερόμυλος βρίσκεται εντός του οικισμού Σάρχου, της ομώνυμης τοπικής κοινότητας, του Δήμου Μαλεβιζίου. Αποτελείται από ισόγειο πέτρινο κτίσμα ορθογώνιου σχήματος με περιορισμένα ανοίγματα και στέγη από οπλισμένο σκυρόδεμα, το ζουργιό, και την δεξαμενή. Όλα τα κτίσματα βρίσκονται σε πολύ καλή κατάσταση εξαιτίας της πρόσφατης αποκατάστασης του νερόμυλου από τον Πολιτιστικό Σύλλογο Σάρχου. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχουν τα σκαλοπάτια που οδηγούν στην δεξαμενή του μύλου καθώς και τα τεχνητά αυλάκια που κατεύθυναν το νερό από τον ποταμό στην δεξαμενή του μύλου.

Κτιριακές Λεπτομέρειες

3. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

- Τοποθεσία:* Οικισμός Σάρχου
Ιδιοκτησία: Πολιτιστικού Συλλόγου Σάρχου
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως 1950
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Λαογραφικό Μουσείο
Κατάσταση: Πολύ Καλή

Κύρια όψη

Περιγραφή:

Το ελαιουργείο βρίσκεται εντός του οικισμού Σάρχου, της ομώνυμης τοπικής κοινότητας, του Δήμου Μαλεβιζίου. Αποτελεί ισόγειο πέτρινο κτίσμα ορθογώνιας κάτοψης. Η στέγη του κτιρίου είναι ξύλινη με επικάλυψη από κεραμίδια. Η πρόσοψη του κτιρίου είναι λιτή με δίφυλλη ξύλινη πόρτα εισόδου και ένα μεγάλο παράθυρο με εξωτερική σιδεριά. Δεν παρατηρούνται άλλα ανοίγματα στο κτίριο. Στο εσωτερικό του κτιρίου υπάρχει ξύλινος οντάς, ενώ σε εσωτερικό του τοίχου υπάρχει πέτρινη καμάρα.

Κτιριακές Λεπτομέρειες

4. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ

- Τοποθεσία:* Οικισμός Κρουσώνα
Ιδιοκτησία: Κλ/μων Βαμβουκάκη - Χατζάκη
Χρονολογία: τέλη 19ου αιώνα έως 1950
Αρχική Χρήση: Νερόμυλος
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Μέτρια

5. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ

- Τοποθεσία:* Οικισμός Κρουσώνα
Ιδιοκτησία: Άγνωστη
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως 1950
Αρχική Χρήση: Νερόμυλος
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Κακή

6. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ

- Τοποθεσία:* Οικισμός Κρουσώνα
Ιδιοκτησία: Άγνωστη
Χρονολογία: τέλη 19ου αιώνα έως 1950
Αρχική Χρήση: Νερόμυλος
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Ερείπιο

7. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Κρουσώνα
Ιδιοκτησία: ΚΛ/μων Γαβαλετάκη
Χρονολογία: τέλη 19ου αιώνα έως 1950
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Αποθήκη
Κατάσταση: Μέτρια

8. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Κρουσώνα
Ιδιοκτησία: ΚΛ/μων Γεωργίου Κοκολάκη
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως 1955
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Αποθήκη
Κατάσταση: Μέτρια

9. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Κρουσώνα
Ιδιοκτησία: Νικάκη
Χρονολογία: τέλη 19ου αιώνα έως 1950
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Κατοικία
Κατάσταση: Καλή

10. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

- Τοποθεσία:* Οικισμός Κρουσώνα
Ιδιοκτησία: Χριστοδουλάκη & Μαμουλάκη
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως 1955
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Κακή

11. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

- Τοποθεσία:* Οικισμός Κρουσώνα
Ιδιοκτησία: Κλ/μων Γεώργιου Λουμπάκη
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως 1955
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Μέτρια

12. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ

- Τοποθεσία:* Οικισμός Κορφών
Ιδιοκτησία: Κλ/μων Μανιού
Χρονολογία: τέλη 19ου αιώνα έως 1950
Αρχική Χρήση: Νερόμυλος
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Ερείπιο

13. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Κορφών
Ιδιοκτησία: Κλ/μων Μανδαλενάκη
Χρονολογία: τέλη 19ου αιώνα έως 1960
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Ερείπιο

14. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Κορφών
Ιδιοκτησία: Κλ/μων Παπυράκη
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως 1955
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Χώρος Στάθμευσης
Κατάσταση: Ερείπιο

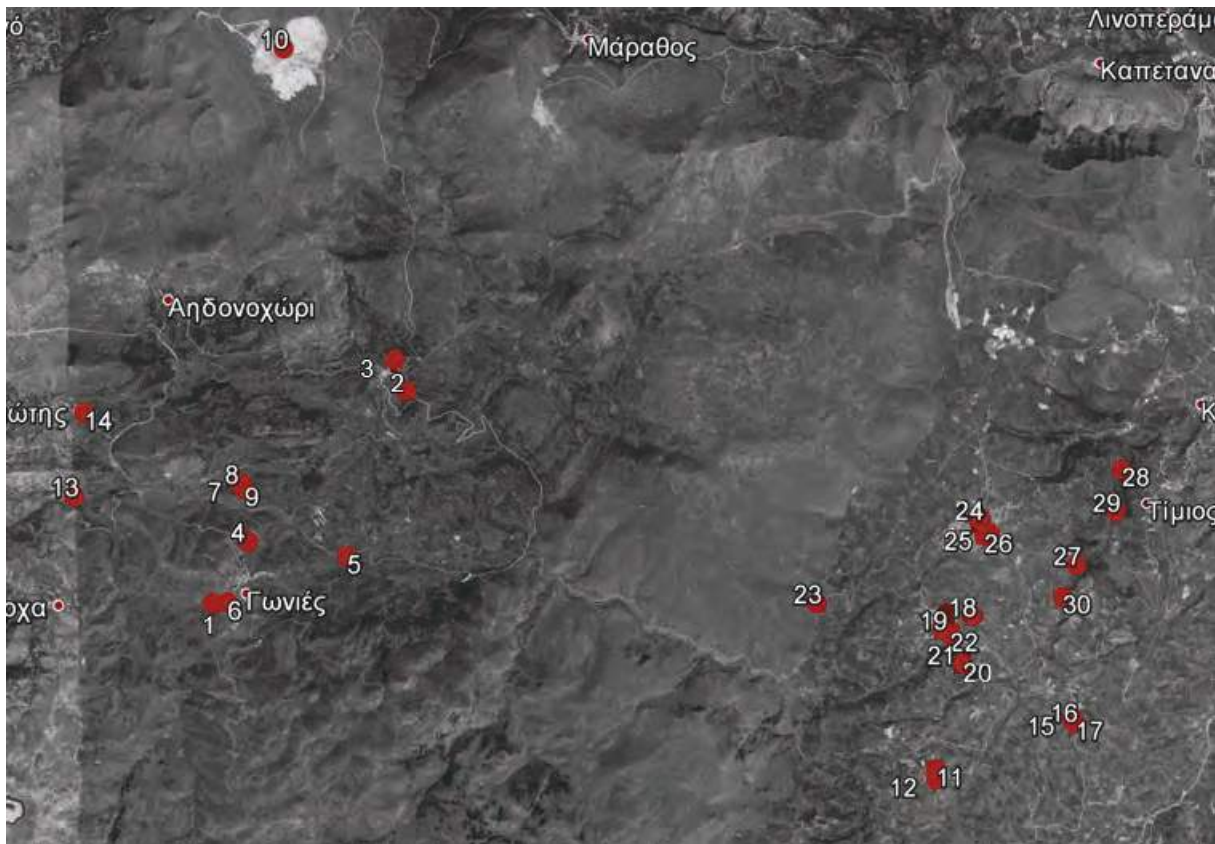

15. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Σάρχου
Ιδιοκτησία: Κλ/μων Ντακάκη & Στρατάκη
Χρονολογία: τέλη 19ου αιώνα έως 1950
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Αποθήκη
Κατάσταση: Μέτρια

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΤΥΛΙΣΟΥ

1. ΑΝΕΜΟΜΥΛΟΣ

<i>Τοποθεσία:</i>	Οικισμός Γωνιών
<i>Ιδιοκτησία:</i>	Πολιτιστικού Συλλόγου Γωνιών
<i>Χρονολογία:</i>	τέλη 19ου αιώνα έως 1955
<i>Αρχική Χρήση:</i>	Ανεμόμυλος
<i>Τωρινή Χρήση:</i>	Μουσείο
<i>Κατάσταση:</i>	Πολύ Καλή

Κύρια όψη

Περιγραφή:

Ο ανεμόμυλος βρίσκεται στην νοτιοδυτική πλευρά του οικισμού Γωνιές, της ομώνυμης τοπικής κοινότητας, του Δήμου Μαλεβιζίου. Αποτελείται από πέτρινο κυκλικό κτίσμα με στέγη από ξύλο και ξύλινη φτερωτή που λειτουργούσε με πανιά. Το κτίσμα βρίσκεται σε πολύ καλή κατάσταση λόγω της πρόσφατης αποκατάστασής του από την 13η εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων (1986) και κατόπιν παρεμβάσεις του πολιτιστικού συλλόγου Γωνιών.

Κτιριακές Λεπτομέρειες

2. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ

- Τοποθεσία:* Οικισμός Αστυρακίου
Ιδιοκτησία: Άγνωστη
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως 1955
Αρχική Χρήση: Νερόμυλος
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Κακή

3. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

- Τοποθεσία:* Οικισμός Αστυρακίου
Ιδιοκτησία: Ιωάννη Κουκιαδάκη
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως 1955
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Κακή

4. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ

- Τοποθεσία:* Οικισμός Γωνιών
Ιδιοκτησία: Κλ/μωη Βασίλη Παντερή
Χρονολογία: τέλη 19ου αιώνα έως 1950
Αρχική Χρήση: Νερόμυλος
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Ερείπιο

5. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ

Τοποθεσία: Οικισμός Γωνιών
Ιδιοκτησία: Κλ/μων Εμμ. Κοτσυφού
Χρονολογία: τέλη 19ου αιώνα έως 1955
Αρχική Χρήση: Νερόμυλος
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Μέτρια

6. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Γωνιών
Ιδιοκτησία: Άγνωστη
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως 1955
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Κακή

7. ΛΕΜΟΝΑΔΙΚΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Καμαρακιού
Ιδιοκτησία: Στρατήγη
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως 1960
Αρχική Χρήση: Λεμονάδικο
Τωρινή Χρήση: Αποθήκη
Κατάσταση: Μέτρια

8. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Καμαρακιού
Ιδιοκτησία: Στρατήγη
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως 1955
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Κατοικία
Κατάσταση: Καλή

9. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Καμαρακιού
Ιδιοκτησία: Ιωσήφ Μακριδάκη
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως 1955
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Κατοικία (υπό κατασκευή)
Κατάσταση: Καλή

10. ΝΤΑΜΑΡΙ

Τοποθεσία: Οικισμός Δαμάστας
Ιδιοκτησία: Δήμου Μαλεβιζίου
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως και σήμερα
Αρχική Χρήση: Νταμάρι
Τωρινή Χρήση: Νταμάρι
Κατάσταση: Καλή

11. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Καμαρίου
Ιδιοκτησία: Κλ/μων Βαρουχάκη
Χρονολογία: 1955 - 1980
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Αποθήκη
Κατάσταση: Καλή

12. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Καμαρίου
Ιδιοκτησία: Κλ/μων Σεϊμένη & Μαυρακάκη
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως 1955
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Ερείπιο

13. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ

Τοποθεσία: Οικισμός Καμαριώτη
Ιδιοκτησία: Άγνωστη
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως 1955
Αρχική Χρήση: Νερόμυλος
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Κακή

14. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

- Τοποθεσία:* Οικισμός Καμαριώτη
Ιδιοκτησία: Κλ/μων Στρατήγη
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως 1970
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Αποθήκη
Κατάσταση: Μέτρια

15. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

- Τοποθεσία:* Οικισμός Κεραμουτσίου
Ιδιοκτησία: Άγνωστη
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως 1955
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Ερείπιο

16. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

- Τοποθεσία:* Οικισμός Κεραμουτσίου
Ιδιοκτησία: Γεωργίου Καλλέργη
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως 1955
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Κατοικία
Κατάσταση: Καλή

17. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Κεραμουτσίου
Ιδιοκτησία: Κλ/μων Κοκκινίδη
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως 1955
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Ερείπιο

18. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Μονής
Ιδιοκτησία: Γραμματικάκη
Χρονολογία: 1950 - 1980
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Αποθήκη
Κατάσταση: Καλή

19. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Μονής
Ιδιοκτησία: Κλ/μων Γαρεφαλάκη
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως 1955
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Αποθήκη
Κατάσταση: Μέτρια

20. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Μονής
Ιδιοκτησία: ΚΛ/μων Γραμματικάκη
Χρονολογία: τέλη 19ου αιώνα έως 1960
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Αποθήκη
Κατάσταση: Μέτρια

21. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Μονής
Ιδιοκτησία: ΚΛ/μων Δασκαλάκη
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως 1955
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Κακή

22. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Μονής
Ιδιοκτησία: ΚΛ/μων Πλεύρη
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως 1955
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Κακή

23. ΝΤΑΜΑΡΙ

Τοποθεσία: Οικισμός Μονής
Ιδιοκτησία: Ψαρού
Χρονολογία: 1950 - 1980
Αρχική Χρήση: Νταμάρι
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Κακή

24. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Τυλίσου
Ιδιοκτησία: Φιλιπάκη
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως 1960
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Κατοικία
Κατάσταση: Καλή

25. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Τυλίσου
Ιδιοκτησία: Κλ/μων Κων. Χατζηδάκη
Χρονολογία: τέλη 19ου αιώνα έως 1960
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Αυλή
Κατάσταση: Κατεδαφισμένο

26. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Τυλίσου
Ιδιοκτησία: Κλ/μων Χατζηδάκη
Χρονολογία: 1890 - 1960
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Αποθήκη
Κατάσταση: Μέτρια

27. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ

Τοποθεσία: Οικισμός Τυλίσου
Ιδιοκτησία: Ευάγγελου Βασιλογιαννάκη
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως 1955
Αρχική Χρήση: Νερόμυλος
Τωρινή Χρήση: Αποθήκη
Κατάσταση: Καλή

28. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ

Τοποθεσία: Οικισμός Τυλίσου
Ιδιοκτησία: Κλ/μων Χαλκιαδάκη
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως 1955
Αρχική Χρήση: Νερόμυλος
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Ερείπιο

29. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ

- Τοποθεσία:* Οικισμός Τυλίσου
Ιδιοκτησία: Άγνωστη
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως 1955
Αρχική Χρήση: Νερόμυλος
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Ερείπιο

30. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ

- Τοποθεσία:* Οικισμός Τυλίσου
Ιδιοκτησία: Κλ/μων Βαμβουκάκη
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως 1955
Αρχική Χρήση: Νερόμυλος
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Ερείπιο

ΔΗΜΟΣ ΜΙΝΩΑ ΠΕΔΙΑΔΟΣ

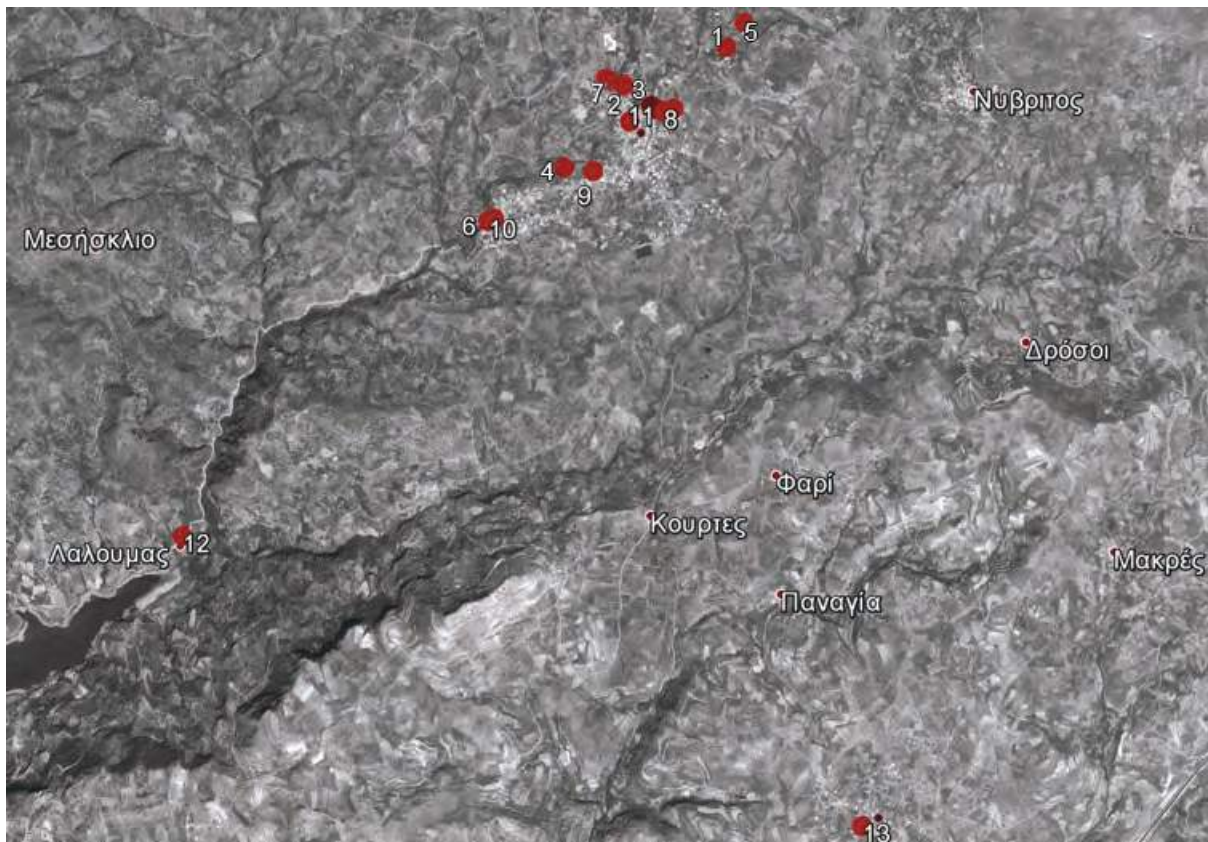
Όσον αφορά στο Δήμο Μινώα Πεδιάδος, της Περιφερειακής Ενότητας Ηρακλείου, εντύπωση προκαλεί το γεγονός ότι την συγκεκριμένη περίοδο που μελετάμε, στην παρούσα ερευνητική εργασία, δεν υπάρχει κάποιο δείγμα Βιομηχανικής Κληρονομιάς το οποίο θα μπορούσαμε να καταγράψουμε.

Ο λόγος θα μπορούσε να είναι από πολύ απλός μέχρι ο πιο σύνθετος. Δεν emπίπτει στην αρμοδιότητά μου να το εξετάσω, στη συγκεκριμένη ερευνητική εργασία καθώς ξεφεύγει από τα όρια του θέματος. Θα μπορούσε, όμως κάλλιστα, να αφορά μία περαιτέρω διερεύνηση για ένα άλλο ερευνητικό.

ΔΗΜΟΣ ΦΑΙΣΤΟΥ

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΖΑΦΟΥ

1. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ

Τοποθεσία: Οικισμός Ζαρού
Ιδιοκτησία: Αλμπαντάκη & Φραγκιαδάκη
Χρονολογία: Άγνωστη
Αρχική Χρήση: Νερόμυλος
Τωρινή Χρήση: Μουσείο
Κατάσταση: Καλή

Κύρια όψη

Περιγραφή:

Ο νερόμυλος βρίσκεται εκτός του οικισμού Ζαρού, της ομώνυμης τοπικής κοινότητας, του Δήμου Φαιστού, στον δρόμο προς την τεχνητή λίμνη Ζαρού και δίπλα στο ξενοδοχείο Βότομος. Αποτελείται από ένα λιθόκτιστο ισόγειο μονόχωρο κτίσμα, ορθογωνικού σχήματος το οποίο σήμερα στεγάζεται με δώμα από σκυρόδεμα επενδεδυμένο εσωτερικά με ξύλινες τάβλες. Ο μύλος διατηρείται σε καλή κατάσταση καθώς έχει αποκατασταθεί, από τους ιδιοκτήτες, και πλέον λειτουργεί ως μουσείο του εαυτού του.

Κτιριακές Λεπτομέρειες

2. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ - ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

- Τοποθεσία:* Οικισμός Ζαρού
Ιδιοκτησία: Πολλών Ιδιοκτητών
Χρονολογία: άγνωστο έως 1960
Αρχική Χρήση: Νερόμυλος / Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Αποθήκη
Κατάσταση: Καλή

3. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ

- Τοποθεσία:* Οικισμός Ζαρού
Ιδιοκτησία: Γεωργίου Νικολαντωνάκη
Χρονολογία: Άγνωστη
Αρχική Χρήση: Νερόμυλος
Τωρινή Χρήση: Κατοικία
Κατάσταση: Κατεδαφισμένο

4. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ

- Τοποθεσία:* Οικισμός Ζαρού
Ιδιοκτησία: Κων. Φραγκάκη
Χρονολογία: Άγνωστη
Αρχική Χρήση: Νερόμυλος
Τωρινή Χρήση: Κήπος
Κατάσταση: Κατεδαφισμένο

5. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ

Τοποθεσία: Οικισμός Ζαρού
Ιδιοκτησία: Πολλών Ιδιοκτητών
Χρονολογία: άγνωστο έως 1970
Αρχική Χρήση: Νερόμυλος
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Κακή

6. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ

Τοποθεσία: Οικισμός Ζαρού
Ιδιοκτησία: Δημοσθένη Γερουκάκη
Χρονολογία: Άγνωστη
Αρχική Χρήση: Νερόμυλος
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Κατεδαφισμένο

7. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ

Τοποθεσία: Οικισμός Ζαρού
Ιδιοκτησία: Γιατρομανώληδων
Χρονολογία: άγνωστο έως 1985
Αρχική Χρήση: Νερόμυλος / Νεροτριβή / Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Αποθήκη
Κατάσταση: Κατεδαφισμένο / Υπαίθριο Μουσείο

8. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ

- Τοποθεσία:* Οικισμός Ζαρού
Ιδιοκτησία: Πετρογιάννη
Χρονολογία: Άγνωστη
Αρχική Χρήση: Νερόμυλος / Νεροτριβή
Τωρινή Χρήση: Αποθήκη / Σταύλος
Κατάσταση: Μέτρια

9. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ

- Τοποθεσία:* Οικισμός Ζαρού
Ιδιοκτησία: Πιάγκαλη
Χρονολογία: 1925 - 1960
Αρχική Χρήση: Νερόμυλος / Παραγωγή Ηλ. Ενέργειας
Τωρινή Χρήση: Αποθήκη
Κατάσταση: Κακή

10. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ - ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

- Τοποθεσία:* Οικισμός Ζαρού
Ιδιοκτησία: Σκουρομανώλη
Χρονολογία: Άγνωστη
Αρχική Χρήση: Νερόμυλος - Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Αποθήκη
Κατάσταση: Μέτρια

11. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ

Τοποθεσία: Οικισμός Ζαρού
Ιδιοκτησία: Σταματογιάννη
Χρονολογία: άγνωστο έως 1960
Αρχική Χρήση: Νερόμυλος
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Κακή

12. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ

Τοποθεσία: Οικισμός Λαλουμά
Ιδιοκτησία: Ευθύμη Γερουκάκη
Χρονολογία: άγνωστο έως 1990
Αρχική Χρήση: Νερόμυλος
Τωρινή Χρήση: Αποθήκη
Κατάσταση: Μέτρια

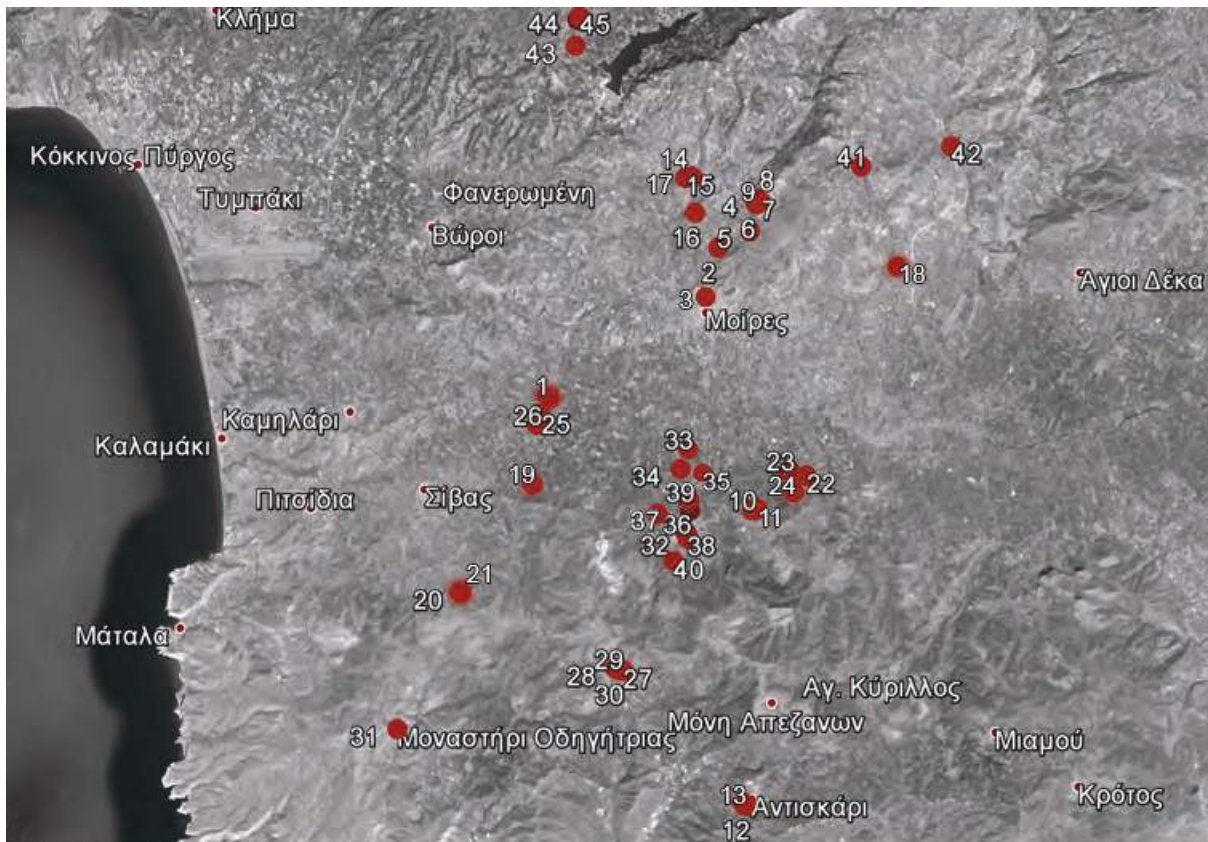

13. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Μορονίου
Ιδιοκτησία: Μιχάλη Αλεξάκη
Χρονολογία: 1910 - 1948
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Αποθήκη
Κατάσταση: Μέτρια

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΜΟΙΡΩΝ

1. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ

- Τοποθεσία:* Οικισμός Πετροκεφαλίου
Ιδιοκτησία: Πολιτιστικού Συλλόγου
Χρονολογία: Άγνωστη
Αρχική Χρήση: Νερόμυλος
Τωρινή Χρήση: υπό αποκατάσταση
Κατάσταση: Καλή

Κύρια όψη

Περιγραφή:

Το ελαιουργείο βρίσκεται εντός του οικισμού Πετροκεφαλίου, της ομώνυμης τοπικής κοινότητας, του Δήμου Φαιστού. Αποτελείται από ένα λιθόκτιστο ισόγειο μονόχωρο κτίσμα, ορθογωνικού σχήματος με δώμα, που λειτουργούσε ως νερόμυλος. Σήμερα διατηρείται σε καλή κατάσταση καθώς βρίσκεται υπό αποκατάσταση από τον Πολιτιστικό Σύλλογο. Σε καλή κατάσταση διατηρούνται το γλυκάτο και το πηγάδι. Από το παλιό κτίριο του μύλου έχει διατηρηθεί μόνο ο τοίχος της πίσω όψης και από τον εξοπλισμό του σώζονται σε κακή κατάσταση οι μυλόπετρες.

Κτιριακές Λεπτομέρειες

2. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ - ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Μοιρών
Ιδιοκτησία: Κλ/μων Φανουράκη
Χρονολογία: άγνωστο έως 1980
Αρχική Χρήση: Νερόμυλος / Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Αποθήκη / Στάβλος
Κατάσταση: Μέτρια

3. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ

Τοποθεσία: Οικισμός Βρέλης
Ιδιοκτησία: Κουκή
Χρονολογία: άγνωστο έως 1960
Αρχική Χρήση: Νερόμυλος
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Κακή

4. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ

Τοποθεσία: Οικισμός Βρέλης
Ιδιοκτησία: Κουκή
Χρονολογία: άγνωστο έως 1950
Αρχική Χρήση: Νερόμυλος
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Κακή

5. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ

Τοποθεσία: Οικισμός Βρέλης
Ιδιοκτησία: Νικόλαου Λεονταράκη
Χρονολογία: άγνωστο έως 1955
Αρχική Χρήση: Νερόμυλος
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Κακή

6. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ

Τοποθεσία: Οικισμός Βρέλης
Ιδιοκτησία: Δημήτρη Τζαγκαράκη
Χρονολογία: άγνωστο έως 1980
Αρχική Χρήση: Νερόμυλος
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Μέτρια

7. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Βρέλης
Ιδιοκτησία: Γεωργίου Μπριλάκη
Χρονολογία: άγνωστο έως 1950
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Χωράφι
Κατάσταση: Κατεδαφισμένο

8. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Βρέλης
Ιδιοκτησία: Μιχαήλ Θεοδωράκη
Χρονολογία: άγνωστο έως 1965
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Κατοικία
Κατάσταση: Καλή

9. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Βρέλης
Ιδιοκτησία: Κλ/μων Αναστασίου Τζαγκαράκη
Χρονολογία: άγνωστο έως 1970
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Κακή

10. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Αληθινής
Ιδιοκτησία: Χαράλαμπου Μαράκη
Χρονολογία: Άγνωστη
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Κακή

11. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Αληθινής
Ιδιοκτησία: Αγαπητού & Αλέξανδρου Στειακάκη
Χρονολογία: άγνωστο έως 1965
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Κακή

12. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Αντισκαρίου
Ιδιοκτησία: Κλ/μων Ρινακάκη
Χρονολογία: άγνωστο έως 1970
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Αποθήκη
Κατάσταση: Μέτρια

13. ΦΟΥΡΝΟΣΠΙΤΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Αντισκαρίου
Ιδιοκτησία: Γεωργίας Γιαννεδάκη
Χρονολογία: άγνωστο έως 1985
Αρχική Χρήση: Φουρνόσπιτο
Τωρινή Χρήση: Αποθήκη
Κατάσταση: Μέτρια

14. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Γαλιάς
Ιδιοκτησία: Κλ/μων Δαμιανάκη
Χρονολογία: άγνωστο έως 1965
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο / Κατοικία
Τωρινή Χρήση: Αποθήκη / Κατοικία
Κατάσταση: Καλή

15. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Γαλιάς
Ιδιοκτησία: Μιχαήλ Στεφανουδάκη
Χρονολογία: άγνωστο έως 1960
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Μέτρια

16. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Γαλιάς
Ιδιοκτησία: Εμμανουήλ Χουστουλάκη
Χρονολογία: 1910 - 1960
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Κακή

17. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Μονόχωρου
Ιδιοκτησία: Ελευθερία Μουντράκη
Χρονολογία: άγνωστο έως 1958
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Κακή

18. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Καστελλίου
Ιδιοκτησία: Αλεξάκη
Χρονολογία: Άγνωστη
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Στάβλος
Κατάσταση: Κακή

19. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Κουσέ
Ιδιοκτησία: Καλιοράκη
Χρονολογία: 1888 - 1975
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Κακή

20. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Λιστάρου
Ιδιοκτησία: Ιωάννη Αδικημενάκη
Χρονολογία: άγνωστο έως 1960
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Κακή

21. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Λιστάρου
Ιδιοκτησία: Αλέξανδρου Φανουράκη
Χρονολογία: άγνωστο έως 1960
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Κακή

22. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Περιού
Ιδιοκτησία: Κλ/μων Παπαδάκη
Χρονολογία: τέλη 19ου αιώνα έως 1955
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Κακή

23. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Περιού
Ιδιοκτησία: Κλ/μων Ευάγγελου Χουστουλάκη
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως 1955
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Αποθήκη
Κατάσταση: Μέτρια

24. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Περιού
Ιδιοκτησία: Κλ/μων Κουλεντάκη
Χρονολογία: τέλη 19ου αιώνα έως 1955
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Κακή

25. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Πετροκεφαλίου
Ιδιοκτησία: Πολιτιστικού Συλλόγου
Χρονολογία: άγνωστο έως 1960
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Κακή

26. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Πετροκεφαλίου
Ιδιοκτησία: Ιωάννη Τσικνάκη
Χρονολογία: τέλη 19ου αιώνα έως 1960
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Κακή

27. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Πηγαΐδακίων
Ιδιοκτησία: Γ. & Ι. Σφακιανάκη & Φρ. Κατσάκη
Χρονολογία: άγνωστο έως 1976
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Αποθήκη
Κατάσταση: Μέτρια

28. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Πηγαΐδακίων
Ιδιοκτησία: Κλ/μων Πατεράκη
Χρονολογία: άγνωστο έως 1955
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Κατοικία
Κατάσταση: Κατεδαφισμένο

29. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Πηγαΐδακίων
Ιδιοκτησία: Κλ/μων Στρατάκη
Χρονολογία: άγνωστο έως 1970
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Κακή

30. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Πηγαΐδακίων
Ιδιοκτησία: Ιωάννη Χαμαλάκη
Χρονολογία: άγνωστο έως 1945
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Κακή

31. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ - ΦΟΥΡΝΟΣΠΙΤΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Πηγαΐδακίων
Ιδιοκτησία: Μονής Οδηγήτριας
Χρονολογία: 1830 - 1980
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο / Φουρνόσπιτο
Τωρινή Χρήση: Μουσείο
Κατάσταση: Πολύ Καλή

32. ΑΛΕΥΡΟΜΥΛΟΣ

Τοποθεσία: Οικισμός Πόμπιας
Ιδιοκτησία: Νικόλαου Σαββάκη
Χρονολογία: άγνωστο έως 1955
Αρχική Χρήση: Αλευρόμυλος
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Κακή

33. ΑΝΤΛΗΤΙΚΟΙ ΑΝΕΜΟΜΥΛΟΙ

Τοποθεσία: Οικισμός Πόμπιας
Ιδιοκτησία: Ζουμπούλη & Πεδιαδιτάκη
Χρονολογία: 1953 - 1960
Αρχική Χρήση: Αντλητικός Ανεμόμυλος
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένοι
Κατάσταση: Κακή

34. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Πόμπιας
Ιδιοκτησία: Αγροτικού Συν/σμού Πόμπιας
Χρονολογία: 1960 έως άγνωστο
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Χώρος Διασκέδασης
Κατάσταση: Καλή

35. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ - ΑΛΕΥΡΟΜΥΛΟΣ

Τοποθεσία: Οικισμός Πόμπιας
Ιδιοκτησία: Εμμανουήλ Μπαστάκη
Χρονολογία: άγνωστο έως 1965
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο / Αλευρόμυλος
Τωρινή Χρήση: Αποθήκη / Κατοικία
Κατάσταση: Καλή

36. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Πόμπιας
Ιδιοκτησία: Κουμαντάκη
Χρονολογία: 1890 - 1960
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Κακή

37. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Πόμπιας
Ιδιοκτησία: Αναστασία Αλιφιεράκη
Χρονολογία: 1800 έως άγνωστο
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Κατοικία
Κατάσταση: Κατεδαφισμένο

38. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Πόμπιας
Ιδιοκτησία: Μιχαήλ Σιβιανάκη
Χρονολογία: τέλη 19ου αιώνα έως 1960
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Αποθήκη
Κατάσταση: Μέτρια

39. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Πόμπιας
Ιδιοκτησία: Θεόδωρου Τσακινάκη
Χρονολογία: 1850 - 1960
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Κακή

40. ΣΑΠΩΝΟΠΟΙΕΙΟ - ΚΗΡΟΠΟΙΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Πόμπιας
Ιδιοκτησία: Κλ/μων Χρονάκη
Χρονολογία: 1938 - 1985
Αρχική Χρήση: Σαπωνοποιείο / Κηροποιείο / Κατοικία
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Κακή

41. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Ρουφά
Ιδιοκτησία: Κλ/μων Εμμανουήλ Καμπουράκη
Χρονολογία: άγνωστο έως 1960
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Αποθήκη
Κατάσταση: Μέτρια

42. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Πλουτής
Ιδιοκτησία: Γεωργίου Ζαχαριουδάκη
Χρονολογία: άγνωστο έως 1965
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Κακή

43. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Σκουρβούλων
Ιδιοκτησία: Κλ/μων Γεωργίου Λιανουδάκη
Χρονολογία: 1965 - 1975
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Αποθήκη
Κατάσταση: Μέτρια

44. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Σκουρβούλων
Ιδιοκτησία: Μιχαήλ Καμπουράκη
Χρονολογία: 1883 - 1955
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Αποθήκη
Κατάσταση: Μέτρια

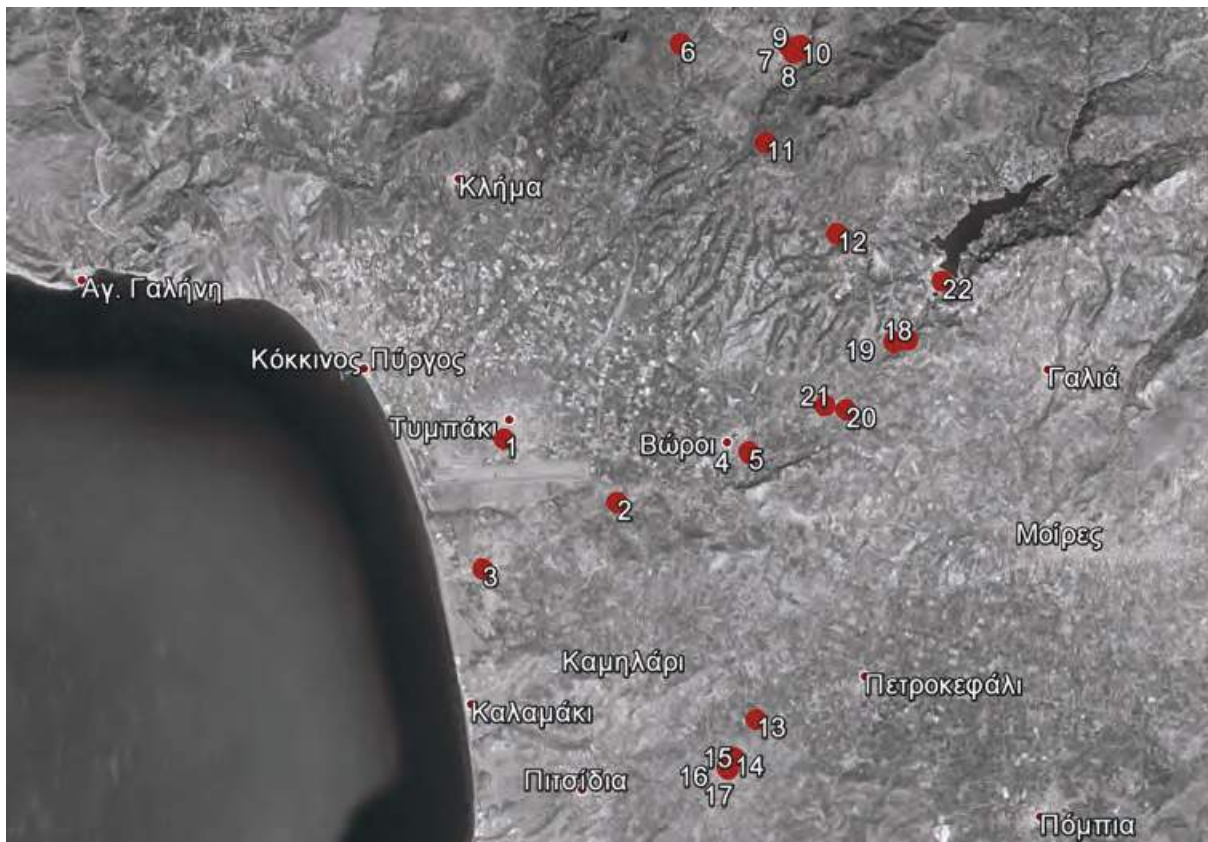

45. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Σκουρβούλων
Ιδιοκτησία: Ι. & Στ. Κεφαλογιάννη
Χρονολογία: άγνωστο έως 1960
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Κακή

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΤΥΜΠΑΚΙΟΥ

1. ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Τυμπακίου
Ιδιοκτησία: Πολιτιστικού Συλλόγου
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως 1965
Αρχική Χρήση: Ρασποιοείο / Λιναροποείο / Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Μουσείο
Κατάσταση: Πολύ Καλή

2. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ

Τοποθεσία: Οικισμός Τυμπακίου
Ιδιοκτησία: Δήμου Φαιστού
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως 1955
Αρχική Χρήση: Νερόμυλος
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Ερείπιο

3. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ

Τοποθεσία: Οικισμός Τυμπακίου
Ιδιοκτησία: Δήμου Φαιστού
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως 1955
Αρχική Χρήση: Νερόμυλος
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Ερείπιο

4. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Βώρων
Ιδιοκτησία: Κλ/μων Μιχαήλ Καμπουράκη
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως 1955
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Μέτρια

5. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Βώρων
Ιδιοκτησία: Κλ/μων Μανώλη Σκορδαλάκη
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως 1955
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Αποθήκη / Στάβλος
Κατάσταση: Μέτρια

6. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ

Τοποθεσία: Οικισμός Γρηγοριάς
Ιδιοκτησία: Κλ/μων Στεφ. Παπαστεφανάκη
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως 1960
Αρχική Χρήση: Νερόμυλος
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Ερείπιο

7. ΛΕΜΟΝΑΔΙΚΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Μαγαρικαρίου
Ιδιοκτησία: Κλ/μων Μαυράκη
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως 1965
Αρχική Χρήση: Λεμονάδικο
Τωρινή Χρήση: Αποθήκη
Κατάσταση: Μέτρια

8. ΤΑΠΗΤΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Μαγαρικαρίου
Ιδιοκτησία: Χαρίλαου Μανασάκη
Χρονολογία: 1970 - 2000
Αρχική Χρήση: Ταπητουργείο
Τωρινή Χρήση: Αποθήκη
Κατάσταση: Καλή

9. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Μαγαρικαρίου
Ιδιοκτησία: Άγνωστη
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως 1955
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Αποθήκη / Κατοικία
Κατάσταση: Καλή

10. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

- Τοποθεσία:* Οικισμός Μαγαρικαρίου
Ιδιοκτησία: ΚΛ/μων Ηλία Φραγκιαδάκη
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως 1960
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Ερείπιο

11. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ

- Τοποθεσία:* Οικισμός Καλοχωραφίτη
Ιδιοκτησία: ΚΛ/μων Βασιλείου Ανδρουλάκη
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως 1967
Αρχική Χρήση: Νερόμυλος
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Ερείπιο

12. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

- Τοποθεσία:* Οικισμός Κισσών
Ιδιοκτησία: ΚΛ/μων Καμπουράκη
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως 1959
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Ερείπιο

13. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Σίβας
Ιδιοκτησία: Άγνωστη
Χρονολογία: 1950 έως και σήμερα
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Ελαιουργείο
Κατάσταση: Καλή

14. ΥΔΡΑΓΩΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Σίβας
Ιδιοκτησία: Δήμος Φαιστού
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως 1980
Αρχική Χρήση: Υδραγωγείο
Τωρινή Χρήση: Αποθήκη
Κατάσταση: Ερείπιο

15. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Σίβας
Ιδιοκτησία: Ιωάννη Δασκαλάκη
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως 1980
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Ερείπιο

16. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Σίβας
Ιδιοκτησία: Κωνσταντούλη
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως 1955
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Ερείπιο

17. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Σίβας
Ιδιοκτησία: Παναγιώτη Στεφανή
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως 1955
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Κατοικία
Κατάσταση: Πολύ Καλή

18. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ

Τοποθεσία: Οικισμός Φανερωμένης
Ιδιοκτησία: Άγνωστη
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως 1960
Αρχική Χρήση: Νερόμυλος
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Ερείπιο

19. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ

- Τοποθεσία:* Οικισμός Φανερωμένης
Ιδιοκτησία: Άγνωστη
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως 1960
Αρχική Χρήση: Νερόμυλος
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Ερείπιο

20. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ - ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

- Τοποθεσία:* Οικισμός Φανερωμένης
Ιδιοκτησία: Άγνωστη
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως 1960
Αρχική Χρήση: Νερόμυλος / Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Ερείπιο

21. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

- Τοποθεσία:* Οικισμός Φανερωμένης
Ιδιοκτησία: Κλ/μων Γεώργιου Στεφανουδάκη
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως 1960
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Ερείπιο

22. ΦΡΑΓΜΑ

Τοποθεσία: Οικισμός Φανερωμένης
Ιδιοκτησία: Δήμου Φαιστού
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως 2000
Αρχική Χρήση: Φράγμα
Τωρινή Χρήση: Φράγμα / Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Καλή

ΔΗΜΟΣ ΧΕΡΣΟΝΗΣΟΥ

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΓΟΥΒΩΝ

1. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Γουβών
Ιδιοκτησία: Κλ/μων Καπετανάκη
Χρονολογία: Άγνωστη
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Μέτρια

2. ΑΝΕΜΟΜΥΛΟΣ

Τοποθεσία: Οικισμός Ανωπόλεως
Ιδιοκτησία: Άγνωστη
Χρονολογία: Άγνωστη
Αρχική Χρήση: Ανεμόμυλος
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Ερείπιο

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣ

1. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ

- Τοποθεσία:* Οικισμός Αϊτανίων
Ιδιοκτησία: Θ. Κοσμαδάκη & Ε. Πακιουφάκη
Χρονολογία: άγνωστο έως 1955
Αρχική Χρήση: Νερόμυλος
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Ερείπιο

2. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

- Τοποθεσία:* Οικισμός Αϊτανίων
Ιδιοκτησία: Γεώργιου Ξειδιανάκη
Χρονολογία: άγνωστο έως 1955
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Αποθήκη
Κατάσταση: Καλή

3. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

- Τοποθεσία:* Οικισμός Επισκοπής
Ιδιοκτησία: Κλ/μων Κων. Πιτσουλάκη
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως 1955
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Αποθήκη
Κατάσταση: Μέτρια

4. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Επισκοπής
Ιδιοκτησία: Σταματάκη
Χρονολογία: Άγνωστη
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Ερείπιο

5. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Επισκοπής
Ιδιοκτησία: Άγνωστη
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως 1955
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Αποθήκη
Κατάσταση: Μέτρια

6. ΠΑΤΗΤΗΡΙΑ

Τοποθεσία: Οικισμός Καινούργιου Χωριού
Ιδιοκτησία: Δήμου Χερσονήσου
Χρονολογία: Άγνωστη
Αρχική Χρήση: Πατητήρια
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Καλή

7. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Καινούργιου Χωριού
Ιδιοκτησία: Τζαγάκη
Χρονολογία: τέλη 19ου αιώνα έως 1945
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Ερείπιο

8. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Καινούργιου Χωριού
Ιδιοκτησία: Χαρίκλειας Πλευράκη
Χρονολογία: 1923 - 1960
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Αποθήκη
Κατάσταση: Μέτρια

9. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Γάλιπε
Ιδιοκτησία: Χρυσουλάκη
Χρονολογία: 1945 - 1970
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Χωρίς Χρήση
Κατάσταση: Μέτρια

10. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

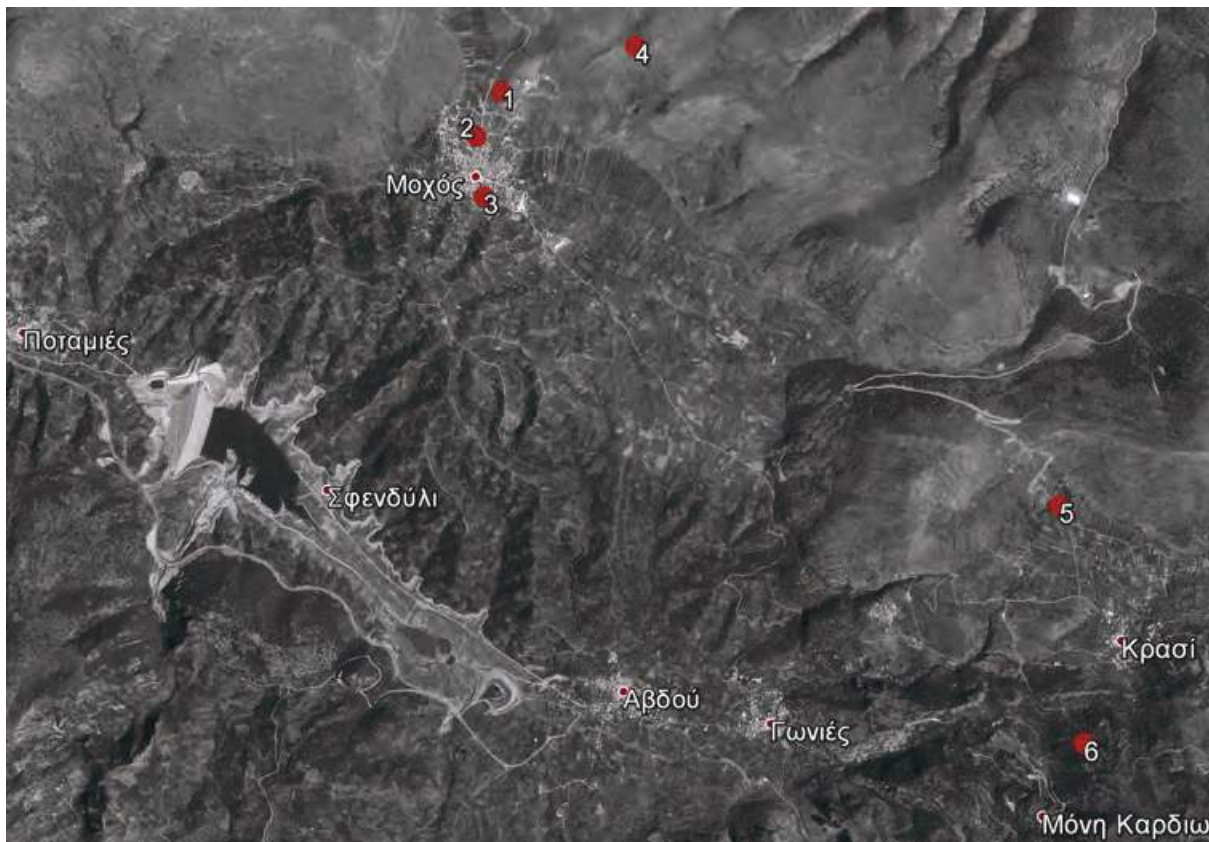
Τοποθεσία: Οικισμός Σγουροκεφαλίου
Ιδιοκτησία: Κλ/μων Μπουρναλάκη & Κεφάκη
Χρονολογία: 1955 - 1980
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Αποθήκη
Κατάσταση: Καλή

11. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Σγουροκεφαλίου
Ιδιοκτησία: Δήμου Χερσονήσου
Χρονολογία: 1923 - 1970
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Ερείπιο

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΜΑΛΙΩΝ

1. ΑΝΕΜΟΜΥΛΟΣ

Τοποθεσία: Οικισμός Μοχού
Ιδιοκτησία: Κλ/μων Εμμανουήλ Παραδουλάκη
Χρονολογία: Άγνωστη
Αρχική Χρήση: Ανεμόμυλος
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Ερείπιο

2. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ - ΑΛΕΥΡΟΜΥΛΟΣ

Τοποθεσία: Οικισμός Μοχού
Ιδιοκτησία: Νικολάου & Φωτεινής Ζερβάκη
Χρονολογία: 1960 - 2004
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο / Αλευρόμυλος
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Καλή

3. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ - ΑΛΕΥΡΟΜΥΛΟΣ

Τοποθεσία: Οικισμός Μοχού
Ιδιοκτησία: Τσαγκαράκης - Ανυφαντάκης Ο.Ε.
Χρονολογία: 1951 - 1990
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο / Αλευρόμυλος
Τωρινή Χρήση: Αποθήκη
Κατάσταση: Καλή

4. ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑ 5 ΑΝΕΜΟΜΥΛΩΝ

- Τοποθεσία:* Οικισμός Μοχού
Ιδιοκτησία: Διαμαντάκη / Χρηστάκη / Βογιατζάκη
Χρονολογία: Άγνωστη
Αρχική Χρήση: Ανεμόμυλοι
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένοι
Κατάσταση: Ερείπια

5. ΑΝΕΜΟΜΥΛΟΣ

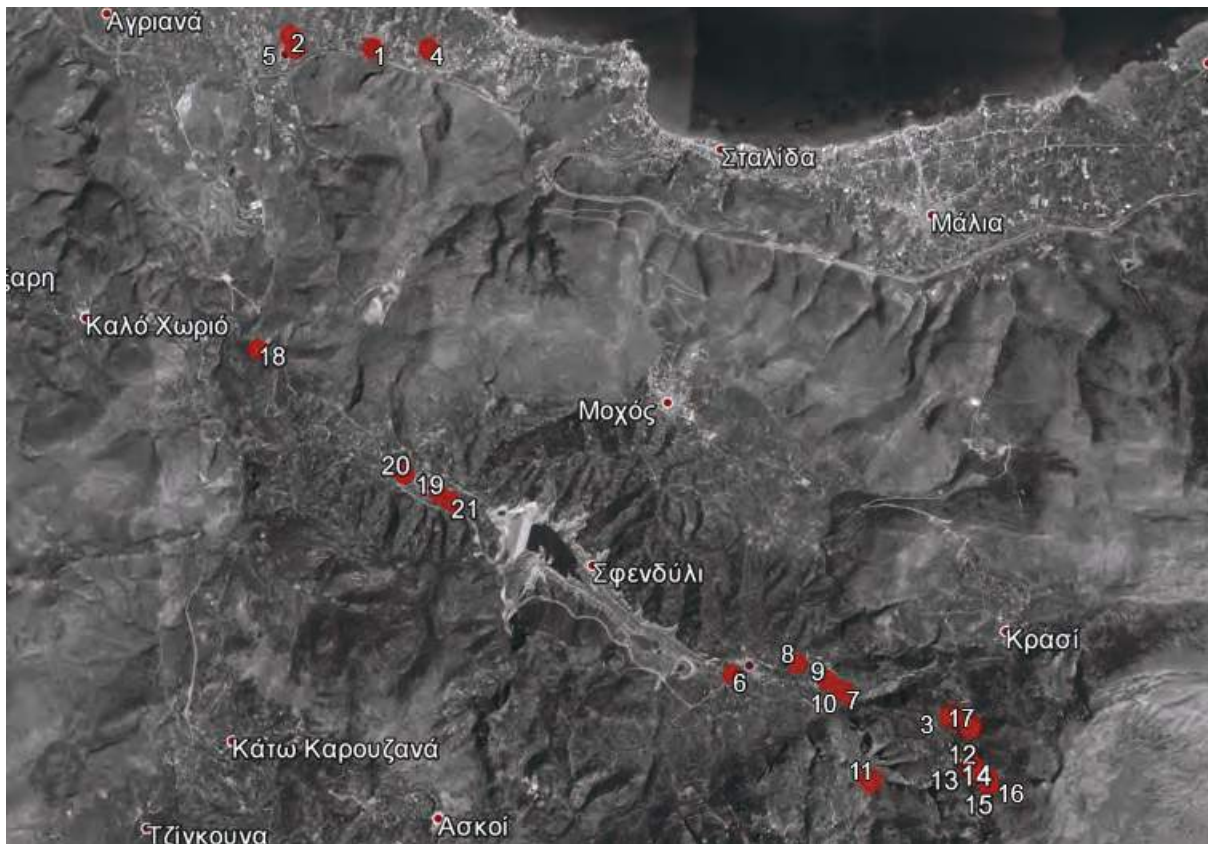
- Τοποθεσία:* Οικισμός Κρασίου
Ιδιοκτησία: Κλ/μων Κριτσωτάκη
Χρονολογία: άγνωστο έως 1940
Αρχική Χρήση: Ανεμόμυλος
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Ερείπιο

6. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ

- Τοποθεσία:* Οικισμός Κρασίου
Ιδιοκτησία: Κλ/μων Γεωργίου Ψαράκη
Χρονολογία: άγνωστο έως 1940
Αρχική Χρήση: Νερόμυλος
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Ερείπιο

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΧΕΡΣΟΝΗΣΟΥ

1. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

- Τοποθεσία:* Οικισμός Πισκοπιανού
Ιδιοκτησία: Ετ. Κρητικών & Ιστορικών Μελετών
Χρονολογία: τέλη 19ου αιώνα έως άγνωστο
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Αγροτικό Μουσείο
Κατάσταση: Αποκατεστημένο

Κύρια όψη

Περιγραφή:

Το ελαιουργείο βρίσκεται εντός του οικισμού Πισκοπιανού, της τοπικής κοινότητας Λιμένα Χερσονήσου, του Δήμου Χερσονήσου. Πρόκειται για πετρόκτιστο κτίσμα με εσωτερικές πέτρινες καμάρες και ανακουφιστικά τόξα στα ανοίγματα.

Κτιριακές Λεπτομέρειες

2. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Χερσονήσου
Ιδιοκτησία: Δήμου Χερσονήσου
Χρονολογία: τέλη 19ου αιώνα έως 1940
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Πολιτιστικός Χώρος
Κατάσταση: Αποκατεστημένο

Κύρια όψη

Περιγραφή:

Το ελαιουργείο βρίσκεται εντός του οικισμού Χερσονήσου, της ομώνυμης τοπικής κοινότητας, του Δήμου Χερσονήσου. Πρόκειται για ισόγειο πετρόκτιστο κτίσμα ορθογωνικής κάτοψης με δίρριχτη στέγη.

Κτιριακές Λεπτομέρειες

3. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

- Τοποθεσία:* Οικισμός Κάτω Κεράς
Ιδιοκτησία: Ρουσσέτου Παναγιωτάκη
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως 1953
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Κατοικία / Εργαστήριο
Κατάσταση: Καλή

Κύρια όψη

Περιγραφή:

Το ελαιουργείο βρίσκεται εντός του οικισμού Κάτω Κεράς, της τοπικής κοινότητας Κεράς, του Δήμου Χερσονήσου. Πρόκειται για μονόπετρη φάμπρικα. Το κτίσμα είναι πετρόχτιστο, με πρόσφατη επέμβαση από τον ιδιοκτήτη του για την αποκατάστασή του, το 1996. Το 1953 έγινε ένα ατύχημα, έσπασε μία αλυσίδα του μποτζαργάτη, χτύπησε έναν εργάτη ο οποίος τελικά απεβίωσε και θεωρήθηκε γρουσουζιά η συνέχιση της λειτουργίας του ελαιουργείου.

Κτιριακές Λεπτομέρειες

4. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

- Τοποθεσία:* Οικισμός Κουτουλουφαρίου
Ιδιοκτησία: Ιωάννη Κοσμαδάκη
Χρονολογία: τέλη 19ου αιώνα έως 1940
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Χώρος Αναψυχής
Κατάσταση: Αποκατεστημένο

5. ΑΠΟΘΗΚΗ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΥ

- Τοποθεσία:* Οικισμός Χερσονήσου
Ιδιοκτησία: Δήμου Χερσονήσου
Χρονολογία: 1950 έως άγνωστο
Αρχική Χρήση: Αποθήκη
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο / Αποθήκη
Κατάσταση: Μέτρια

6. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

- Τοποθεσία:* Οικισμός Αβδού
Ιδιοκτησία: Αγροτικού Συν/σμού
Χρονολογία: 1947 έως και σήμερα
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Ελαιουργείο
Κατάσταση: Καλή

7. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ

Τοποθεσία: Οικισμός Γωνιών
Ιδιοκτησία: Κλ/μων Μπορμπουδάκη
Χρονολογία: τέλη 19ου αιώνα έως 1940
Αρχική Χρήση: Νερόμυλος
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Ερείπιο

8. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ

Τοποθεσία: Οικισμός Γωνιών
Ιδιοκτησία: Καγιαμπή & Βασιλοζαχάρη
Χρονολογία: τέλη 19ου αιώνα έως 1950
Αρχική Χρήση: Νερόμυλος
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Ερείπιο

9. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ

Τοποθεσία: Οικισμός Γωνιών
Ιδιοκτησία: Κλ/μων Γεώργιου Μαρινάκη
Χρονολογία: τέλη 19ου αιώνα έως 1965
Αρχική Χρήση: Νερόμυλος
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Ερείπιο

10. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ

<i>Τοποθεσία:</i>	Οικισμός Γωνιών
<i>Ιδιοκτησία:</i>	Βασιλάκη
<i>Χρονολογία:</i>	Άγνωστη
<i>Αρχική Χρήση:</i>	Νερόμυλος
<i>Τωρινή Χρήση:</i>	Κατοικία
<i>Κατάσταση:</i>	Κατεδαφισμένο

11. ΑΝΕΜΟΜΥΛΟΣ

<i>Τοποθεσία:</i>	Οικισμός Γωνιών
<i>Ιδιοκτησία:</i>	Ασσαριωτάκη
<i>Χρονολογία:</i>	Άγνωστη
<i>Αρχική Χρήση:</i>	Ανεμόμυλος
<i>Τωρινή Χρήση:</i>	Εγκαταλειμμένο
<i>Κατάσταση:</i>	Ερείπιο

12. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ

<i>Τοποθεσία:</i>	Οικισμός Άνω Κεράς
<i>Ιδιοκτησία:</i>	Ασσαριωτάκη
<i>Χρονολογία:</i>	τέλη 19ου αιώνα έως 1950
<i>Αρχική Χρήση:</i>	Νερόμυλος
<i>Τωρινή Χρήση:</i>	Εγκαταλειμμένο
<i>Κατάσταση:</i>	Ερείπιο

13. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ

Τοποθεσία: Οικισμός Άνω Κεράς
Ιδιοκτησία: Ζαχαρία Καλεμηκιάρáκη
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως 1964
Αρχική Χρήση: Νερόμυλος
Τωρινή Χρήση: Κατοικία
Κατάσταση: Καλή

14. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ

Τοποθεσία: Οικισμός Άνω Κεράς
Ιδιοκτησία: Γεώργιου Μανδαλενάκη
Χρονολογία: τέλη 19ου αιώνα έως 1950
Αρχική Χρήση: Νερόμυλος
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Ερείπιο

15. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ

Τοποθεσία: Οικισμός Άνω Κεράς
Ιδιοκτησία: Κλ/μων Βασιλειάδη
Χρονολογία: τέλη 19ου αιώνα έως 1950
Αρχική Χρήση: Νερόμυλος
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Ερείπιο

16. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ

- Τοποθεσία:* Οικισμός Άνω Κεράς
Ιδιοκτησία: Κλ/μων Εμμανουήλ Ασσαριωτάκη
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως 1955
Αρχική Χρήση: Νερόμυλος
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Μέτρια

17. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ

- Τοποθεσία:* Οικισμός Κάτω Κεράς
Ιδιοκτησία: Ζαχαρία Μανδαλενάκη
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως 1950
Αρχική Χρήση: Νερόμυλος
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Μέτρια

18. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ

- Τοποθεσία:* Οικισμός Ποταμιών
Ιδιοκτησία: Κλ/μων Γ. Μιγαδάκη & Κ. Σεμερτζάκη
Χρονολογία: άγνωστο έως 1938
Αρχική Χρήση: Νερόμυλος
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Ερείπιο

19. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Ποταμιών
Ιδιοκτησία: Γεωργίου Βαρδιάμπαση
Χρονολογία: 1937 - 1985
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Μέτρια

20. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Ποταμιών
Ιδιοκτησία: Παύλου Κουλιεράκη
Χρονολογία: 1880 - 1940
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Ερείπιο

21. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Ποταμιών
Ιδιοκτησία: Αγροτικού Συν/σμού
Χρονολογία: 1933 - 1972
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Αποθήκη
Κατάσταση: Μέτρια

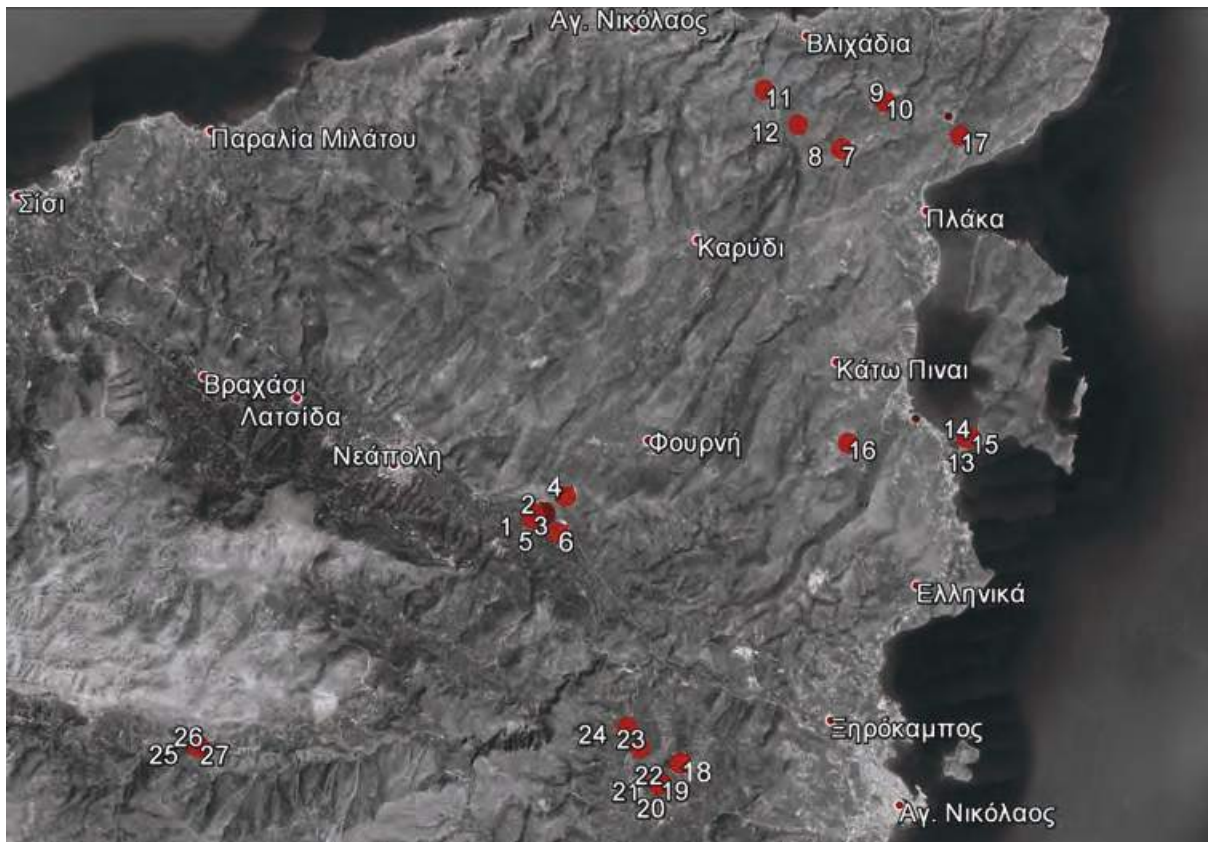
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΛΑΣΙΘΙΟΥ

ΔΗΜΟΣ ΑΓΙΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΑΓ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ

1. ΑΝΤΛΗΤΙΚΟΣ ΑΝΕΜΟΜΥΛΟΣ

Τοποθεσία: Οικισμός Λιμνών
Ιδιοκτησία: Νικολάου Καστρινού
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως 1960
Αρχική Χρήση: Αντλητικός Ανεμόμυλος
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Καλή

2. ΑΝΤΛΗΤΙΚΟΣ ΑΝΕΜΟΜΥΛΟΣ

Τοποθεσία: Οικισμός Λιμνών
Ιδιοκτησία: Κων. & Εμμ. Μαστοράκη
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως άγνωστο
Αρχική Χρήση: Αντλητικός Ανεμόμυλος με φτερωτή
Τωρινή Χρήση: Αντλητικός Μύλος
Κατάσταση: Καλή

3. ΑΝΕΜΟΜΥΛΟΣ

Τοποθεσία: Οικισμός Λιμνών
Ιδιοκτησία: Νικολάου Καστρινού
Χρονολογία: τέλη 19ου αιώνα έως 1940
Αρχική Χρήση: Αλευρόμυλος
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Μέτρια

4. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Λιμνών
Ιδιοκτησία: Άγνωστη
Χρονολογία: 1900 έως άγνωστο
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Αποθήκη
Κατάσταση: Καλή

5. ΑΝΤΛΗΤΙΚΟΣ ΑΝΕΜΟΜΥΛΟΣ

Τοποθεσία: Οικισμός Λιμνών
Ιδιοκτησία: Κοκολάκη
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως και σήμερα
Αρχική Χρήση: Αντλητικός ανεμόμυλος με φτερωτή
Τωρινή Χρήση: Αντλητικός μύλος με μοτέρ
Κατάσταση: Καλή

6. ΑΝΤΛΗΤΙΚΟΣ ΑΝΕΜΟΜΥΛΟΣ

Τοποθεσία: Οικισμός Λιμνών
Ιδιοκτησία: Κλ/μων Εμμ. Τουτουδάκη
Χρονολογία: Άγνωστη
Αρχική Χρήση: Αντλητικός ανεμόμυλος με φτερωτή
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Κακή

7. ΑΝΕΜΟΜΥΛΟΣ

Τοποθεσία: Οικισμός Επάνω Λουμά
Ιδιοκτησία: Δρακωνάκη
Χρονολογία: 1853 - 1955
Αρχική Χρήση: Αλευρόμυλος
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Ερείπιο

8. ΑΝΕΜΟΜΥΛΟΣ

Τοποθεσία: Οικισμός Επάνω Λουμά
Ιδιοκτησία: Φραγκάκη
Χρονολογία: 1855 - 1955
Αρχική Χρήση: Μύλος Δημητριακών
Τωρινή Χρήση: Κατοικία
Κατάσταση: Πολύ καλή

9. ΑΝΕΜΟΜΥΛΟΣ

Τοποθεσία: Οικισμός Σελλών
Ιδιοκτησία: Άγνωστη
Χρονολογία: 1844 - 1955
Αρχική Χρήση: Αλευρόμυλος
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Ερείπιο

10. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Σελλών
Ιδιοκτησία: Εμμανουήλ Βασιλάκη
Χρονολογία: 1844 έως άγνωστο
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Μουσείο
Κατάσταση: Πολύ καλή

11. ΑΝΕΜΟΜΥΛΟΣ

Τοποθεσία: Οικισμός Σκινιά
Ιδιοκτησία: Κλ/μων Μηλάκη
Χρονολογία: 1917 - 1960
Αρχική Χρήση: Αλευρόμυλος
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Μέτρια

12. ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑ 6 ΑΝΕΜΟΜΥΛΩΝ

Τοποθεσία: Οικισμός Σκινιά
Ιδιοκτησία: Άγνωστη
Χρονολογία: τέλη 19ου αιώνα έως άγνωστο
Αρχική Χρήση: Μύλοι Δημητριακών
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Μέτρια

13. ΑΝΕΜΟΜΥΛΟΣ

Τοποθεσία: Οικισμός Ελούντας
Ιδιοκτησία: Νικολάου Μπαρμπούνη
Χρονολογία: 1919 - 1934
Αρχική Χρήση: Αλευρόμυλος
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Καλή

14. ΑΝΕΜΟΜΥΛΟΣ

Τοποθεσία: Οικισμός Ελούντας
Ιδιοκτησία: Ευάγγελου Φουντουλάκη
Χρονολογία: 1925 - 1956
Αρχική Χρήση: Αλευρόμυλος
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Κακή

15. ΑΝΕΜΟΜΥΛΟΣ

Τοποθεσία: Οικισμός Ελούντας
Ιδιοκτησία: Κωνσταντίνου Φουντουλάκη
Χρονολογία: 1920 - 1960
Αρχική Χρήση: Αλευρόμυλος
Τωρινή Χρήση: Κατοικία
Κατάσταση: Πολύ καλή

16. ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑ 6 ΑΝΕΜΟΜΥΛΩΝ

Τοποθεσία: Οικισμός Πινών
Ιδιοκτησία: Άγνωστη
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως άγνωστο
Αρχική Χρήση: Ανεμόμυλοι
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένοι
Κατάσταση: Μέτρια

17. ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑ 9 ΑΝΕΜΟΜΥΛΩΝ

Τοποθεσία: Οικισμός Βρουχά
Ιδιοκτησία: Άγνωστη
Χρονολογία: Άγνωστη
Αρχική Χρήση: Ανεμόμυλοι
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένοι
Κατάσταση: Μέτρια

18. ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑ 8 ΑΝΕΜΟΜΥΛΩΝ

Τοποθεσία: Οικισμός Έξω Λακκωνίων
Ιδιοκτησία: Εμμανουήλ Κόντε
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως άγνωστο
Αρχική Χρήση: Ανεμόμυλοι
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένοι
Κατάσταση: Κακή

19. ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑ 8 ΑΝΕΜΟΜΥΛΩΝ

Τοποθεσία: Οικισμός Έξω Λακκωνίων
Ιδιοκτησία: Γεωργίου Φιορέντζη
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως άγνωστο
Αρχική Χρήση: Ανεμόμυλοι
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένοι
Κατάσταση: Κακή

20. ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑ 8 ΑΝΕΜΟΜΥΛΩΝ

Τοποθεσία: Οικισμός Έξω Λακκωνίων
Ιδιοκτησία: Κλ/μων Εμμ. Στερεού Μαρνέλλου
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως άγνωστο
Αρχική Χρήση: Ανεμόμυλοι
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένοι
Κατάσταση: Κακή

21. ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑ 8 ΑΝΕΜΟΜΥΛΩΝ

Τοποθεσία: Οικισμός Έξω Λακκωνίων
Ιδιοκτησία: Ιωάννας Μαρνέλλου
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως άγνωστο
Αρχική Χρήση: Ανεμόμυλοι
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένοι
Κατάσταση: Μέτρια

22. ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑ 8 ΑΝΕΜΟΜΥΛΩΝ

Τοποθεσία: Οικισμός Έξω Λακκωνίων
Ιδιοκτησία: Δημητρίου Μαρνέλλου
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως άγνωστο
Αρχική Χρήση: Ανεμόμυλοι
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένοι
Κατάσταση: Μέτρια

23. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Έξω Λακκωνίων
Ιδιοκτησία: Κωνσταντίνου Τσουκάκη
Χρονολογία: τέλη 19ου αιώνα έως άγνωστο
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Μέτρια

24. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Καρτέρηδων
Ιδιοκτησία: Εμμανουήλ Καρτεράκη
Χρονολογία: 1925 - 1969
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Μέτρια

25. ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑ 8 ΑΝΕΜΟΜΥΛΩΝ

Τοποθεσία: Οικισμός Αργυρού Νερού
Ιδιοκτησία: Άγνωστη
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως άγνωστο
Αρχική Χρήση: Ανεμόμυλος
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένος
Κατάσταση: Ερείπιο

26. ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑ 3 ΑΝΕΜΟΜΥΛΩΝ

Τοποθεσία: Οικισμός Αργυρού Νερού
Ιδιοκτησία: Νικόλαου Χαβά
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως άγνωστο
Αρχική Χρήση: Ανεμόμυλος
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένος
Κατάσταση: Καλή

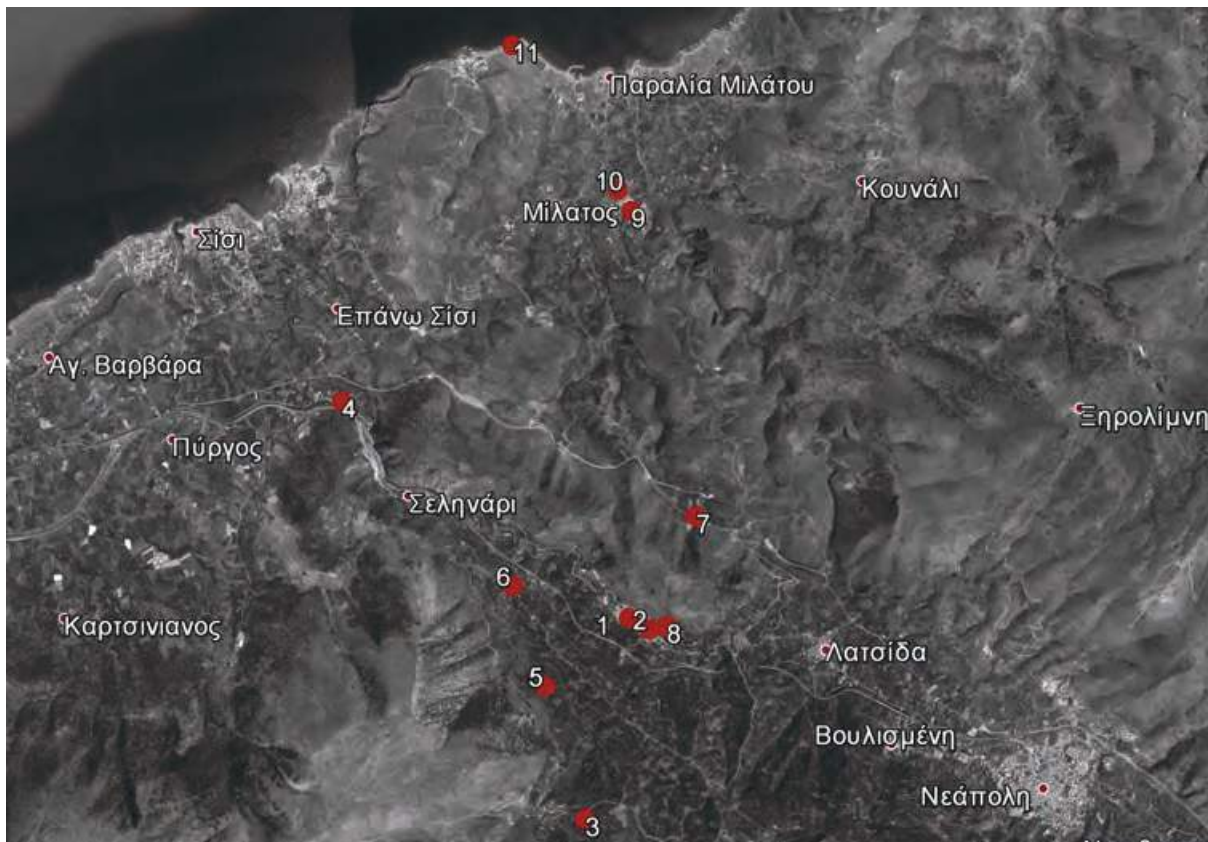

27. ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑ 3 ΑΝΕΜΟΜΥΛΩΝ

Τοποθεσία: Οικισμός Αργυρού Νερού
Ιδιοκτησία: Ανδρουλάκη
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως άγνωστο
Αρχική Χρήση: Ανεμόμυλος
Τωρινή Χρήση: Κατοικία
Κατάσταση: Καλή

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΒΡΑΧΑΣΙΟΥ

1. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Βραχασίου
Ιδιοκτησία: Γιάννη Πετσαλάκη
Χρονολογία: 1916 - 1980
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Κακή

2. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Βραχασίου
Ιδιοκτησία: Κλ/μων Ιωάννη Φθενάκη
Χρονολογία: Άγνωστο έως 1948
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Μέτρια

3. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Βραχασίου - Κοζαργιανό
Ιδιοκτησία: Άγνωστη
Χρονολογία: Άγνωστη
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Κατεδαφισμένο

4. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ

Τοποθεσία: Οικισμός Βραχασίου
Ιδιοκτησία: ΚΛ/μων Διπλαράκη
Χρονολογία: Άγνωστη
Αρχική Χρήση: Νερόμυλος
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Κακή

5. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ

Τοποθεσία: Οικισμός Βραχασίου
Ιδιοκτησία: ΚΛ/μων Σπανιάδη
Χρονολογία: Άγνωστη
Αρχική Χρήση: Νερόμυλος
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Κακή

6. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ

Τοποθεσία: Οικισμός Βραχασίου
Ιδιοκτησία: Πρατσινάκη
Χρονολογία: Άγνωστο
Αρχική Χρήση: Νερόμυλος
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Κακή

7. ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑ ΑΝΕΜΟΜΥΛΩΝ

- Τοποθεσία:* Οικισμός Μιλάτου
Ιδιοκτησία: Άγνωστη
Χρονολογία: Άγνωστο
Αρχική Χρήση: Συγκρότημα ανεμομύλων
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Ερείπιο

8. ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑ 12 ΑΝΕΜΟΜΥΛΩΝ

- Τοποθεσία:* Οικισμός Βραχασίου
Ιδιοκτησία: Πολλών Ιδιοκτητών
Χρονολογία: Άγνωστη
Αρχική Χρήση: Ανεμόμυλοι
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένοι
Κατάσταση: Κακή

9. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

- Τοποθεσία:* Οικισμός Μιλάτου
Ιδιοκτησία: Πολλών Ιδιοκτητών
Χρονολογία: τέλη 19ου αιώνα έως 1970
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Μέτρια

10. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ - ΑΛΕΥΡΟΜΥΛΟΣ

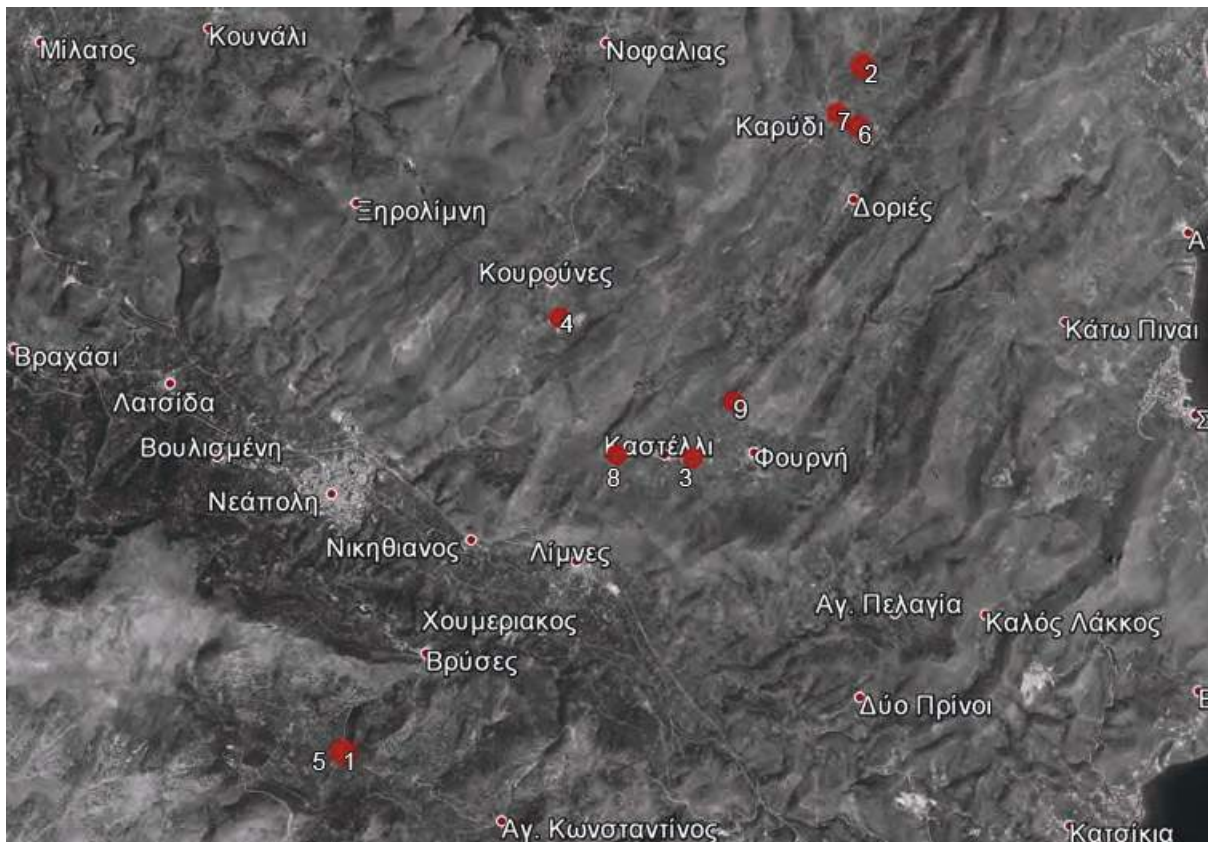
- Τοποθεσία:* Οικισμός Μιλάτου
Ιδιοκτησία: Αγροτικού Συν/σμού Μιλάτου
Χρονολογία: 1950 έως και σήμερα
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο / Αλευρόμυλος
Τωρινή Χρήση: Ελαιουργείο
Κατάσταση: Μέτρια

11. ΑΝΕΜΟΜΥΛΟΣ

- Τοποθεσία:* Οικισμός Μιλάτου
Ιδιοκτησία: Χριστόφορου Συλλιγάρδου
Χρονολογία: Άγνωστη
Αρχική Χρήση: Ανεμόμυλος
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Μέτρια

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΝΕΑΠΟΛΗΣ

1. ΑΝΕΜΟΜΥΛΟΣ

<i>Τοποθεσία:</i>	Οικισμός Βρυσών
<i>Ιδιοκτησία:</i>	Κλ/μων Νικολάου Βασιλάκη
<i>Χρονολογία:</i>	τέλη 19ου αιώνα έως άγνωστο
<i>Αρχική Χρήση:</i>	Ανεμόμυλος
<i>Τωρινή Χρήση:</i>	Εγκαταλειμμένος
<i>Κατάσταση:</i>	Καλή

Κύρια όψη

Περιγραφή:

Ο ανεμόμυλος βρίσκεται στον οικισμό Βρυσών, της ομώνυμης τοπικής κοινότητας, του Δήμου Αγ. Νικολάου. Πρόκειται για έναν ανεμόμυλο που αναπτυσσόταν σε δυο επίπεδα, υπόγειο και ισόγειο. Το σχήμα του είναι πεταλόσχημο και η φέρουσα τοιχοποιία είναι από ακαθορίστου σχήματος πέτρες. Η στέγη του είναι επίπεδη και έχει πρόσφατα αποκατασταθεί. Η τοιχοποιία διατηρείται σε σχετικά καλή κατάσταση και έχει δεχτεί κάποιες επεμβάσεις αποκατάστασης μπροστά στο ημικυκλικό τμήμα και προς την μεριά της εισόδου προς το υπόγειο. Το δώμα φαίνεται να έχει δεχθεί κάποια επέμβαση αποκατάστασης καθώς παρατηρούμε ένα σενάζ από σκυρόδεμα περιμετρικά με ένα μικρό στηθαίο από τούβλο. Η είσοδος στο ισόγειο γινόταν από ένα υπερυψωμένο επίπεδο με πέτρες. Στο υπόγειο η είσοδος ήταν από την πλάγια όψη. Ο χώρος εκτός από την πόρτα φωτιζόταν και από ένα μικρό παράθυρο που διαμορφωνόταν από λίθινα πελέκια.

Κτιριακές Λεπτομέρειες

2. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

- Τοποθεσία:* Οικισμός Μονής Αρετίου
Ιδιοκτησία: Μονή Αρετίου
Χρονολογία: μέσα 16ου αιώνα έως άγνωστο
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Αποθήκη Μονής
Κατάσταση: Πολύ καλή

Κύρια όψη

Περιγραφή:

Το ελαιουργείο βρίσκεται στο δυτικό τμήμα της μονής Αρετίου, της τοπικής κοινότητας Καρυδίου Μιραμπέλλου, του Δήμου Αγ. Νικολάου, αριστερά από την είσοδο του μοναστηριού. Πρόκειται για ένα κτίριο σχήματος ορθογωνίου παραλληλογράμμου που περιλαμβάνει το ελαιουργείο και την αποθήκη του. Εσωτερικά, κατά μήκος του κτιρίου, τρεις καμάρες φέρουν τη στέγη. Ο φωτισμός και ο αερισμός του χώρου γίνεται από τα μοναδικά τρία παράθυρα που βρίσκονται στην πρόσοψη, όπου υπάρχουν και οι εισοδοι στο ελαιουργείο και στην αποθήκη αντιστοίχως. Σήμερα ο χώρος χρησιμοποιείται από την μονή και καλύπτει ανάγκες αποθήκευσης. Το συγκρότημα της μονής στο οποίο ανήκει και το ελαιουργείο έχει αποκατασταθεί.

Κτιριακές Λεπτομέρειες

3. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

<i>Τοποθεσία:</i>	Οικισμός Φουρνής
<i>Ιδιοκτησία:</i>	Εμμ. Αμαργιώτη
<i>Χρονολογία:</i>	1950 έως άγνωστο
<i>Αρχική Χρήση:</i>	Ελαιοτριβείο / Αλευρόμυλος
<i>Τωρινή Χρήση:</i>	Μουσείο «Μυλόπετρα»
<i>Κατάσταση:</i>	Πολύ καλή

Κύρια όψη

Περιγραφή:

Το ελαιουργείο βρίσκεται στον οικισμό Φουρνής, της ομώνυμης τοπικής κοινότητας, του Δήμου Αγ. Νικολάου. Πρόκειται για ένα κτίριο σχήματος γάμα, πετρόχτιστο, που χρησιμοποιείται ως ελαιουργείο και ανεμόμυλος. Η κάλυψη της οροφής του κτιρίου γίνεται με πλακά από οπλισμένο σκυρόδεμα. Εντός του κτιρίου διαμορφώνονται τρεις χώροι, το ελαιουργείο, η αποθήκη λαδιών και ο αλευρόμυλος. Στο πίσω μέρος του κτιρίου υπάρχει πετρόχτιστη στέρνα με νερό για τις ανάγκες του ελαιουργείου. Οι δυο πόρτες εισόδου καθώς και τα παράθυρα είναι όλα μεταλλικά. Μέχρι και πριν από μερικά χρόνια, το κτίριο χρησιμοποιείτο σαν μουσείο με την ονομασία «Μυλόπετρα» και είχε διαμορφωθεί το 1996 από πρωτοβουλία του ιδιοκτήτη, με δικά του έξοδα. Στο εσωτερικό του κτιρίου διασώζονται πολλά εξαρτήματα λειτουργίας του.

Κτιριακές Λεπτομέρειες

4. ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑ 2 ΑΝΕΜΟΜΥΛΩΝ

Τοποθεσία: Οικισμός Κουρουνών
Ιδιοκτησία: Κωνσταντίνου Πατεράκη
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως άγνωστο
Αρχική Χρήση: Αλευρόμυλοι
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένοι
Κατάσταση: Μέτρια

5. ΑΝΕΜΟΜΥΛΟΣ

Τοποθεσία: Οικισμός Βρυσών
Ιδιοκτησία: Κλ/μων Μιχαήλ Χουρδάκη
Χρονολογία: τέλη 19ου αιώνα έως άγνωστο
Αρχική Χρήση: Ανεμόμυλος
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένος
Κατάσταση: Κακή

6. ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑ 5 ΑΝΕΜΟΜΥΛΩΝ

Τοποθεσία: Οικισμός Καρυδίου
Ιδιοκτησία: Εμμ. Παρασχάκη & Ηρακλή Ζερβού
Χρονολογία: τέλη 19ου αιώνα έως 1960
Αρχική Χρήση: Αλευρόμυλοι
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένοι
Κατάσταση: Μέτρια

7. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Καρυδίου
Ιδιοκτησία: Ελένης Πρατσινάκη
Χρονολογία: τέλη 19ου αιώνα έως 1960
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Μέτρια

8. ΑΝΕΜΟΜΥΛΟΣ

Τοποθεσία: Οικισμός Καστελλίου
Ιδιοκτησία: Άγνωστη
Χρονολογία: Άγνωστη
Αρχική Χρήση: Ανεμόμυλος
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Καλή

9. ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑ 12 ΑΝΕΜΟΜΥΛΩΝ

Τοποθεσία: Οικισμός Φουρνής
Ιδιοκτησία: Άγνωστη
Χρονολογία: Άγνωστη
Αρχική Χρήση: Ανεμόμυλοι
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο / Κατοικία
Κατάσταση: Μέτρια

ΔΗΜΟΣ ΙΕΡΑΠΕΤΡΑΣ

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΙΕΡΑΠΕΤΡΑΣ

1. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ

Τοποθεσία: Οικισμός Αγ. Ιωάννη
Ιδιοκτησία: Λαπιθάκη
Χρονολογία: Άγνωστη
Αρχική Χρήση: Νερόμυλος
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Ερείπιο

2. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ

Τοποθεσία: Οικισμός Κάτω Χωρίου
Ιδιοκτησία: Κλ/μων Βασιλείου
Χρονολογία: Άγνωστη
Αρχική Χρήση: Νερόμυλος
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Ερείπιο

3. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Κάτω Χωρίου
Ιδιοκτησία: Κλ/μων Μουστακάκη
Χρονολογία: Άγνωστη
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Ερείπιο

4. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ

- Τοποθεσία:* Οικισμός Πάνω Χωρίου
Ιδιοκτησία: Άγνωστη
Χρονολογία: άγνωστο έως 1948
Αρχική Χρήση: Νερόμυλος
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Ερείπιο

5. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

- Τοποθεσία:* Οικισμός Πάνω Χωρίου
Ιδιοκτησία: Στρατηγάκη
Χρονολογία: άγνωστο έως 1952
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Κακή

6. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ

- Τοποθεσία:* Οικισμός Άνω Σύμης
Ιδιοκτησία: Άγνωστη
Χρονολογία: Άγνωστη
Αρχική Χρήση: Νερόμυλος
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Ερείπιο

7. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Μοναστηρακίου
Ιδιοκτησία: Ευάγγελου Γραμματικάκη
Χρονολογία: 1900 - 1956
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Ερείπιο

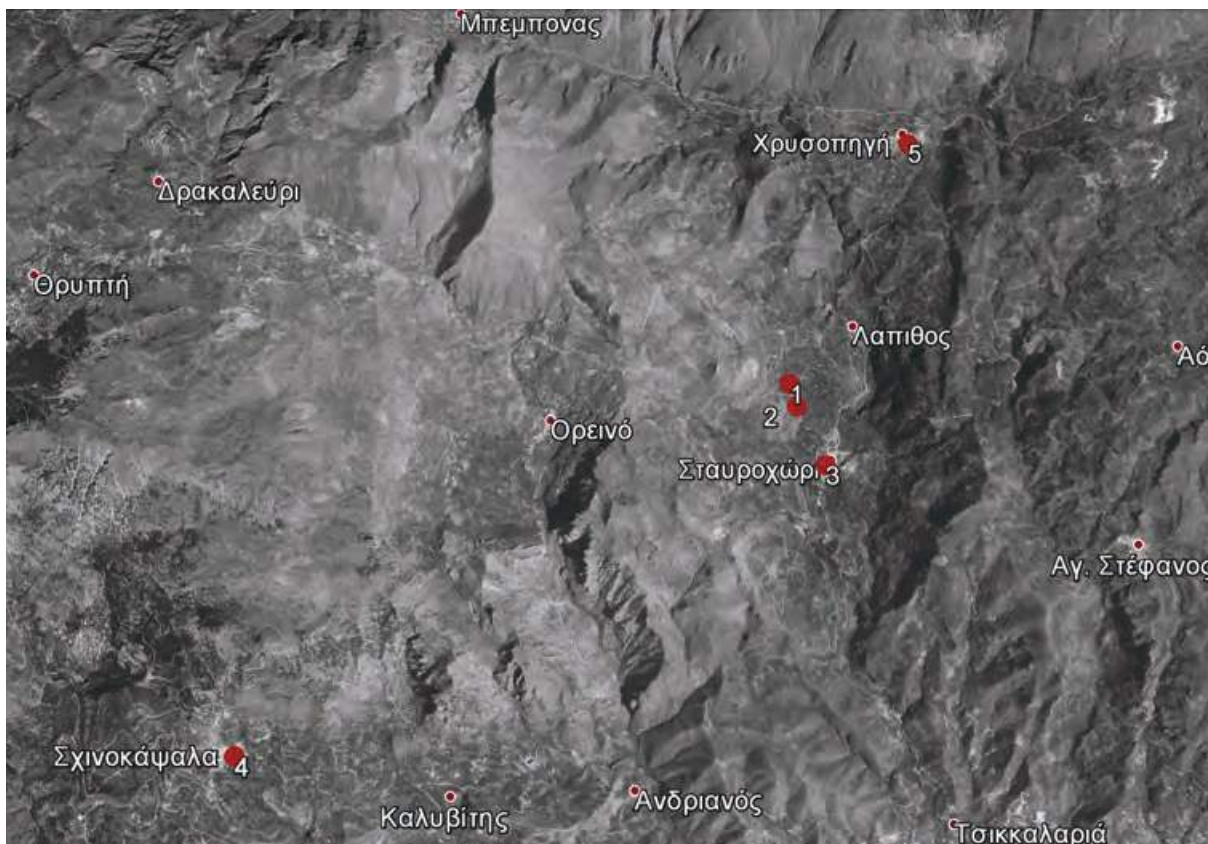

8. ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑ 4 ΝΕΡΟΜΥΛΩΝ

Τοποθεσία: Οικισμός Μοναστηρακίου
Ιδιοκτησία: Κλ/μων Γραμματικάκη / Κοϊνά
Χρονολογία: 1900 - 1940 (2), 1970 (2)
Αρχική Χρήση: Νερόμυλοι
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένοι
Κατάσταση: Ερείπια

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΜΑΚΡΥ ΓΙΑΛΟΥ

1. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ

<i>Τοποθεσία:</i>	Οικισμός Σταυροχωρίου
<i>Ιδιοκτησία:</i>	Άγνωστη
<i>Χρονολογία:</i>	Άγνωστη
<i>Αρχική Χρήση:</i>	Νερόμυλος
<i>Τωρινή Χρήση:</i>	Κατοικία
<i>Κατάσταση:</i>	Ανακατασκευασμένο

2. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ - ΡΑΣΟΤΡΙΒΕΙΟ

<i>Τοποθεσία:</i>	Οικισμός Σταυροχωρίου
<i>Ιδιοκτησία:</i>	Πολλών Ιδιοκτητών
<i>Χρονολογία:</i>	1900 έως άγνωστο
<i>Αρχική Χρήση:</i>	Νερόμυλος / Ρασοτριβείο
<i>Τωρινή Χρήση:</i>	Εγκαταλειμμένο
<i>Κατάσταση:</i>	Ερείπιο

3. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

<i>Τοποθεσία:</i>	Οικισμός Σταυροχωρίου
<i>Ιδιοκτησία:</i>	Δήμου Ιεράπετρας
<i>Χρονολογία:</i>	τέλη 19ου αιώνα έως 1957
<i>Αρχική Χρήση:</i>	Ελαιουργείο
<i>Τωρινή Χρήση:</i>	Εγκαταλειμμένο
<i>Κατάσταση:</i>	Αποκατεστημένο

4. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Σχινοκαψάλων
Ιδιοκτησία: ΚΛ/μων Εμμ. Κουφάκη
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως 1949
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Ερείπιο

5 ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

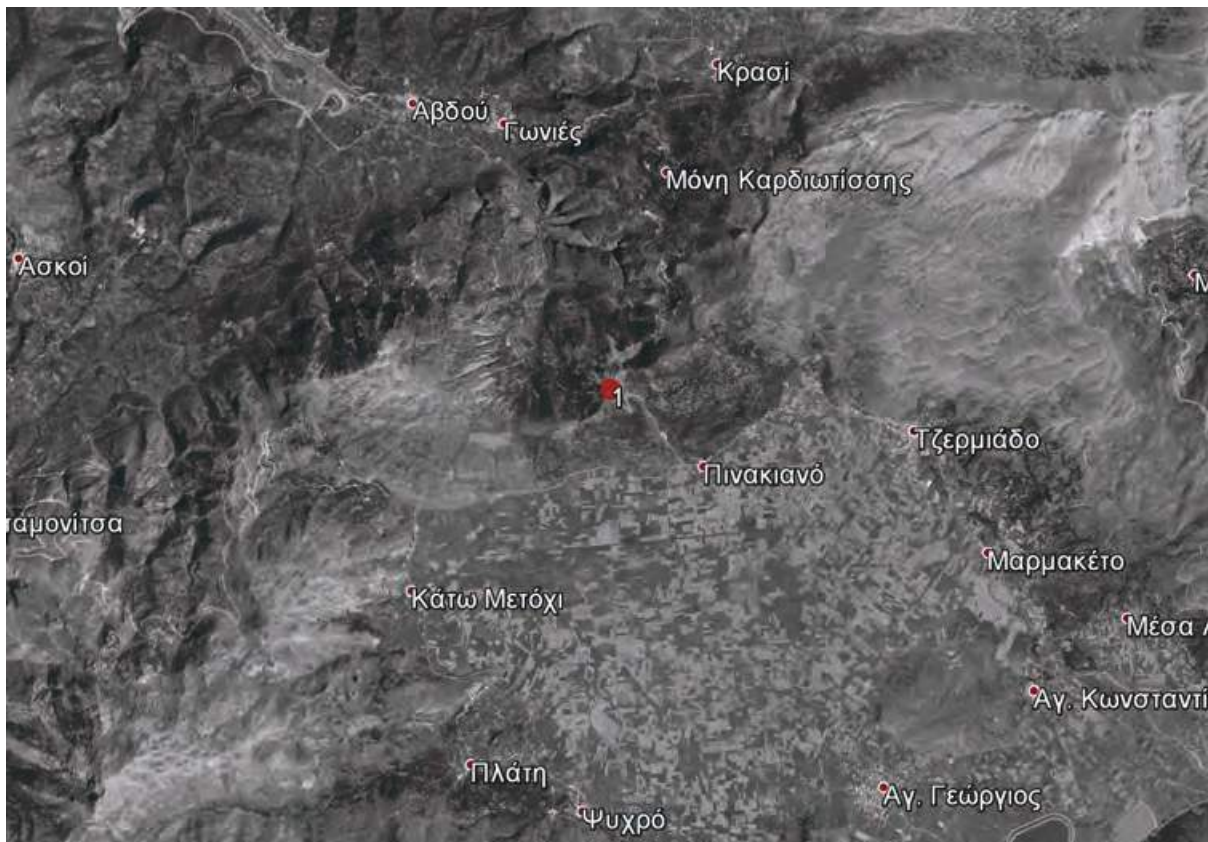
Τοποθεσία: Οικισμός Χρυσοπηγής
Ιδιοκτησία: Δημοτικό
Χρονολογία: Άγνωστη
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Ελαιουργείο
Κατάσταση: Αποκατεστημένο

ΔΗΜΟΣ ΟΡΟΠΕΔΙΟΥ ΛΑΣΙΘΙΟΥ

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΟΡΟΠΕΔΙΟΥ ΛΑΣΙΘΙΟΥ

1. ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑ 25 ΑΝΕΜΟΜΥΛΩΝ

<i>Τοποθεσία:</i>	Οικισμός Λαγού
<i>Ιδιοκτησία:</i>	Πολλών Ιδιοκτητών
<i>Χρονολογία:</i>	τέλη 19ου αιώνα έως άγνωστο
<i>Αρχική Χρήση:</i>	Ανεμόμυλο
<i>Τωρινή Χρήση:</i>	Εγκαταλειμμένοι (εκτός τον 2)
<i>Κατάσταση:</i>	Ερείπια (εκτός τον 2)

Κύρια όψη

Περιγραφή:

Το αξιόλογο συγκρότημα των 25 ανεμομύλων βρίσκεται στην είσοδο του Οροπεδίου Λασιθίου, στον οικισμό Λαγού, στη θέση Σελί Αμπέλου, της τοπικής κοινότητας Λαγού, του Δήμου Οροπεδίου Λασιθίου. Πρόκειται για ανεμόμυλους από τους οποίους οι 7 εκτείνονται νότια του δρόμου εισόδου προς το οροπέδιο και οι υπόλοιποι 18 στην βόρεια πλευρά του. Οι 7 ανεμόμυλοι έχουν κατασκευασθεί στον τύπο του πεταλόσχημου (μονόκαιρος) ανεμόμυλου, οι οποίοι αλέθουν σε μία σταθερή θέση, δηλαδή σε μια κατεύθυνση του αέρα. Σήμερα ο ανεμόμυλος 2 έχει αποκατασταθεί, ο οποίος όμως δεν έχει την παλιά χρήση του, ενώ οι περισσότεροι ανεμόμυλοι διατηρούνται σε κακή κατάσταση και ο μηχανισμός τους έχει καταστραφεί. Το συγκρότημα των 25 ανεμομύλων έχει κηρυχθεί διατηρητέο με αρ. Φ.Ε.Κ. 104/Β/27-7-86.

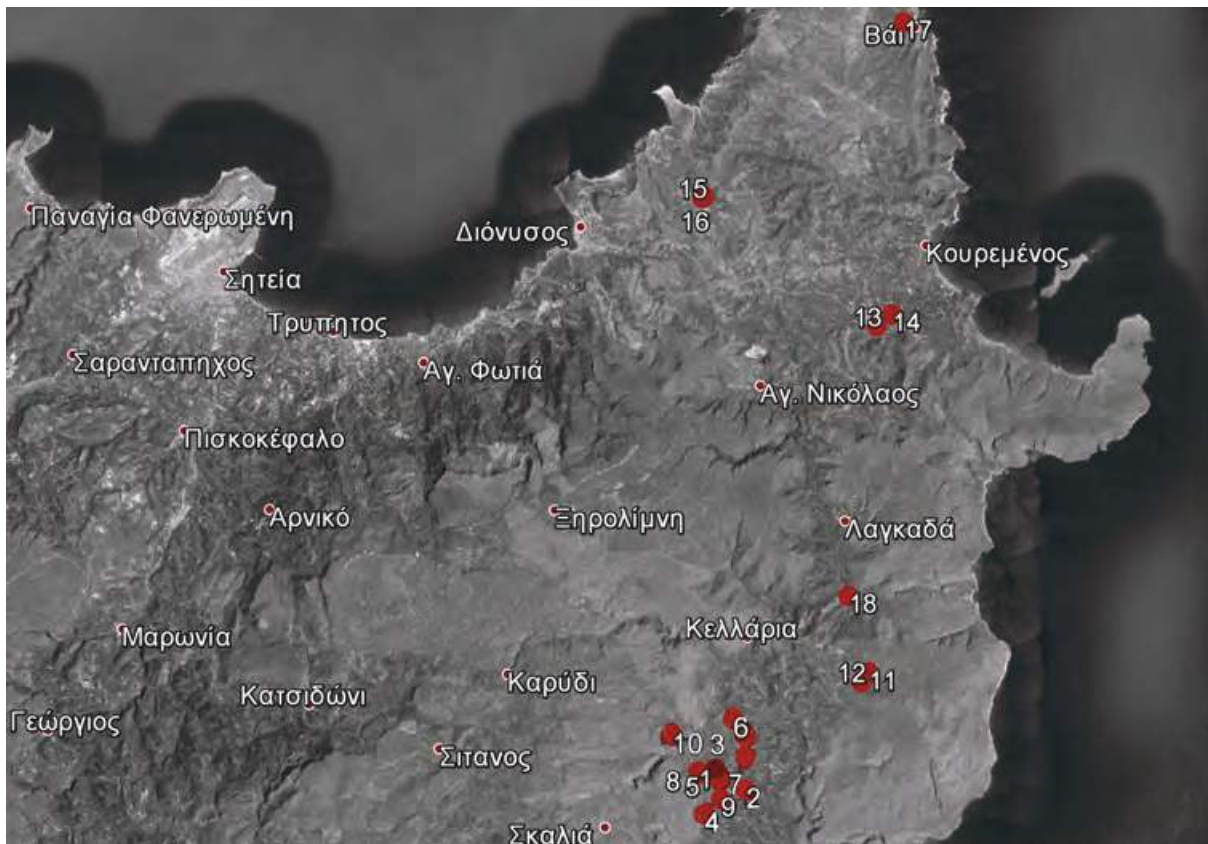
Κτιριακές Λεπτομέρειες

ΔΗΜΟΣ ΣΗΤΕΙΑΣ

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΙΤΑΝΟΥ

1. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ

<i>Τοποθεσία:</i>	Οικισμός Πάνω Ζάκρου
<i>Ιδιοκτησία:</i>	Μπριλάκηδων και Ν. Ροδανάκη
<i>Χρονολογία:</i>	1900 - 1975
<i>Αρχική Χρήση:</i>	Νερόμυλος
<i>Τωρινή Χρήση:</i>	Μουσείο
<i>Κατάσταση:</i>	Αποκατεστημένο

Κύρια όψη

Περιγραφή:

Ο νερόμυλος ή Μύλος Μπριλάκαινας βρίσκεται στον οικισμό Πάνω Ζάκρου, της τοπικής κοινότητας Ζάκρου, του Δήμου Σητείας. Πρόκειται για κτίριο μονόχωρο ορθογωνικής κάτοψης από λιθοδομή. Στο εσωτερικό υπάρχει καμάρα με εσοχή στην τοιχοποιία, πέτρινο τζάκι και ανισοσταθμίες στο δάπεδο. Στην ταράτσα του κτίσματος σώζεται το γλυκάτο από σκυρόδεμα και πέτρα. Ανήκει στο συγκρότημα των νερόμυλων της "Μεσογειτονιάς". Το νερό στους μύλους της Ζάκρου έμπαινε τέσσερις ημέρες την εβδομάδα, τις υπόλοιπες ήταν για το πότισμα των κήπων. Ο καρπός που αλέθανε ήταν κυρίως κριθάρι, σε ποσοστό 80%, σιτάρι, νόπιο κεθρί αλλά και μινιά (σιτάρι και τσί 5/1,5). Το κτίσμα είναι πλήρως αποκατεστημένο από τους ιδιοκτήτες του.

Κτιριακές Λεπτομέρειες

2. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ - ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

<i>Τοποθεσία:</i>	Οικισμός Πάνω Ζάκρου
<i>Ιδιοκτησία:</i>	παραχωρημένο στο Δήμο
<i>Χρονολογία:</i>	1900 - 1960
<i>Αρχική Χρήση:</i>	Νερόμυλος / Ελαιουργείο
<i>Τωρινή Χρήση:</i>	Μουσείο Νερού
<i>Κατάσταση:</i>	Αποκατεστημένο

Κύρια όψη

Περιγραφή:

Ο νερόμυλος ή Μύλος Ροδανοβαγγέλη βρίσκεται στον οικισμό Πάνω Ζάκρου, της τοπικής κοινότητας Ζάκρου, του Δήμου Σητείας. Πρόκειται για κτίριο με δύο ανισόσταθμους χώρους από λιθοδομή. Πρέπει να χτίστηκε πριν από το 1900 από τον Ιωάννη Ροδανάκη, πατέρα του Βαγγέλη. Στο εσωτερικό υπάρχει μία μεγάλη πέτρινη καμάρα η οποία χωρίζει τους δύο χώρους και μια μικρότερη με εσοχή στην τοιχοποιία. Στη ταράτσα του κτίσματος καταλήγει το γλυκάτο από σκυρόδεμα και πέτρα. Στον ίδιο χώρο λειτουργούσε έως το 1955 περίπου ελαιουργείο που χρησιμοποιούσε τη δύναμη του νερού. Ανήκει στο συγκρότημα των νερόμυλων της "Μεσογειτονιάς". Το κτίσμα είναι πλήρως αποκατεστημένο από την τοπική κοινότητα.

Κτιριακές Λεπτομέρειες

3. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ - ΦΟΥΡΝΟΣ

<i>Τοποθεσία:</i>	Οικισμός Πάνω Ζάκρου
<i>Ιδιοκτησία:</i>	παραχωρημένο στο Δήμο
<i>Χρονολογία:</i>	1900 - 1975
<i>Αρχική Χρήση:</i>	Νερόμυλος
<i>Τωρινή Χρήση:</i>	Εκθεσιακός χώρος
<i>Κατάσταση:</i>	Αποκατεστημένο

Κύρια όψη

Περιγραφή:

Ο νερόμυλος ή Μύλος Εώπαπα βρίσκεται στον οικισμό Πάνω Ζάκρου, της τοπικής κοινότητας Ζάκρου, του Δήμου Σητείας. Πρόκειται για κτίριο με δύο χώρους από λιθοδομή, η οποίοι χωρίζονται με μία μεγάλη πέτρινη καμάρα. Στο εσωτερικό υπάρχει τζάκι, καθώς και αύλακες ροής του νερού στο δάπεδο. Στο κτίσμα μπαίνει κανείς από καμαρωτή πόρτα, ενώ υπάρχει στην ίδια όψη και μικρό παράθυρο, καθώς φαίνεται και το ζουριό. Στην ταράτσα του κτίσματος καταλήγει το γλυκάτο από σκυρόδεμα και πέτρα. Είναι από τους πιο παλιούς μύλους της περιοχής. Εξωτερικά υπάρχει φούρνος. Ανήκει στο συγκρότημα των νερόμυλων της "Μεσογειτονιάς". Το κτίσμα είναι πλήρως αποκατεστημένο από την τοπική κοινότητα.

Κτιριακές Λεπτομέρειες

4. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ

- Τοποθεσία:* Οικισμός Πάνω Ζάκρου
Ιδιοκτησία: Κλ/μων Σεμερτζάκη
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως 1970
Αρχική Χρήση: Νερόμυλος
Τωρινή Χρήση: Αποθήκη
Κατάσταση: Μέτρια

5. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ

- Τοποθεσία:* Οικισμός Πάνω Ζάκρου
Ιδιοκτησία: Λευτέρη Μπολωνάκη
Χρονολογία: τέλη 19ου αιώνα έως 1996
Αρχική Χρήση: Νερόμυλος
Τωρινή Χρήση: Χώρος Αναψυχής
Κατάσταση: Αποκατεστημένο

6. ΡΑΣΟΤΡΙΒΕΙΟ

- Τοποθεσία:* Οικισμός Πάνω Ζάκρου
Ιδιοκτησία: Ν. Ροδανάκη, παραχωρημένο στο Δήμο
Χρονολογία: 1900 έως άγνωστο
Αρχική Χρήση: Ρασοτριβείο
Τωρινή Χρήση: Εκθεσιακός χώρος
Κατάσταση: Αποκατεστημένο

7. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

- Τοποθεσία:* Οικισμός Πάνω Ζάκρου
Ιδιοκτησία: Άγνωστη
Χρονολογία: Άγνωστη
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Ερείπιο

8. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ

- Τοποθεσία:* Οικισμός Πάνω Ζάκρου
Ιδιοκτησία: Σολιδάκη
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως 1955
Αρχική Χρήση: Νερόμυλος
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Ερείπιο

9. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

- Τοποθεσία:* Οικισμός Πάνω Ζάκρου
Ιδιοκτησία: Αγροτικός Συνεταιρισμός Ζάκρου
Χρονολογία: 1937 έως άγνωστο
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Εργασίες Αποκατάστασης

10. ΤΥΡΟΚΟΜΕΙΟ

- Τοποθεσία:* Οικισμός Πάνω Ζάκρου
Ιδιοκτησία: Δήμου Σητείας από Αγρ. Συν. Ζάκρου
Χρονολογία: 1920 - 1950
Αρχική Χρήση: Τυροκομείο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Αποκατεστημένο

11. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

- Τοποθεσία:* Οικισμός Αζοκεράμου
Ιδιοκτησία: ΚΛ/μων Περάκη
Χρονολογία: 1923 - 1950
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Ερείπιο

12. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

- Τοποθεσία:* Οικισμός Αζοκεράμου
Ιδιοκτησία: ΚΛ/μων Ι. & Εμμ. Σερμερτζάκη
Χρονολογία: 1923 - 1950
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Ερείπιο

13. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Παλαικάστρου
Ιδιοκτησία: Κλ/μων Σταυρακάκη
Χρονολογία: Άγνωστη
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Κακή

14. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Παλαικάστρου
Ιδιοκτησία: Κλ/μων Χατζηγιαννάκη
Χρονολογία: Άγνωστη
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Κατοικία
Κατάσταση: Αποκατεστημένο

15. ΑΝΕΜΟΜΥΛΟΣ

Τοποθεσία: Οικισμός Παλαικάστρου
Ιδιοκτησία: Μονής Τοπλού
Χρονολογία: 1900 έως άγνωστο
Αρχική Χρήση: Ανεμόμυλος
Τωρινή Χρήση: Μουσείο
Κατάσταση: Αποκατεστημένο

16. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

- Τοποθεσία:* Οικισμός Παλαικάστρου
Ιδιοκτησία: Μονής Τοπλού
Χρονολογία: 1900 έως άγνωστο
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Αποθήκη
Κατάσταση: Αποκατεστημένο

17. ΑΝΕΜΟΜΥΛΟΣ

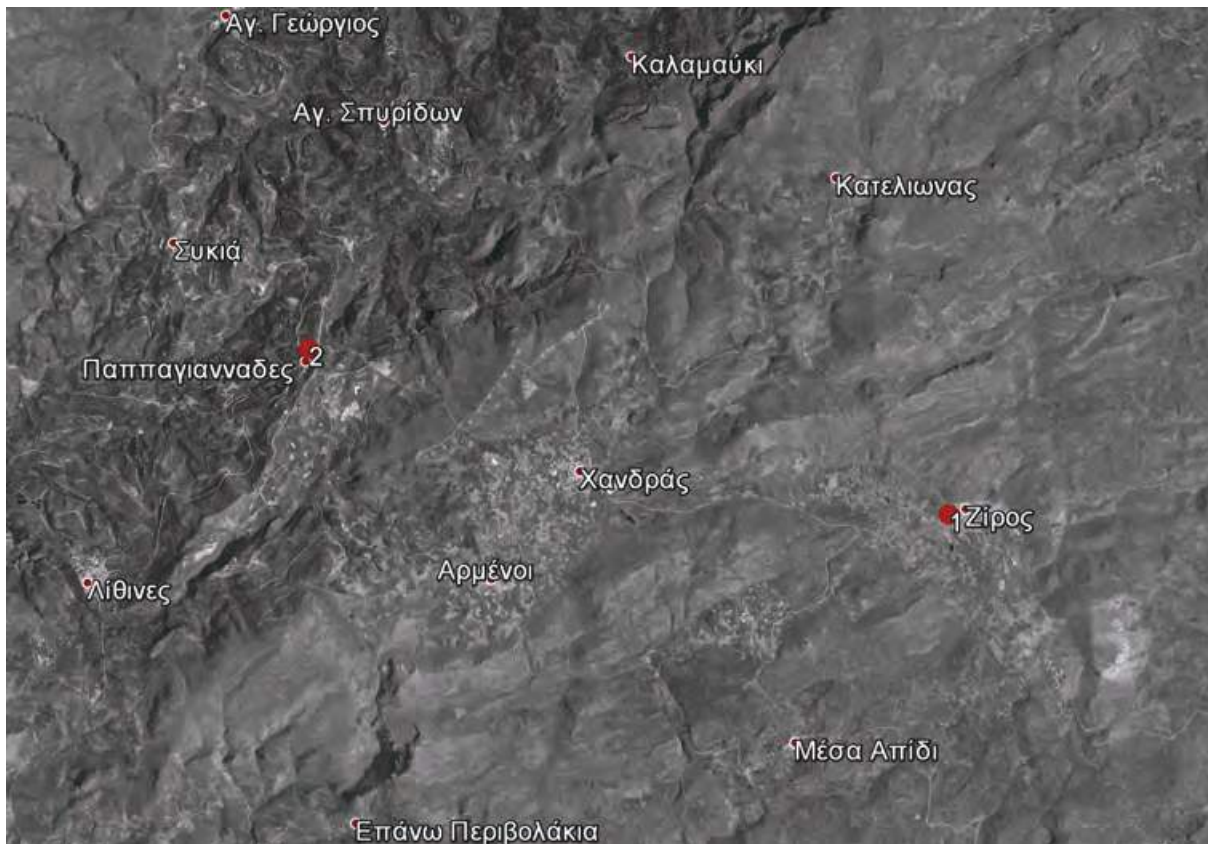
- Τοποθεσία:* Οικισμός Παλαικάστρου
Ιδιοκτησία: Άγνωστη
Χρονολογία: Άγνωστη
Αρχική Χρήση: Αντλητικός ανεμόμυλος
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένος
Κατάσταση: Κακή

18. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ

- Τοποθεσία:* Οικισμός Χοχλακίων
Ιδιοκτησία: Άγνωστη
Χρονολογία: Άγνωστη
Αρχική Χρήση: Νερόμυλος
Τωρινή Χρήση: Κατοικία
Κατάσταση: Αποκατεστημένο

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΛΕΥΚΗΣ

1. ΑΝΕΜΟΜΥΛΟΣ

- Τοποθεσία:* Οικισμός Ζίρου
Ιδιοκτησία: Πολιτιστικού συλλόγου Ζίρου
Χρονολογία: τέλη 19ου αιώνα έως άγνωστο
Αρχική Χρήση: Ανεμόμυλος
Τωρινή Χρήση: Μουσείο
Κατάσταση: Αποκατεστημένο

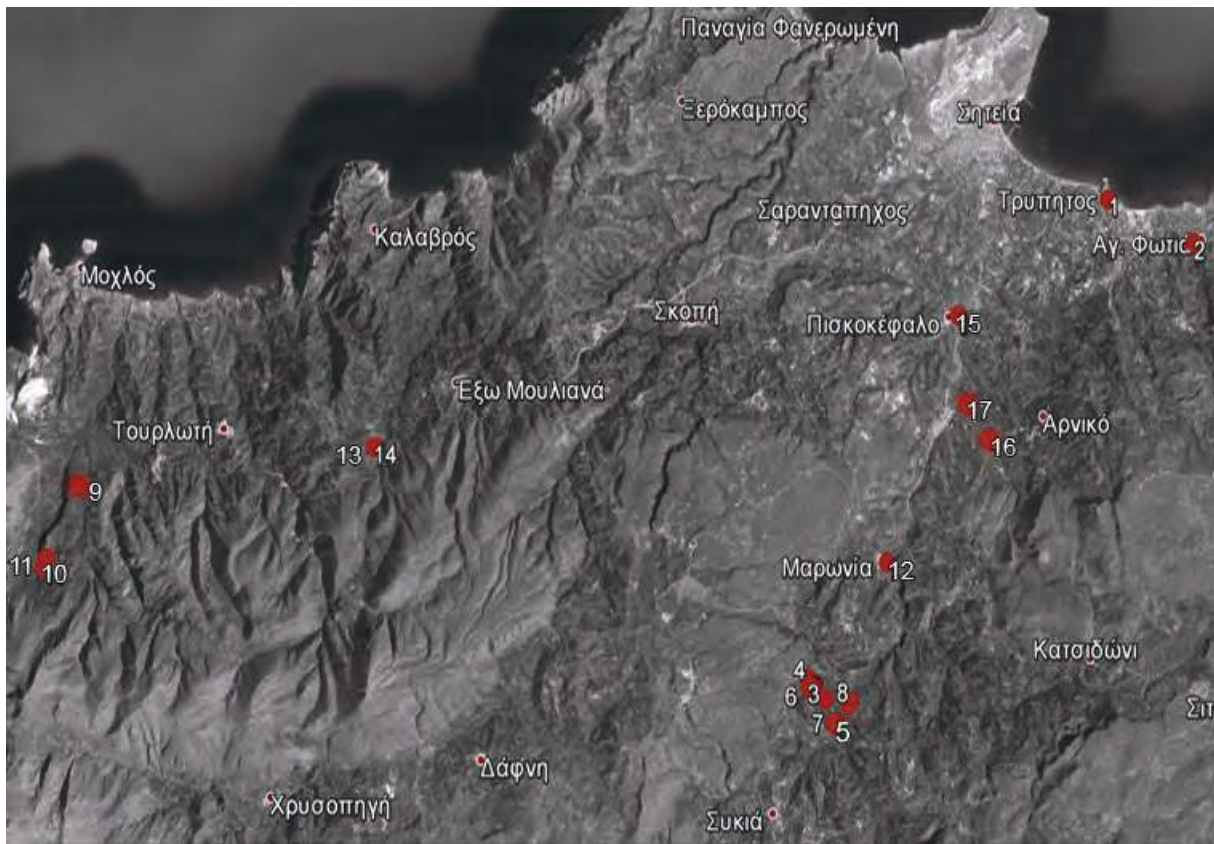

2. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

- Τοποθεσία:* Οικισμός Παπαγιαννάδων
Ιδιοκτησία: Περογιαννάκη
Χρονολογία: Άγνωστη
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο / Αποθήκη
Κατάσταση: Μέτρια

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΣΗΤΕΙΑΣ

1. ΠΥΡΗΝΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Σητείας
Ιδιοκτησία: Δρακάκη
Χρονολογία: 1963 - 1984
Αρχική Χρήση: Εργοστάσιο / Πυρηνελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Κακή

2. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ

Τοποθεσία: Οικισμός Αγίας Φωτιάς
Ιδιοκτησία: Εμμανουήλ Αντωνάκη
Χρονολογία: Άγνωστη
Αρχική Χρήση: Νερόμυλος
Τωρινή Χρήση: Χώρος Εστίασης
Κατάσταση: Εργασίες Αποκατάστασης

3. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Αγ. Γεωργίου
Ιδιοκτησία: Άγνωστη
Χρονολογία: Άγνωστη
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Αποθήκη / Στάβλος
Κατάσταση: Επισκευαστικές εργασίες

4. ΕΜΦΙΑΛΩΤΗΡΙΟ

- Τοποθεσία:* Οικισμός Αγ. Γεωργίου (Τουρτούλοι)
Ιδιοκτησία: Χατζαντωνάκη
Χρονολογία: Άγνωστη
Αρχική Χρήση: Εμφιαλωτήριο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Ερείπιο

5. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ

- Τοποθεσία:* Οικισμός Αγ. Γεωργίου (Τουρτούλοι)
Ιδιοκτησία: Περράκη & Δασκαλάκη
Χρονολογία: αρχές 20ου αιώνα έως 1965
Αρχική Χρήση: Νερόμυλος
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένος
Κατάσταση: Ερείπιο

6. ΗΛΕΚΤΡΙΚΗ

- Τοποθεσία:* Οικισμός Αγ. Γεωργίου (Τουρτούλοι)
Ιδιοκτησία: Δήμου Σητείας
Χρονολογία: 1947 - 1960
Αρχική Χρήση: Ηλεκτρικός Σταθμός
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένος
Κατάσταση: Ερείπιο

7. ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Πάνω Επισκοπής
Ιδιοκτησία: Άγνωστη
Χρονολογία: Άγνωστη
Αρχική Χρήση: Εργοστάσιο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Μέτρια

8. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ

Τοποθεσία: Οικισμός Πάνω Επισκοπής
Ιδιοκτησία: Άγνωστη
Χρονολογία: Άγνωστη
Αρχική Χρήση: Νερόμυλος
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένος
Κατάσταση: Ερείπιο

9. ΑΝΕΜΟΜΥΛΟΣ

Τοποθεσία: Οικισμός Λάστρου
Ιδιοκτησία: Καραβελάκη & Κλ/μων Κελαϊδή
Χρονολογία: Άγνωστη
Αρχική Χρήση: Ανεμόμυλος
Τωρινή Χρήση: Χωρίς Χρήση
Κατάσταση: Μέτρια

10. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

- Τοποθεσία:* Οικισμός Λάστρου
Ιδιοκτησία: Πολιτιστικού Συλλόγου
Χρονολογία: 1953 έως άγνωστο
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Αίθουσα Πολιτιστικού Συλλόγου
Κατάσταση: Αποκατεστημένο

11. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

- Τοποθεσία:* Οικισμός Λάστρου
Ιδιοκτησία: Πετράκη
Χρονολογία: 1890 - 1955
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Επισκευαστικές Εργασίες

12. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

- Τοποθεσία:* Οικισμός Μαρωνιά
Ιδιοκτησία: Δήμου Σητείας
Χρονολογία: 1870 - 1955
Αρχική Χρήση: Νερόμυλος
Τωρινή Χρήση: Μουσείο Νερού
Κατάσταση: Αποκατεστημένο

13. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Μέσα Μουλιανών
Ιδιοκτησία: Μιρέλα & Μίρκα Κονδυλάκη
Χρονολογία: τέλη 19ου αιώνα έως 1940
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Εγκαταλειμμένο
Κατάσταση: Μέτρια

14. ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΟ

Τοποθεσία: Οικισμός Μέσα Μουλιανών
Ιδιοκτησία: Εμμ. Σπυριδάκη
Χρονολογία: τέλη 19ου αιώνα έως 1950
Αρχική Χρήση: Ελαιουργείο
Τωρινή Χρήση: Αποθήκη
Κατάσταση: Μέτρια

15. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ

Τοποθεσία: Οικισμός Πισκοκεφάλου
Ιδιοκτησία: Άγνωστη
Χρονολογία: Άγνωστη
Αρχική Χρήση: Νερόμυλος
Τωρινή Χρήση: Αποθήκη
Κατάσταση: Αποκατεστημένο

16. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ

- Τοποθεσία:* Οικισμός Ζου (εκτός οικισμού)
Ιδιοκτησία: Άγνωστη
Χρονολογία: Άγνωστη
Αρχική Χρήση: Νερόμυλος
Τωρινή Χρήση: Αποθήκη
Κατάσταση: Μέτρια

17. ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ

- Τοποθεσία:* Οικισμός Ζου (εκτός οικισμού)
Ιδιοκτησία: Καβράκη
Χρονολογία: Άγνωστη
Αρχική Χρήση: Νερόμυλος
Τωρινή Χρήση: Αποθήκη
Κατάσταση: Μέτρια

Ελληνική Βιβλιογραφία

1. Αγριαντώνη Χριστίνα, *Οι απαρχές της εκβιομηχάνισης στην Ελλάδα τον 19ο αιώνα*, εκδ. Ιστορικό Αρχείο Εμπορικής Τράπεζας της Ελλάδος, Αθήνα 1986
2. Αγριαντώνη Χριστίνα, Κρεμμυδάς Βασίλης, *Εισαγωγή στη Νεοελληνική Οικονομική Ιστορία (18ος – 20ος αιώνας)*, εκδ. Τυπωθήτω, Αθήνα 1999
3. Αδαμάκης Κώστας, *Τα βιομηχανικά κτίρια του Βόλου*, εκδ. Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς, Αθήνα 2009
4. Αίσωπος Γιάννης, Σημαιοφορίδης Γιώργος, *Τοπία Εκμοντερνισμού: ελληνική αρχιτεκτονική '60 και '90*, εκδ. Κέντρο Αρχιτεκτονικής Μεσογείου, Αθήνα 2002
5. Αναστασόπουλος Γεώργιος Α., *Ιστορία της Ελληνικής Βιομηχανίας 1840 – 1940* (τρεις τόμοι), εκδ. Ελληνική Εκδοτική Εταιρεία Α.Ε., Αθήνα 1947
6. Ανδρικοπούλου Ελένη, Γιαννάκου Αθηνά, Καυκάλας Γρηγόρης, Πίτσιαβα-Λατινοπούλου Μάγδα, *Πόλη και Πολεοδομικές Πρακτικές για τη βιώσιμη αστικά ανάπτυξη*, εκδ. Κριτική, Αθήνα 2007
7. Γεωργούλης Παναγιώτης Ι., *Η Βιομηχανική Κληρονομιά της Θεσσαλονίκης: από τον 19ο αιώνα μέχρι τα μέσα του 20ου*, εκδ. Σύνδεσμος Βιομηχανιών Βορείου Ελλάδος, Θεσσαλονίκη 2005
8. Γιαννίτσης Τάσος, *Βιομηχανική και Τεχνολογική Πολιτική στην Ελλάδα*, εκδ. Θεμέλιο, Αθήνα 1993
9. Γιαννίτσης Τάσος, *Η Ελληνική Βιομηχανία: ανάπτυξη και κρίση*, εκδ. Gutenberg, Αθήνα 1988
10. Γοσποδίνη Άσπα, Μπεριάτος Ηλίας, *Τα νέα αστικά τοπία, και η ελληνική πόλη*, εκδ. Κριτική, Αθήνα 2006
11. Δερτίλης Γεώργιος Β., *Ιστορία του Ελληνικού Κράτους: 1830 – 1920*, εκδ. Βιβλιοπωλείων της «Εστίας» (τρίτη έκδοση), Αθήνα 2005
12. Διεύθυνση Λαϊκού Πολιτισμού, *Βιομηχανική Αρχαιολογία: για τη μελέτη και ανάδειξη της βιομηχανικής Κληρονομιάς*, εκδ. Ταμείο Αρχαιολογικών Πόρων και Απαλλοτριώσεων, Αθήνα 1989
13. Δουλγεράκης Μανόλης, *Επιστροφή στο Μεγάλο Κάστρο*, εκδ. Δωρικός, Ηράκλειο 1998
14. Δρακωνάκη Κ., Κοκολάκη Χ., Λεμπιδάκη Κ., Μουντράκη Ε., Πηλίτση Α., *Ανάδειξη και Αξιοποίηση παλαιών βιομηχανικών κτιρίων της ανατολικής Κρήτης*, εκδ. ΤΕΕ/ΤΑΚ, Ηράκλειο 2013

15. Δρίτσα Μαργαρίτα, *Βιομηχανία και Τράπεζες στην Ελλάδα του Μεσοπολέμου*, εκδ. Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τράπεζας, Αθήνα 1990
16. Δρίτσα Μαργαρίτα, *Ελληνικές Επιχειρήσεις στον 20ο αιώνα: πρόσωπα και δραστηριότητες*, εκδ. Κέρκυρα, Αθήνα 2001
17. Ιωαννίδου-Καρέτσου Αλεξάνδρα, *Ηράκλειο: η άγνωστη ιστορία της αρχαίας πόλης*, εκδ. Νέα Κρήτη, Ηράκλειο 2008
18. Κιτρομηλίδη Πασχάλη Μ., Σκλαβενίτης Τριαντάφυλλος Ε., *Ιστορία της Νεότερης και σύγχρονης Ελλάδας 1833 – 2002*, εκδ. Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Αθήνα 2006
19. Κωνσταντόπουλος Η., Πεπονής Γ., Τζάνου Ν., Τουρνικιώτης Π., *Σύγχρονα βιομηχανικά κτίρια στην Ελλάδα*, εκδ. Ελληνικό Ίνστιτούτο Αρχιτεκτονικής, Αθήνα 1997
20. Κωτσάκη Αμαλία, *Κρήτη 1913 – 2013: Αρχιτεκτονική και Πολεοδομία μετά την Ένωση*, εκδ. Πνευματικό Κέντρο Χανίων, Χανιά 2014
21. Λάββας Γεώργιος Π., *Επίτομη Ιστορία της Αρχιτεκτονικής*, εκδ. University Studio Press, Αθήνα 2002
22. Λάββας Γεώργιος Π., *Ζητήματα Πολιτιστικής Διαχείρισης*, εκδ. Μέλισσα, Αθήνα 2010
23. Μαϊστρου Ε., Βογιατζόγλου Ο., Καραθανάση Ε., Καλιοτζίδου Μ., *Η βιομηχανική κληρονομιά της Νέας Ιωνίας: επισκόπηση της ιστορικής και αρχιτεκτονικής φυσιογνωμίας*, εκδ. Πολιτιστικό Τεχνολογικό Ίδρυμα ΕΤΒΑ, Αθήνα 2002
24. Μανωλίδης Κώστας, Καναρέλης Θεοκλής, *Η Διεκδίκηση της Υπαιθρου*, εκδ. Ίνδικτος, Βόλος 2009
25. Μεσσαριτάκη Μ., Μεταξάς Β., Μετινίδου Γ., Μοσχαπιδάκης Κ., Τσουκαλά Α., *Καταγραφή και Αξιολόγηση των Παλαιών βιοτεχνικών – βιομηχανικών κτιρίων στην ανατολική Κρήτη και διερεύνηση αξιοποίησής τους σε νέες χρήσεις*, εκδ. ΤΕΕ/ΤΑΚ, Ηράκλειο 1996
26. Μιχελής Παναγιώτης Α., *Η Αρχιτεκτονική ως Τέχνη*, εκδ. Ίδρυμα Παναγιώτη και Έφης Μιχελή, Αθήνα 2008
27. Μπελαβίλας Νίκος, Αγριαντώνη Χριστίνα, *Ιστορικός Βιομηχανικός Εξοπλισμός στην Ελλάδα*, εκδ. Επιστημονικές Εκδόσεις Ε.Μ.Π., Αθήνα 1998
28. Μπελαβίλας Νίκος, Παπαστεφανάκη Λήδα, *Ορυχεία στο Αιγαίο: Βιομηχανική Αρχαιολογία στην Ελλάδα*, εκδ. Μέλισσα, Αθήνα 2009
29. Μπούρας Χαράλαμπος, *Μαθήματα Ιστορίας της Αρχιτεκτονικής* (δύο τόμοι), εκδ. Συμμετρία, Αθήνα 1999
30. Μπούρας Χαράλαμπος, Φιλιππίδης Δημήτρης, *Αρχιτεκτονική*, εκδ. Μέλισσα, Αθήνα 2013
31. Παναγιωτάκης Γιώργος, *Το Ηράκλειο και η Νομαρχία του*, εκδ. Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ηρακλείου, Ηράκλειο 2005
32. Παπαγιάννης Θύμιος, *Βιομηχανική Μορφολογία*, εκδ. Ζυγός, Αθήνα 1962

33. Παπαστεφανάκη Λήδα, Εργασία, *Τεχνολογία και Φύλο στην Ελληνική Βιομηχανία: η κλωστοϋφαντουργία του Πειραιά, 1870 – 1940*, εκδ. Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 2009
34. Πολύζος Γιάννης, *Ιστορικός Βιομηχανικός Εξοπλισμός στην Ελλάδα*, εκδ. Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Ε.Μ.Π., Αθήνα 1998
35. Σηφουνάκης Νίκος, *Βιομηχανικά Κτίρια στη Λέσβο: ελαιοτριβεία – σαπωνοποιεία 19ος και αρχές 20ου αιώνα*, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1994
36. Σταρίδα Λιάνα, *Υπήρχε μία Πόλη: Το Μεγάλο Κάστρο*, εκδ. Ίτανος, Ηράκλειο 2012
37. Σταρίδα Λιάνα, *Υπήρχε μία Πόλη: Συνοικίες – Δρόμοι – Πλατείες του Μεγάλου Κάστρου*, εκδ. Ίτανος, Ηράκλειο 2013
38. Τζομπανάκη Χρυσούλα, *Η Αρχιτεκτονική στην Κρήτη: περίοδος των Νεότερων Χρόνων*, εκδ. Χρυσούλα Τζομπανάκη, Ηράκλειο 2007
39. Τζομπανάκη Χρυσούλα, *Η Αρχιτεκτονική στην Κρήτη: περίοδος των Νεότερων Χρόνων: 19ος αιώνας και περίοδος της αυτονομίας*, εκδ. Χρυσούλα Τζομπανάκη, Ηράκλειο 2005
40. Τζομπανάκη Χρυσούλα, *Θαλασσινή Τριλογία του Χάνδακα*, εκδ. Χρυσούλα Τζομπανάκη, Ηράκλειο 1997
41. Τζομπανάκη Χρυσούλα, *Το Ηράκλειο εντός των τειχών*, εκδ. ΤΕΕ, Ηράκλειο 2000
42. Τζομπανάκη Χρυσούλα, *Χάνδακας, η πόλη και τα τείχη*, εκδ. Εταιρία Κρητικών Μελετών, Ηράκλειο 2011
43. Τουρνικιώτης Παναγιώτης, *Do.co.mo.to - Πού είναι το Μοντέρνο; (τα τετράδια του μοντέρνου 01)*, εκδ. Futura, Αθήνα 2006
44. Τουρνικιώτης Παναγιώτης, *Η Αρχιτεκτονική στη Σύγχρονη Εποχή*, εκδ. Futura, Αθήνα 2006
45. Τσακόπουλος Παναγιώτης, *Αναγνώσεις της Ελληνικής Μεταπολεμικής Αρχιτεκτονικής*, εκδ. Καλειδοσκόπιο, Αθήνα 2014
46. Τσοτσορός Στάθης Ν., *Η Συγκρότηση του βιομηχανικού κεφαλαίου στην Ελλάδα 1898 – 1939*, εκδ. Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 1993
47. Υπουργείο Πολιτισμού και Επιστημών, *Αναστήλωση – Συντήρηση – Προστασία Μνημείων και Συνόλων*, εκδ. Τεχνική Περιοδική Έκδοση, Αθήνα 1984
48. Φέσσα – Εμμανουήλ Ελένη, *Κτίρια για δημόσια χρήση στη Νεότερη Ελλάδα 1827 – 1992*, εκδ. Παπασωτηρίου, Αθήνα 1993
49. Φιλιππίδης Δημήτρης, *Νεοελληνική Αρχιτεκτονική*, εκδ. Μέλισσα, Αθήνα 1984
50. Χαρτοφύλακας Άγγελος Σ., *Κτιριολογικό Μεθοδολογικό Πρόγραμμα για τη σχεδίαση κτιρίου Βιομηχανίας από βιομηχανικά προκατασκευασμένα τυποποιημένα μέλη*, εκδ. Επιστημονικές Εκδόσεις Ε.Μ.Π., Αθήνα 1979

51. Χαρτοφύλακας Άγγελος Σ., *Σημειώσεις για τη σχεδίαση κτιρίου βιομηχανίας από προκατασκευασμένα τυποποιημένα μέλη*, εκδ. Επιστημονικές Εκδόσεις Ε.Μ.Π., Αθήνα 1977
52. Χατζημιχάλης Κωστής, *Σύγχρονα Ελληνικά Τοπία*, εκδ. Μέλισσα, Αθήνα 2011
53. Ψαλιδόπουλος Μιχάλης, *Κείμενα για την Ελληνική Βιομηχανία τον 19ο αιώνα: φυσική εξέλιξη ή προσαρμογή*, εκδ. Πολιτιστικό Τεχνολογικό Ίδρυμα ΕΤΒΑ, Αθήνα 1994

Ξένη Βιβλιογραφία

1. Alfrey J., Putnam T., *Η Βιομηχανική Κληρονομιά*, μτφ. Βλάχου Ελένη, εκδ. Πολιτιστικό Τεχνολογικό Ίδρυμα ΕΤΒΑ, Αθήνα 1996
2. Banham Reyner, *Θεωρία και Σχεδιασμός: την πρώτη μηχανική εποχή*, μτφ. Λιακατάς Ιωάννης, εκδ. Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Ε.Μ.Π., Αθήνα 2008
3. Benevolo Leonardo, *Η Ιστορικότητα του Αρχιτεκτονικού Έργου*, μτφ. Λαζαρίδης Παντελής, εκδ. Νέα Σύνορα, Αθήνα 1990
4. Frampton Kenneth, *Μοντέρνα Αρχιτεκτονική: ιστορία και κριτική*, μτφ. Ανδρουλάκης Θ. – Πάγκαλου Μ., εκδ. Θεμέλιο, Αθήνα 2009
5. Gympel Jan, *Ιστορία της Αρχιτεκτονικής: από την αρχαιότητα έως σήμερα*, μτφ. Χατζηανδρέου Άλκης, εκδ. Ελευθερουδάκης, Αθήνα 2006
6. Συλλογικό Έργο, *Αρχιτεκτονική Θεωρία: από την Αναγέννηση μέχρι σήμερα*, μτφ. Μαρτινίδης Πέτρος, εκδ. Taschen, Γερμανία 2005
7. Pinard Jacques, *Η Βιομηχανική Αρχαιολογία*, μτφ. Σπανός Γεώργιος, εκδ. Πολιτιστικό Τεχνολογικό Ίδρυμα ΕΤΒΑ, Παρίσι 1985
8. Psarrou Eleni, *Generic and Social Embodiments in space: industrial to cultural functions*, publisher ProQuest, United States 2006
9. Rapoport Amos, *Ανώδυμη Αρχιτεκτονική και Πολιτιστικοί Παράγοντες*, μτφ. Φιλιππίδης Δημήτρης, εκδ. Μέλισσα, Αθήνα 2010
10. Watkin David, *Ιστορία της Δυτικής Αρχιτεκτονικής*, μτφ. Κουρεμένος Κώστας, εκδ. Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 2009

Διαλέξεις – Ερευνητικές Εργασίες – Διπλωματικές Εργασίες

1. Ανδρουλάκη Ελευθερία, Χαρμαλιά Κωνσταντίνα, *Το Ηράκλειο μεταξύ Εθνικών και Ευρωπαϊκών Πολιτικών*, (ερευνητική εργασία σχολής Αρχιτεκτόνων Μηχανικών Ε.Μ.Π., επιβλ.: Μίχα Ειρήνη), Αθήνα 2008

2. Βλαχάκη Κατερίνα, Καπερώνη Υακίνθη, *Τχνη βιομηχανικής αρχιτεκτονικής της Ιταλικής διοίκησης στα Δωδεκάνησα*, (ερευνητική εργασία σχολής Αρχιτεκτόνων Μηχανικών Πολυτεχνείου Κρήτης, επιβλ.: Κωτσάκη Αμαλία), Χανιά 2013
3. Δαλιγίτση Ανδρομάχη - Άννα, *Βιομηχανική Κληρονομιά: τόποι μνήμης ως τόποι πολιτισμού*, (ερευνητική εργασία τμήματος Αρχιτεκτόνων Μηχανικών Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης, επιβλ.: Πολυχρονόπουλος Δημήτρης), Ξάνθη 2013
4. Λυμπερόπουλος Γεώργιος, *Η Ελληνική Βιομηχανία*, (διάλεξη τμήματος Μηχανολόγων Μηχανικών Πανεπιστημίου Θεσσαλίας), Βόλος 2013
5. Τσόλης Ε., Παπαδημητρίου Ι., *Θέματα Συντήρησης Βιομηχανικής Κληρονομιάς*, (πτυχιακή εργασία τμήματος Συντήρησης Αρχαιοτήτων και Έργων Τέχνης Τ.Ε.Ι. Αθηνών, επιβλ.: Χαραλάμπους Δ.), Αθήνα 2004

Δημοσιεύεις στον Τύπο

1. Αρχιτεκτονικά Θέματα, 25/1991 *Βιομηχανικά Κτίρια: ιστορία, επανάχρηση, σχεδιασμός*, εκδ. Α. Α. Λιβάνη, Αθήνα 1991
2. Βαρουχάκη Βάλια, *100 χρόνια μετά - Η Ένωση της Κρήτης με την Ελλάδα*, εκδ. Τα Νέα, Αθήνα 2013

Συνεδριακό Υλικό

1. Πρακτικά Συνεδρίου (10-11 Μαΐου 1993), *Βιομηχανικά Κτίρια*, εκδ. ΤΕΕ, Αθήνα 1993
2. Πρακτικά Συνεδρίου (20-22 Οκτωβρίου 2000), Αγριαντώνη Χριστίνα, Παπαστεφανάκη Λήδα, *Τεκμήρια Βιομηχανικής Ιστορίας: πρακτικά Γ' πανελλήνιας επιστημονικής συνάντησης – Ερμούπολη*, εκδ. ΤΙΣΣΙΗ, Αθήνα 2002
2. Πρακτικά Συνεδρίου (22-25 Νοεμβρίου 2007), *5η Πανελλήνια Επιστημονική Συνάντηση ΤΙΣΣΙΗ: Το τέλος των Γιγάντων – Βιομηχανική Κληρονομιά και Μετασχηματισμοί των Ελληνικών πόλεων*, εκδ. ΤΙΣΣΙΗ, Αθήνα 2008
3. Πρακτικά Συνεδρίου (11-13 Σεπτεμβρίου 2008), *Η Βιομηχανική Κληρονομιά της Δωδεκανήσου*, εκδ. ΤΕΕ, Ρόδος 2009

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ & ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

ΕΙΚΟΝΕΣ

- Εικ. 1: https://en.wikipedia.org/wiki/Watt_steam_engine
Εικ. 2: Προσωπικό αρχείο Μανώλη Λαμπράκη
Εικ. 3: Αεροφωτογραφία Google Earth επιμελημένη από τον Χαράλαμπο Μουδατσάκη
Εικ. 4: <http://digi.ub.uni-heidelberg.de/diglit/durand1805bd2/0145>
Εικ. 5-11: Αρχείο Τ.Ε.Ε./Τ.Α.Κ.
Εικ. 12: <http://www.lifo.gr/topics/view/41>
Εικ. 13-18: Αρχείο Τ.Ε.Ε./Τ.Α.Κ.
Εικ. 19: Αρχιτεκτονικά Θέματα, 25/1991 Βιομηχανικά Κτίρια: ιστορία, επανάχρηση, σχεδιασμός, εκδ. Α. Α. Λιβάνη, Αθήνα 1991, σελ.: 59
Εικ. 20: Αρχιτεκτονικά Θέματα, 25/1991 Βιομηχανικά Κτίρια: ιστορία, επανάχρηση, σχεδιασμός, εκδ. Α. Α. Λιβάνη, Αθήνα 1991, σελ.: 64
Εικ. 21: www.ktirio.gr/κτιρια/κτιρια-δημοσια-εκπαιδευσησ-υγειασ/φιξ-εθνικό-μουσειο-σύχρονης-τέχνης
Εικ. 22: Προσωπικό αρχείο Μανώλη Λαμπράκη
Εικ. 23: Αρχείο Τ.Ε.Ε./Τ.Α.Κ.
Εικ. 24: Αρχείο Υπηρεσίας Νεωτέρων Μνημείων και Τεχνικών Έργων Κρήτης
Εικ. 25-29: Αρχείο Τ.Ε.Ε./Τ.Α.Κ.
Εικ. 30-31: Προσωπικό αρχείο, αρχιτέκτονα, Οδυσσέα Σγουρού

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ

Διαγρ. 1-19: Αποτελούν δημιουργία του Χαράλαμπου Μουδατσάκη

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ

Στο σύνολό τους, οι φωτογραφίες του Παραρτήματος, αποτελούν αρχείο του Τεχνικού Επιμελητηρίου Ελλάδος / Τμήμα Ανατολικής Κρήτης (Τ.Ε.Ε./Τ.Α.Κ.).

Σκοπό της εργασίας αποτελεί η μελέτη της βιομηχανικής κληρονομιάς της ανατολικής Κρήτης, κατά την περίοδο από το τέλος της τουρκοκρατίας έως την αποβιομηχάνιση. Η βιομηχανική αρχιτεκτονική της κάθε περιόδου έχει καταταχθεί και ομαδοποιηθεί με βάση χρονικές περιόδους και τους αντίστοιχους αρχιτεκτονικούς τύπους, προκειμένου να εξετασθεί ο βαθμός στον οποίο επηρέασε και επηρεάστηκε από εξωγενείς παράγοντες σε Ελλάδα και στην υπόλοιπη Ευρώπη.

Μετά από την καταγραφή του αποθέματος βιομηχανικής κληρονομιάς στην ανατολική Κρήτη, η οποία έχει αποτυπωθεί σε καρτέλες, διατυπώνονται κάποιες διαπιστώσεις ύστερα από επεξεργασία ποσοτικών και ποιοτικών δεδομένων της έρευνας.

Διακριτά είναι κάποια διαδοχικά στάδια στην ανάπτυξη και στην εξέλιξη της βιομηχανίας στην ανατολική Κρήτη, τα οποία διαμορφώθηκαν παράλληλα με τις γενικότερες πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές εξελίξεις. Οι περίοδοι είναι τρεις: η πρώτη καλύπτει το διάστημα από το τέλος του 19ου αιώνα έως τη δεύτερη δεκαετία του 20ου αιώνα, η δεύτερη από τη δεύτερη δεκαετία 20ου αιώνα έως 1960, ενώ η τρίτη αναφέρεται στην εποχή από το 1960 έως τη δεκαετία '80. Η δεκαετία του '80 αποτελεί την έναρξη νέας περιόδου εξαιτίας της ένταξης της χώρας στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα.

Σε κάθε μία, απ' τις αντίστοιχες περιόδους, αναφέρονται εκτεταμένα οι πολιτικοκοινωνικές καταστάσεις που επηρέασαν την βιομηχανία καθώς και οι αρχιτεκτονικές τυπολογίες που παρατηρούνται.

Ωστόσο, φθάνουμε στην περίοδο της αποβιομηχάνισης. Ένα από τα προβλήματα που δημιουργούνται την εποχή αυτή, είναι ο τρόπος διαχείρισης και αξιοποίησης του εναπομείναντος αποθέματος των εγκαταλελειμμένων βιομηχανικών εγκαταστάσεων, που προς το τέλος του 20ου αιώνα άρχισε να αναγνωρίζεται η αξία της διατήρησής τους.

Είναι προφανές, λοιπόν, πως δεν θα πρέπει να αφηθεί στο σύνολό του αυτός ο οικοδομικός πλούτος έρμαιο στην ανεξέλεγκτη επέκταση των πόλεων, αλλά να ενσωματωθεί με μια προγραμματισμένη πολιτική στις νέες ανάγκες, προσφέροντας πολλά και σε πολλά επίπεδα στην ανατολική Κρήτη και γενικότερα στο νησί.